T.C.
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İŞLETME YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

BANKACILIK KRİZLERİNİN KOBİ'LERİN FİNANSMANINA ETKİLERİ: ANKET ÇALIŞMASI

Yüksek Lisans Tezi

Fatma ÖCAL
0750Y37105

İstanbul, 2009

T.C.
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İŞLETME YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

BANKACILIK KRİZLERİNİN KOBİ'LERİN FİNANSMANINA ETKİLERİ: ANKET ÇALIŞMASI

Yüksek Lisans Tezi

Fatma ÖCAL
0750Y37105

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Betül GÜR

İstanbul, 2009

ÖZET

BANKACILIK KRİZLERİNİN KOBİ'LERİN FİNANSMANINA ETKİLERİ: ANKET ÇALIŞMASI

Bu tez bankacılık krizlerinin KOBİ'lerin finansmanına etkilerini incelemeyi amaçlamaktadır. Günümüzde Türkiye gibi gelişen ekonomilerde önemli hale gelen KOBİ'ler, devleşmiş endüstrilerin yerine, hızlı karar verme yeteneğine sahip daha az sermayeye karsın daha yoğun emek kullanımı ile çalışan, yönetim giderleri düşük olan ve böylece ucuz bir üretim gerçekleştiren iktisadi teşebbüsler olmaları ile tercih sebebi haline gelmişlerdir. Ürettikleri değerin ön plana çıkması ile birlikte KOBİ'ler finans kurumlarının baslıca çalışma alanlarından biri haline gelmişlerdir. Bu tez çalışmasında KOBİ'lerin ekonomideki rolü ve finansman sorunları ele alınmış, KOBİ'lerin finansman kaynakları ele alınarak, Türkiye'deki bankacılık sektörü irdelenmiştir. Bankacılık krizlerinin KOBİ'lerin finansmanına etkilerini incelemek amacıyla, İstanbul'da KOBİ'ler üzerinde bir anket çalışması düzenlenmiş ve oluşan sonuçlar incelenmiştir.

ABSTRACT

HOW THE CRISES OF BANKING AFFECT THE FINANCING OF THE SMEs : A SURVEY

The aim of this thesis is to analyse how the crises of banking affect the financing of the SMEs. At the present day, SMEs which are important in developing countries like Turkey are preferred instead of the full-grown industries because the SMEs are economic enterprises which work with labour-intensive instead of less capital has faster decision-making skills, their administrative expenses are low in this way the production is cheap the SMEs became a basic working area for financial institions with the value which is produced came to the fore. This thesis treated the role of SMEs in the economy and financial problems and the sector of banking in Turkey was explicated by treating the financial resources of SMEs. A survey was done in Istanbul about SMEs and the results was analysed to abstract how the banking crises affect the financing of SMEs.

TABLO LİSTESİ

Sayfa No.

Tablo 1. AB KOBİ Tanımı……..5
Tablo 2. Avrupa Birliği (AB) ile Uyumlaştırılmış KOBİ Tanımı (18.11.2005 Tarihli 9617 Sayılı Yönetmeliğe Göre)…...…….8
Tablo 3. Gelişmiş Ülkelerde KOBİ'lerin Ülke Ekonomisindeki Yeri (%)……...15
Tablo 4. Bazı Gelişmekte Olan Ülke Ekonomilerinde KOBİ'lerin Yeri (%)……...16
Tablo 5. Girişimcilerin Ölçeklerine Göre Dağılımı (2003)……...22
Tablo 6. Bankacılık Sisteminde Banka ve Şube Sayısı……..…27
Tablo 7. Yıllar İtibariyle Banka ve Şube Sayısındaki Değişim (2004-2009)…….. 28
Tablo 8. Bankacılık Sisteminde Çalışanlar……...28
Tablo 9. 2009 Temel Bankacılık Verileri (Milyar TL)……...30
Tablo 10. 2009 -Aylık ve Yıllık Enflasyon Rakamları (TÜFE)……....32
Tablo 11. 2009 -Aylık ve Yıllık Enflasyon Rakamları (ÜFE)……..33
Tablo 12. İnternet Bankacılığını Kullanan Müşteri Sayısı……37
Tablo 13. Türkiye' de Faaliyet Göstermeye Yetkili Derecelendirme Kuruluşları……...….46
Tablo 14. Varlıkların Risk Ağırlıkları……... 48
Tablo 15. Basel II Düzenlemelerine Göre KOBİ Sınıflandırması…….52
Tablo 16. Güçlü Ekonomiye Geçiş Programının Hedefleri……..….86
Tablo 17. GSMH ve Büyüme Rakamları (1999-2002)……..94
Tablo 18. Tüketim ve Yatırım Harcamaları (Sabit Fiyatlarla) (%)……95
Tablo 19. 1999-2002 Yılları Enflasyon Rakamları (%) ……96
Tablo 20. 1999-2002 Yılları Dış Ticaret Rakamları (Milyar ABD Doları)……...97
Tablo 21. 1999-2002 Yılları İşsizlik Rakamları (%)……..98
Tablo 22. Bazı Ülkelerde KOBİ'lerin Bankalar Piyasasından Faydalanma Durumu……...113
Tablo 23. TCMB Gecelik Faiz Oranları (%)……....115
Tablo 24. 2008 Yılı Türkiye ve Kıtalardaki Faktoring Ciro Dağılımı (Milyon Dolar)……..128
Tablo 25. Kamu – STK Koordinasyonu, İşbirliği ve Danışma Mekanizması…….137

Sayfa No.

Tablo 26. Küçük Sanayi Sitelerinin Üstyapı ve Altyapı İnşaatları İçin Verilen Kredilerin Geri Ödeme Şartları ile Kredilendirme ve Faiz Oranları……140
Tablo 27. Organize Sanayi Bölgelerine Verilen Kredilerin Geri Ödeme Şartları ile Kredilendirme ve Faiz Oranları……..141
Tablo 28. Kredi Faiz Destekleri Özet Durum (01.01.2007 - 01.06.2008)……...144
Tablo 29. ESİM Test Hizmetleri Sanayi ve Ticaret A.Ş. Test ve Belgelendirme Hizmetleri……....146
Tablo 30. KOBİ Girişim Sermayesi Yatırım Ortaklığı A.Ş. Yatırım Ortaklıkları.....147
Tablo 31. Yazılım A.Ş. Destekleri……..….148
Tablo 32. TSKB'nın Vermiş Olduğu Krediler…….150
Tablo 33. Yıllara Göre Kefaletler (2003- 2007)……..156
Tablo 34. Ocak-Mart Aylarında Verilen Yatırım Teşvik Belgelerinin Niteliklerine Göre Dağılımı (Adet)……. 164
Tablo 35. Ocak-Mart Aylarında Verilen Yatırım Teşvik Belgelerinin Niteliklerine Göre Dağılımı(TL)…….....165
Tablo 36. Ocak-Mart Aylarında Verilen KOBİ Yatırım Teşvik Belgelerinin Niteliklerine Göre Dağılımı……....166
Tablo 37. Ocak-Mart Aylarında Verilen Teşvik Belgelerinin Sektörel Dağılımı……...167
Tablo 38. 2009 Yılı Ocak-Mart Aylarında Verilen KOBİ Yatırım Teşvik Belgelerinin Bölgesel Dağılımı……...…167
Tablo 39. KOBİ Kredilerinin Kreditörlere Göre Dağılımı (1999-2006)……..…174
Tablo 40. Kredi Sayısının Kaynağına Göre Dağılımı……..175
Tablo 41. Hazine Müsteşarlığı Tarafından Verilen Kredi Sayısının Bölgelere Göre Dağılımı……..176
Tablo 42. Kredi Sayısının Sektörlere Göre Dağılımı……...177
Tablo 43. Kredi Sayısının İşletme Büyüklüğü Bazında Dağılımı……178
Tablo 44. Kredi Sayısının Sektörler Bazında İşletme Büyüklüğüne Göre Dağılımı……..178
Tablo 45. Türkiye'deki Bazı Bankaların Kredi Oranları…….....186

Sayfa No.

Tablo 46. İşletmelerin Faaliyet Yılı…….188
Tablo 47. İşletmelerin Türleri ……....189
Tablo 48. İşletmenin Yönetimi……..…190
Tablo 49. İşletme Yöneticilerinin Eğitim Durumu……..190
Tablo 50. İşletmenin Hukuki Yapısı……....191
Tablo 51. Ankete Katılan İşletmelerin Ciro Yapısı (YTL/Yıl)……....191
Tablo 52. İşletmelerdeki Finansman Sorunu……....192
Tablo 53. İşletmelerin Finansman Sorunu Yaşama Sıklığı……..192
Tablo 54. İşletmelerin Kredi Kullanma Durumu…….193
Tablo 55. İşletmelerin Tercih Ettikleri Kredi Türü……..193
Tablo 56. Kredi Bulurken Karşılaşılan Sorunlar……..…194
Tablo 57. Kriz Sonrası Personel Sayısındaki Değişim……194
Tablo 58. Kriz Dönemlerinde Üretim ve Satışlardaki Değişim……...195
Tablo 59. Kriz Dönemlerinde Giderlerde Meydana Gelen Değişim……...197
Tablo 60. Krize Rağmen Yatırım Kararı Alma Durumu…….198
Tablo 61. Kriz Yönetim Planı……..198
Tablo 62. Krizin Etkileme Derecesi (En Fazla Etkili Olan)……199
Tablo 63. Krizin Etkileme Derecesi (En Az Etkili Olan)……200
Tablo 64. Kriz Sonrası İlk Kullanılan Finansal Yöntem……..201
Tablo 65. Kriz Sonrası En Son Kullanılan Finansal Yöntem……..202

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1. İşletmelerin Faaliyet Yılı……...189
Şekil 2. İşletme Sahibi ve Yöneticisinin Aynı Kişi Olmasının Dağılımı……...190
Şekil 3. Kriz Dönemlerinde Üretimdeki Değişimler…….....195
Şekil 4. Kriz Dönemlerinde Satışlardaki Değişimler…….196
Şekil 5. Kriz Dönemlerinde Giderlerde Meydana Gelen Değişimler…… 197
Şekil 6. Kriz Sonrası Alınan Finansal Önlemler …….. 200

KISALTMALAR

a.g.e.	**:**	Adı Geçen Eser
A.Ş.	**:**	Anonim Şirket
AB	**:**	Avrupa Birliği
ABGS	**:**	Avrupa Birliği Genel Sekreterliği
AET	**:**	Aylık Eşit Taksitli
AFD	**:**	Fransız Kalkınma Ajansı
AKKB	**:**	Avrupa Konseyi Kalkınma Bankası
Ar-Ge	**:**	Araştırma Geliştirme
ATO	**:**	Ankara Ticaret Odası
AYB	**:**	Avrupa Yatırım Bankası
b.	**:**	Baskı
BCH	**:**	Borçlu Cari Hesap
BDDK	**:**	Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
BIS	**:**	Uluslararası Ödemeler Bankası
BSMV	**:**	Banka ve Sigorta Muamele Vergisi
C.	**:**	Cilt
CRD	**:**	Basel 2006/49/EC Sayılı Direktif
DİBS	**:**	Devlet İç Borçlanma Senedi
DPT	**:**	Devlet Planlama Teşkilatı
DTM	**:**	Dış Ticaret Müsteşarlığı
EMF	**:**	Elektro Magnetik Alan Testleri
EFIL	**:**	İhracat Finansmanı Aracılık Kredisi
ESİM	**:**	Elektronik Sanayi İhtisas Merkezi
Eximbank	**:**	Türkiye İhracat Kredi Bankası
G 10	**:**	Gelişmiş 10 Ülke
GAP GİDEM	**:**	GAP Bölgesi Girişim Destekleme ve Yönlendirme Merkezi
GSİS	**:**	Genel Sanayi ve İşyerleri Sayımı
GSMH	**:**	Gayri Safi Milli Hasıla
GSYİH	**:**	Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
GTZ	**:**	Teknik İşbirliği Anlaşması
IBRD	**:**	Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası

ICO	**:**	İspanya Hükümeti
IGEME	**:**	İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi
IMF	**:**	Uluslararası Para Fonu
İ.İ.B.F	**:**	İktisadi İdari Bilimler Fakültesi
İGİAD	**:**	İktisadi Girişim ve İş Ahlakı Derneği
İKB	**:**	İslam Kalkınma Banka
İKT	**:**	İslam Konferansı Teşkilatı
İKV	**:**	İktisadi Kalkınma Vakfı
İMKB	**:**	İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
İP	**:**	Yağmurlama Testleri
İSO		Uluslararası Standartlar Örgütü
İŞKUR	**:**	Türkiye İş Kurumu
İTO	**:**	İstanbul Ticaret Odası
JBIC	**:**	Japon Kalkınma Bankası
JPY	**:**	Japon Yeni
KFW	**:**	Alman Kalkınma Bankası
KGF	**:**	Kredi Garanti Fonu
KHK	**:**	Kanun Hükmünde Kararname
KİT	**:**	Kamu İktisadi Teşekkül
KKS	**:**	Küçük Sanayi Siteleri
KOBİ	**:**	Küçük ve Orta Ölçekli İşletme
KOBİ A.Ş.	**:**	KOBİ Girişim Sermayesi Yatırım Ortaklığı A.Ş.
KOSGEB	**:**	Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
LVD	**:**	Elektriksel Güvenlik Testleri
MEB	**:**	Milli Eğitim Bakanlığı
MGK	**:**	Milli Güvenlik Kurulu
MPM	**:**	Milli Prodüktivite Merkezi
OECD	**:**	Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
Ort.	**:**	Ortaklığı
OSM	**:**	Organize Sanayi Bölgeleri
S.	**:**	Sayı
s.	**:**	Sayfa

ss.	**:**	Sayfa Sayıları
SDR	**:**	Özel Çekme Hakkı
SDŞ	**:**	Sektörel Dış Ticaret Şirketleri
SPK	**:**	Sermaye Piyasası Kurumu
SPSS	**:**	Sosyal Bilimler için İstatistik Paketi
STB	**:**	Sanayi ve Ticaret Bakanlığı
STK	**:**	Sivil Toplum Kuruluşları
SYB	**:**	Sınai Yatırım Bankası
SYH	**:**	Stratejik Yol Haritası
T.C.	**:**	Türkiye Cumhuriyeti
TBB	**:**	Türkiye Bankalar Birliği
TBMM	**:**	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCMB	**:**	Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
TCZB	**:**	Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası
TEB	**:**	Türkiye Ekonomi Bankası
TESK	**:**	Türkiye Esnaf ve Sanatkârları Konfederasyonu
TESKOMB	**:**	Türkiye Esnaf ve Sanatkârlar Kredi ve Kefalet Kooperatifleri Birlikleri Merkez Birliği
TKB	**:**	Türkiye Kalkınma Bankası
TL	**:**	Türk Lirası
TMSF	**:**	Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
TOBB	**:**	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TOSYÖV	**:**	Türkiye Orta Ölçekli İşletmeler, Serbest Meslek Mensupları ve Yöneticiler Vakfı
TPE	**:**	Türk Patent Enstitüsü
TSE	**:**	Türk Standartları Enstitüsü
TSKB	**:**	Türkiye Sınai Kalkınma Bankası
TSPAKB	**:**	Türkiye Sermaye Piyasası Aracı Kuruluşları Birliği
TTB	**:**	Türk Tabipleri Birliği
TTGV	**:**	Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı
TUBİTAK	**:**	Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
TÜFE	**:**	Tüketici Fiyatları Endeksi
TÜİK	**:**	Türkiye İstatistik Kurumu

TÜRKAK	**:**	Türk Akreditasyon Kurumu
TÜRKONFED	**:**	Türk Girişim ve İş Dünyası Konfederasyonu
TÜSİAD	**:**	Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği
USD	**:**	Amerikan Doları
ÜFE	**:**	Üretici Fiyatları Endeksi
vd.	**:**	Ve Diğerleri
Y.	**:**	Yıl
Yat.	**:**	Yatırım
Yay.	**:**	Yayınları
YDTF	**:**	Yararlanıcı Durum Tespit Formu
YTL	**:**	Yeni Türk Lirası
WTO	**:**	Dünya Ticaret Örgütü

1. KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETME (KOBİ) KAVRAMI VE TÜRKİYE EKONOMİSİ'NDE KOBİ'LERİN YERİ

Küreselleşme ile dünyada oluşan hızlı değişim ve rekabet, ülke ekonomilerini de derinden etkilemektedir. Ekonomilerin en önemli birimleri olan KOBİ'ler; ülkelerin hem ekonomik hem de sosyal yaşamlarına katkıda bulunmaktadır. Türkiye ele alındığında ise, ülke ekonomisinin tamamına yakınını KOBİ'lerin oluşturduğu ve katma değer yaratmada büyük payları olduğu görülür. Ayrıca KOBİ'ler bazı kurum ve kuruluşlara göre farklı şekilde tanımlanmaktadır.

Dünya ülkelerinin hepsinde toplam işletmelerin neredeyse tamamını KOBİ'ler oluştururken bu oran Türkiye'de %99 seviyesinin üzerindedir. Ülke ekonomisine sağladıkları katkı, istihdam gücü ve bilgi birikimi gibi nedenlerden ötürü makro ekonomik değerleri etkileyen, büyük işletmelere nazaran nispeten daha dinamik yapıya, esnek üretim mekanizmalarına sahip olan KOBİ'ler bölgesel gelişmişlik farklarının giderilmesinde, toplumsal hayatın canlı tutulmasında, rekabetin korunmasında ve girişimciliğin geliştirilmesinde çok önemli işlevlere sahiptir.

1.1. KOBİ Tanımları

KOBİ'ler, oluşturdukları ekonomik canlanma, yeniliklere kolay uyum sağlayabilme özellikleri ile ülke ekonomilerinin en önemli ekonomik birimleridir. Tüm dünyada olduğu gibi, Türkiye ekonomisinin de dinamik ve sürükleyici unsurlardan biri olup, Türkiye'nin sosyoekonomik gelişmesi açısından da büyük öneme sahiptirler.

KOBİ'leri tanımlayabilmek için birçok kriter kullanılmıştır. Bunlardan biri nitel diğeri ise nicel ölçütlerdir. KOBİ tanımlarında genellikle nicel ölçütlerden faydalanılmaktadır. Bunun nedeni ise; nicel ölçütler daha kolay ölçülebilmekte ve objektif sonuçlar vermektedir. KOBİ tanımlarında kullanılan başlıca nicel ölçütler; personel sayısı, satış tutarı, makine sayısı, makine parkı değeri, kâr hacmi, kapasite

tutarı ve pazar payı olarak sıralandırılabilir[1]. Nicel ölçütlerin destekleyicisi olan nitel ölçütleri ise şu şekilde sıralamak mümkündür: Yönetimin bağımsız olması, işletmenin faaliyetini yerel pazarda sürdürmesi, işletme sermayesinin tamamının ya da bir bölümünün işletme sahibine ait olması, işletmenin faaliyet alanının küçük olmasıdır[2]. KOBİ tanımını etkileyen faktörler ise; ekonomik gelişmişlik düzeyi, sanayileşme düzeyi, teknoloji, pazar büyüklüğü, faaliyet alanı, üretim tekniği ve üretilen ürün özelliklerinden oluşmaktadır[3].

KOBİ tanımının gerekliliği devletin veya özel kuruluşların KOBİ'lere yönelik olarak geliştireceği strateji ve politikaların belirlenmesinde önemli bir kavram olarak ortaya çıkmaktadır. Türkiye'deki KOBİ'lerin devlet desteklerinden yararlanabilmesi, danışmanlık hizmetlerinden iyi bir şekilde faydalanabilmesi ve finans konusunda yeterli krediye ulaşabilmelerini sağlamak için öncelikli olarak ortak bir KOBİ tanımının yapılması gerekmektedir[4]. Bu konu hakkında çeşitli kuruluşların belirlemiş olduğu kriterler çerçevesinde birçok tanımlama mevcuttur.

Buna göre; Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) (20.04.1990 Tarihli 3624 Sayılı Kanun), 1-50 işçi çalıştıran imalat sanayi işletmeleri küçük ölçekli, 51-150 işçi çalıştıran imalat sanayi işletmeleri orta ölçekli KOBİ olarak sınıflandırmaktadır. Bunun yanında Dış Ticaret Müsteşarlığı, Eximbank ve Türkiye Orta Ölçekli İşletmeler Serbest Meslek Mensupları ve Yöneticiler Vakfı 1-200 arası işçi çalıştıranları, Türkiye Halk Bankası ve Hazine Müsteşarlığı ise; 1-250 arası işçi çalıştıran işletmeleri KOBİ olarak tanımlamaktadır[5].

AB KOBİ tanımı ise; çalışan sayısı, yıllık ciro ve bağımsızlık ölçütü dikkate alınarak oluşturulmuştur.

---

[1] Oktay Alpugan, **Küçük İşletmeler Kavramı, Kuruluşu ve Yönetimi**, Ankara: Per Yay., 1998, s. 6.
[2] **a.g.e.**, s. 8.
[3] Mehmet Şimşek, **Ekonominin Lokomotifi KOBİ'lerin Olmazsa Olmazları**, İstanbul: Alfa Basım Yayım, 2002, s. 2.
[4] Tahir Akgemci, **KOBİ'lerin Temel Sorunları ve Sağlanan Destekler**, Ankara: KOSGEB Yay., 2001, s. 13.
[5] Mustafa H. Çolakoğlu, **KOBİ Rehberi 2002**, TOBB Yay., Yayın No: 359-PM: 2, Ankara, 2002, s. 5.

Tablo 1. AB KOBİ Tanımı

Ölçek	Çalışan sayısı	Ciro (Yıllık net satış hasılatı) (€)	Bilanço toplamı (yıllık mali bilançosu)	Bağımsızlık ölçütü
Orta	≤ 250	≤ 50 milyon €	≤ 43 milyon €	Başka işletmelere ait sermaye oranı ≤ % 25
Küçük	≤ 50	≤ 10 milyon €	≤ 10 milyon €	≤ % 25
Mikro	≤ 10	≤ 2 milyon €	≤ 2 milyon €	

Kaynak: İdil Özlem Koç, **Türk KOBİ'leri Bugünü ve Geleceği**, İstanbul: Arıkan Yayınevi, 2008, s. 11.

Tablo 1'de de anlaşıldığı üzere, AB KOBİ tanımına göre; cirosu 50 milyon Euro'nun altındaki işletmeler orta ölçekli sayılmaktadır. Bunun yanı sıra büyük bir grubun bir KOBİ'nin %25'ten fazla hissesine sahip olmaması şartı aranmaktadır. Çalışan sayısına göre ise; 250 kişiden az işçi çalıştıran firmalar KOBİ kabul edilmektedir.

Türkiye'de de kurumdan kuruma farklılık gösteren tanımlar mevcuttur. Aşağıda Türkiye'deki bazı kurumların KOBİ tanımları ayrıntılı olarak bulunmaktadır:

- **Halk Bankası Tanımı:** Türkiye'de KOBİ'lere finansman desteği sağlayan Türkiye Halk Bankası KOBİ tanımlamasını Teşvik Belgeli ve Normal KOBİ olarak yapmaktadır. Teşvik Belgeli KOBİ: 1-150 işçi çalıştıran, sabit yatırım tutarı 100 Milyarı TL'yi geçmeyen imalat sanayi işletmeleri, Normal KOBİ: 1-250 işçi çalıştıran, sabit yatırım tutarı 400 Milyar TL'yi geçmeyen imalat sanayi işletmelerdir[6].

- **Türkiye İhracat Kredi Bankası (Eximbank) Tanımı:** Kısa vadeli TL krediler kapsamında KOBİ ihracat kredisi için 1-200 işçi çalıştıran sabit

[6] (Çevrimiçi) http://www.halkbank.gov.tr, (Erişim Tarihi: 01.01.2009).

sermaye yatırımları $ 2 milyonu geçmeyen imalat sanayi işletmeleri KOBİ olarak adlandırılır[7].

- **Hazine Müsteşarlığı Tanımı:** İmalat sanayinde faaliyette bulunan ve yasal defter kayıtlarında arsa ve bina hariç net sabit yatırım tutarı TL 400 Milyarı aşmayan, 1-9 işçi çalıştıran işletmeler çok küçük ölçekli, 10-49 işçi çalıştıran işletmeler küçük ölçekli, 50-250 işçi çalıştıran işletmeler orta ölçekli işletme olarak tanımlanmaktadır[8].

- **Dış Ticaret Müsteşarlığı (DTM) Tanımı:**İmalat sanayide faaliyette bulunan ve 1-200 işçi çalıştıran, gerçek usulde defter tutan, arsa ve bina hariç sabit sermaye tutarı bilanço net değeri itibariyle $ 2 milyon karşılığı TL'yi aşmayan işletmelerdir[9].

- **Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) Tanımı:** DPT tanıma göre; 1-9 işçi çalıştıran işletmeler çok küçük ölçekli, 10-49 işçi çalıştıran işletmeler küçük ölçekli, 50-99 işçi çalıştıran işletmeler orta ölçekli KOBİ olarak tanımlanmaktadır[10].

Genelde KOBİ tanımları belirli rakamsal ölçüler ve büyüklük kriterleri ile tanımlanmaktadır. KOBİ'ler üretim, pazarlama, finansman, personel ve yönetim gibi temel işletmecilik fonksiyonlarının yanı sıra istihdam ettikleri personel sayısı, satış hacmi, sabit sermaye ve makine parkı değeri, kullandıkları enerji miktarı, kurulu kapasite düzeyi, katma değerleri, kâr büyüklüğü ve piyasa payı gibi ölçülebilen özellikleri açısından da büyük farklılıklar göstermektedirler. KOBİ'lere yönelik program ve politikaların daha etkin bir şekilde uygulanabilmesi amacıyla ortak bir tanım belirlenmesi zorunluluğu kaçınılmazdır. Kurumlar arası tanımlamalardaki ayrılık işletmelerin farklı kurumlardan hizmet talep etmeleri durumunda farklı muameleye tabi kalmalarını sağlamakta, bu durum da uygulamaların etkinliği ve

[7] Nevin Yörük, Ünsal Ban, **KOBİ'lerin Finansman Sorunları ve Finansman Sorunlarının Kaynaklarının Belirlenmesine Yönelik Uygulama**, Ankara: Gazi Kitapevi, 2003, s. 13.
[8] (Çevrimiçi) http://www.hazine.gov.tr/stat/kobileri/ti123.htm, (Erişim Tarihi: 01.01.2009).
[9] (Çevrimiçi) http://dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/IHR/MevzuatGeliştirme/Sektorel.doc, (Erişim Tarihi: 01.02.2009).
[10] (Çevrimiçi), www.tüik.gov.tr, (Erişim Tarihi: 02.01.2009).

hizmetlerin şeffaflığı açısından önemli engel teşkil etmektedir[11]. Farklı tanımlamaların yol açtığı bir diğer sıkıntı ise istatistiklerin farklı sonuçlara yol açmasıdır. Bu durum, tüm bu nitel ve nicel özellikleri kapsayan ve genel geçerliliği olabilecek bir tanım yapılmasını gerektirir.

KOBİ'nin ilk resmi tanımı; 20.04.1990 tarihinde yayımlanarak yürürlüğe giren Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı'nın (KOSGEB) 3624 Sayılı Kuruluş Kanunu'nda yapılmıştır. Buna göre; "imalat sanayi sektöründe 1-50 arası işçi çalıştıran sanayi işletmeleri küçük sanayi işletmelerini, 51-150 arası işçi çalıştıran sanayi işletmeleri orta ölçekli sanayi işletmelerini ifade eder" hükmü benimsenmiştir[12]. Fakat bu kanun, 22.04.2009 tarihi itibari ile yürürlüğe giren düzenlenmiş yeni kanun ile değiştirilmiştir. 5891 Sayılı yeni kanuna göre; tanımda geçen "sanayi" ibaresi "işletmeleri" şeklinde değiştirilmiştir[13]. Yapılan bu değişiklik ile imalat sektörünün yanı sıra hizmet ve ticaret sektörlerinde faaliyet gösteren işletmelere de KOSGEB desteklerinden yararlanma yolu açılmıştır.

9617 Sayılı 18.11.2005 tarihli yeni Yönetmeliğe göre KOBİ tanımı ise; "İki yüz elli kişiden az yıllık çalışan istihdam eden ve yıllık net satış hasılatı ya da mali bilançosu yirmi beş milyon Yeni Türk Lirasını (YTL)* aşmayan ve bu yönetmelikte mikro işletme, küçük işletme ve orta büyüklükteki işletme olarak sınıflandırılan ve kısaca KOBİ olarak adlandırılan ekonomik birimleri" ifade ettiği belirtilmiştir[14].

9617 Sayılı yeni Yönetmelik KOBİ'leri de kendi içlerinde Mikro İşletme, Küçük İşletme ve Orta Büyüklükteki İşletme olarak üçe ayırmıştır. Buna göre; on kişiden az yıllık çalışan istihdam eden ve yıllık net satış hasılatı ya da mali bilançosu bir milyon TL'yi aşmayan işletmeler "Mikro İşletme", Elli kişiden az yıllık çalışan istihdam eden ve yıllık net satış hasılatı ya da mali bilançosu beş milyon TL'yi aşmayan işletmeler "Küçük İşletme", ikiyüzelli kişiden az yıllık çalışan istihdam

[11] Özlem Yonar, (Çevrimiçi) http://www.usakgundem.com/yorum/9/t%C3%BCrkiyede-kobitanimlari.html, (Erişim Tarihi: 07.04.2009).
[12] **Resmi Gazete**, Tarih: 20.04.1990, S. 3624.
[13] **Resmi Gazete**, Tarih: 22.04.2009, S. 5891.
[14] **Resmi Gazete**, Tarih: 18.11.2005, S. 9617.
* YTL Para Birimi, 1 Ocak 2009 tarihinden itibaren TL olarak değiştirilmiştir. Bu çalışmada YTL olan rakamlar TL olarak kullanılacaktır.

eden ve yıllık net satış hasılatı ya da mali bilançosu yirmibeş milyon TL'yi aşmayan işletmeler "Orta Büyüklükteki İşletme" olarak tanımlanmıştır.

Tablo 2. Avrupa Birliği (AB) ile Uyumlaştırılmış KOBİ Tanımı (18.11.2005 Tarihli 9617 Sayılı Yönetmeliğe Göre)

Ölçek	Çalışan sayısı	Yıllık Mali Bilançosu	Yıllık Net Satış Hasılatı
Mikro	10 kişiden az	≤ 1 milyon TL. (≤ 606.000 €)	≤ 1 milyon TL. (≤ 606.000 €)
Küçük	50 kişiden az	≤ 5 milyon TL. (≤ 3 milyon €)	≤ 5 milyon TL. (≤ 3 milyon €)
Orta	250 kişiden az	≤ 25 milyon TL. (≤ 15 milyon €)	≤ 25 milyon TL. (≤ 15 milyon €)

Kaynak: Resmi Gazete, Tarih: 18.11.2005, S. 9617.

Bunun dışında 9617 Sayılı Yönetmelik; KOBİ'lerin çalışan sayıları ve mali kriterlerinin tespitine yönelik olarak diğer işletmeler ile ortaklık payları ve oy haklarının durumu açısından da Bağımsız İşletmeler, Ortak İşletmeler ve Bağlı İşletmeler şeklinde üçlü bir ayrıma gitmiştir[15]:

Bu ayrıma göre; başka bir işletmenin %25 veya daha fazlasına sahip olmayan veya herhangi bir tüzel kişi veya kamu kurum ve kuruluşu veya birkaç bağlı işletme tek başına veya müştereken bu işletmenin %25 veya daha fazla hissesine sahip olmadığı veya hesaplarını konsolide olarak düzenlemeyen ve hesaplarını konsolide şekilde düzenleyen bir işletme hesaplarında yer almayan işletmeler "Bağımsız İşletme", tek başına ya da bağlı işletmeleri ile birlikte hakim etki yaratmayacak şekilde başka bir işletmenin oy hakları veya sermayesinin %25'inden fazla, %50'sinden azına sahip olan veya başka bir işletmenin hakim etki yaratmayacak şekilde oy hakları ve sermayesinin %25'inden fazla, %50'sinden azına sahip olduğu işletmeler "Ortak İşletme", başka bir işletmenin oy hakları veya sermayesinin çoğunluğuna sahip olan veya başka bir işletmenin yönetim, yürütme veya denetim kurulu üyelerinin çoğunluğunu atama ya da azletme yetkisine sahip olan veya başka bir işletmenin hissedarı veya ortağı olup, bu işletmenin diğer hissedarları veya

[15] **Resmi Gazete**, Tarih: 18.11.2005, S. 9617.

ortaklarıyla yaptığı anlaşma ile bunların oy haklarının çoğunluğunu tek başına kontrol etme hakkına sahip olan işletmeler "Bağlı İşletme" olarak tanımlanmıştır.

Ayrıca 9617 Sayılı Yönetmelik, hesaplarının kapanış tarihinde işletme sınıfları ve KOBİ vasfı belirlenirken esas alınan kriterlerden herhangi birini takip eden iki hesap döneminde de kaybeden veya aşan işletmelerin sınıf değiştireceği ya da KOBİ vasfını kaybedeceği hükmünü getirmiştir.

Genel anlamda KOBİ'ler; bizzat sahibi tarafından yönetilen, daha ziyade ticari hayatını sürdürdüğü bölgeye yönelik bir pazar payına sahip, yatırım ve büyüme için gerekli finansmanı büyük ölçüde öz kaynaklarıyla finanse eden işletmeler şeklinde tanımlamak mümkündür[16]. Bununla birlikte KOBİ kavramı hakkında kesin, net bir tanım vermek güçtür.

2005 yılına gelinceye kadar, KOBİ'lere yönelik kurumların her biri yukarıda sıralandığı gibi kendilerine göre bazı tanımlar yapmışlardı. Tanımlardaki sınırlar genellikle ülkelerin ekonomilerinin büyüklüklerine bağlı olarak değiştiğinden KOBİ deyimi hukuki olmaktan çok ekonomik bir anlam taşıdığını söyleyebilir. Tüm bu tanımlamalarda kullanılan genel ölçüt, istihdam edilen kişi sayısıdır. Bu genel ölçüte ilave olarak bazı kuruluşlarca farklı kriterlerin de kullanıldığı olmuştur[17].

16 Nisan 2005 tarihli Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren 5331 Sayılı Kanun ile kurum ve kuruluşların KOBİ'lere ilişkin uygulamalarında kullanılacak tek bir tanım yapılmıştır[18]. Bu kanuna göre KOBİ tanımının yapılmasında esas alınacak kriterler; KOBİ'lerin net satış hâsılatları, malî bilânço tutarları ve çalışan sayılarıdır. Bu yasayla Türkiye'deki KOBİ tanım kargaşası da giderilmiştir.

---

[16] Yörük, **a.g.e.**, s. 4.
[17] Alövsat Müslümov, "**21.Yüzyılda Türkiye'de KOBİ'ler Sorunlar, Fırsatlar ve Çözüm Önerileri**, İstanbul: Literatür Yay., 2002, s. 6.
[18] **Resmi Gazete**, Tarih: 16.05.2005, S. 5331.

1.2. KOBİ'lerin Ekonomideki Yeri ve Özellikleri

Gelişen dünya ile beraber birçok anlayış da değişmektedir. Eskiden kötü ekonominin bir sonucu olarak görülen KOBİ'ler artık ekonominin dinamizminin ve esnekliğinin bir göstergesi olarak görülmeye başlanmıştır. Dünyadaki KOBİ'ler gerek kalkınma düzeyleri gerekse sosyal ekonomik, coğrafi, kültürel ve politik yapıları, birbirinden büyük farklılıklar gösterse de, pek çok ülkenin ortak yönlerinden biri işletme sayısı, yatırım ve istihdam kriterleri bakımından KOBİ'lerin ülke ekonomilerinde önemli bir paya sahip olmasıdır.

1.2.1. KOBİ'lerin Türkiye Ekonomisindeki Yeri ve İstihdama Katkısı

Dünya genelinde 1980'li yıllardan başlayan globalleşme ve finansal liberalizasyon süreci, beraberinde değişen koşullara ve yeniliklere hızla uyum sağlayabilen şirketlerin önemini arttırmıştır.

KOBİ'ler, zaman içinde ekonominin en önemli ve dinamik aktörlerinden biri olarak kabul görmeye başlamıştır. Toplumların ekonomik ve sosyal alanda başarılı olabilmeleri ve refah yarışında önde gidebilmelerinin yolu, KOBİ'lere ve girişimciliğe verecekleri öneme bağlı olduğu ifade edilmektedir. Bu nedenler ile KOBİ'ler artık çağın bir gereği haline gelmiştir[19].

Çünkü, ekonomik gelişmede KOBİ'lerin çok önemli bir araç olduğu ve oluşan gelişmelerin sonunda istihdamın önemli bölümünün KOBİ'ler tarafından karşılanan yeni bir dünya düzeninin ortaya çıktığını söylenebilir[20].

Türkiye'de KOBİ'ler, ekonomik, sosyal ve politik önemlerini her zaman korumuşlar ve Türkiye'nin politika ve stratejilerinin belirlenmesinde önemli bir yere sahip olmuşlardır. Genel olarak birçok ülke, KOBİ'lerin öneminin ve bunların ekonomik büyüme, sosyal birleşme, istihdam, bölgesel ve yerel kalkınmaya sağladığı

[19] DPT, **Sanayi Politikaları Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı**, Ankara, 2000, s. 85.
[20] Osman Oralat, **Türkiye'de KOBİ Anlayışının Dünü Bugünü Geleceği Panel**, Ankara: KOSGEB, 19 Eylül 2006, s. 60.

katkıların farkındadır. Bunun sonucunda ülkeler; "sağlam ve sağlıklı bir KOBİ yapısı, ekonomik gelişmenin, politik istikrarın ve sosyal barışın vazgeçilmez şartı, en önemli güvencesi ve temel taşlarından biridir" anlayışını benimsemişlerdir[21].

Büyük ölçekli işletmelerin ekonomik ve siyasi konjonktürdeki değişmeler karşısında hareket kabiliyetinin sınırlı olması, teknolojideki en son gelişmelerin bu şirketlere adaptasyonunun maliyetinin yüksekliği nedeniyle uyum sorununun yaşanması, ekonomideki meydana gelen değişikliklere uyum sağlama esnekliği yüksek ve konjonktürel dalgalanmalara, ekonomik ve mali krizlere karşı daha esnek olan, ekonomik ve sosyal yaşamın temel istikrar unsurlarından biri olan KOBİ'lerin dünya genelinde önemini daha da arttırmıştır[22].

Küçük bir işletmeye sahip olmak öncelikle büyük işletmelerle rekabet etmede girişimciye iki temel avantaj sağlayabilir. Bunlar müşteri ve personel ile daha yakın ilişkiler içine girebilmek, pazarlama, üretim ve hizmet konularında büyük işletmelere göre daha esnek olabilmektir[23].

Büyük ölçekli işletmelere oranla orta ve küçük ölçekli işletmelerin sahip ve/veya yöneticileri, işyerinde işveren-işgören ayırımı yapmadan, çalışanıyla yakın ilişki içinde bulunmakta, çift yönlü iletişim sağlanmakta, aile duygusu ve birbirine karşılıklı güven gelişmekte, kararların genelde birlikte alınıp ortak hareket edilmesi, çalışmaların motive olmalarına ve firma ile özdeşleşmelerine yol açar. İlişkilerdeki bu yakınlık sonuç olarak, kalite ve verimliliği yükseltmektedir. Aynı şekilde, tüketici ya da müşteriye daha yakın ve daha yoğun biçimde çalışan KOBİ'ler, talep tercihlerini hemen algılayıp üretim sürecinde gerekli değişiklikleri hızla yaparak istekleri karşılamaya çalışırlar. Çevresel koşullardaki değişikliklere olan tepki ve esneklik dereceleri büyük ölçekli firmalara göre daha yüksektir[24].

---

[21] Kenan Ören, "Avrupa Birliği ve Türkiye'nin Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelere (KOBİ) Sağladığı Devlet Teşvikleri ve Kullanım Alanlarının Karşılaştırılması Nevşehir İlinde Bir Uygulama", **C.Ü.İ.İ.B.F. Dergisi**, C. 4, S. 2, 2003, s. 15.

[22] Gazi Erçel, "Enflasyonu Düşürme Programı ve Küçük ve Orta Boy İşletmeler", **Ekonomik Forum Dergisi**, 2000, s. 9.

[23] Akgemci, **a.g.e.**, s. 15.

[24] Merih, **a.g.e.**, s. 2.

KOBİ'lerin avantajlarının yanında çeşitli dezavantajları da bulunmaktadır. KOBİ'lerin tanımlanmasında bir standardizasyon olmadığı için, KOBİ'lere sağlanan olanaklardan büyük işletmeler yararlanmaktadır. Dünya standartlarında üretim yapamadıkları için ihracat potansiyelinin düşük olması, ihracat teşviklerinden çoğunlukla yararlanamamaları, iç piyasada yaşanan olası talep daralmalarından en fazla etkilenen kesim olmalarına yol açar.

Kalifiye eleman sağlamak, işyerinin küçüklüğü, araştırma geliştirme (Ar-Ge) eksikliği, ihracat yapmamaları, dil bilen personelin olmaması, yabancı ülkelerdeki mevzuatları bilmemeleri KOBİ'lerin başarı şansını azaltmaktadır. Özellikle küçük pazarda faaliyet gösterdiklerinden dolayı pazar eksiklikleri bulunmaktadır. Stratejik pazarlama yönünden de bir takım eksiklikleri bulunmaktadır. Düşük işçi verimliliği ve yüksek ortalama maliyetler nedeniyle düşük ücret verme eğilimi fazladır. Bazen pazardaki tekelci firmada daha yüksek fiyata hammadde satın alabilirler. Maliyet artar. Ekonomik sıkıntıdayken aynı tip işletmelerin kredi almaları zorlaşabilir. Genellikle aile işletmeleri olduğu için profesyonel yönetimden yoksundurlar, bu nedenle olaylardan çabuk etkilenirler[25].

KOBİ'lerin bahsedilen özelliklerinin yanında unutulmaması gereken bir husus da, küçük ve orta ölçekli işletme olgusunun dünün sanayi toplumunun değil, yarının bilgi toplumunun ürünü olacağıdır. Çünkü dünün sanayi toplumu büyük ölçekli işletmelerin hakim olduğu toplumlardır. Bugün ise bilgi teknolojileri ile oluşturulacak bilgi toplumu, sanayi toplumunun mekanik yapısına göre daha hızlı, daha esnektir. Bilgi toplumunda, sanayi toplumundaki tekdüze ekonomiler yerini çeşit ekonomileri, entegre tesislerin yerini ise ana sanayi-yan sanayi bütünleşmesinin söz konusu olduğu esnek bir yapılaşma almaktadır[26].

KOBİ'lerin en önemli özelliği ise şüphesiz istihdam olanakları sağlamasıdır. Bir ülkede, çalışma arzusunda olan ve bunun için elverişli durumda bulunan kişilerin istihdamlarının sağlanması, en önemli ekonomik ve sosyal amaçların başında gelmektedir. Bütün toplumlarda, işsizliğin belli bir düzeyin altında tutulması için

[25] Akgemci, **a.g.e.**, s. 16.
[26] Tamer Müftüoğlu, **Türkiye'de Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler KOBİ'ler**, Ankara: Turhan Kitabevi, 2002, s. 136.

yoğun bir gayret sarf edilmekte; işsizlik sorununa, yalnızca kaybedilen üretim değeri olarak değil, bundan daha fazla oranda toplumsal yapıda çok sayıda soruna yol açan bir tehlike olarak bakılmaktadır[27]. Çünkü, işsizlik sorunu sosyo-ekonomik gelişme düzeyleri ne olursa olsun birçok gelişmiş ve gelişmekte olan ülke için en önemli toplumsal sorunların başında gelmiş ve gelmeye devam etmektedir.

KOBİ'ler, ülkede geniş bir alana yayıldıkları için bölgesel gelişmişlik farklarını gidermede, mülkiyeti geniş bir alana yaymada, istihdam olanağı meydana getirip, bunu sürdürmede ve demokratik hayatı canlı tutmada önemli bir güçtür. Ayrıca ülkelerin ekonomisinde KOBİ'lerin önemli işlevlerinden birisi de, gelir dağılımının oluşumuna yapacağı olumlu yöndeki katkıdır. KOBİ'ler, işgücü yaratarak gelirin dengeli dağılımına katkı sağlar. Özellikle gelir paylaşımında refahın artırılmasına katkıda bulunacak olan KOBİ'ler, gelir dağılımını da düzenlemektedir. Çünkü aile bireyleri veya KOBİ sahipleri maaşlı-ücretli başka bir yerde çalışmak yerine rant, katma değer yaratarak ülkenin gelişimine daha fazla katkıda bulunmaktadır[28]. KOBİ'ler anlatılan sosyal ve ekonomik işlevleri nedeniyle bütün ekonomiler için son derece önemli vazgeçilmez kuruluşlardır.

KOBİ'lerin sosyal yaşama olan katkıları ekonomik katkıya dönüşmektedir. Çünkü KOBİ'ler geniş alana yayıldıkları için bölgesel farklıkları gidererek kırsal kesimin kalkındırılmasında, mesleki eğitim alanlarında okul işlevi görerek sanayiye nitelikli eleman yetiştirmede, sosyal adalet ile sosyal barışın sağlanmasında, sosyal dengesizliklerin giderilmesinde gelir dağılımındaki adaletsizliklerin azaltılmasında katkı sağlayarak, güçlü ve refaha kavuşmuş bir orta sınıf oluşturarak ekonomik kalkınma kolaylaşacaktır[29].

Dünya Bankası tarafından yayımlanan KOBİ raporunda, KOBİ'lerin istihdama katkılarının boyutu şu şekilde ifade edilmektedir: Küçük işletmelerde bir kişilik istihdam yaratabilmek için harcanacak miktar, büyük işletmelerde harcananın 1/3'üdür. Dolayısıyla, Türkiye gibi sermayenin kıt olduğu ve işsizliğin yaygın

[27] Mustafa Aykaç, Zeki Parlak ve Süleyman Özdemir, **Küreselleşme Sürecinde Rekabet Gücünün Artırılması ve Türkiye' deki KOBİ'ler**, İstanbul: İTO Yay., Yay. No: 2008-24, s. 162.
[28] İdil Özlem Koç, **Türk KOBİ'leri Bugünü ve Geleceği**, İstanbul: Arıkan Yayınevi, 2008, s. 15.
[29] Ali Kaya, **Bilişim ve İletişim Işığında Girişimcilik ve KOBİ Yönetimi**, Konya: Eğitim Yay., 2007, s. 137.

olduğu ülkelerde KOBİ'lerin sahip olduğu bu avantaj, onların önemini artırmaktadır[30].

Kriz dönemlerinde; büyük işletmeler krize yönelik önlemler arasında çalışanlarını işten çıkartmayı çare olarak görürken, KOBİ'ler bu şartlarda dahi personeline sahip çıkmakta, çok zorda kalmadıkça kriz dönemlerinde de ekonomik gücü elverdiği ölçüde onların maliyetine katlanmaktadır. Bunun nedeni olarak; genel olarak az sayıda olan çalışanları ile birebir oluşturduğu bireysel ilişkiler yanında, o alanda uzmanlaşmış vasıflı personeli daha sonra bulmada karşılaşacağı zorluklar sayılabilir[31].

KOBİ'lerin bir diğer özelliği ise; işsizliğin düşürülmesine olan katkıları yanında, özellikle niteliksiz işçilerin istihdamına olanak sağlayan ekonomik birimler olmalarıdır. Türkiye'de bazı bölgelerde nitelikli işçi sayısı son derece sınırlıdır. Bu kişiler KOBİ'ler tarafından istihdam edilerek çalışma yaşamına katılmaktadırlar. Büyük işletmeler vasıflı ve yarı vasıflı işçiler çalıştırmayı tercih ederken, KOBİ'ler vasıflı işçilerin yüksek ücretleri dolayısıyla, ancak düşük ve orta vasıf seviyesindekileri çalıştırabilmektedirler[32].

KOBİ'ler ve istihdam ilişkisi, yalnızca KOBİ'lerin daha az sermaye ile daha çok sayıda işgücüne istihdam olanağı sunması, çok sayıda insana ücretli olarak çalışabilme fırsatı vermesi yanında, bir gerçeği daha ifade etmektedir. O da, girişimci ruhuna sahip çok sayıda insanın, kendi işletmelerini kurarak işgücüne girişimci olarak katılmalarına olanak sağlaması ve bu yolla da bir ülkedeki istihdam seviyesini yükseltmesidir[33]. Bir işverenin yanında ücretiyle çalışmak yerine, kendi işini kurmayı tercih eden girişimciler, sahip oldukları ruh ve yetenekleri ile bir ekonomi için çok daha büyük öneme sahiptirler.

---

[30] Orhan Küçük, **Girişimcilik ve Küçük İşletme Yönetimi**, Ankara: Seçkin Yay., 2005, s. 199.
[31] Tamer Müftüoğlu ve Tülin Durukan, **Girişimcilik ve KOBİ'ler**, Ankara: Gazi Kitabevi, 2004, s. 74.
[32] Küçük, **a.g.e.**, s. 210.
[33] Aykaç vd., **a.g.e.**, s. 163.

1.2.2. Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Bazı Ülkelerde KOBİ Karşılaştırması

KOBİ'lerin ülke ekonomilerindeki yerleri incelendiğinde; ekonomideki istihdam içindeki yerleri, toplam yatırımlar içindeki yerleri, yaratılan katma değer içindeki yerleri, ihracat içindeki yerleri ve toplam krediler içindeki yerleri göz önüne alınarak hesaplamalar yapılmaktadır.

Tablo 3'te gelişmiş ülkelerdeki KOBİ'lerin ekonomideki yerleri oranlarla verilmiştir. Bu ülkelerde KOBİ'lerin sayısal bakımdan ekonomiye tamamen hakim oldukları görülmektedir.

Tablo 3. Gelişmiş Ülkelerde KOBİ'lerin Ülke Ekonomisindeki Yeri (%)

Ülke Adı	Tüm İşletmeler İçindeki	Toplam İstihdam İçindeki	Toplam Yatırımdaki	Yaratılan Katma Değerdeki	Toplam İhracat İçindeki	Toplam Krediler İçindeki
ABD	99.7	56.6	38.0	43.0	32.0	42.7
Almanya	99.0	64.0	44.0	49.0	31.0	35.0
Japonya	99.4	81.4	40.0	52.0	38.0	50.0
Fransa	99.8	63.1	46.0	53.2	23.2	29.0
İngiltere	98.8	36.0	29.5	25.1	22.2	27.2
İtalya	98.0	83.0	52.0	47.0	-	-
Hollanda	98.0	57.0	45.0	32.0	38.0	-
Türkiye	99.89	76.7	26.5	38.0	8.0-10.0	25

Kaynak: Mustafa Aykaç, Zeki Parlak ve Süleyman Özdemir, **Küreselleşme Sürecinde Rekabet Gücünün Artırılması ve Türkiye'deki KOBİ'ler**, İstanbul: İTO Yay., Yay. No: 2008-24, s. 154.

Gelişmiş ülke ekonomilerinde KOBİ'lerin tüm işletmeler içindeki oranı, %98 ile %99,9 arasında değişmektedir. Bu rakamlar KOBİ'lerin ne kadar önemli ve vazgeçilmez olduklarını açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Benzer şekilde, bu işletmelerde çalışanların sayısının toplam çalışanların sayısına oranına bakıldığında, bu noktada da KOBİ'lerin üstünlüğü görülmektedir. En yüksek oranın %83 ile İtalya ve %81,4 ile Japonya'da, en düşük çalışan oranının ise İngiltere'de olduğu

görülmektedir. Türkiye'nin ise; %76,7'lik istihdam oranı da, yüksek oranlı ülkeler arasında yer almaktadır.

KOBİ'lerin çeşitli ülkelerde toplam kredilerden aldığı paylara bakıldığında ise; %27,2'lik düşük oran ile İngiltere'nin bu konuda yine önde olduğu görülmektedir. En iyi rakamlar, %50 ile Japonya ve %42,7 ile ABD'ndedir. Türkiye'deki KOBİ'lerin toplam kredilerden aldığı pay, ekonomideki payına rağmen %25 oranındadır.

Gelişmekte olan ülke ekonomilerinde KOBİ'ler incelendiğinde, yakın zamanlara kadar KOBİ'lere gereken önemin verilmediği görülmektedir. Gelişmekte olan ekonomilerde gelişmiş ekonomilerdeki gibi; KOBİ'lerin, ekonomideki istihdam içindeki yerleri, toplam krediler içindeki yerleri gibi kriterlere bakılarak önem sırası yapılmaktadır. Aşağıdaki tablo bu ülkelerin de birer KOBİ ekonomisi olduklarına işaret etmektedir:

Tablo 4. Bazı Gelişmekte Olan Ülke Ekonomilerinde KOBİ'lerin Yeri (%)

Ülkeler	Tüm İşletmeler İçindeki	Toplam İstihdam İçindeki	Toplam Yatırımdaki	Yaratılan Katma Değerdeki	Toplam İhracat İçindeki	Toplam Krediler İçindeki
Hindistan	98.6	63.2	27.8	50.0	40.0	15.3
G. Kore	98.8	59.0	35.0	35.0	20.0	47.0
Tayland	98.0	64.0	-	47.0	50.0	-
Singapur	97.0	44.0	27.0	43.0	10.0	27.0
Türkiye	99.89	76.7	26.5	38.0	8.0-10.0	25

Kaynak: Mustafa Aykaç, Zeki Parlak ve Süleyman Özdemir, **Küreselleşme Sürecinde Rekabet Gücünün Artırılması ve Türkiye'deki KOBİ'ler,** İstanbul: İTO Yay., Yay. No: 2008-24, s. 154.

Büyük işletmeler karşısında KOBİ'lerin sahip oldukları üstünlükler Tablo 3'de gösterilmektedir. Dünyadaki mevcut gelişmiş ülke ekonomilerine bakıldığında; işletmelerin %95-99'unun KOBİ'lerden oluştuğu, Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH)'nın %30-70'inin, istihdamın %40-80'inin, yatırımların %30-60'ının,

ihracatın %10-40'ının KOBİ'ler tarafından gerçekleştirildiği açık bir şekilde tespit edilmektedir[34].

Tablo 4 değerlendirildiğinde; gelişmekte olan ülkelerde de gelişmiş ülkelerdeki benzer oranların olduğu görülür. Ekonomi içindeki KOBİ'lerin oranı %97- 98.8 aralık ile hemen hemen hepsinde yüksektir. Bu işletmelerin istihdama olan katkıları incelendiğinde; %44 oran ile Singapur hariç, diğerlerinin oranlarının gelişmiş ülkelere yakın olduğu ve katma değer içindeki paylarının da ihracat içindeki payları yine Singapur hariç benzer olduğu anlaşılır. Fakat Türkiye'de KOBİ'lerin ihracat payı diğer ülke KOBİ'lerine göre %8 gibi çok düşük bir değerdedir. Buradan da açıkça görülüyor ki, Türkiye'de KOBİ'lerinin pazarlama konusunda yeterli bilgileri bulunmamaktadır. İhracat payını etkileyen bir diğer faktör de finans yetersizliğidir. Tablonun son sütununda görüldüğü gibi; Türkiye'deki KOBİ'lerinin kredi payı diğer ülkelere göre çok düşük düzeydedir. Pazarlama konusunda bilgi eksikliği ve finans yetersizliği KOBİ'lerin dış pazarlarda rekabet edebilme şanslarını azaltmaktadır.

KOBİ'lerin toplam işletme içerisindeki oranının ve istihdama olan katkısının yüksek olmasına karşın yarattıkları katma değerin düşük olması, KOBİ'lerin genellikle geleneksel ürün, süreç ve yönetim teknolojileri kullanmaları ve katma değeri düşük olan ürünleri üretmelerinden kaynaklanabilir[35].

Sonuç olarak açıklanan tablolar; KOBİ'lerin sayısal bakımdan ekonomiye tamamen hakim oldukları ve bir ülke ekonomisi için ne kadar vazgeçilmez olduklarını açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

1.3. Türkiye'deki KOBİ'lerin Değerlendirilmesi

Küreselleşme olgusu küçük büyük, özel-kamu, birey ya da işletme demeden az ya da çok herkesi etkilemektedir. Bunun sonucunda dünya genelinde yaşananların özeti olarak; tek tek pazar ve ülkeler yerine tek bir büyük pazar ve bölgeden söz

[34] Aykaç vd., **a.g.e.**, s. 154.
[35] Cangül Tosun, "KOBİ'lerin Gerek Yapılandırılması Gerekse de Verimliliğinin Artırılması Hususunda Üzerimize Büyük Görevler Düşüyor", **MPM Anahtar Dergisi**, S. 228, 2007, s. 12.

edilebilir. Türkiye ekonomisinde önemli yere sahip KOBİ niteliğinde işletmeler, son yıllarda dünyadaki bu değişim ile birlikte artan rekabet ortamından önemli ölçüde etkilenmektedir.

Türkiye'de birçok kurum ve kuruluşlar tarafından KOBİ'ler üzerine çalışmalar yapılmaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından 2002 yılında yapılan ve her 10 yılda bir gerçekleştirilen "Genel Sanayi ve İşyerleri Sayımı" (GSİS) sonuçları, KOSGEB tarafından 40.000 KOBİ'ye yapılan anket ve bazı araştırmalar dikkate alınarak[36]; Türkiye'deki KOBİ'lerin yapısı ortaya konmaya çalışılmıştır.

1.3.1. Türkiye'de KOBİ'lerin Yapısı

KOBİ'ler tüm ülke ekonomileri açısından sosyal ve refah seviyesi yüksek bir ülke olma yolunda önemli bir yardımcıdır. Fakat bazı ülke ekonomilerinde ise, çeşitli göstergeler açısından ekonominin neredeyse tamamını kapsadığından önemi daha da büyüktür. Türkiye, gelişmekte olan bir ekonomidir. Bu nedenle kırılgan ekonomisinde oluşabilecek herhangi bir olumsuz etkeni düzeltmek adına KOBİ'ler büyük önem taşımaktadır.

KOBİ'lerin istihdama yaptıkları önemli katkı iç pazarda ve düşük gelirli kesimin gelişimi bu yıllarda bu işletmelere dönük iktisat politikalarının belirlenmesine neden olmuştur. Fakat sanayileşmiş ülkelerdeki küçük ölçekli birimle ile Türkiye'deki küçük ölçekli birimler arasında yapısal bazı farklar söz konusudur. Özellikle sanayileşmiş ülkelerdeki "sıfır stoklu üretim, üretim sırasında kalite kontrolü, talep yönlendirici üretim, tam zamanında girdi ve üretim teslim sistemi, ileri teknoloji ve kaliteli üretim" KOBİ'lerin gelişimini kolaylaştırırken, Türkiye'deki KOBİ'lerin bunlardan yoksunluğu sanayileşmiş ülkeler ile Türkiye arasındaki farkı ortaya çıkarmaktadır[37].

[36] Koç, **a.g.e.**, 48.
[37] Metin Karaçay, "KOSGEB, TEKMER'ler ve Ar-Ge Destekleri", Ankara: 2007, (Çevrimiçi) www.kosgeb.gov.tr, (Erişim Tarihi: 25.03.2009).

KOBİ'ler diğer dünya ülkelerinin aksine, Türkiye'de geçmiş yıllara oranla artan önemine rağmen; sermaye birikiminin yetersizliği, düşük teknoloji kullanımı, yüksek maliyetler ve rekabet nedeniyle düşük kâr marjları ile çalışılması, kayıtdışılık ve güçsüz öz kaynak yapıları nedeniyle mali tablolarının kredi kullanımına elverişli olmaması ve teminat verme konusunda yaşanan güçlükler ile kredi olanaklarından yeterinde yararlanamama, yüksek finansman maliyetleri ile destekleme ve teşvik araçlarının istenilen düzeyde olmaması ve bu konuda karşılaşılan engellerden dolayı kendi kulvarlarında ilerlemekte ve gelişmiş ülke KOBİ'lerinin gerisinde kalmaktadır[38].

Türkiye'de ekonomik yapının yanı sıra; sosyal yapının gelişmesi ve refah düzeyinin artması, demokratikleşme ve demokrasinin yaygınlaşması, yokluğu ve yoksulluğu yok etmek için, istihdamın yeterli seviyeye çıkarılması, gelir dağılımındaki adaletsizliğin giderilmesi, kadın işgücünün ekonomiye kazandırılması, bilgi toplumuna geçilmesi gibi birçok ekonomiye katkı sağlayacak faktörün yerine getirilmesi KOBİ'lerin desteklenmesi ve geliştirilmesi ile mümkündür[39].

Türkiye'de sanayici ve işadamlarının örgütlenmeleri, 1970'li yıllarda büyük firmaların ortak hareketi sonucu Türkiye Sanayici ve İş Adamları Derneği (TÜSİAD)'nin kuruluşu ile başlamıştır. Anadolu'nun farklı bölgelerindeki girişimciler tarafından da, 1980'li yıllarda başlayarak TÜSİAD benzeri gönüllü, bağımsız Sivil Toplum Kuruluş (STK)'lar kurulmaya başlanmıştır[40]. Kurulan bu kuruluşlar girişimciliğin artmasına olanak sağlamaktadır. Bu şekilde; KOBİ'leri oluşturan başarılı girişimciler, potansiyel girişimcileri etkileyecek, onların da ekonomiye girmelerine neden olacak ve demokratik bir ortamda, psikolojik tatmin gittikçe artacaktır. Güçlü KOBİ'ler, büyük işletmeleri de olumlu yönde etkileyecek ve sosyal yönden bir rahatlama olacaktır[41].

---

[38] Aykaç vd., **a.g.e.**, s. 163.
[39] Koç, **a.g.e.**, s. 27.
[40] Celal Beysel, "KOBİ'lerde Dönüşüm Açılış Konuşması", (Çevrimiçi) http://www.turkonfed.org/konusma/kon028.pdf, (Erişim Tarihi: 12.03.2009), **TÜRKONFED KOBİ'lerde Dönüşüm Sempozyumu 2008.**
[41] Adnan Çelik ve Tahir Akgemci, **Girişimcilik Kültürü ve KOBİ'ler**, Ankara: Nobel Yayın, 2002, s. 93.

Türkiye ekonomisinde KOBİ'lerin yeri 1990'lı yıllardan itibaren anlaşılmaya başlanmıştır. 1996 yılında KOBİ yılı ilan edilerek KOBİ'ler desteklenmiş ve bu destek bugünlere kadar ulaşmıştır. KOBİ'lerin istihdama yaptıkları önemli katkı ve iç pazarda düşük gelirli kesimin gelişimi, bu yıllarda işletmelere dönük iktisat politikalarının oluşmasına neden olmuştur.

Büyük bir sosyal ve ekonomik sorun haline gelen işsizlik probleminin çözümü amacıyla yıllardır büyük uğraşlar verilmekte ve her şeyden önce çok çeşitli aktif ve pasif istihdam politikaları (işgücünün nitelik düzeyin artıracak mesleki eğitim ve rehabilitasyon önlemleri, işsizlik sigortası gibi) geliştirilmektedir. İstihdam politikalarının yanında, onlar kadar etkili olan, işsizliğe kalıcı çözümler getirebilme potansiyeline sahip olan başka bir araç, girişimciliğin ve KOBİ'lerin desteklenmesidir[42].

TÜİK verilerine bakıldığında; 2009'un Şubat ayında işsizlik geçen yılın aynı dönemine göre %4,2 artarak %16,1 ile zirveye ulaşmıştır. İşsiz sayısı ise 3 milyon 802 bine çıkmıştır. Aynı dönemde çalışanların sayısı da 85 bin kişi azalmıştır.[43].

KOBİ'lerin işsizliğin çözümüne yönelik katkılarından bir tanesi de, bölgesel işsizliğin azaltılmasında yaptığı katkıların sonuçlarıdır. Türkiye'de, işletmelerin bölgelere göre dağılımının bozuk olması, Güneydoğu, Doğu, Karadeniz ve İç Anadolu'nun doğuda kalan bölgelerde işsizlik oranlarını yüksek seyretmesinin nedeni olurken, Konya, Gaziantep, Kahramanmaraş gibi bölgelerde KOBİ'lerin sayılarının yüksek olması ise; burada yer alan illerde işsizlik oranlarını Türkiye ortalamasının bile altına düşürmektedir[44].

Türkiye'deki KOBİ'lerin yapısal özelliklerine bakıldığında ise farklı sonuçlarla karşılaşılır. Bu sonuçlar incelendiğinde başlıca şu özellikler dikkat çekmektedir[45]:

---

[42] Aykaç vd., **a.g.e.**, s. 162.
[43] TÜİK, (Çevrimiçi) http://www.tuik.gov.tr, (Erişim Tarihi: 05.03.2009)
[44] **a.g.e.**, s. 164.
[45] Koç, **a.g.e.**, s. 45.

- Türkiye'deki tüm işletmelerin %90'ı, KOBİ'lerin ise %94.1'i aile işletmeleri oluşturmaktadır. Fakat Türkiye'deki KOBİ'lerin büyük çoğunluğunun aile işletmesi olması, aile işletmelerinin küçük işletmelerle aynı olduğu anlamını taşımamaktadır[46].

- Türkiye'deki KOBİ'ler, finansman kararlarını kendi yapılarında alırken farklı kişilerden de destek almamaktadırlar. Eskiye oranla KOBİ'lerde kurumsallaşma fikrine daha sıcak bakıldığı ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte, KOBİ'lerin %50'den fazlasının kendilerini kurumsal görmedikleri anlaşılmıştır. Finansal planlamaya daha profesyonel gözle baktıkları sonucu çıkarılabilir.

- Ayrıca aile işletmeleri olan KOBİ'ler aile fertlerinin yönetimde söz sahibi olmalarını istemekle birlikte, profesyonel yönetici fikrine ve gerekliliğine de sıcak bakmaktadırlar. KOBİ'ler aile bireyleriyle de çalışarak, işletmeleri üzerindeki denetim desteğini de kaybetmek istememekte ve yetişmiş aile bireylerinin de işletmelerinde istihdamından yana oldukları, fakat bunun yanında profesyonel destekten yararlanmak istedikleri açıklıkla söylenebilir[47].

TÜİK tarafından 2002 yılında yapılan GSİS sonuçlarına bakıldığında sayısal oranlar irdelenmektedir. Bu çalışmadan yapılabilecek çıkarımlar ise şöyledir[48]:

- Türkiye'deki toplam girişim sayısı 1.720.598'dir. Bu rakam 2005 yılında %3,3 artışla 1.890.785'e yükselmiştir. 2009 itibari ile bu sayının 2.000.000 civarında olduğu tahmin edilmektedir.

- Girişimcilerin 116,598 tanesi çok birimli girişimcilerden oluşmakta olup, bu kapsamda en az iki ya da daha çok işyerinin bir araya gelmesiyle çok birimli girişimciler ortaya çıkmaktadır. Çok birimli girişimciler içinde, iki işyerinin

[46] Nihat Erdoğmuş, **Aile İşletmeleri İkinci Kuşağın Yetiştirilmesi**, İstanbul: İGİAD Yay., 2004, s. 53.
[47] Koç, **a.g.e.**, s. 84.
[48] TÜİK, **2002 Genel Sanayi ve İşyerleri Sayımı, a.g.e.**, s. 4.

bir araya gelerek oluşturduğu girişimcilerin payı %85,35'lik oran ile çok daha yüksektir.

Tablo 5 dikkate alındığında ise; Türkiye'deki girişimcilerin neredeyse tamamının daha öncede belirtildiği gibi, 18.11.2005 tarihli 9617 Sayılı son KOBİ Yönetmeliği'nde yer alan KOBİ tanımına göre, küçük ve orta boy işletmelerden oluştuğu görülmektedir. Yeni tanıma göre, Türkiye'de 250 kişiden daha az çalışanı bulunan KOBİ'ler, tüm girişimcilerin %99,89'unu oluşturmaktadır. Türkiye'de, 250'den fazla çalışanı bulunan girişim sayısı yalnızca 1.810'dur.

Tablo 5. Girişimcilerin Ölçeklerine Göre Dağılımı (2003)

Ölçek (kişi)	**Girişim Sayısı**	**%**
Sadece Girişim Sahibi	23.762	%1,38
1-9	1.633.509	%94,94
10-49	53.246	%3,09
50-99	5.080	%0,30
100-150	1.804	%0,10
151-250	1.387	%0,08
251+	1.810	%0,11
TOPLAM	**1720.598**	**100,00**

Kaynak: KOSGEB, **2002 Yılı Genel ve Sanayi İşyerleri Sayımı: İmalat Sanayii Değerlendirmesi**, Ankara: KOSGEB Ekonomik ve Stratejik Araştırmalar Merkez Müdürlüğü Yay., 2005, s. 6.

Tablo 5, KOBİ'lerin önemli bir bölümünün mikro ölçekli firmalar olduğunu göstermektedir. Türkiye esas itibari ile 1-9 kişi çalıştıran girişimcilerin var olduğu bir ekonomiye sahiptir. Girişim sayısı ve çalışan sayısı itibariyle en geniş grubu oluşturan bu işletmeler, katma değer itibariyle ise en düşük oranları gerçekleştirmektedir[49].

Bu girişimlerle çalışanların yarısından fazlası, ya o girişimin sahibi ya da ortağıdır. Tüm bu göstergeler göz önünde tutulduğunda, Türkiye'de girişimcilik potansiyeli açısından "mikro işletmelerin" (1-9 çalışanı olan işletmeler) en önde

[49] Aykaç v.d., **a.g.e.**, s. 139.

geldiği, bu nedenle eğer Türkiye'de girişimciliğin geliştirilmesi arzu ediliyorsa, buna KOBİ'lerden başlanılması gerektiği açık bir şekilde görülmektedir[50].

Bahsedilen araştırmaların haricinde bir başka çalışma da, "Saha Araştırma Çalışması" adı ile Haziran 2004 tarihinde KOSGEB tarafından 40.000 KOBİ üzerinde yapılmıştır. Bu anket çalışması, Türkiye'deki KOBİ'lerin profili hakkında bilgi vermektedir.

Ankete göre ortaya çıkan sonuçlar aşağıda belirtilmektedir[51]:

- Anket bilgilerinde yer alan en çarpıcı verilerden biri; işletmelerin faaliyet yürüttükleri yerlerle ilgilidir. İşletmelerin %23'ü Küçük Sanayi Siteleri (KKS), %21'i Organize Sanayi Bölgesi (OGB), %5'i serbest bölge ve teknoparklar gibi yerleşim merkezlerinde faaliyetlerini sürdürürken, %50'si bu merkezlerin dışında kalıyor. Bu durum, ciddi bir altyapı eksikliği ve ihtiyacını da beraberinde getirmektedir.

- Bir başka çarpıcı bilgi de; firmaların yaşları ile ilgilidir. %72'si 1990 ve sonrası yıllarda kurulan, yakın dönemlerde yaşanan ekonomik krizlere rağmen ayakta kalmayı başaran bir girişimcilik ruhuna sahiptir. Ancak %82'si herhangi bir devir kapsamında yer almayan, yeni kurulmuş firma özelliğindedir. Bunları %9'la aileden devir alınan işletmeler, %4 ile de şahıslardan devralınan işletmeler izlemektedir. Bu veriler ışığında firmaların ömürlerinin kısa olduğu ve kurumsallaşamadıkları görülmektedir.

- Ankette yer alan tepe yöneticilerle ilgili verilerde, firmaların %71'inde tepe yöneticinin aynı zamanda patron olduğu görülmektedir. Profesyonel yöneticilerin oranı ise, %20 oranındadır. Patron yönetimi tarzındaki yapılaşmaya özellikle KOBİ'lerde daha sık rastllanmaktadır. Firmanın ölçeği

[50] **a.g.e.**, s. 140.
[51] "Türkiye'nin KOBİ Haritası", (Çevrimiçi) http://www.kobifinans.com.tr/tr/bilgi_merkezi/020607/6143/5, (Erişim Tarihi: 25.03.2009).

büyüyüp üretim konusunda çeşitlilik arttıkça bu durum da değişiklik göstermektedir.

- Profesyonel yöneticilerinin eğitim durumuna bakıldığında, firmaların yarısından fazlasının üniversite mezunu yönetici çalıştırdığı ortaya çıkmaktadır. Üniversite mezunu yöneticilerin oranı %50 iken, %29'u lise, %17'ü ise ilköğretim mezunlarından oluşmaktadır. İşletmelerin başında bulunan yüksek eğitim almış yöneticilerin %6'sı ise akademik kariyere sahiptir.

- Firmalardaki çalışan sayısına bakıldığında, yarısından fazlasının 1-9 arasında personel çalıştırdığı görülmektedir. %26'sı 10-24, %14'ü 25-50 ve %8'i ise 51-150 kişi arasında değişen miktarlarda personel çalıştırmaktadır. Personelin %52'si ilköğretim mezunlarından oluşurken, üniversite mezunlarının oranı yalnızca %8'dir. Çalışanların %23'ü lise, %8'i meslek lisesi, %3'ü ise çıraklık okulu mezunudur.

- Ankete katılan firmaların %43'ü ihracat yaptığını söylerken, %56'sı iç pazara yönelik çalışmaktadır. Ankette ihracat yapmayan firmalara bunun nedeni de sorulmuştur ve bu soruya verilen yanıtlar arasında %46'lık oranla en büyük engel kaynak yetersizliği, teknoloji ve malzeme eksikliği olarak gösterilmiştir. Bunu, %19 ile iç pazarda tatmin olabilme, %17 ile dış pazarı tanımama, %7 ile aracılık yapacak işletme bulamama, %4 ile pazara kaliteli mal sunamama, %3 ile malını uygun fiyatta sunamama ve %2 ile yabancı dil eksikliği izlemektedir.

- Ankette ortaya çıkan olumlu bir gösterge ise; internet kullanımında görülmektedir. İnternet bağlantısı olan işletmelerin oranı %60'a yakındır. İnterneti kullanım amacı ise; yenilik ve gelişmeleri yakından izlemek, bunlardan faydalanabilme imkânlarını yükseltebilmektir. Bunun karşısında elektronik ticaret yapan firmaların oranı %6 seviyesindedir. Anketteki işletmelerin %30'u ise bilgisayarı muhasebe amaçlı kullanmaktadır. Bunu

%25 ile üretim, %23 ile araştırma ve %6 ile tasarım amaçlı kullanımlar izlemektedir.

Yukarıda üç önemli anket sonuçları irdelenmiş ve Türkiye'deki KOBİ profili hakkında çıkarımlar yapılmıştır. Sonuç olarak; Türkiye'deki KOBİ'ler küreselleşme sürecinde birçok eksikleri olmasına rağmen; Türkiye ekonomisinin vazgeçilmez en önemli ekonomik birimleridir.

2. 1990 SONRASI TÜRKİYE'DE BANKACILIK SEKTÖRÜ

Bankalar, fon kullananlar ve fon arz edenler arasında bir köprü oluşturan birimlerdir. Bundan dolayı bankacılık sektörü, finansal istikrarsızlıklardan ve ekonomik dengelerdeki değişmelerden önemli ölçüde etkilenen bir sektördür.

Bir ekonomideki en önemli iktisadi aktörlerden biri olan bankalar, sermaye birikimlerinin bünyelerinde yoğunlaştığı kurumlar olması nedeniyle, ülkelerin maruz kalabileceği her türlü mali krize en duyarlı kesimi teşkil ederler. Türkiye'de ise bankalar, meydana gelen ekonomik ve siyasi dalgalanmalardan önemli ölçüde etkilenmektedirler. Bu durum da özellikle KOBİ'lerin finansmanı için büyük önem taşıyan bankaları olumsuz etkilemektedir.

2.1. Türkiye'de Bankaların Yapısı ve Temel Sorunları

Finans kesimi bir ülkenin ekonomik refahına katkıda bulunan birçok fonksiyon göstermektedir ve bu fonksiyonlardan en önemlisi; kredi dağılımının kalitesidir. Bu kalitenin sağlanmasında en önemli rol bankalara düşmektedir. Bir ekonomide bankaların rolü ve en önemli işlevi; kaynak fazlası olanların kaynaklarını toplayıp, kaynak ihtiyacı olan yatırımcılara aktarmaktır.

Bankalar, finansal istikrarsızlıklara ekonomik dengelerdeki değişime en duyarlı kesimdir. Bir ya da birkaç bankanın ödeme güçlüğü çekmesi veya iflas etmesi, Türkiye gibi yeterli güçte ve derinlikte olmayan piyasalarda tüm bankacılık sektörüne yayılabilmekte ve ödemeler sisteminin etkilenmesine hatta tamamen durmasına neden olabilmektedir.

Türkiye'de bankalar özellikle reel kesimin kredi ihtiyacını karşılama noktasında önemli bir göreve sahiptir. Küçük işletmelere kredi sağlayan temel finansman kaynaklarından biri, bankalardır. Kredi faiz oranları diğer finansal kuruluşlara göre daha düşük olan bankalar, genellikle küçük işletmelere kısa vadeli kredi açarak, onların işletme sermayeleri için gerekli finansmanı sağlarlar.

Bankalar ekonomik faaliyetler sürerken, finans sektöründe en önemli yeri tutmaktadırlar. Mevduat, kredi, sigortacılık ve diğer bankacılık faaliyetlerinde birçok kişi ve kuruma aracılık görevini yaparlar. Bu nedenle; bankaların kuruluş ve faaliyetlerini düzenleyen yetkili kuruluşların aldıkları kararlar ve bu doğrultuda izlenen politikalar bankacılık sektörünün yapısını, ekonomi içindeki rolünü belirleyen ve performansını etkileyen en önemli faktörlerdir[52].

1990'lı yıllarda izlenen ekonomik politikalar, Türk bankacılık sektörünün gelişimini ve faaliyet stratejilerini belirleyen temel unsur olmuştur. Sektördeki değişimleri incelemek için, Türkiye'deki 2008 sonrası banka sayıları, şube sayıları, personel sayıları Tablo 6, Tablo 7 ve Tablo 8'de incelenmiştir:

Tablo 6. Bankacılık Sisteminde Banka ve Şube Sayısı*

	Mart 2008		**Aralık 2008**		**Mart 2009**	
	Banka	**Şube**	**Banka**	**Şube**	**Banka**	**Şube**
Mevduat bankaları	33	7.801	32	8.741	32	8.776
Kamu bankaları	3	2.246	3	2.416	3	2.443
Özel bankalar	11	3.759	11	4.290	11	4.300
Fondaki bankalar	1	1	1	1	1	1
Yabancı bankalar	18	1.795	17	2.034	17	2.032
Kalkınma ve yatırım bankaları	13	51	13	49	13	50
Toplam	46	7.852	45	8.790	45	8.826

Kaynak: TBB, Banka, Şube ve Personel Bilgileri, **İstatistikî Rapor,** (Çevrimiçi) http://www.tbb.org.tr/, (Erişim Tarihi: 18.05.2009)

* K.K.T.C ve yabancı ülkelerdeki şubeler dahil.

Banka şube sayısındaki artış yavaşlamakla birlikte Ocak-Mart 2009 döneminde de devam etmektedir. Personel sayısı ise azalmıştır. Mevduat bankaları ile kalkınma ve yatırım bankalarındaki toplam şube sayısı son bir yılda 974 adet, Ekim-Aralık 2008 dönemine göre ise 36 adet artarak 8.826'ya yükselmiştir. 2008 yıl sonuna göre şube sayısı kamusal sermayeli mevduat bankalarında 27, özel sermayeli mevduat bankalarında 10, kalkınma ve yatırım bankalarında ise 1 adet artarken, yabancı sermayeli mevduat bankalarında 2 adet azalmıştır .

[52] (Çevrimiçi) http://www.maximumbilgi.com/envanter/sx, (Erişim Tarihi: 25.03.2009).

Ocak-Mart 2009 dönemi sonu itibariyle mevduat bankalarında banka başına ortalama şube sayısı 274 olmuştur. Bu rakam kamusal sermayeli mevduat bankalarında 814, özel sermayeli mevduat bankalarında 391, yabancı sermayeli bankalarda ise 120'dir.

Tablo 7. Yıllar İtibariyle Banka ve Şube Sayısındaki Değişim (2004-2009)

YILLAR	BANKA SAYISI	ŞUBE SAYISI
2004	48	6.106
2005	47	6.247
2006	46	6.849
2007	46	7.618
2008	45	8.790
2009	45	8.826

Kaynak: TBB, Banka, Şube ve Personel Bilgileri, **İstatistikî Rapor,** (Çevrimiçi) http://www.tbb.org.tr/, (Erişim Tarihi: 18.05.2009)

Tablo 7'de 2004 ile 2009 yılları arasında Türkiye'deki banka sayısı ve şube sayısındaki değişimler gösterilmektedir. Tabloya göre; 2004 yılında 6.106 şube ile çalışan bankacılık sektörü 2009 yılına gelindiğinde şube sayısını 8.826 taneye çıkarmıştır. Bu durum sektördeki hızlı gelişimi en açık şekilde göstermektedir.

Tablo 8. Bankacılık Sisteminde Çalışanlar

	Mart 2008	Aralık 2008	Mart 2009
Mevduat bankaları	157.938	166.325	165.768
Kamu bankaları	41.393	43.333	43.561
Özel bankalar	77.648	82.158	81.975
Fondaki bankalar	288	267	269
Yabancı bankalar	38.609	40.567	39.963
Kalkınma ve yatırım bankaları	5.357	5.273	5.280
Toplam	163.295	171.598	171.048

Kaynak: TBB, Banka, Şube ve Personel Bilgileri, **İstatistikî Rapor,** (Çevrimiçi) http://www.tbb.org.tr/, (Erişim Tarihi: 18.05.2009)

Tablo 8'de Ocak-Mart 2009 dönemi itibariyle, banka çalışanlarının %25'i kamusal sermayeli mevduat bankaları, %48'i özel sermayeli mevduat bankaları, %24'ü yabancı sermayeli mevduat bankaları ve %3'ü ise kalkınma ve yatırım

bankaları tarafından istihdam edilmiştir. Mevduat bankalarında banka başına çalışan sayısı 5.180'dir. Bu rakam kamu sermayeli bankalarda 14.520, özel sermayeli bankalarda 7.452 ve yabancı sermayeli bankalarda 2.351'dir.

Sonuç olarak, Türk bankacılık sektörü, gerek mali, gerekse kurumsal yapıları itibariyle gözardı edilemeyecek bir seviyeye ulaşmış bulunmaktadır. Sektördeki bu yükselişe rağmen, Türk bankacılık sektörünün gelişimini etkileyen bazı olumsuzlukların da mevcut olduğu bilinen bir gerçektir. Türk bankacılık sektörünün başlıca temel sorunları; ekonomik istikrarsızlık, mali riskler, yüksek kaynak maliyeti, haksız rekabet koşulları, teknolojideki hızlı gelişmeler, öz kaynakların yetersizliği ve yeniden yapılanma sorunları şeklinde sıralanabilir[53].

- **Öz Kaynak Yetersizliği ve Sektörün Ölçek Küçüklüğü**

Bir bilançonun aktif toplamından yükümlülükler düşüldükten sonraki kısmı özkaynağı verir. Özkaynak; ödenmiş sermaye, yedek akçe, dağıtılmayan kâr vevarlıkların (menkul, gayrimenkul) değer artışından oluşur. Özkaynağı güçlü olan bankanın piyasa risklerine karşı direnci de yüksek olur.

Türkiye'de bankalar, uluslararası bankacılık ölçeği dikkate alındığında, aktif büyüklüğü ve özkaynakları bakımından çok küçük miktarlarla faaliyet göstermektedirler. Japonya'da Industrial Bank of Japan, Dai-Ichi Kangyo Bank ve Fuji Bank birleşmesiyle birlikte 1241 Milyar Dolarlık bir aktif büyüklüğüne sahip ve dünyanın en büyük bankası kurulmuştur[54]. Deutsche Bank'ın aktif büyüklüğü ise 683.622 Milyar TL'dir[55].

Türk bankacılık sektörünün toplam aktiflerinin 2009 yılı itibariyle 753.782 Milyar TL, toplam öz kaynaklarının ise 91.736 Milyar TL civarında olduğu dikkate alınırsa, ölçeğin ne kadar yetersiz olduğu görülmektedir Ayrıca Türkiye'deki konsolide banka bilançolarının milli gelire oranı, ortalama %58 düzeyindedir. Bu

[53] İlker Parasız, **Para Banka ve Finansal Piyasalar**, Ezgi Kitabevi Yay., Ocak, 2000, s. 125.
[54] Serdar Çokaklı, **Bankacılık Sektöründe Yeniden Yapılandırma: Japonya Örneği**, **BDDK Çalışma Raporları**, Temmuz, 2002, s. 10.
[55] Deutsche Bank, **Annual Report 2008**, (Çevrimiçi) http://www.db.com, (Erişim Tarihi: 06.06.2009)

oran, gelişmiş ülkelerde ortalama %200'dür. Bu ulusal ekonominin finansal taleplerini karşılamada yetersizliğin önemli bir göstergesi olarak yorumlanabilir[56]. Özkaynakların yetersizliğinin bir diğer nedeni de, getiri seviyesi düşük iştiraklere ve sabit kıymetlere yatırılan kaynakların büyüklüğüdür[57]. Tablo 9'da 2009 yılı temel bankacılık verileri gösterilmektedir:

Tablo 9. 2009 Temel Bankacılık Verileri (Milyar TL)

Toplam Aktifler	753.782
Özkaynaklar	91.736
Toplam Mevduat	471.867
Toplam Krediler	366.821
Menkul Değerler	218.746

Kaynak: (Çevrimiçi) http://www.bddk.org.tr/websitesi/default.aspx (Erişim Tarihi: 06.06.2009)

Tablo 9'a göre; Türkiye'deki bankacılık sektörünün toplam aktifleri, 753.782 Milyar TL, toplam özkaynaklar 91.736 Milyar TL, toplam mevduatlar 471.867 Milyar TL, toplam krediler 366.821 Milyar TL, toplam menkul değerler 218.746 Milyar TL düzeyindedir.

Bankaların mali gücü, faaliyetlerini olumlu ya da olumsuz bir şekilde etkileyebilmektedir. Mali gücün en önemli göstergesi ise sermayedir. Bütün ticari işletmelerde olduğu gibi bankalarda da özkaynak önemli bir etkendir. Bu bağlamda özel sermayeli ticari bankaların açabilecekleri toplam kredi miktarı, bir firmaya açabileceği kredi tutarı kaynakları toplamı ile sınırlandırılmıştır. Bu sınırlandırma bankalar için bakıldığında, bir güven kurumu olmaları ve ulusal ekonomide gerçekleştirdikleri önemli işlemler nedeniyle oldukça önemlidir.

- **Grup veya Holding Bankacılığının Hakimiyeti**

Türk bankacılık sisteminde yer alan özel sermayeli bankaların büyük bir kısmı belirli kişiler, gruplar veya holdinglerin kontrolü altındadır. Tek partili

[56] (Çevrimiçi) http://www.activefinans.com/activeline/sayi1, (Erişim Tarihi: 23.03.2009)
[57] Faik Çelik, "Türk Bankacılığında Risk Yönetimi Yönetmenliği Dönemi ve Piyasa Riski Ölçüm Metodları", **İktisat Dergisi**, Eylül, 2001, s. 67.

dönemin başlaması ile birlikte özel sanayide ve bankacılıkta bir canlanma meydana gelmiştir. Demokrat Partinin iktidara geçtiği 1950'den itibaren yeni özel bankalar kurulmuştur. Yerel bankalardan farklı olan yeni bankalar Türkiye çapında örgütlenmişler ve mevduat kaynağına yönelerek büyümüşlerdir. Kredi ve mevduat faizlerine tavan uygulanması nedeniyle negatif kaynak maliyeti ile ucuz kredi verebilmişlerdir. Sermaye birikiminde etkin bir rol oynamışlar, şirketler kurarak yatırımları kendi grupları etrafında yoğunlaştırmışlardır. Son elli yılın önemli şirket grupları büyük ölçüde bu bankalar sayesinde ortaya çıkmıştır. Holding bankacılığı bu gelişimin adıdır ve böylece Türkiye'de sanayi sermayesi ile finans sermayesinin bir arada büyümesi başlamıştır[58].

Sistemde holding bankacılığının hüküm sürmesinin temel nedeni olarak, sermaye piyasası ve işletmelerin kendilerini finanse etme olanaklarının yeterince gelişememesi ve bankacılık sektörünün finansal piyasalara hükmetmesi olarak görülmektedir. Ayrıca, bankaların sanayi kuruluşlarına iştirak veya ortaklıklarını teşvik eden ithal ikâmeci politikaların uzun bir dönem boyunca uygulanmış olması, bu sonuca yol açan nedenler arasında sayılabilir[59].

Bu durum, bankaların gerçek bankacılık faaliyetlerinden uzaklaşarak, sadece bağlı olduğu grubun şirket ve iştiraklerine kredi verir hale gelmesine neden olmuştur. Bankaların ait olduğu holding ekonomik açıdan güç durumda ise, kaynak gereksinimi artmakta, gereksinimlerini karşılamak amacıyla almış olduğu kredileri geri ödemekte büyük güçlüklerle karşılaşmakta veya bu kredileri kısmen veya tamamen ödeyemez duruma düşmektedir. Kredilerin geri ödenmesinde ortaya çıkan sorunlar yeni kredi gereksinimini yaratmakta; bir kısır döngü oluşmaktadır. Almış olduğu kredileri ödemekte zorlanan kurum, içinde bulunduğu sorunları böylece bankaya da yansıtmakta, sonuçta hem banka hem de onun etkisiyle bankacılık sektörü bu durumdan olumsuz etkilenmektedir[60].

---

[58] Servet Taşdelen, "Türk Banka Sisteminin Geleceği Üzerine Düşünceler", (Çevrimiçi) http://www.mulkiyedergi.org/index.php?option=com_docman&task=doc_download&gid=196&&Itemid=2, (Erişim Tarihi: 15.05.2009)

[59] (Çevrimiçi) http://www.activefinans.com/activeline/sayi1, (Erişim Tarihi: 03.03.2009).

[60] (Çevrimiçi) http://www.yenimakale.com/ekonomi/161-turk-bankacilik-sektorunun-temel-sorunlari.html, (Erişim Tarihi: 25.05.2009)

- **Türkiye Ekonomisinin Makroekonomik Dengesizliklerinden Kaynaklanan Sorunlar**

Enflasyon, bankaların kaynak maliyetlerini arttıran bir unsurdur. Türkiye'deki kronik enflasyon durumu, TL'ye olan güveni sarsmakta ve ülke vatandaşlarını, enflasyon vergisinden kaçınmak için varlık ikâmesine başvurmasına ve yabancı ülke para cinsinden finansal varlıkları değer saklama aracı olarak tutmasına yönlendirmektedir. Bu ise TL tasarruf mevduatlarının vadesini kısaltıcı etki yapmakta ve döviz mevduatlarının payını yükseltmektedir. Bu durum bir develüasyon durumunda, bankacılık sektörü yükümlülüklerini arttırmakta ve bankacılık sektöründe istikrarsızlığa neden olmaktadır[61].

Tablo 10 ve Tablo 11'de, bankacılık sektörünü olumsuz yönde etkileyen enflasyon rakamı, Tüketici Fiyatları Endeksi (TÜFE)'ne ve Üretici Fiyatları Endeksi (ÜFE)'ne göre tablolar ile gösterilmiştir.

Tablo 10. 2009 -Aylık ve Yıllık Enflasyon Rakamları (TÜFE)

	AYLIK (%)	YILLIK (%)
OCAK	0.29	9.50
ŞUBAT	-0.34	7.73
MART	1.10	7.89
NİSAN	0.02	6.13

Kaynak: (Çevrimiçi) http://www.dunyacom/ haber.asp?id =162 (Erişim Tarihi: 10.05.2009)

TÜFE rakamı 2009 Ocak ayında %0.29 oranında artış göstererek yıllık olarak %9.50 olmuştur. Ocak ile Nisan rakamları karşılaştırıldığında ise; TÜFE'nin %9.50'den %6.13'e düşerek yıllık bazda azaldığı görülmektedir. ÜFE rakamlarında ise; Ocak ayında %7.90 olan oran Nisan ayına gelindiğinde %-0.35 olmuştur.

[61] İbrahim Arslan ve Sevda Yapraklı, "Banka Kredileri ve Enflasyon Arasındaki İlişki: Türkiye Üzerine Ekonometrik Bir Analiz (1983-2007)", **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ekonometri ve İstatistik Dergisi**, S. 7, 2008, ss. 90-93.

Tablo 11. 2009 -Aylık ve Yıllık Enflasyon Rakamları (ÜFE)

	AYLIK (%)	YILLIK (%)
OCAK	0.23	7.90
ŞUBAT	1.17	6.43
MART	0.29	3.46
NİSAN	0.65	-0.35

Kaynak: (Çevrimiçi) http://www.dunyacom/ haber.asp?id =162 (Erişim Tarihi: 10.05.2009)

Yüksek enflasyon ortamında bankaların işlemleri ve stratejileri, normal ortama göre daha farklı olmaktadır. Bir yandan bankalar enflasyonun zararlı etkilerinden kaçınmaya çalışmakta, diğer yandan ise, belirsizliklerin üstesinden gelme ve risk alma yöntemlerini yeniden gözden geçirmektedirler. Ayrıca dışlama etkisine neden olan kamu borçlanması artarak devam ettikçe, bankalar yatırım aracı olarak kamu sektörüne yönelmektedirler. Bu durum bankaların kaynakların etkin dağılımı için gereken fonlara aracılık etme işlevlerinden uzaklaşmalarına neden olmaktadır[62]. Bu bağlamda bankalar, özkaynakları oranında kârlı kabul edildikleri için, enflasyonun çok gerisinden takip eden özkaynak kârlılıkları, özkaynakların bankaları taşıyamamalarına neden olmaktadır. Enflasyon dolayısıyla, bankalar şiddetli bir özkaynak erimesi riski ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu durumda verdikleri kredileri olumsuz etkilemektedir.

Makroekonomik dengesizlikler ile bankacılık sektörü istikrarsızlığı arasındaki ilişki çift yönlüdür. Bir taraftan makroekonomik dengesizlikler bankacılık sektörünün istikrarsızlığına yol açmakta, diğer taraftan bankacılık sektörü istikrarsızlığı ise gelir ve servet bakımından negatif etki yaratarak, reel sektör yatırımlarını engellemektir.

Firmalar kredi ihtiyaçlarını karşılamak amacı ile bankalardan kredi talep etmektedirler. Aldıkları kredileri vadesinde ve önceden ayarlanmış faiz ile beraber geri ödemek durumundadırlar. Türkiye şartlarında yüksek enflasyon nedeni ile faiz oranları çok yüksek seviyelerde seyretmektedir. Bu durum borçlanma maliyetlerini

[62] Gazi Erçel, **Konuşmalar-1999: Türk Bankacılık Sistemi**, Ankara: TCMB Yay., Şubat, 2000, s. 68.

de yükseltmektedir[63]. Ekonomik faaliyetlerin finansmanı veya özel sektör-mali sistem ilişkisi özellikle kriz dönemlerinde daha çok gündeme gelmektedir. Çünkü bu tür dönemlerde firmalar yeterli ölçüde ve uygun maliyette fon sağlayamamaktadırlar. Bununla birlikte her zaman finansman sorunu önem arz etmektedir. Bu durum Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde daha açık bir şekilde görülmektedir. Ekonomik dalgalanmaların yaşandığı dönemlerde hem enflasyon artmakta, hem de bankalarca verilen kredi miktarı azalmaktadır.

İstanbul Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası'nın "Krizde Banka Refleksi ve Yansımalar" başlıklı raporuna göre; 2008'in ortalarında dış kaynaklı kredi bulamadığı ve geri dönüş riski arttığı için kredi vermeyi azaltan bankalar, 2009'da da 2001 krizindeki deneyimlerini kullanmıştır. 2001'de yeni kredi olarak reel sektöre 14.8 Milyar TL veren finans sektörü, bu rakamı 2002'de 8.9 Milyar TL'ye indirirken, daralmanın %40 olduğu görülmüştür. 2008'de reel ekonomiye 84.6 Milyar TL yeni kredi kullandıran bankalar, 2009'da da 2002'deki gibi verdiği kredi miktarını %40-50 azaltması beklenmektedir[64].

- **İçe Dönük ve Dışa Kapalı Olması**

Türk bankaları, dış piyasalarda sadece muhabir banka, temsilcilik, irtibat bürosu seklinde sınırlı bir örgütsel bağlantı ve faaliyet gösterirler iken, 1980 sonrası dönemde, yabancı ülkelerde daha ileri bir uluslararası bankacılık aşaması olan şube açma ve yeni banka kurma ve/veya yerel bankaları satın alma yoluyla faaliyetlerini geliştirme çabasına girmişlerdir.

1980 sonrası dönemde bu gelişmeye etken olan faktörleri şu şekilde sıralamak mümkündür; dışa açılmaya yönelik serbestleşme politikaları, yasal ve diğer kısıtlayıcı önlemlerin kaldırılması, dışa açılmayı teşvik eden yabancı sermaye ve bankacılık politikalarının uygulamaya geçirilmesi, yabancı bankaların kuruluş ve ülkeye geliş biçimlerini örnek alma ve taklit eme, yabancı bankaların rekabeti, bu

[63] Esin Okay, "Türk Bankacılık Sektöründe Risk ve Kriz", **İstanbul Ticaret Üniversitesi Dergisi**, S. 2, 2002, ss. 123-128.
[64] (Çevrimiçi) http://archive.ismmmo.org.tr/docs/basin/2009/15032009Cumhuriyet.pdf, (Erişim Tarihi: 26.05.2009)

rekabet sonucu teknik-teknolojik-örgütsel-finansal yenilik ve çeşitlilik, haberleşme olanaklarının gelişmesi nedeniyle piyasa kavramının değişmesi, sermaye yapılarının güçlenmesi, dış ticaret hacminin ve dış ekonomik ilişkilerin gelişmesidir[65]. Bahsedilen gelişmelerle beraber, birçok önemli Türk bankasının tamamı veya bir kısım hisseleri yabancı yatırımcılara satılırken, Türk bankalarının da dışarıda giderek güçlendiği, Türk banka sayısının arttığı gözlenmektedir. Türk bankalarının yurtdışındaki şube ve temsilcilik ağı 500'ü aşmış durumdadır.

Türkleri yurtdışında banka statüsünde Ziraat Bankası, Fiba Holding, İş Bankası, Akbank, Garanti ve TEB temsil etmektedir. Türklerin ortağı olduğu ve Türklere ait olan toplam 20 banka Almanya, Hollanda, İsviçre, Rusya, Romanya, Ukrayna, Makedonya, Azerbaycan, Kazakistan, Bosna Hersek, Türkmenistan, Özbekistan, Kosova ve Arnavutluk'ta faaliyet göstermektedir[66].

- **Kamu Bankalarının Sektördeki Ağırlıkları ve Sisteme Olumsuz Etkileri**

Kamu bankaları bankacılık sektöründe rekabeti olumsuz yönde etkilemektedirler. Etkin şekilde çalışmayan ve önemli ölçüde görev zararı bulunan kamu bankaları sübvanse edilmektedir. Bu bankalar çoğunlukla kuruluş amaçları dışında kamu açıklarının finanse edilmesi için de kullanılmaktadırlar. Tablo 6'da Türkiye'deki bankalar içinde kamu bankalarının ağırlığı sayısal olarak gösterilmektedir.

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK), kamu bankalarının mali bünyelerinin bozulmasının esas nedenleri arasında, kamu bankalarına, kamu kesiminin ekonomik etkinliğe ters düşen sürekli müdahaleleri, yönetim bozuklukları, görev zararlarının zamanında ödenmemesi gibi faktörleri saymaktadır. Kamu bankalarının mali durumlarının bozulması, bir bütün olarak bankacılık sektörünün etkin çalışmasını engellemiş ve ekonomi üzerinde büyük bir mali yük oluşturmuştur[67].

[65] (Çevrimiçi) http://www.activefinans.com/activeline/sayi/arastirma.html, (Erişim Tarihi: 23.03.2009)
[66] (Çevrimiçi) http://www.rotahaber.com, (Erişim Tarihi: 17.05.2009)
[67] (Çevrimiçi) http://www.tbb.org.tr, (Erişim Tarihi: 23.03.2009)

Kamu bankalarının finansman ihtiyaçlarını kısa vade ve yüksek maliyetle piyasadan karşılamaları bir yandan zararlarının gittikçe artmasına, diğer yandan da mali sektörde istikrarsızlık unsuru olmalarına yol açmıştır. Bu durum, piyasalarda faiz oranlarının yüksek seviyelerde seyretmesine neden olmakla beraber, kamu bankaları bankacılık işlevini yerine getiremez hale gelmiştir[68].

- **Kaynak Maliyetinin Yüksek Olması**

Kaynak maliyeti kavramı, mevduatın yanısıra bankacılık sisteminin diğer fon kaynakları; repo, kullanılan krediler, bankalararası para piyasasından sağlanan kaynaklar ve diğer pasifleri içeren pasifleri içeren bir havuzun maliyeti anlamına gelmektedir[69].

Ticaret bankalarının fon kaynaklarının en önemlisi, topladıkları mevduatlardır. Sektörde mevduata uygulanan faiz oranları enflasyon oranları ile yakın ilişki içindedir. 1980'li yıllarda itibaren faizlerin serbest bırakılmasıyla, mevduat diliminin vadeli mevduat lehine gelişmesi sonucu, mevduatın maliyeti önemli ölçüde artmıştır. İşletme maliyetleri de yüksek kaynak maliyetleri içerisinde yer almaktadırlar. Bu maliyetler arasında en önemli payı, personel giderleri oluşturmaktadır.

Türk bankacılık sektöründe, 1980 öncesinde mevduat toplayabilmek için şube ağını genişletmek ve yeni personel istihdam etmek rasyonel kabul edilirken, 1980'li yıllardan itibaren reel pozitif faiz politikası ve otomasyondaki gelişmeler, birçok şubeyi kârlı olmaktan çıkarmıştır. Bunun sonucunda, bankalar isletme giderlerini azaltmak amacıyla, şube kapatma ve personel sayısını azaltma politikası izlemişlerdir. Fakat sanayileşmenin tüm Türkiye'ye yayılması ile birlikte, şube sayıları ve personel sayıları tekrar artmış, bu da sektördeki maliyetlerin artmasına yol açmıştır. Tablo 6'da Türkiye'deki bankalarda 2008 ve 2009 yıllarında şube ve personel sayılarında meydana gelen değişimler gösterilmektedir.

---

[68] BDDK, **Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı,** (Çevrimiçi) http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Raporlar/Diger_Raporlar/15279C8914BD.pdf**,** (Erişim Tarihi: 01.06.2009)

[69] Zeynep Ada Eroğlu, **Türk Bankacılık Sisteminde Kaynak Maliyeti, BDDK Çalışma Raporları,** Temmuz, 2001, s. 8.

Yüksek kaynak maliyetine neden olan bir diğer unsur olarak da bankacılık sektöründe yaşanan otomasyon alanındaki gelişmelerdir. İnternet bankacılığı ile birlikte banka şubelerinin bilgisayar ağı ile donatılması ve ATM sayılarındaki artışlar, sektördeki maliyetlerin artmasına neden olmuştur.

İnternet bankacılığı için kayıt yaptıran ve en az bir kez "çevrimiçi olmuş" toplam (bireysel ve kurumsal) müşterilerin %41'i Ocak-Mart 2009 döneminde en az bir kez internet bankacılığı işlemi yapmıştır. Ocak-Mart 2009 döneminde, toplam aktif müşteri sayısında bir önceki yılın aynı dönemine göre 832 bin adet, bir önceki üç aylık döneme göre ise 250 bin adet artış olmuştur.

Tablo 12'de Mart 2009 tarihi ile Türkiye'deki bankalarda internet bankacılığının kullanımı gösterilmektedir:

Tablo 12. İnternet Bankacılığını Kullanan Müşteri Sayısı (Bin Kişi)

	Mart 2008	**Aralık2008**	**Mart 2009**
Bireysel müşteri sayısı			
Aktif (A) (son 3 ayda 1 kez login olmuş)	4.083	4.614	4.838
Kayıtlı (B) (en az 1 kez login olmuş)	10.002	11.222	11.793
Kayıtlı (C) (son 1 yılda en az 1 kez login olmuş)	5.224	5.947	6.344
Aktif (A) / kayıtlı (B) müşteri oranı (yüzde)	**41**	**41**	**41**
Kurumsal müşteri sayısı			
Aktif (A) (son 3 ayda 1 kez login olmuş)	504	555	581
Kayıtlı (B) (en az 1 kez login olmuş)	1.217	1.359	1.459
Kayıtlı (C) (son 1 yılda en az 1 kez login olmuş)	610	688	710
Aktif (A) / kayıtlı (B) müşteri oranı (yüzde)	**41**	**41**	**40**
Toplam müşteri sayısı			
Aktif (A) (son 3 ayda 1 kez login olmuş)	4.587	5.169	5.419
Kayıtlı (B) (en az 1 kez login olmuş)	11.219	12.581	13.252
Kayıtlı (C) (son 1 yılda en az 1 kez login olmuş)	5.834	6.634	7.054
Aktif (A) / kayıtlı (B) müşteri oranı (yüzde)	**41**	**41**	**41**

Kaynak: TBB, Banka, Şube ve Personel Bilgileri, **İstatistikî Rapor,** (Çevrimiçi) http://www.tbb.org.tr/, (Erişim Tarihi: 18.05.2009)

İnternet bankacılığı yapmak üzere sistemde kayıtlı olan ve en az bir kez "login (çevrimiçi) olmuş" toplam bireysel müşteri sayısı, Mart 2009 itibariyle, 11.793 bin olmuştur. Son bir yıl içerisinde "çevrimiçi olmuş" toplam bireysel müşteri sayısı ise 6.344 bin kişidir. Ocak-Mart 2009 döneminde 4.838 bin bireysel müşteri tarafından en az bir kez internet bankacılığı işlemi yapılmıştır. Bu miktar, toplam kayıtlı bireysel müşteri sayısının yüzde 41'ini oluşturmaktadır. Ocak-Mart 2009 döneminde, aktif bireysel müşteri sayısında bir önceki yılın aynı dönemine göre 755 bin adet, bir önceki üç aylık döneme göre ise 224 bin adet artış olmuştur.

Bankacılık sektöründeki temel sorunlar birbirleri ile ilişkilidir. Birisinde olan sorun bazen diğerlerinin oluşmasına ortam sağlayabilmektedir. Mesela; yüksek enflasyon dönemlerinde bankacılık sektörünü etkileyen diğer önemli bir sorun ise problemli kredilerin artmasıdır. Özellikle artan faiz yükü, banka alacaklarının tahsilini sınırlandırıcı bir etki yaratmaktadır. Vadesinde ödenmeyen alacaklar banka kaynaklarının akışkanlığını azalttığı gibi kaynak maliyetinin artması sonucunu da vermektedir[70]. Dolayısıyla enflasyonun aşağı çekilmesi ile hem banka kredileri donmuş karakterinden kurtulacak, hem de tahsili gecikmiş alacakların kaynak maliyetine yansıyan yükü azalmış olacaktır.

Kaynak maliyetlerinin düşürülebilmesi için, öncelikle ağırlıklı olarak enflasyon ve döviz kuru gibi makro ekonomik koşullarla ilişkilendirilen faiz ve kur farkı giderlerinin azaltılması ve makro ekonomik yapıda istikrarın sağlanmasıyla da; devletin, bankacılık işlemleri üzerinden aldığı kamu paylarını düşürmesi, bazılarını kaldırması gerekmektedir[71].

- **Mevduat Sigorta Sisteminin Eksiklikleri**

Mevduat sigorta sistemi; finansal sistem hakkında daha az bilgi sahibi olabilecek küçük tasarruf sahiplerinin, bankalara veya tasarruf kuruluşlarına yatırdıkları mevduatlarının kısmen ya da tamamen güvence altına alınması amacıyla oluşturulmuş bir sigorta sistemidir. Ancak bu işlevinin yanında mevduat sigorta

[70] (Çevrimiçi) http://www.yenimakale.com/ekonomi/161-turk-bankacilik-sektorunun-temel-sorunlari.html, (Erişim Tarihi: 25.05.2009)

[71] **a.g.e.**

sistemi, ekonomide ve mali sektörde ortaya çıkabilecek krizlerden etkilenen bankacılık sektörünün yükümlülüklerini yerine getirememe riskini mevduat sigorta kurumlarına aktararak, bankacılık sektörüne olan güvenin sürdürülmesini de sağlamaktadır. Makro açıdan dikkate alındığında, mevduat sigortasının, tasarruf sahiplerinin paniğe kapılarak birikimlerini bankacılık sistemi dışına çıkarmasını önleyici bir fonksiyonu olduğundan, finansal sistemin istikrarına katkıda bulunduğu görülmektedir[72].

Sektörde mevduat sistemi ile ilgili en önemli sorun ise; mevduat maliyetlerinin yüksek olmasıdır. Son yıllarda mevduat dışı fon temininde kaydedilen gelişmelere rağmen, ticaret bankalarının fon kaynaklarının en önemlisi, topladıkları mevduatlardır. Sektörde mevduata uygulanan faiz oranları kaçınılmaz biçimde enflasyon oranları ile yakın ilişki içindedir. 1980'li yıllardan itibaren faizlerin serbest bırakılmasıyla, faizler enflasyon paralelinde seyretmeye başlarken, mevduat kompozisyonunun vadeli lehine gelişmesi sonucu, mevduatın maliyeti önemli ölçüde artmıştır[73].

Sektördeki diğer sorunlar incelendiğinde, çok önemli başlıklar ortaya çıkmaktadır: Sorunların başında ilk önce yaşanan haksız rekabet koşulları gelmektedir. Mali piyasalardaki düzenlemelerin azaltılması ve tanıtılan yeni finansal ürünler ticari bankaların faaliyet alanlarını ve sunabilecekleri hizmetleri genişletirken, bu kurumların üzerindeki rekabet baskısını da arttırmıştır. Yoğun rekabet ortamı fon maliyetlerini yükseltirken, müşteriler de daha fazla getiri sağlayan kurumlara yönelmişlerdir. Rekabette kuşkusuz fiyat önemli bir etken olmakla birlikte, rekabet gücünü belirleyen tek etken değildir. Hizmet kalitesi, hizmetin çeşitliliği, yapısı, müşterinin gereksinimlerini karşılayan hizmetlerin sunulması, teknoloji, reklam vb. bütün bunlar rekabet gücünü etkilemektedir[74].

Rakiplerin sundukları hizmetlerin bilinmesi, pazara yeni girenlere karşı pazarda mevcutların olası tepkileri, alabilecekleri önlemler, hizmet satmak isteyen

---

[72] (Çevrimiçi) http://www3.dogus.edu.tr/amuslumov/research/Article/Muslumov%20-%20Deposit%20Insurance%20-%20Banka.pdf, (Erişim Tarihi: 25.05.2009)

[73] **a.g.e.**, s. 127.

[74] Oğuz Yıldırım, "Türkiye'de Bankacılık Sektörü", http://paribus.tr.googlepages/o_yildirim.doc, (Erişim Tarihi: 23.03.2009).

her bankanın dikkate alması gereken etmenlerdir. Uygulamada kural olarak sektörün pazar büyümesi azaldıkça, sabit masraflar yükseldikçe, kredi müşterilerinin özellikleri farklılaştıkça ve bu hizmetlerin önemi arttıkça, mevcut bankaların tepkileri gittikçe kuvvetlenmektedir. Türkiye'de faaliyette bulunan yabancı bankaların, bankacılık sektöründe rekabet ortamının geliştirilmesine ve "rekabet gücünün arttırılması" kavramına önemli katkıları olmuştur.

Ayrıca, teknolojideki hızlı gelişmelerde sektörün karşılaştığı bir diğer sorundur. Son yıllarda Türkiye'de bankacılık sektöründe teknoloji kullanımında artan bir yoğunluk yaşanmaktadır. Bankalar uzun süredir müşterilerin hizmetinde olan ATM, POS, telefon ve bilgisayar bankacılığı gibi klasik teknolojik ürünlerini yeni ürünlerle ve yeni hizmet anlayışları ile hızla zenginleştirmeye çalışmaktadırlar. Bu doğrultuda, tüm bankaların vizyonunda elektronik bankacılık kavramı ilk sıralarda yer almaktadır. Bankalar müşterilerine daha iyi hizmetler sunabilmek ve 24 saat hizmet verebilmek amacıyla "Çağrı Merkezleri", "İnternet Bankacılığı", "Müşteri İlişkileri Yönetimi" gibi yeni uygulamaları devreye koymaktadırlar.

Bankacılık sektöründe bahsedilen sorunların asıl kaynağı; öncelikle yüksek oranlı enflasyonun neden olduğu ekonomik istikrarsızlıktır. Böyle bir durumda bankacılık sektörü, genişleyen kamu finansman açıkları ile birlikte kronikleşen yüksek enflasyonun etkisiyle istikrarlı bir gelişme sürecine girememiştir. Ayrıca, yüksek enflasyon ve ekonomik konjonktürdeki dalgalanmalar döviz kuru ve faiz riskini arttırırken, sektör büyük ölçüde nakde dayanan özvarlıklarını enflasyona karşı korumada zorlanmaktadır[75]. Problemli kredilerin artması sonucu, bankaların KOBİ'lere güven sorunu meydana gelmekte, bu da reel sektörde ciddi bir finansman sorunu oluşturmaktadır. Bunun sonucu olarak da, KOBİ'lerin krizlerden etkilenme oranı artacaktır.

2.2. 1990 Sonrası Türkiye'de Bankacılık Sektörü

Türkiye, geçmişi 19. yüzyıla kadar uzanan köklü bir bankacılık geleneğine sahip bulunmaktadır. Son yıllarda, bankacılık sektörü Türk finans kesiminde öncü bir

[75] Parasız, **a.g.e.**, s. 126.

role sahip olmuş ve Türkiye ekonomisinin finansal liberalizasyonuna yönelik yapısal değişikliklere katkıda bulunarak önemli bir gelişme göstermiştir.

Türkiye'de 1980 öncesi dönemde, finansal piyasalar katı bir denetleme sistemi altında bulunuyordu. Bu dönemde, mevduat faizlerine tavan konulmuş yani faizlerin üst sınırları devlet denetimi altına alınmış ve diğer taraftan ise, finansal gelirler ve işlemler büyük oranda vergiye tabi tutulmuştu. Yine bu dönemde, rezerv ve likidite oranları ve aracılık maliyetleri yüksek düzeylerde seyretmiştir. Bu dönemin bir diğer özelliği ise, işletmelerin ihtiyaç duydukları finansmanı borç senedi veya hisse senedi gibi finansal araçlar kullanarak değil, doğrudan banka kredileri aracılığıyla sağlamış olmalarıdır. Ayrıca, yabancı finansal kurumların yurt içi piyasalara girişi engellenmiş, dış finansal operasyonlara ve yabancı para aktif tutmaya da sınırlamalar getirilmiştir. Bu faktörlerin de etkisiyle, sermaye piyasaları bu dönemde gelişememiş ve hükümet kontrolü altında tutulmuştur. Tüm bu faktörlerin yanında, dış ticaret ve döviz giriş çıkışı da kontrol altında tutulmuş ve para ve kredi sistemleri baskı altına alınarak doğrudan ekonomiye müdahale edilmiştir[76].

Finans piyasalarının görevini tamamıyla yapabilmesi, yani tasarruflar ile yaratılan kaynakların verimli alanlara, yatırımlara aktarılabilmesi için, finansal sistemde derinleşmenin sağlanmasının yanısıra yeniden yapılanması gerekmekteydi. Bu nedenle, uluslararası finansal piyasalarda 1980 sonrasında; deregülasyon, reregülasyon, kambiyo düzenlemelerinde serbestleştirme, teknolojik gelişmeler ve tüm bu gelişmelere paralel olarak da finans piyasalarının bütünleşmesi yani küreselleşmesi gibi yeni olgular ortaya çıkmıştır. Bu sürece, sadece gelişmiş ülkelerin finansal piyasaları değil, aynı zamanda, çok sayıda gelişmekte olan ülkenin finansal piyasalarının da katıldığı gözlenmektedir.

1980'li yıllarda başlayan mali liberalizasyon süreciyle, bankacılık dahil bütün mali sistemde yapısal değişiklikler uygulamaya konmuştur. Dışa dönük sanayii stratejileri, TL'nin konvertibilitesi, IMF'nin istikrar programları, ihracatı teşvik

[76] "Türk Bankacılık Sektörünün Piyasa Yapısının Analizi", (Çevrimiçi) http://akademiegitim.com.tr/makale/makale_tbs1.PDF, (Erişim Tarihi: 24.03.2009).

politikalarından KİT'lerin özelleştirilmesine kadar birçok değişiklik, faiz oranları ve döviz kurlarındaki sınırlamaların kalkması ile hızla yerleşmişlerdir. Reform niteliğindeki bu yapısal değişiklikler, bankacılık sektörünün ve mali sistemin gelişmesini ve büyümesini sağlamıştır[77].

1990'lı yıllarda büyümenin istikrarsız bir seyir izlemesi, enflasyonun finansal sistemde olumsuz etkiler yapması, işlem hacminin suni olarak artmasına neden olmuş ekonomik performans kötüleşmiştir. Bankaların ve diğer finansal kurumların faaliyet ortamındaki risklerin hızla yükseldiği bir dönemde, yeni bankaların faaliyetine ve bazı bankalarda sahiplik değişmelerine izin verilmiştir[78]. 5 Nisan 1994 yılında yaşanan ekonomik krizde bankacılık sistemi hızla küçülmüş, özkaynakların önemli bir bölümü kaybedilmiştir. Güvenin yeniden oluşmasını sağlamak ve sistemik bir krizi önlemek amacıyla tasarruf mevduatına tam güvence getirilmiştir. Bu dönemde, sistemin mali yapısını bozacak aşırı risk alınmasını engellemek üzere bankalar ve finansal kurumların risklerini sınırlandıracak ve iyi yönetilmesini sağlayacak tedbirlerin alınması ve uygulanması yerine sistemin yapısını bozabilecek olan mevduata tam güvence getirilmesi tercih edilmiştir.

1990 yılların sonuna gelindiğinde, ekonomik performansın olumsuz etkilediği bankaların mali bünyelerindeki bozulma ekonomik istikrarın oluşturulmasını tehdit eder hale gelmiş ve bankacılık sisteminin yeniden yapılandırılması süreci başlamıştır. Bu süreç 1999 yılı sonunda uygulanmaya konulan "Enflasyonla Mücadele" programı ile başlatılmış, 2001 yılında "Bankacılık Yeniden Yapılandırma Programı" açıklanmıştır[79].

Bankacılık sektöründe yeniden yapılandırma süreci; Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF) bünyesindeki bankaların en kısa sürede çözüme kavuşturulması, kamu bankalarının finansal ve operasyonel açıdan yeniden yapılandırılması, yaşanan krizlerden olumsuz yönde etkilenen özel bankaların sağlıklı bir yapıya kavuşturulması ve bankacılık sektöründe gözetim ve denetim

---

[77] Yıldırım, **a.g.e.**, s. 7.
[78] **a.g.e.**, s. 8.
[79] "Türk Bankacılık Sektörünün Piyasa Yapısının Analizi", (Çevrimiçi) http://akademiegitim.com.tr/makale/makale_tbs1.PDF, (Erişim Tarihi: 24.03.2009).

etkinliğini artıracak, sektörü daha etkin ve rekabetçi bir yapıya kavuşturacak yasal ve kurumsal düzenlemelerin gerçekleştirilmesi olmak üzere dört temel unsura dayandırılmıştır[80].

Kriz dönemleri incelendiğinde, TMSF bünyesine 2000-2002 Mart ayı itibariyle toplam 11 adet banka alınmıştır. Bunlardan 8 tanesi birleştirilmiş, 4 tanesi de satılmıştır. Mart 2001 ile, TMSF bünyesindeki bankalar; BayındırBank, ToprakBank ve Türk Ticaret Bankasıdır[81].

2.3. Türkiye'de Basel Uygulamaları

İşletmelerin kendi iç bünyelerinde oluşturdukları finansal tabloların, doğruluğunu ve uluslararası platformda oluşturulmuş olan standartlara uygunluğunun denetimi önem kazanmaktadır. Muhasebe ve denetim alanının ön plana çıkması ile birlikte yine bu alanda da ülkeler arası farklılıkları gidermek üzere standartlaşmaya gidilmesi kaçınılmaz olmaktadır. Bu kapsamda birçok denetim kriterleri oluşturulmaktadır.

Buna göre; 2007'den itibaren, AB ülkeleri dahilindeki tüm bankalar için zorunlu hale getirilen ve G-10 (Gelişmiş 10 ülke) (ABD hariç) uygulamaya başlayan "Basel II Standartları" G-10'un dışında kalan 88 ülkede de uygulanacaktır[82]. Böylece, AB yolundaki Türkiye için de "Basel II"ye uyum zorunlu hale gelmiştir. Bu çerçevede, derecelendirme kavramı tanımlanarak; Basel I ve Basel II kriterleri açıklanmış ve KOBİ'lere etkilerine değinilmiştir.

2.3.1. Basel Komitesi ve Derecelendirme Kavramı

Finansal sistemde güven en önemli bir unsuru, sistem dahilinde faaliyet gösteren kurumların mali yapılarının güçlü olmasıdır. Güçlü mali yapı, finans kurumlarının aktiflerinin kalitesi ve risklere duyarlılığı ile riskin gerçekleşmesi

[80] (Çevrimiçi) http://www.tbb.org.tr, (Erişim Tarihi: 25.03.2009)
[81] (Çevrimiçi) http://www3.dogus.edu.tr/amuslumov/research/Article/Muslumov%20-%20Deposit%20Insurance%20-%20Banka.pdf, (Erişim Tarihi: 25.05.2009)
[82] "Basel II: Revised International Capital Framework", (Çevrimiçi) http://www.bis.org/, (Erişim Tarihi: 15.05.20009).

durumunda yeterli sermaye sahip olup olmaması temel alınarak hesaplanmaktadır. Bu bağlamda, finans kesiminde sermaye yeterliliği ile ilgili yapılan düzenlemeler, sistemde güveni sağlamak üzere, aracı kuruluşların sermayelerinin çeşitli sebeplerle meydana gelebilecek olumsuz gelişmeleri hesaba katarak belirli bir standarda ulaştırılmasını öngörmektedir. Küreselleşmenin etkilerinin yoğun bir biçimde gözlendiği finans kesiminde, bu sektördeki güvenliği sağlamak üzere uluslararası bir uzlaşma oluşmuş durumdadır. Konuyla ilgili yönlendirici düzenlemeler yaklaşık yirmi yıldır Uluslararası Ödemeler Bankası'nın Komite tarafından yürütülmektedir[83].

Basel Bankacılık Denetim Komitesi, İsviçre'nin Basel kentinde yerleşik Uluslararası Ödemeler Bankası (Bank for International Settlements-BIS) bünyesinde faaliyet gösteren, gelişmiş ülkelerin merkez bankaları ve bankacılık denetim otoritelerinden yetkililerin katılımıyla oluşturulan ve bankacılık konusunda istişari olarak uluslararası standartları yayımlayan komitedir[84].

BIS, Uluslararası Ödemeler Bankası, 1930 yılında I. Dünya Savaşı'nın ardından Versay Antlaşması'nın öngördüğü şekilde Almanya'nın savaş tazminatı ödemelerini takip etmek üzere kurulmuştur. Savaş tazminatı ödemelerinin arka plana düşmesiyle Banka, parasal ve mali istikrar sağlama hedefi doğrultusunda merkez bankaları ve diğer kurumlar arasındaki koordinasyonu sağlamaya odaklanmıştır. 1970'li yıllarda petrol krizi neticesinde BIS, uluslararası faaliyetleri olan bankaların denetimi konusunu ön plana almıştır. Bu konudaki çalışmalar sonucunda, 1998 tarihli Basel Sermaye Uyumunu yayımlamıştır. BIS, uluslararası makro ekonomik gelişmeler ve finansal sistemdeki ilerlemeleri göz önüne alarak, banka sermaye yeterliliği konusundaki bu standardı geliştirerek etkinliğini artırmayı hedeflemektedir. Bu bağlamda yeni bir standart taslağı olan Basel II hazırlanmıştır[85].

Basel kriterleri ile beraber bankalar, kredi taleplerini değerlendirirken işletmeleri derecelendirecektir. Derecelendirme sistemleri, risk profilinin portföy

[83] TSPAKB, "BASEL II Sermaye Yeterliliği, Sermaye Piyasasında Gündem", İstanbul, Mart 2005, (Çevrimiçi), http://www.tspakb.org.tr/docs/ebirlik/gundem_200503.pdf, (Erişim Tarihi: 23.03.2009)
[84] BDDK, "10 Soruda Yeni BASEL Sermaye Uzlaşısı (BASEL II)" , Ankara, Ocak 2005, (Çevrimiçi), http://www.bddk.org.tr/turkce/BASEL/BASEL/10_Soruda_BASELII.pdf, (Erişim Tarihi: 23.03. 2009)
[85] TSPAKB, **a.g.e.**, s. 6.

bazında izlenmesine ve yönetimine olanak veren, kredi müşterilerini yükümlülüklerini yerine getirme güçlerine göre sınıflandıran, müşterilerin kredi değerlilikleri belirlemeyi sağlayan ölçek sistemleri olarak tanımlanabilir[86]. Başka bir tanım olarak derecelendirme, borçlunun kredi değerliliğinin ölçülmesi ve bu borçlunun gelecekte ödeme yükümlülüklerini yerine getirip getiremeyeceğinin tespitidir[87].

Derecelendirme; özelliği olan bir borçlunun kredi değerliliğinin ölçülmesi ve gelecekte bu borçlunun ödeme yükümlülükleri yerine getirip getiremeyeceğinin belirlenmesi olarak tanımlanabilir[88]. Diğer bir anlatımla derecelendirme, kredilere ilişkin katlanılacak riskin sayısal olarak ölçülmesi işlemidir. Derecelendirme daha öncede belirtildiği gibi iki şekilde yapılabilir. Bunlardan birincisi dış derecelendirme, diğeri ise içsel derecelendirmedir.

Derecelendirme sürecindeki çalışmaların yaklaşık olarak %50'si borçlunun ya da kredi ilişkisine girecek işletmenin anapara ve faiz ödemelerini zamanında yapıp yapamayacağını diğer bir ifadeyle işletmenin ödeme yeteneğini ölçmeye dayanmaktadır. Kredi derecelendirme kuruluşları tanımlamış oldukları parametreler aracılığı ile risk ağırlıklı varlıkların hisse senetleri ile ilişkisine, yaratılan gelir ile varlıklar arasındaki ilişkiye ve net kâr marjına odaklanmaktadırlar. Derecelendirme çalışmalarının yaklaşık %25'i ise yatırımcıların yönetim kaynaklı ahlaki risklerden korunup korunmadıkları, geriye kalan %25'inde ise kurumsal yönetim ilkelerinin gözetilip gözetilmediği, yönetim tarafından riskleri nasıl ölçüldüğü ve bu risklerin nasıl kontrol edildiğini açıklamaya yöneliktir[89].

Derecelendirme sonuçlarının kullanılması, kredi müşterilerini risklerine göre sınıflandırarak, kredi borçlarını ödeme kapasitesinin belirlenmesini sağlar. Kredilendirme sürecinde yer alan firmaları derecelendirecek yetkililer, kredileri ve

---

[86] Hasan Candan vd., **Bankalarda Risk Yönetimi ve BASEL II**, İstanbul: İş Bankası Kültür Yay., 2006, s. 159.
[87] Mehmet Başar, **BASEL II Düzenlemeleri ve KOBİ'ler**, Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yay. No: 1726, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yay. No: 196, 2007, s. 54.
[88] **a.g.e.**, s. 45.
[89] C.William Handorf, Suriray Morgane, "Business Plans, Portfolio Management and BASEL II", **Bank&Accounting Finance**, (Haziran-Temmuz) 2006, s. 22-23.

firmaları bir ölçek sistemine uygun olarak tek tek izleme olanağına sahip olur. Yapılacak sistematik inceleme ile objektiflik saplanmaktadır.

Derecelendirme notu ile ödeme güçlüğü yaşayabilecek müşteri olasılığı ve sorunlu olabilecek kredi önceden belirlenmiş olur. Başka bir deyişle, firmaların derecelendirilmesi ile kredilerin sorunlu hale gelmeden, durumlarının belirlenmesi ve gerekli önlemlerin alınması sağlanabilecektir. Ayrıca, bankalar risk iştahına bağlı olarak, derecelere dayalı bir takım kurallar koyabilirler. Örneğin derece notu belirli bir seviyeden düşük firmalara kredi kullandırılması kısıtlanabilir ya da kredi tahsis yetkileri derecelere bağlanabilir[90].

Firmaların, derecelendirme notlarına göre kredilendirileceğinden, düşük kredi fiyatları için yüksek ratinge sahip olmaları gerekir. Bu bağlamda söz konusu derecelendirme faaliyeti, işletmelerin rating notlarını bilmelerini, diğer ifadeyle taşıdıkları riskliliğin ne boyutlarda olduğunun farkına varmalarını sağlayacaktır. Bu durum "risk farkındalığı" kavramını doğuracaktır[91].

Tablo 13. Türkiye' de Faaliyet Göstermeye Yetkili Derecelendirme Kuruluşları

	Türkiye' de Kurulan ve SPK Tarafından Yetkilendirilen Derecelendirme Kuruluşları	**Türkiye' de Derecelendirme Faaliyetlerinde Bulunması Kurulca Kabul Edilen Uluslararası Derecelendirme Kuruluşları**
Kredi Derecelendirmesi	1. Fitch Ratings Finansal Derecelendirme Hizmetleri A.Ş.	1. Standart and Poor' s Corp.
Kurumsal Yönetim İlkelerine Uyum Derecelendirmesi	----------	1. Core Ratings (Det Norske Veritas DNV bünyesinde bağımsız bir birim) 2. ISS Europe S.A.

Kaynak: SPK, (Çevrimiçi) http://www.spk.gov.tr/msd/derkur/derfaalderkur.html, (Erişim Tarihi: 25.03.2009), s. 3.

[90] Hasan Candan vd., **a.g.e.**, s. 160.
[91] Mehmet Hançerli, S. Ebru Gökgönül, "BASEL II Uygulamalarının KOBİ'lere Etkileri", (Çevrimiçi) http://www.sekerbank.com.tr//BASEL_kobi.pdf, (Erişim Tarihi: 25.03.2009), s. 16.

Tablo 13'de, Türkiye'deki faaliyet göstermeye yetkili derecelendirme kuruluşları belirtilmiştir. Bahsedilen derecelendirmeler, kredi derecelendirmesi ve kurumsal yönetim ilkelerine uyum derecelendirmesi olarak ayrılmaktadır.

2.3.2. Basel I ve Basel II'nin KOBİ'lere Etkisi

1988'de ilan edilen ve 1992'de uygulanmaya başlanan Orijinal Sermaye Uyumlaştırılması (Basel I), 100'den fazla ülkede banka sermayesi düzenlemelerinin temeli haline gelmiştir. Basel I düzenlemelerinin amacı 1970'den beri önemli ölçüde düşen bankacılık sektöründeki sermaye düzeyini yükseltmek ve farklı ülke bankaları için yeni alanları yaratmaktır[92].

Basel II'nin ortaya çıkış sürecinde gelişmiş ülkelerin merkez bankaları ve bankacılık denetim otoritelerinin yetkilileri 1988 yılında farklı ülkelerde uygulanan sermaye yeterliliği hesaplama yöntemlerini birbirleri ile uyumlu hale getirmek ve uluslararası bir standart oluşturmak için Basel I adında Sermaye Yeterlilik Uzlaşısı yayınlamıştır. Başta gelişmiş 10 ülkenin otoritelerince kabul edilen bu yaklaşım bugün itibariyle 100 den fazla ülke tarafından uygulanmaktadır. Türkiye'de bankacılık sektörü için bir takım dezavantajları olmasına rağmen 1989 yayınlanan düzenleme ile uygulamaya girmiştir[93].

Basel I, yani Sermaye Yeterlilik Uzlaşısı, uluslararası faaliyet gösteren bankaların riskli faaliyetleri ile ellerinde tuttukları sermaye arasında bir ilişki kurmaya çalışmıştır. Buna uygun olarak da Base I'de "Cook Rasyosu" diye bilinen bir sermaye yeterliliği tanımı yapılmıştır[94].

Sermaye Yeterliliği= Özkaynak/ Risk Ağırlıklı ve Gayri Nakdi Krediler = % 8 **(1)**

[92] Marc Intrater, "Basel II for Non- Basel II Banks", **Bank Accounting & Finance**, Y. 2004, s. 3.
[93] **Resmi Gazete**, 02.05.1985, S. 18742.
[94] Mustafa Atiker, **Basel I ve Basel II**, Konya: Konya Ticaret Odası Yay. No: 2005 – 41/08, s. 1.

Bu rasyonun payında geçen "özkaynak", bankaların tuttukları muhasebesel sermaye miktarından daha farklı olarak tanımlanmıştır. Özkaynak şöyle hesaplanmaktadır[95]:

(+) I : Ana Sermaye (Ödenmiş Sermaye + Dağıtılmamış Kârlar)
(+) II : Katkı Sermaye (Karşılıklar + Rezervler + Fonlar)
(+) III : Üçüncü Kuşak Sermaye (Sermaye Piyasa Riski İçin Kullanılabilen Sermaye Benzeri Krediler)
(-) IV : Sermayeden İndirilen Değerler (Aktifleştirilmiş Giderler + Mali İştirakler)
= ÖZ KAYNAK

Risk ağırlıklı varlıklar ve gayri nakdi krediler tutarı ise, bilanço içi ve bilanço dışı varlıkların dört farklı risk grubuna dağıtılıp, risk ağırlıklarıyla çarpılıp toplanmasıyla bulunur.

Tablo 14. Varlıkların Risk Ağırlıkları

VARLIKLAR	RİSK AĞIRLIKLARI
ANA SERMAYE	%0
KATKI SERMAYE	%20
ÜÇÜNCÜ KUŞAK SERMAYE	%50
SERMAYEDEN İNDİRİLEN DEĞERLERİ	%100

Kaynak : Mustafa Atiker, **Basel I ve Basel II,** Konya Ticaret Odası Yay. No: 2005 – 41/08, s. 5.

Tablo 14'de sermaye türlerine göre karşılık gelen risk ağırlıkları verilmiştir. Bu rakamlar sermaye yeterliliği hesaplaması için çok önemli bir veridir.

1988 yılında kabul edilen Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı Türkiye'de aynı tarihte kabul edilmiştir; fakat imzalanan bu uzlaşının getirdiği standartlara kademeli bir geçiş süreci uygulanmıştır: Ağustos 2007'de Basel I yanında, Basel II hesaplamalarının da yapılması başlamıştır. Ocak 2008'de Basel II hükümleri

[95] Suat Teker, K. Evren Bolgün, Barış Akçay, Banka Sermaye Yeterliliği: Basel II Standartlarının Bir Türk Bankasına Uygulanması, **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, S. 12, 2005, s. 42-54.

yürürlüğe girmiştir. Ocak 2009'da ise; gelişmiş içsel derecelendirme yaklaşımlarına izin verilme süreci başlamıştır[96].

Basel Bankacılık Denetim Komitesince oluşturulmuş olan "Sermaye Ölçümü ve Sermaye Standartlarının Uluslararası Düzeyde Uyumlaştırılması" dökümanı 2006/48/EC ve 2006/49/EC sayılı direktifler (CRD) ile AB müktesebatına dahil edilmiş ve söz konusu direktifler belirli bir geçiş süreci dahilinde AB üyesi ülkelerde uygulamaya konulmuştur. Hali hazırda, dünya çapındaki birçok ülkede ise; Basel II'ye uyum çalışmaları devam etmektedir. Türkiye'de kredi riskinin hesaplanmasında Basel II uygulaması ertelenmekle beraber CRD ve Basel II ile uyumlu düzenleme çalışmalarına hız verilmiştir. Ayrıca, BDDK bünyesinde bankaların CRD/Basel II'ye uyum konusunda yürüttükleri çalışmaların yakından takip edilmesi amacıyla bankalardan altışar aylık dönemlerde "Bankaların CRD/Basel II'ye Geçişine İlişkin İlerleme Anketi" talep edilmekte ve ankete verilen cevaplar değerlendirilerek kamuoyunun bilgilendirilmesi amaçlanmaktadır[97].

Söz konusu ankete Aralık 2008 itibarıyla verilen cevaplara göre; CRD/Basel II ile ilgili karşılaşılan sorunlara ve kısıtlara bakıldığında bankaların öncelikli engelinin veri eksikliği olduğu görülmektedir. Bu kısıtı, mevzuattaki belirsizlikler ve teknolojide karşılaşılan sorunlar takip etmektedir. Bankaların büyük çoğunluğunun nitelikli personel, bütçe ve CRD/Basel II'nin anlaşılması hususlarında önemli sorun yaşamadığı da verilen cevaplardan anlaşılmaktadır. CRD/Basel II uygulamasına ilişkin olarak son altı aydaki gelişmelerin nasıl değerlendirildiğine bakıldığında, en olumlu olarak değerlendirilen gelişme Basel II'nin öneminin artması, en olumsuz olarak değerlendirilen gelişme ise küresel kriz olmuştur[98].

Bankaların krizlere ve finansal kırılganlığa karşı duyarlılıklarını arttırmak ve finansal istikrarı sağlamak amacıyla Basel I düzenlemelerinin getirmiş olduğu kurallar başlangıç aşamasında sorun yaratmamakla birlikte, uygulanan sermaye standardı çeşitli nedenlerden dolayı risk ölçümünde yetersiz kalmış ve özellikle

[96] "KOBİ'lerin Ev Ödevi", (Çevrimiçi) http://www.izto.org.tr/NR/rdonlyres/7475BDA1-95B7-4855-B351-9ADCE4362AFE/6658/kobi_bbudanur.pdf, (Erişim Tarihi: 15.05.2009)

[97] BDDK, **Bankacılık Sektörü Basel II İlerleme Raporu Mayıs 2009**, (Çevrimiçi) http://www.bddk.org.tr, (Erişim Tarihi: 15.05.2009).

[98] **a.g.e.**

büyük bankaların kredi riskinin duyarlılığının ölçülmesinde daha farklı sermaye analizlerine gereksinim duyulmuştur[99].

Kredi riski ve piyasa riskini ölçmede kullanılan mevcut yöntemlerin, bankacılık risklerini gerçekçi bir şekilde ölçmede yetersiz kalması, finansal piyasalardaki fiyat dalgalanmalarını yeterince dikkate almaması, bankaların portföy oluşturma davranışlarındaki farklılıkları gözetememesi gibi nedenlerle söz konusu standardın yeniden ele alınarak kapsamının genişletilmesi ve daha hassas risk ölçüm ve yöntemlerine yer verecek şekilde yapılanmasını gerektirmiştir[100]. Bununla birlikte, teknolojide ve finansal piyasalarda sürekli gelişmeler yaşanması, bankaların gerçekte operasyonel riskleri de üstlenmelerine rağmen mevcut düzenlemenin banka sermayesini sadece piyasa ve kredi riskleri ile ilişkilendirmiş olması, kredi riskini hesaplamada tek bir oranın kullanılması ve farklı faaliyetlerde bulunan tüm bankaların aynı yönteme tabi tutulması, temel kredi riski kriteri olarak OECD üyeliğinin esas alınması gibi nedenler bankacılık sektöründe rekabet eşitliğini ortadan kaldırmıştır[101].

Basel II standartlarına göre hesaplanması gereken Sermaye Yeterliliği Rasyosu aşağıda verilmiştir[102].

$$\text{Sermaye Yeterlilik Rasyosu (SYR)} = \text{Özkaynaklar} / \text{KR} + \text{PR} + \text{OR}^{*} \quad \textbf{(2)}$$

Basel I olarak ifade edilen ilk uzlaşıda piyasa ve kredi riski temel alınırken, Basel II'de piyasa riski aynen hesaplanmakla birlikte, kredi riskinin hesaplanması farklılaştırılmış ve bu iki risk grubunun yanına bir de operasyonel risk kavramı eklenmiştir.Basel II yalnızca sermaye yeterliliği bölümünden ibaret olan Basel I'den farklı olarak 3 yapısal blok üzerine inşa edilmiştir. Bunlar[103];

---

[99] C. Dwight Smith, "Basel I A: New Capital Rules on Track, but Stil a Long Trip Ahead", **Bank Accounting and Finance**, 2006, s. 27.
[100] Teker vd., **a.g.e.**, s. 45.
[101] Hasan Sezer vd., "Basel II'nin KOBİ'lere Etkileri", **Bankacılık Dergisi**, S. 58, 2006, s. 5.
[102] Atiker, **a.g.e.,** s. 4.
[103] Abdullatif Şener, "Basel II'ye Geçiş", (Çevrimiçi) http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Basel-II/1324bakan_sunum.pdf, (Erişim Tarihi: 15.05.2009).
* KR: Kredi Riski, PR: Piyasa Riski, OR: Operasyonel Risk.

1. Yapısal Blok: Sermaye Yeterliliği
2. Yapısal Blok: Denetim Otoritesinin İncelenmesi
3. Yapısal Blok: Piyasa Disiplinidir.

Basel II ile bankaların ekonomik sermayesi yeniden tanımlanmıştır. Bankacılık ekonomik sermaye tutmasının esas amacı; tanımlanmış riskler karşılığı belirli yöntemlere göre hesaplanmış bir miktarda sermaye bulundurması değil, öncelikle tanımlanan bu risklerin doğru bir şekilde ölçülmesi ve bu ölçümlerin bankaların strateji belirlemesinde bir temel oluşturmasıdır.

Basel II ile daha önceden tanımlanmış bankacılık risk türlerine, bir de operasyonel risk ilave edilmiştir. Ayrıca, daha önceleri her banka için aynı olan ve sadece standart yöntemlerle ölçülen kredi ve piyasa risklerinin de farklı yöntemlerle ölçülebilmesine olanak tanınmıştır.

Basel II'nin diğer temel yapı taşları olan kamu denetimi ve piyasa disiplini ise, kamu otoritelerinin proaktif ve etkin bir denetim yapmasını, bankaların riskli faaliyetleri ve risk yönetimi konularında piyasaya detaylı bilgiler sunmalarını gerektirmektedir[104]. Bu çalışmaların sonucu olarak hazırlanmış olan Basel II ile bankaların riskleri daha kapsamlı ve riske daha duyarlı bir şekilde ele alınmaktadır. Basel II ile kredi riskine yaklaşım önemli derecede değiştirilirken, diğer önemli risk olan operasyonel risk için de ilk kez bir sermaye yükümlülüğü getirilmiştir. Yeni sermaye yeterliliği uzlaşısı, halen uygulanmakta olan eski uzlaşıdan daha kapsamlı amaç ve hedeflere sahiptir.

Basel II'nin amaçları olarak şunları sıralamak mümkündür[105]: Finansal sistemin güvenilir ve sağlam bir şekilde işlemesini sağlamak, bulundurulan sermayenin maruz bulunan risklerle daha sağlıklı bir şekilde ilişkilendirilmesini sağlamak, bankaların risk yönetimi kabiliyetlerinin geliştirilmesini teşvik etmek, rekabetçi eşitliği güçlendirmektir.

[104] Teker, **a.g.e.,** s. 35.
[105] Ahmet Şirin, "Denetim Otoritesi Perspektifinden Basel II ve Finansal İstikrar", **Finansal İstikrar ve Basel II'nin Etkileri Konferansı**, İstanbul, 16-18 Mayıs 2005.

Yine tüm bunlarla birlikte Basel II; yalnızca sermaye yeterliliğinin hesaplandığı bir hesaplama ve katlanılan risklerin ölçümünü düzenleyen bir ve uzlaşısı metni olarak kalmayıp büyük oranda "risk yönetimi" olgusunu da kapsamaktadır. Bu da karşılaşılan ve katlanılan riskleri fırsatlara dönüştürmek adına bankacılık sektörü için yine olumlu bir gelişme olarak ortaya çıkmaktadır.

Basel II düzenlemelerine bağlı olarak çeşitli ülkelerde ve çeşitli kurumlara göre geliştirilen KOBİ tanımlarındaki farklılıklar da ortadan kalkmaktadır. Şöyle ki; Basel II düzenlemeleriyle sermaye yeterliliğini belirlemek için kullanılan standart yaklaşımda KOBİ tanımı, firmaların yıllık toplam satışlarına bağlı olarak belirlenmektedir. Bu sınıflandırma; KOBİ'nin yıllık satış cirosu dışında kullandığı kredi tutarı göz önüne alınarak yapılmaktadır.

Tablo 15. Basel II Düzenlemelerine Göre KOBİ Sınıflandırması

Kredi Tutarı (Euro)	Yıllık Satış Cirosu (Euro)	Sınıflandırma
>1.000.000 Euro	>50.000.000 Euro	Kurumsal
>1.000.000 Euro	<50.000.000 Euro	Kurumsal- KOBİ
<1.000.000 Euro	>50.000.000 Euro	Kurumsal
<1.000.000 Euro	<50.000.000 Euro	Perakende KOBİ

Kaynak: BDDK, **Basel II'nin KOBİ Kredilerine ve Muhtemel Etkileri Araştırma Raporları,** 2005, (Çevrimiçi) http://www.bddk.org.tr/turkce/Basel/Basel_II_SME.pdf, (Erişim Tarihi: 25.03.2009)

Bu tanıma göre, toplam cirosu 50 milyon Euro'yu geçmeyen firmalar KOBİ olarak değerlendirilecektir. Bununla birlikte Basel II düzenlemeleri KOBİ'leri perakende ve kurumsal KOBİ olmak üzere ayrıma tabi tutmaktadır. Bu ayrıma göre bir bankadaki toplam kredisi 1 milyon Euro'nun altında kalan KOBİ'leri perakende portföy içerisinde değerlendirmekte, buna karşılık ilgili bankadaki kredi miktarı 1 milyon Euro'nun üstünde olan KOBİ'leri ise kurumsal portföy içerisinde değerlendirmektedir.

Yeni dönemde kullandırılan kredinin türünden vadesine, teminatından firma derecelendirmesine kadar çeşitli kriterler kredilerin fiyatına yansıyacaktır. Kredi kullananın riski, firmanın finansal verileri (bilânço, gelir tablosu. vb.) ile niteliksel faktörlerinin (yönetici ve ortakların geçmişi, yönetim ve organizasyon yapısı, ürün/hizmet gelişimi, ithalat-ihracat, pazar payı. vb.) değerlendirilmesi sonucu tespit edilen 'firma derecelendirme notu' ile ifade edilecek ve böylece kredi, "çok riskli" veya "az riskli" olarak belirlenecek, fiyatlandırma yapılacaktır[106].

İyi kredi notuna sahip olmak için, KOBİ'lerin özkaynaklarını güçlendirmeleri, mali yapılarını düzeltmeleri, muhasebe sistemlerini kurmaları, güvenilir bilanço açıklamaları, kurumsallaşmaları gerekecektir. Dolayısıyla kredi notu alma gerekliliği, KOBİ'lerin en büyük eksikliği olarak tanımlanan şeffaflaşmayı da beraberinde getirmiştir. İyi yönetilen, iyi finanse edilmiş ve gerekli tüm bilgileri (finansal ve niteliksel) zamanında ve yeterli bir şekilde sunarak şeffaflığı sağlayabilen KOBİ'ler, potansiyel olarak en iyi dereceyi alarak, daha düşük maliyetlerle kredilendirilme imkânına sahip olacaklardır[107].

Basel II ile birlikte; öncelikle KOBİ tanımı yeniden yapılmıştır, kredi fiyatlaması tamamen risk odaklı olarak yeniden yapılandırılmıştır, kredi riskliliğinin tespiti için, her işletmenin derecelendirme yapması gerekecektir, teminat olarak gösterilebilecek varlıklar revize edilmiştir, kurumsal yönetim ilkelerinin uygulanması daha önemli bir hale gelmiştir, muhasebeleştirme işlemelerinde ve finansal raporlarda uluslararası standartlara tam olarak uyum sağlanması ve şeffaflığın sağlanması önemli hale gelmiştir[108].

Türkiye'de 2003 yılında kayıt dışılığın %66'lara kadar yükseldiği görülmektedir. Bu oran, risklerin yarısının kayıt dışında kalması ve bankaların bunları ölçememesi olarak ifade edilebilir. Yasal otoritelerin de önemle üzerinde durduğu risk odaklı bir finansal sektör yapılanmasında, bankalar doğal olarak

---

[106] KOBİFinans, "Basel II Ve KOBİ'lerin Yeni Döneme Uyumu", (Çevrimiçi) http://www.kobi finans. com.tr/tr/bilgi_merkezi/02020503/9789, (Erişim Tarihi: 15.05.2009), s. 2.

[107] **a.g.e.**

[108] Güler Aras, "AB Bütünleşme Sürecinde KOBİ'ler: Basel II Uygulamalarının KOBİ'lere Etkileri" **III. KOBİ Zirvesi**, 16-17 Eylül 2005, s. 25.

ölçemedikleri işletmelere ait bu riskleri almak istemeyecek veya yüksek fiyatlarla alacaklardır[109].

Türkiye'de risk odaklı yaklaşım hızla kabul görürken, bu anlamda bir çözüm ancak bilinçlenme ile sağlanabilir. Bu şeffaflık ve kayıt düzenindeki bilinçlenmenin, ekonomideki büyüklükleri de göz önüne alındığında, KOBİ'lerden başlaması gereğini ortaya koymaktadır. KOBİ'ler hem fiyatlama avantajlarından yararlanabilmek, hem de banka kaynaklı fonlar bulabilmek için, kayıt düzenlerini geliştirerek, işletme faaliyetlerini kayıt içine almak, bu kayıtları da eksiksiz bir şekilde bankalarla paylaşmak durumu oluşmaktadır

Basel II için KOBİ'lere yapılabilecek öneriler ise şu şekilde sıralanabilir[110]:

- Gerekli yatırımlara zamanında başlamayan KOBİ'ler yatırımlar için gerekli kaynakları bulmakta zorlanabilirler ve kaynak bulmak konusunda içinden çıkılmaz bir kısır döngüye girebilirler. Bu nedenle öncelikle firmalar kayıt düzenlerini gözden geçirerek düzenli bir yapıya kavuşturmalı ve şeffaflık sağlamalıdırlar.

- Türkiye ekonomisinde önemli yer tutan KOBİ'ler AB'ye giriş ve Basel II sürecinde, uluslararası rekabete hazır olmak zorundalar.

- Bağımsız derecelendirme kuruluşları ve bankalardan finansal performansları ve yönetişim performansları yüksek olan KOBİ'ler, daha iyi derecelendirme notları alarak daha düşük maliyetli kredi imkânına sahip olacaklardır.

Sonuç olarak; kurumsal yönetişim kalitesi yükseldikçe, finansman imkânı ve likidite artmakta, sermaye maliyeti düşmektedir. Dolayısıyla iyi yönetilen şirketler krizlerde sermaye piyasasından dışlanmadan, krizleri daha kolay atlatabileceklerdir.

---

[109] KOBİFinans, "KOBİ'lerin Neler Yapması Gerek?", (Çevrimiçi) http://www.kobifinans.com.tr/tr/bilgi_merkezi/02020503/9797, (Erişim Tarihi: 15.05.2009).

[110] KOBİFinans, "Basel II'ye Geçiş Sürecinde KOBİ'lere Öneriler", (Çevrimiçi) http://www.kobifinans.com.tr/tr/bilgi_merkezi/02020503/9801, (Erişim Tarihi: 15.05.2009).

3. TÜRKİYE'DEKİ BANKACILIK KRİZLERİ VE ETKİLERİ

Dünyanın farklı bölgelerinde 1990'lı yıllarda yaşanan ve diğer ülkelere de yansıyan krizlerden sonra, iktisat literatüründe krizle ilgili çalışmalar yaygınlaşmıştır. Ekonomik ve finansal krizler değişik biçimlerde ortaya çıkabilmektedir. Mesela, sistematik finansal kriz, para krizi, dış borç krizi veya bankacılık krizleri şeklinde ortaya çıkabilmektedir. Bir ülkede bankacılık sektöründe başlayan bir kriz zincirleme etki yaratarak diğer krizlere de neden olabilmektedir.

3.1. Bankacılık Krizi Kavramı

Küreselleşme kavramı beraberinde pek çok yeni kavramı meydana getirmiştir. Bunlardan ekonomik ve sosyal olarak ülkeleri en yıkıcı olarak etkileyen kriz kavramıdır. Kriz sözcüğü "denetlenemeyen bazı dış faktörlerin etkisiyle ortaya çıkan ve sisteme zarar veren olumsuz gelişmeler" anlamının yanında "ortaya çıkan yeni gelişmelerle bazı çevreler için yeni olanaklar" anlamıyla iki farklı yönü olan bir kavramdır[111]. Kriz; "herhangi bir mal, hizmet, faktör veya döviz piyasasındaki fiyat veya miktarlarda kabul edilebilir bir değişme sınırının dışında gerçekleşen dalgalanmalardır"[112].

Krizler, finansal yatırımcıların ülke koşullarının riskli hale geldiği konusundaki beklentilerine bağlı olarak, giriştikleri spekülatif ataklar sonucu başlar ve bu atakların yoğunluğu ölçüsünde şiddet kazanır[113]. Ekonomik krizler, reel ve finansal sektörlerde arz fazlalığı veya talep daralmasından kaynaklanabilir. Gerek arz, gerekse talep krizinin ortaya çıkmasının çeşitli nedenleri bulunmaktadır. Ekonomik krizler, organizasyon dışı konjonktürel nedenlerden kaynaklanabileceği gibi organizasyon içi nedenlerden de kaynaklanabilir. Optimal büyüklükten uzaklaşmış, merkeziyetçi ve hiyerarşik bir organizasyon yapısı, etkin olmayan liderlik, etkin olmayan mali yönetim, organizasyonda çağdaş yönetim tekniklerinin

[111] TTB, **2001 Ekonomik Krizinin Toplum Sağlığı Üzerine Etkileri**, Ankara, 2003, s. 2.
[112] Bengi Kibritçioğlu, "Parasal Krizler", Hazine Müsteşarlığı Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, (Çevrimiçi) http://www.econturk.org/Turkiyeekonomisi/krz.rtf, (Erişim Tarihi: 02.03.2009).
[113] **a.g.e.**, s. 6.

uygulanmaması ve benzeri faktörler krizlere neden olabilir. Bu belirtilen faktörlerin bulunmaması, organizasyonun krize karşı koyabilme gücünü de sınırlandırır[114].

Bir bankacılık krizi, fiili veya potansiyel banka iflasları veya çöküşlerinin bankaların kendi yükümlülüklerini yerine getirebilmek için büyük ölçekli yardımların artırılarak devletin müdahale etmesini gerektiren bir durumla ilişkilidir. Bankacılık krizinin tanımlanmasında farklı yaklaşımlar benimsenmektedir.

Bir başka tanımlamaya göre bankacılık krizi, mevduat bankalarının işlem yaptıkları finansal araçları çevirme kabiliyetlerini kaybetmeleri veya ani fon geri çekilişlerine maruz kalmaları sonucunda, likidite sıkıntısı ve hatta geri ödeyememe durumuna düşmeleri seklinde yapılabilir[115]. Bu tanım çerçevesinde bir bankacılık krizi bir ya da daha fazla bankaya güvenin sarsılması, halkın birdenbire ve yaygın bir şekilde mevduatlarını geri çekmek için hücum etmesi seklinde ortaya çıkmaktadır.

3.2. Bankacılık Krizleri

Bankalar, fon kullananlar ve arz edenler arasında aracılık görevi taşıdığından, finansal istikrarsızlıklardan ve ekonomik dengelerdeki değişimlerden önemli ölçüde etkilenmektedir. Bir ekonomideki en önemli iktisadi aktörlerden biri olan bankalar sermaye birikimlerinin bünyelerinde yoğunlaştığı kurumlar olması nedeniyle ülkelerin maruz kalabileceği her türlü maili krize en duyarlı kesimi teşkil ederler.

Bankacılık krizi, finansal sisteme olan güvenin kaybolması nedeniyle, tasarruf sahiplerinin mevduatlarını geri çekmek için bankalara hücum etmeleri durumunda ortaya çıkar. Bankaların bu talepleri yerine getirememeleri ile malî panik, krize dönüşmüş olur[116]. Bankacılık krizleri genellikle bankaların gerçek veya potansiyel iflasları veya aslî işlevlerini yerine getirmekteki diğer başarısızlıkları

[114] C.Can Aktan, "Ekonomik Kriz", **Yeni Türkiye Dergisi**, (Çevrimiçi) www.canaktan.org/yonetim/kriz-yonetim/kriz-yonetimi.htm, (Erişim Tarihi: 02.03.2009), s. 5.
[115] Cemil Varlık, "İkiz Krizler: Para Krizleri ile Bankacılık Krizleri Arasındaki Bağlantılar", **Ekonomik Yaklaşımlar,** C. 13, S. 42-43, (Kış-İlkbahar), 2002, s. 163.
[116] Halil Seyidoğlu, **Uluslararası İktisat**, İstanbul: Güzem Yay., 14. b., 2001, s. 583.

nedeniyle yükümlülüklerini yerine getirememeleri durumunda söz konusu olmaktadır[117].

Bankaların bir ya da bir kaçını zor duruma sokabilecek ya da genel anlamda finansal piyasalara yayılabilecek krizleri kesin bir sınıflandırmaya tabi tutmak kolay değildir. Krizler ekonomik ortamdan kaynaklanabileceği gibi bir ya da birkaç bankanın zor duruma düşmesi ile sisteme kısa sürede yayılabilen sistemik türde de olabilir.

Ayrıca; bankacılık sektörünün ülkelerarası farklılığı kurumsal ilişkiler, mülkiyet yapısı, ölçek farklılıkları, sektörel yoğunlaşma, sistemsel denetim, uluslararası mali standartların varlığı, teknolojik altyapı gibi özelliklerden kaynaklanır. Ancak gelişmekte olan ekonomiler benzer bankacılık sistemine ve sorunlarına sahip olduklarından bankacılık krizine yönelik genel tanımlar yapılabilmektedir[118].

3.3. Bankacılık Krizlerinin Nedenleri

Bankacılık krizleri ekonominin genel yapısından kaynaklanan sorunlardan ve sektörün kendi bünyesinden kaynaklanan sorunlardan kaynaklanmaktadır. Bankacılık sektörünün taşıdığı mali riskleri ve dışarıdan gelen etkileri de ekleyerek kriz nedenlerini artırmak mümkündür. Bu faktörler aşağıdaki başlıklarda incelenebilir:

3.3.1.Bankacılık Sektörünün Riske Açık Yapısı

Bankalar, yaptıkları iş gereği yoğun risklerle yaşamak zorunda olan kuruluşlardır. Bankacılık sektöründe yaşanan riskler, her ülkede, her dönemde kaçınılmaz olarak yaşanabilir. Zira finansal piyasalar var olduğu sürece, risk unsuru sistem içerisinde varlığını sürdürecektir. Ancak bu aşamada önemli olan risklerin doğru tanımlanıp, yönetilmesi olmaktadır. Bankacılık sektöründe karşılaşılan risk grupları içerisinde en önemlisi mali riskler denilen, bankaların ve sektörün kendi

[117] Gülten Demir, **Asya Krizi ve IMF**, İstanbul: Der Yay., 1999, s. 65.
[118] **a.g.e.**, s. 67.

yapı ve operasyonlarından kaynaklanan risk grubudur. Bu riskler aşağıda belirtilmiştir:

- **Kredi Riski**

Kredi vermek çoğu bankanın en temel faaliyetidir. Kredi işlemleri, bankaların ödünç alanların kredibilitesi konusunda doğru kararlar vermelerini gerektirir. Bu kararlar her zaman doğru olmayabilir ya da ödünç alanların kredibilitesi çeşitli faktörlere bağlı olarak zaman içerisinde azalabilir. Dolayısıyla, bankaların maruz kaldıkları en temel risk kredi riski, yani ödünç alan tarafın yapılan anlaşma gereklerine uymaması durumudur. Yalnızca kredi işlemlerinde değil diğer bilanço dışı işlemlerde de (garanti ve kabuller, menkul kıymet yatırımları vb.) bankalar bu tür risklere maruz kalabilirler. Önemli bankacılık problemleri, bankaların aktif kalemlerindeki zararları doğru tespit ederek yeterli karşılığı ayıramamaları ve faiz gelirlerindeki ertelemeyi zamanında hesaplarına geçirememelerinden kaynaklanmaktadır[119].

Kredi alan gerçek kişi ya da tüzel kişilerle bağlantısı olan bir grubun taşıdığı önemli büyüklükteki riskler bankalar için yoğun bir kredi riski yaratacağı için sektördeki problemlerin de kaynağını oluşturabilir.

Kredi riskinin beş temel bileşeni vardır. Bunlar[120]:

Borçlunun riski: Ödenmeme olasılığı
Faaliyet riski: Ödenmeme halindeki kayıp
Gerçek risk: Ödenmeme halindeki bakiye
Vade risk: Zaman boyutu
Yoğunlaşma riski: Portföy çeşitlendirmesi

[119] Basel Komitesi, "Bankacılıkta Etkin Gözetim ve Denetime İlişkin Temel Prensipler", (Çevrimiçi) http://www.tbbo.org.tr/turkce/basle/etkin_gozetim.doc, (Erişim Tarihi: 23.03.2009), s. 2.
[120] N. Burak Ünlü, "Bankacılıkta Modern Kredi Risk Yönetimi", (Çevrimiçi) http://www.ba.metu.edu.tr/manclub/yayinlar/global/para_banka/parabanka.html, (Erişim Tarihi: 23.04.2009).

Kredi riskini azaltmak için birçok ülkede çeşitli düzenlemeler yapılmıştır. Belli sektörlerde ve kişilerde kredi yoğunlaşmasının kısıtlanması bir gruba veya kişiye açılacak kredinin banka sermayesinin belli bir oranını geçmesine izin verilmemesi bu düzenlemelere örnek olarak verilebilir[121]. Ancak sektörde artan rekabet, risk alma açısından da bazı sonuçlar doğururken, bankaların kredi stratejilerini yeniden gözden geçirmelidir.

Türkiye'deki bankalar incelediğinde; kredi takip oranının Eylül 2008'den bu yana artış eğiliminde olduğu ve 15 Mayıs 2009 itibariyle %4.5'e ulaştığı görülmektedir. Kredi kartlarındaki takip oranı Aralık 2008'de %6.52 iken, 15 Mayıs 2009'da bu rakam %8.79 düzeyine hızla yükselmiştir. BDDK'nın beklentilerine göre ise; sektör genelinde 2009 sonunda bankacılık sistemi kredilerinin takip oranının en kötü senaryoda %7-8'ler olacağı ve ayrıca global dalgalanma yüksek olduğu günümüzde kredi riskinin yakından izlenmesi gerektiği vurgulanmıştır[122].

- **Ülke ve Transfer Riski**

Ülke riski kavramı, kamulaştırma, değişken vergi rejimi, mülkiyet haklarına itibarsızlık, sözleşmelerin yerine getirilmesinde zayıf hukuki ortam gibi yasal ve idari riskleri ve ülkedeki özel sektör birimlerinin kontrolü dışındaki olaylarla oraya çıkabilecek sınır ötesi yabancı para cinsinden borç verme ve yatırımlardaki riskleri içerir[123].

Uluslararası kredi işlemlerinde krediyi alan kişi ya da kuruluş dışında ilgili ülkenin taşıdığı riskler de (kredi alanın ülkesindeki ekonomik, sosyal ve politik yapı) önem taşımaktadır. Ülke riski, özellikle yabancı hükümetlere, kamu kurum ve kuruluşlarına verilen kredilerde önemlidir. Dışarıya verilen kredilerin ya da yapılan yatırımların kamu sektörüne mi yoksa özel sektöre mi yönelik olduğu da dikkate

[121] Gökhan Karabulut**, Gelişmekte Olan Ülkelerde Finansal Krizlerin Nedenleri**, İstanbul: Der Yay., 2002, s. 38.
[122] Tevfik Bilgin, TBB 52. Genel Kurulu'ndaki Konuşması, (Çevrimiçi) http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/11746686.asp, (Erişim Tarihi: 28.05.2009)
[123] Botan Berter, "Yakın Geçmişte Ülke Riskinde Meydana Gelen Değişimler", **2. Uluslararası Kredi Risk ve Derecelendirme Konferansı,** (Çevrimiçi) http://www.isletme.hacettepe.edu.tr/yedektum/derecelendirme/pdf/botanberker.ppt, (Erişim Tarihi: 30.05.2009)

alınmalıdır. Ülke riski, bir ülkedeki kredi yükümlüleri ya da o ülkeye yapılan yatırımlar açısından önemli etkiler yaratabilecek şekilde ülkenin ekonomik, siyasi ve sosyal koşullarıyla bağlantılı olarak tüm riskleri içermektedir[124].

Ülke riski ve bunun derecelendirmesi anlamına gelen derecelendirme kelimesi, Türkiye'nin kredi notunun düşmeye başladığı 1994 yılından itibaren ülke gündeminden düşmemiştir. Bundan sonra ülkenin içinde bulunduğu tüm ekonomik sorun ve sıkıntılar derecelendirme kelimesi ile bağdaştırılmaya başlanmıştır. Ancak ülke notunun düşürülmesi ekonomik sorunların nedeni değil, sonucu olarak kabul edilmelidir. Derecelendirme şirketleri, ülkenin kredibilitesine ait objektif bilgi sunar ve uluslararası yatırımcılara yol gösterir. Bu anlamda, bir ülkeye ait derecelendirme değerlendirmesi o ülke için hayati önem taşımaktadır.

Ülke riski faktörlerinin başlıcaları; ülkedeki hükümetin istikrarı, ülkenin sosyoekonomik durumu, ülkedeki yatırım ortamı, ülkenin iç ve dış karışıklık içinde olup olmadığı, politik yapıdaki yozlaşma ve askeri otoritenin politikaya etkisi olarak sıralanabilir[125].

Ülke riskinin bir uzantısı ise transfer riskidir. Transfer riski daha çok kredi alanın dış kredi borçlarını ödemesi için gerekli yabancı parayı sağlama ve diğer sözleşme yükümlülüklerini karşılama yetisini içerir. Bu riskler, ödünç alan tarafı yükümlülüğünün ulusal para cinsinden tanımlanamadığı durumlarda yerine getirilememesinden kaynaklanmaktadır[126].

Türkiye'deki ülke riskine sebep olan durumlar incelendiğinde bu riskin ekonomiyi olumsuz yönde etkilediği gözlenmektedir. Bu sebepler; Türkiye ile IMF arasında anlaşmanın henüz yapılmamış olması, AB üyeliği için Fransa ve Almanya'nın karşı tavır almaları, reel sektörün dış borç sorunu ve bunu transfer edememe endişesi, iç politik çekişmelerin bir türlü durulmaması, PKK terörünün

[124] Basel Komitesi, "Kredi Riskinin Yönetimine İlişkin İlkeler", (Çevrimiçi) http://www.tbb.org.tr/basle/risk_yonetim.doc, (Erişim Tarihi: 23.04.2009), s. 3.
[125] M. Cem Kırankabeş, "Ülke Riski Kavramı, Metodolojisi ve Türkiye Değerlendirmesi", **Mevzuat Dergisi**, (Çevrimiçi) http://www.mevzuatdergisi.com/2006/06a/01.htm, (Erişim Tarihi: 30.05.2009)
[126] TBB, **Bankaların Kredi Riskleri Hakkında Kamuoyunu Bilgilendirmesi**, Basel Bankacılık Gözetim ve Denetim Komitesi, 1999, s. 5.

yeni bir safhaya girerken durumun netleşmemesi, Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) açıkları ve her yıl artarak bütçe de önemli bir paya ulaşması, Ergenekon davasının uzaması ve demokratikleşme sürecinin belirsizliği olarak sıralanabilir. Bahsedilen sebeplerle birlikte bankaların yurtdışından aldıkları kredilerin faizleri artmakta, yurtiçinde verdikleri kredilerin ise geridönüşümü zorlaşmaktadır. Böylece ekonomi kısır bir döngünün içine girerek canlanamamaktadır.

- **Piyasa Riski**

Bankalar piyasadaki fiyat değişmelerine bağlı olarak bilanço ve bilanço dışı işlemlerinde zarar riski taşırlar. Yerleşik muhasebe kuralları bu tür risklerin bankaların özellikle ticari işlemlerinde görülmesine neden olur. Piyasa risklerinden en önemlisi döviz riskidir. Bankalar müşterilerinin döviz taleplerini gerçekleştirebilmek ve bilançolarında açık pozisyon yaratmak suretiyle döviz piyasasındaki kurların belirlenmesinde önemli rol oynayabilmektedir. Dövizle yapılan işlemlere ilişkin riskler, özellikle bankaların açık döviz pozisyonları dolayısıyla taşıdıkları riskler, döviz kurlarının istikrarsız olduğu dönemlerde artmaktadır[127].

Bu risk, bankaların sahip oldukları bir ya da birden fazla ticari varlığın işleme tabi tutulabileceği süre dahilinde, piyasada meydana gelen beklenmeyen olumsuz dalgalanmaların sebep olduğu kayıp veya beklenenden düşük seviyedeki kâr halini ifade eder[128]. Piyasa riski faiz riski, likitide riski ve kur riskinden oluşmaktadır:

1. Faiz Riski

Faiz riski, faiz oranlarındaki hareketler nedeniyle bankanın finansal durumuna bağlı olarak maruz kaldığı riskidir. Bu risk, gerek nominal gerekse reel faiz oranlarındaki hareketlenmelerden kaynaklanır. Faiz riski, aktif kalemleriyle pasif kalemleri arasında vade ya da faiz bazında bir uyumsuzluk olması veya değişken

[127] N. Burak Akan, "Piyasa Riski Ölçümü", (Çevrimiçi) http://www.tbb.org.tr/turkce/dergi/dergi61/risk.pdf, **Bankacılar Dergisi**, S. 61, 2007, (Erişim Tarihi: 10.01.2009), s. 3.
[128] Faik Çelik, **90'lı Yıllarda Türk Bankacılığının Gündemindeki Konular ve Öneriler**, TBB Yay., No: 161, 2001, s. 62.

faizli mali yükümlülüklerin gelecekteki nakit akımları, gelir-gider üzerinde belirsizliğe yol açması halinde ortaya çıkar[129].

Faiz oranlarında herhangi bir yükselme bankaların kârlılığını önemli oranda düşürür. Türkiye'de 1980'lerden itibaren finansal liberalizasyon nedeniyle faiz oranlarının volatilitesi aşırı artmış ve bu da bankaların faiz riskini önemli ölçüde arttırmıştır. Bu aşamada yapılacak olan riski en az düzeye indirmenin yollarını aramaktır. Bunun için bilançodaki kalemlerden hangilerinin faize karşı daha duyarlı olduğunun belirlenmesi gerekmektedir. Böylece faiz oranı riskinin daha bilinçli yönetilebilmesi için politikalar oluşturulabilir.

2. Kur Riski

Sabit kur sisteminin terk edilmesi ile bankacılık sistemi için kur riski önemli hale gelmiştir. Diğer yandan mali piyasalarda globalleşme ile yabancı para üzerinden yapılan işlemlerin bilançodaki payının artması kur riskini ön plana çıkarmaktadır.

Bu risk, kurlardaki değişmelerden kaynaklanan kazanç ve kayıplarla ilgilidir. Kur riski, yabancı paraya dayalı işlemlerde, yabancı paraların yerli paraya ya da birbirlerine karşı değerlerinin değişmesi halinde ortaya çıkar, sonuçta bu da kâr veya zarara yol açar[130].

Türkiye'de 1994, 2000-2001 yıllarında yaşanan krizlerde açık pozisyonlardan kaynaklanan kur riskinin bankacılık sistemi üzerindeki etkisi yoğun bir şekilde hissedilmiştir. Bankaların riske açık pozisyonlarını bilmeleri gerekmektedir. Fon yöneticileri piyasa koşulllarında meydana gelebilecek değişmelere göre kaynak ve varlıklarının yapısını değiştirerek riske açık pozisyonlarını değiştirebilirler[131].

---

[129] Çelik, **Türk…**, **a.g.e.**, s. 63.
[130] **a.g.e.,** s. 5.
[131] Hicabi Ersoy, "Finansal Krizlerin Çözümleme Süreçleri ve Yöntemleri, Türkiye-Kore-Meksika Deneyimlerinin Karşılaştırmalı Analizi", Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü Bankacılık AnaBilim Dalı Doktora Tezi, İstanbul, 2007, s. 10.

3. Likidite Riski

Likidite riski bankanın yükümlülüklerindeki azalmayı iyi düzenleyememesi ya da aktiflerindeki artışı karşılayacak şekilde yeterli kaynak bulundurması nedeniyle ortaya çıkar. Likidite sıkıntısı bir banka kısa sürede yükümlülüklerini artırarak ya da aktiflerini makul maliyetlerde nakde çevirerek ihtiyacı olan fonu sağlayamayabilir. Olağandışı hallerde likidite yetersizliği bankanın yükümlülüklerini yerine getiremez duruma düşmesine yol açabilir[132].

Yerel ya da uluslararası finansal ve/veya siyasi krizlerden kaynaklanan güven sorunu bankalardan hızlı bir kaynak kaçışına yol açabilir. Bu tür riskler genelde aniden oluştukları için önlem almak çoğunlukla zor olmaktadır. Likitide riskleri, finansal piyasalardan borçlanarak çözülebilir. Bu tür bir çözüm bankanın borçlanma kapasitesine bağlıdır. Likidite sorununun arka planında daha ciddi sorunlar yoksa ve likidite sıkışıklığı, sadece vade uyumsuzluğu nedeniyle gerçekleşmişse bankalar piyasadan rahatlıkla borçlanabilirler[133]. Likitide riskini yönetebilmek için bir bankanın önce likitide ihtiyacını doğru belirlemesi gerekmektedir. Bilanço kalemlerinin bir kısmı bankanın kontrolü altında iken bazıları dışsal faktörlerin etkisi altındadır. Bunlardan kontrol edilemeyen değişikliklerin bilanço kalemlerini ne yönde etkileyeceği tahmin edilmeye çalışılmalı, buna göre tedbirler alınmalıdır[134].

Financial Times gazetesi, kredi ve para piyasalarında yaşanan sarsıntının en kayda değer unsurlarından birini yükselen piyasaların gösterdiği esnekliğin oluşturduğunu belirtirken, likidite koşulların daha da sıkılaşması halinde etkilenme riski en yüksek olacak ülkeler arasında Türkiye'nin de bulunduğunu belirtmiştir[135].

- **Faaliyet Riski (Operasyon Riski)**

Finansal sektörde yaşanan gelişmeler, teknolojik ilerlemeler ile ortaya konan sistemlerin karmaşıklığının artması ve bankaların sunmuş oldukları finansal ürün ve

[132] Basel Komitesi, **Bankacılıkta…**, **a.g.e.**, s. 5.
[133] Karabulut, **a.g.e.,** s. 39.
[134] Ersoy, **a.g.e.**, s. 11.
[135] (Çevrimiçi), http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/7240331.asp?m=1, (Erişim Tarihi: 30.05.2009)

hizmetlerdeki değişimler bankaların operasyonlarını önemli ölçüde etkilemektedir. Piyasalarda yaşanan bu değişimler sonucu bankalar her geçen gün daha farklı bir risk türüne maruz kalmaktadır. Bankacılık alanında tanımlanan en son risk türü operasyonel risktir. Operasyonel risk genel olarak kredi ve piyasa riski dışında kalan tüm riskler olarak ifade edilmiştir[136].

Faaliyet riski özellikle kurum içi kontrollerdeki aksamalar ve şirket yönetimindeki hatalardan kaynaklanır. İç kontrollerdeki aksamalar mevcut hata ve sahtekârlıkların gözden kaçmasına yol açacağı için bankanın zarara uğramasına ya da zaman ve koşullara uygun hareket edilememesine ve banka çıkarlarının tehlikeye sokulmasına (örneğin, banka mensuplarınca yetkilerin aşılarak ya da ahlaki olmayan şekilde hareket edilmesi, uygun olmayan risklerin alınması gibi) neden olabilir[137]. Faaliyet riskine ilişkin diğer örnekler ise; bilgi teknolojisi sistemlerindeki hata ve aksamalar ile yangın, sel gibi felaketlerin açabileceği kayıplardır.

Faaliyet riski; çok genel anlamda kredi ve piyasa riskleri dışında kalan riskleri içerir. Kavram; "*banka içi kontrollerdeki aksamalar sonucu hata ve usulsüzlüklerin gözden kaçmasından, banka yönetimi ile personel tarafından zaman ve koşullara uygun hareket edilmemesinden, banka yönetimindeki hatalardan, bilgi teknolojisi sistemindeki hata, aksamalar ile deprem, yangın, sel gibi felaketlerden kaynaklanabilecek kayıpları ya da zarara uğrama ihtimalini*" ifade etmektedir[138].

Son yıllarda finansal piyasalarda yaşanan krizler dolayısıyla operasyonel riskin önemi ve gerçekleşmesi durumunda finansal kuruma vereceği zararın büyüklüğü daha açıkça anlaşılmaya başlanmıştır. Bu amaçla bankaları da içine alan tüm finansal piyasalar, "operasyonel risk yönetimi" kavramının farkına varmıştır.

---

[136] Dilek Leblebici Teker, **Bankalarda Operasyonel Risk Yönetimi**, İstanbul: Literatür Yay., 2006, s. 8.
[137] TBB**, a.g.e.,** s. 6.
[138] Tapan, **a.g.e.,** s. 46.

- **Yasal Risk**

Bankalar çeşitli şekillerde yasal risklere maruz kalabilirler. Yasal risk yetersiz ya da yanlış yasal bilgi ve doküman nedeniyle alacakların değer kaybederek geri dönmesi ya da yükümlülüklerin beklenilenin üzerinde gerçekleşmesi durumlarını ifade eder. Ayrıca, mevcut yasalar banka ile ilgili sorunların çözümünde yetersiz kalabilir ya da bir bankanın özel bir durumuna ait bir mahkeme kararı bankacılık sektörünü kısmen ya da tamamen olumsuz etkileyebilecek nitelikte olabilir. Ayrıca, bankacılık ve diğer ticari işletmeler ile ilgili yasalar değişebilir. Bankalar özellikle yeni işlemlerin uygulanmasında ve bir işletme taraf olmaya ilişkin yasal hakkın bulunmaması durumunda doğabilecek yasal risklere karşı oldukça duyarlı davranırlar[139].

Yasal riskler, bankaların kârlılığını ve ayakta kalabilme yeteneklerini önemli ölçüde etkilemektedir. Yasal düzenlemelerin sık sık yapılması değişkenlik ve belirsiz yaratmaktadır. Yasal risklere karşın, mevzuatın sık ve çabuk değiştirilmesinin sebep olacağı zararlar, yeni mevzuat düzenlemeleri ile katlanılacak olan ek maliyetler, yürürlükteki mevzuatın kaldırılması sonucu ortaya çıkan sonuçların bankalar tarafından iyi tahlil edilmesi ve bunlara uygun uygulama kararlarının alınması gereklidir[140].

- **İtibar Riski**

İtibar riski, kamuoyu olumsuz görüşlerinin, kişi, kurum, ülke ve sistemler üzerinde mevcut ve olası etkilerini ifade etmektedir. Kısaca kurumların imaj ve itibarını zarara uğratan risklerdir. Örneğin güven esasına dayalı olarak faaliyet gösteren bankalar için dürüstlük konusundaki kamuoyu görüşü veya kurumun bu yönde sağladığı imaj sahip olunan en değerli aktiflerden biridir. Yine benzer şekilde bir ülkenin dış yatırımcı, borç veren ve ilişkide bulunduğu uluslararası kurumlar

[139] Basel Komitesi, **Bankacılıkta…**, **a.g.e.**, s. 6.
[140] Murat Atan, "Risk Yönetimi ve Türk Bankacılık Sektöründe Bir Uygulama", Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ekonometri AnaBilim Dalı Doktora Tezi, Ankara, 2002, s. 35.

nezdindeki itibarı o ülkenin dünya ekonomisi, siyaseti ve sosyal düzeni içindeki konumunu etkilemektedir[141].

İtibar riski bankanın faaliyetlerindeki başarısızlıklarından dolayı ya da mevcut yasal düzenlemelere uygun davranılmaması sonucu ortaya çıkar. Banka müşterilerinin ve piyasa katılımcılarının güveninin kazanılması ve muhafaza edilmesi bankacılık için önemli olduğundan itibar risk bankaya önemli hasarlar verebilir[142].

İtibar riski, "*faaliyetlerindeki başarısızlıklar ya da mevcut yasal düzenlemelere uygun davranılmaması neticesinde bankaya duyulan güvenin azalması veya itibarının zedelenmesi ile ortaya çıkabilecek kaybı*" ifade etmektedir[143].

En önemli itibar kaybı bir ülkenin yaşayabileceği kayıptır. Çünkü toplumun tamamına sirayet eder. Daha da kötüsü gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi sistemsel bir boyut kazanabilir. Yani sistemsel riske dönüşebilir. İşte son iç siyasi tartışma ve gelişmeler de itibar riskinin ve dönüşmesi halinde sistemsel bir riskin gerçekleşmesine yönelik tehditler olarak görülebilir. Bu riskin gerçekleşmesi halinde ülkenin tüm makro dengeleri yıkılabilecek, sadece ekonomik değil, sosyal ve siyasi tüm yapılar da bundan etkilenecektir. Türkiye böylesi bir riskin 2001 yılında gerçekleştiğine ve yarattığı etkiye tanıklık etmiştir[144].

3.3.2. Makroekonomik Faktörler

Makroekonomik istikrarsızlık birçok finansal krizin oluşumunda önemli bir etmendir. Gerek bankaları, gerekse de bir bütün olarak bankacılık sektörünü zayıflatan ilk sebep; iktisadi hayatta yaşanan aşırı dalgalanmalardır.

---

[141] Bertan Kaya, "İtibar Riski Nasıl Yönetilmeli ?", (Çevrimiçi) http://www.bertankaya.net/index.php ?option=com_content&task=view&id=46&Itemid=25, (Erişim Tarihi: 30.05.2009)
[142] Basel Komitesi, **Kredi…**, **a.g.e.**, s. 4.
[143] Tapan, **a.g.e.**, s. 47.
[144] Bertan Kaya, **a.g.e.**

Makroekonomik dalgalanmalarla beraber uygulanan ekonomi politikalarının da zayıf bankacılık sistemlerinde krizlere neden olduğu bilinmektedir. Bankalar fiyatlardaki ve piyasalara hakim olan güven ortamındaki değişimlere karşı duyarlıdırlar. Dolayısıyla, çeşitli makroekonomik nedenlere dayanan arz ve taleplerdeki ani değişmeler krizlere yol açan önemli etkenlerdendir[145].

Türk bankacılık sektörünün başlangıcından günümüze, özellikle 1980 sonrası uygulamaya konulan reform politikaları sonrasında, karşılaştığı başlıca temel sorunlar; makroekonomik istikrarsızlık, mali riskler, yüksek kaynak maliyeti, haksız rekabet koşulları, teknolojideki hızlı gelişmeler, öz kaynakların yetersizliği ve yeniden yapılanma sorunları şeklinde sıralanabilir[146].

Makroekonomik istikrarsızlık bankacılık sektörü dengesizliklerinin temel nedeni olarak gösterilmektedir. Varlık fiyatlarının özellikle emlak fiyatlarının alt üst olması, faiz oranlarındaki keskin artışlar veya döviz kurundaki düşüş veya süregelen durgunluk bankacılık sektörünü de etkileyecektir. Aslında belirtilen olumsuzluklar birbiri ile ilişkilidir. Bu zorluklara ek olarak geçiş ekonomilerinde nispi fiyatlardaki sert kaymalar veya sübvansiyonların kaldırılması bankacılık sektörünün etkisinin fazla olduğu sektörlerde daha fazla hissedilecektir[147].

Türkiye gibi gelişen piyasa ekonomilerinde yaşanan finansal krizlerde yurtiçindeki makroekonomik şartlar ve istikrarsızlıklara ek olarak dış koşullarda etken bir faktördür. Dış faktörler şunlardır:

- **Dış Ticaret Hadlerinin Değişkenliği**

Dışsal bir makroekonomik değişkenlik kaynağı, ticaret hadlerindeki büyük dalgalanmalardır. Ticaret hadlerinde meydana gelen büyük dalgalanmaların bankaların müşterilerini de olumsuz etkilemesi durumunda, banka müşterilerinin

[145] Gökçe Aysu, "Türkiye'de Bankacılık Krizleri", (Çevrimiçi) http://www.buik.boun.edu.tr/subcommittee/ekonomik/showarticle.asp?Aid=192, (Erişim Tarihi: 10.03. 2009), s. 1.
[146] Parasız, **a.g.e.,** s. 125.
[147] Mehmet Günal, **Türk Bankacılık Sektörünün Sorunları ve Geleceği**, Ankara: ATO Yay., 2001, s. 58.

bankalara karşı olan yükümlülüklerini (kredi anapara taksit ödemeleri ve kredi faiz ödemeleri) yerine getirememesine yol açabilmektedir[148].

- **Uluslararası Faiz Oranlarındaki Değişkenlik**

Uluslararası faiz oranlarındaki değişim ve bunun özel sermaye hareketleri üzerinde neden olduğu etki önemli bir dışsal faktör olup, gerek borçlanma maliyetini gerekse yatırımın göreceli çekiciliğini değiştirmektedir. Güvenin yitirilmesinin bir sonucu olarak ülkeden beklenmeyen bir biçimde sermaye çıkışları olduğu zaman banka mevduatlarının ani bir şekilde çekilişe maruz kalması, bankaları varlıklarını zararına satışa zorlama tehlikesi ile karşı karşıya bırakmaktadır[149].

- **Reel Döviz Kurları**

Ülke dışı makro ekonomik faktörlerin bir diğeri de kambiyo kurlarıdır. Reel kambiyo kurlarında meydana gelen bir değişme bankalar için doğrudan (banka varlıkları ve yükümlülükleri arasında döviz cinsi veya vade uyumsuzluğu olduğunda) veya dolaylı (kambiyo kurundaki değişim banka borçluları için büyük zararlar yarattığında) olarak güçlüklere neden olabilmekte ve bankaları krize sürükleyebilmektedir[150].

Reel döviz kuru değişmeleri, bankaların döviz kuru riskini artırarak bankacılık krizi olasılığını artırmaktadır. Döviz kurundaki ani tırmanış, açık pozisyondaki bankaları zora sokarken, döviz yükümlülüklerini döviz varlıkları ile dengelemiş bankalar, bu riski müşterilerine yansıttıkların da kredi riski ile karşılaşmaktadırlar[151].

Dışsal ekonomik faktörlerin yanında ülkenin içinden duruma bakıldığında; ülke içi makro ekonomik faktörler ise, ekonomik büyüme ve enflasyon oranlarıdır. Hem büyüme hem de enflasyon oranları çoğunlukla değişken bir seyir izlemektedir.

---

[148] Karabulut, **a.g.e.**, s. 53.
[149] Ersoy, **a.g.e.**, s. 38.
[150] **a.g.e.**, s. 39.
[151] Karabulut, **a.g.e.**, s. 50.

Bu oranlardaki değişkenlik bankacılık ve ödemeler dengesi krizlerinin erken uyarı göstergeleri olarak değerlendirilmektedir.

İçsel makro iktisadi bozukluklar ekonominin genişleme dönemlerinde görülme oranı yüksektir. Bu içsel ekonomik faktörler ise şunlardır:

- **Büyüme ve Enflasyon**

Türkiye'de de yaşanmakta olan yüksek enflasyon ve ekonominin istikrarsız şekilde birkaç yıl büyüyüp hemen sonrasında küçülmesi, daha açık bir şekilde söylenirse, en temel iki makroekonomik göstergede oynaklığın fazla olması, bankacılık kesimini zayıflatan yurtiçi kaynaklı nedenler olmuştur.

Enflasyonist ortamda bankacılık sektörü kredi müşterisinin riskini etkin bir şekilde ölçememekte aynı zamanda kredi talep edenlerin yatırım planları aksayabilmekte ve krediyi geri ödeme kabiliyetleri azalabilmektedir. Yüksek enflasyonun diğer bir sonucu ise, Türkiye'de de yoğun bir şekilde yaşanan para ikamesi olmakta, insanlar tasarruflarını yabancı para cinsinden tutmaktadır. Bankalarsa bu yabancı para cinsi kaynak ile ulusal para cinsinden kredi vermekte, bankacılık sektörünün açık pozisyonu büyümektedir[152]. Bunlara ek olarak kamu kesimi açıklarının mali piyasalardan finanse edilmesi, faiz oranlarında artışa, bankaların reel sektör yerine üretken olmayan kesime kaynaklarını kullandırmasına neden olmakta, bu durum ekonominin gelişiminde engel teşkil etmektedir. Tablo 9 ve Tablo 10'da 2009 yılındaki Türkiye'deki enflasyon oranları görülmektedir.

Enflasyon oranlarındaki dalgalanmaları genelde faiz oranlarındaki dalgalanmalar takip etmektedir. Faiz oranlarındaki ani yükselişler tahvil ve hisse senetleri gibi finansal aktifler üzerinde önemli zararların oluşmasına neden olabilmektedir. Benzer şekilde finansal aktiflerin teminat alındığı kredi kullandırımları açısından daha ciddi riskler ve kayıplar söz konusu olabilmektedir. Enflasyon oranlarının arttığı ve enflasyon beklentilerinin sıkı para politikası

[152] Yılmaz Gökhan, **Gelişmekte Olan Ülkeler ve Bankacılık Krizleri**, Ankara: TCMB Araştırma Genel Müdürlüğü, 2001, s. 65.

uygulamalarını gerektirdiği bir ortamda, krizlerin gerçekleşme olasılıkları artmaktadır. Büyüme hem de enflasyon oranları geniş ölçüde dalgalandığında kredi riskini değerlendirmekte güç olacaktır. Bu belirsizlik ortamı çoğu zaman bankaları zor duruma sokmaktadır[153].

3.3.3. Finansal Serbestleşme

Dünya bankacılığı küreselleşmenin etkisi altındadır ve küreselleşmenin çeşitli yararlarını ve sakıncalarını birlikte yaşamaktadır. Küreselleşme, dünya ticaretinin serbestleşmesi anlamına gelmektedir; fakat, mal ve hizmet ticareti yanında sermaye de büyük ölçüde ülkeler arasında serbest dolaşmaya başlamıştır. Dolayısıyla liberalizasyon, dünya bankacılığının önüne yeni fırsatlar çıkartmıştır ama beraberinde bazı sorunlar da getirmiştir.

Finansal serbestleşme; genellikle hükümetlerin, gelişmiş ülkelerin, uluslararası finansal faaliyetlerini kendi ülkelerine çekmek için bankacılık finans sistemi üzerindeki denetim ve kısıtlamaları kaldırdığı ya da önemli bir ölçüde azalttığı deregülasyon uygulamalarının bir sonucu olarak gösterilmekte ve ekonomilerin uluslararası sermaye akımlarına açılma süreci olarak ifade edilmektedir[154].

Liberalleşme bankaların faiz oranlarındaki üst limitin kaldırılması, zorunlu rezerv oranlarının azaltılması, sektöre giriş engellerinin kaldırılması, bankaların özelleştirilmesi, uluslararası sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesi ve kredilerin kullandırılmasında devlet müdahalesinin azaltılması şeklinde gerçekleştirilmektedir. Ayrıca bazı ülkelerde borsanın geliştirilmesi ve yabancı mali aracıların piyasaya girmesi teşvik edilmiştir[155].

Öte yandan, finansal serbestleşmenin benimsenmesinde, 1980'lere egemen olan yerli tasarrufların yetersiz kaldığı durumlarda yabancı tasarrufların yerli

---

[153] **a.g.e.**, s. 67.

[154] Bülent Güloğlu ve Ender Altunoğlu, "Finansal Serbestleşme Politikaları ve Finansal Krizler: Latin Amerika, Meksika, Asya ve Türkiye Krizleri", **İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, S. 27, Ekim 2002, s. 35.

[155] **a.g.e.**, s. 39.

yatırımlar ve büyüme için önemli bir kaynak oluşturacağı temeline dayanan iktisadi düşüncenin rolü de büyük olmuştur. Neticede, finansal serbestleşme ile birlikte bankacılık sisteminin kırılganlığı da büyük ölçüde artmaktadır. Faiz tavanlarının kalkması ile faiz oranlarının artan volatilitesi, bankaları ciddi faiz riskleri ile karşı karşıya getirmektedir. Regülasyon uygulamaları ile kısa vadeli faizlerin, her zaman uzun vadeli faizlerin altında kalması garantilenirken, finansal serbestleşme ile birlikte bu garanti ortadan kalkmış ve vade uyumsuzlukları nedeniyle banka bilançoları daha riskli hale gelmiştir[156]. Böyle bir ortamda da bankacılık sistemi birçok sorunla karşı karşıya kalacaktır. Bu sorunlardan ilki, döviz kuru riskidir. İkinci önemli risk, kredi riskidir.

Kriz öncesi iyimser bir hava ile birlikte spekülatif yatırımlarda büyük artışların gözlenir. İyimser ortamda fiyatları yükselen mallar kredilere teminat olmakta, daralma ile birlikte bu malların likit değerleri düşmekte, kredilerin geri dönüsüne imkan vermemektedir. Bankacılık sisteminin liberalize edildiği fakat bankacılık denetlemelerinin zayıf ve kanuni yaptırımların olmadığı veya kanuni boşlukların olduğu ülkelerde banka krizleri, bankaların boşaltılmasıyla ortaya çıkmakta olup banka yöneticileri sadece yüksek riskli projelere yatırım yapmakla kalmamakta ayrıca batacağı garanti olan projelere de yatırım yaparak bu projelerden çıkar sağlamaktadır[157].

Finansal serbestleşme ile birlikte bankacılık sisteminin kırılganlığı önemli ölçüde artmıştır. Faizlerin üzerindeki tavanların kalkması ile birlikte faiz oranlarının aşırı ölçüde artan volatilitesi bankaları ciddi faiz riskleri ile karşı karşıya getirmiştir. Regülasyon uygulamaları ile kısa vadeli faizlerin her zaman uzun vadeli faizlerin altında kalması garantilenirken, finansal serbestleşme ile birlikte bu garanti ortadan kalkmış ve vade uyumsuzlukları nedeniyle banka bilançoları daha riskli hale gelmiştir[158].

---

[156] Koray Duman, "Finansal Krizlere Karşı Politika Tercihleri", **Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi**, S. 8, 2004, s. 55.

[157] Rasim Yılmaz, "Türk Bankacılık Kesimdeki Yapısal Değişimler Ekseninde Formal ve Formal Finans Sektörü", (Çevrimiçi) http://iktisat.uludag.edu.tr/dergi/10/13rasim/rasim.htm, (Erişim Tarihi: 03.03.2009), s. 60.

[158] Karabulut, **a.g.e.**, s. 47.

Serbestleşme sürecinin kısa vadede bir kazanımdan daha çok bir bankacılık krizine dönüşmesi şu şekilde açıklanabilir[159]:

- Finansal araçların çeşitlenmesi ve sermaye denetimlerinin kaldırılması sonucunda artık bir para arzı tanımı yapmak oldukça zor görünmektedir.

- Finansal liberalleşme ile birlikte hükümetlerin makro ekonomik denetim gücünün azaldığı görülmektedir.

- Finansal liberalleşme ile birlikte, faiz hadlerinin ve çeşitli mali varlık fiyatlarının gelecekte alacağı değerlere ilişkin belirsizliğin artması, borç veren açısından bir risk faktörü oluşturmaktadır.

- Finansal liberalleşmenin yarattığı finansal varlıkların fiyatlarındaki uyumsuzluklar ve bunun kaynak dağılımındaki etkinliği azaltması, vadelerin kısalması ve faiz hadlerinin yükselmesi, spekülatif varlık alımı ve tüketim amacıyla aşırı borçlanma ve bunun neden olduğu sürdürülemez borç stokları, artan finansal kırılganlık ve azalan hane halkı tasarrufları ile, ticaret ve sanayiinin ihtiyaçlarına uygun faiz haddi ve döviz kuru politikası izlenmesinde iradenin kaybolmasına neden olmaktadır.

3.3.4. Banka Pasiflerinde Artış

Ekonomiler geliştikçe ve olgunlaştıkça finansal derinliğin bir göstergesi olarak banka bilançoları ve dolayısıyla banka pasifleri de artmaktadır. Böylesi artışlar her zaman olumlu değildir. Banka pasiflerinin büyümesi ekonominin büyüklüğüne ve uluslararası rezervlerin stokuna göre çok hızlı ise, banka varlıkları likidite, vade ve döviz cinsine göre banka pasiflerinden önemli ölçüde farklıysa, bankanın sermayesi yetersizse ve ekonomi büyük güven şoklarına maruzsa o zaman bankacılık sektörü krizle karşı karşıya demektir[160].

---

[159] Koray Duman, "Finansal Kriz ve Bankacılık Sisteminin Yeniden Yapılandırılması", **Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi**, S.: 4, 2002, s. 45.
[160] Ersoy, **a.g.e.,** s. 42.

3.3.5. Bankaların Yurt Dışı Kaynaklara Bağımlılığı

Bankaların yurt dışı kaynaklara olan bağımlılığı da bankacılık krizlerine yol açan önemli bir başka etkendir. Çünkü yabancı para mevduatın önemli bir bölümünü oluşturan ve sıcak para olarak adlandırılan yabancı kaynaklar, olumsuz finansal gelişmelere yerli mevduattan daha duyarlıdır ve böyle durumlarda yabancı mevduat çok hızlı bir şekilde bankacılık sektörünün dışına çıkmaktadır. Yabancı para mevduat sahiplerinin bankalara tahaccümü sadece bankacılık sistemine zarar vermeyip, sektördeki rezervlerin yitirilmesine de neden olmaktadır. Nitekim Türkiye'de Nisan 1994'te bankacılık krizinin ağırlaşmasının ve etkilerinin büyümesinin temelinde de bu olgu yatmaktadır[161].

3.3.6. Hükümet Müdahaleleri

Özelleştirme uygulamalarının giderek artmasına rağmen birçok ülkede devlet bankaları bankacılık sistemi içerisinde önemli ölçüde paylarını korumaktadır. Devlet bankaları, açık veya örtülü olarak özel mülkiyetteki bankalardan daha çok hükümet müdahaleleri ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Ancak bankacılık sektöründeki hükümet müdahaleleri, devlet mülkiyetindeki bankaların faaliyetlerinin de ötesine uzanabilmektedir. Bankalar özel mülkiyette olsalar bile, hükümetler kredilerin belirli sektörlere tahsisini etkileyebilir, belirli borçlulara ayrıcalık sağlayabilir, bankaların piyasa faiz oranlarının altında devlet tahvili bulundurmalarını zorunlu tutabilir, bankalar için yüksek karşılık yükümlülükleri veya vergiler koyabilir. Dolayısıyla, birkaç büyük imtiyazlı borçlunun iflası veya ekonominin genelindeki (belli bir sektöründeki) çökme bir bankanın sermayesini eritebilir ve bu durum bankacılık krizinin ortaya çıkmasına yol açabilir[162].

Bankacılık kesiminin verdiği kredilere ve koşullara hükümet müdahaleleri bankacılık sektöründeki nakit krizini hızlandırmıştır. Bu müdahale rekabetçi olmayan faiz oranlarının uygulanması ve/veya ekonomik olmayan projelere kaynak aktarımı seklinde olabilir. Diğer bir potansiyel resmi harekette zorlayıcı kanuni karşılıkların

[161] Mahfi Eğilmez ve Ercan Kumcu, **Krizleri Nasıl Çıkardık?**, İstanbul: Creative Yayıncılık, 2001, s. 10.
[162] Ersoy, **a.g.e.,** s. 42.

istenmesi ve hükümet açıklarını fonlamak için bankacılık kesiminin hükümet tarafından kullanılmasıdır. Devlet bankaları çoğu zaman belirli çevrelere kaynaklarını aktararak ekonomiyi resesyona sürüklemişlerdir. Birçok yükselen ekonomide bu tür uygulamalara rastlanmaktadır. Kamu bankalarının yüksek kârlarını devlet kendisi belirli çevreler için kullanmıştır[163].

3.3.7. Ahlaki Risk

Ahlaki risk, belli bir ilişki içinde olan iki tarafın farklı bilgilere sahip olmasını veya aynı bilgiye sahip olmamasını ifade eder. Bu durum, doğru bilgiye sahip olan taraf için bir güç unsuru, yanlış veya yetersiz bilgiye sahip olan taraf için de bir zafiyet unsurudur. Bilginin eşitsizliğinin, asimetrik bilginin kabulü, ekonomik birimlerin davranışlarına ilişkin varsayımlardan, piyasada kaynak tahsisinde etkinliğin gerçekleşmeyebileceğine kadar birçok ön kabulü etkilediği için, önemli bir kavramsallaştırmadır[164].

Ahlaki risk, Türkiye'de kendini bankacılık sektöründe göstermiştir. Bankaların iflas etmesine izin verilmeyeceğine ve zor zamanlarda finansal destek geleceğine dair genel bir beklentinin olması ahlaki riski ortaya çıkarmaktadır. Bu durumda bankalar durumların iyileştirmek yerine hareketlerini şiddetlendirirler ve mevduat sahipleri de 'iyi" ve "kötü" olanı birbirinden ayıramazlar. Ahlaki tehlike, finansal krizlerin en önemli nedenidir. Ahlaki tehlike finansal kurumların "nasıl olsa kurtulacağım" inancından doğmaktadır. Bu terim islerin kötü gitmesi halinde bedeli ödeyecek olan başkası ise, riski alacak kişinin, alacağı riskin ne kadar olacağına karar vermesi gereken her durum için kullanılır[165].

Mali kurumların şeffaflığı, piyasa katılımcılarının karar alma sürecine katkıda bulunmasını sağlamak suretiyle politik etkinliği artırmaktadır. Ayrıca gerek piyasa katılımcılarının, gerekse genel olarak kamuoyunun, mali politikaları anlamaları ve uygulamalarını sağlamak için şeffaflık önemli bir unsurdur. Bu durum mali ve

---

[163] Duman, **a.g.e.,** s. 140.

[164] "Ahlaki Risk", (Çevrimiçi) http://www.bilgininadresi.net/Madde/14633/Ahlaki-Tehlike, (Erişim Tarihi: 12.05.2009).

[165] Aslan Eren ve Bora Süslü, "Finansal Kriz Teorileri Işığında Türkiye'de Yaşanan Krizlerin Genel Bir Değerlendirilmesi", **Yeni Türkiye Dergisi**, S. 41, 2001, s. 665.

sistemik istikrarın sağlanmasını teşvik etmektedir. Politik oluşumlar ile ilgili şeffaflık uygulamaları, kamuoyunun sürecin işleyişi hakkında bilgi sahibi olmasını sağlamaktadır. Mali kurumların faaliyetleri ile ilgili yeterli bilginin sağlanması ise, bu kurumların güvenirliliğini artırmaktadır. Diğer yandan mali kurumların kamuoyuna sorumluluk ve hesap verebilme özelliklerinin artmasıyla ahlaki risk azalabilir[166].

3.3.8. Yönetim

Bankacılık sisteminde yaşanan sorunların önemli diğer kaynağı ise; bankanın yönetim ve denetimini doğrudan ya da dolaylı olarak tek basına veya birlikte elinde bulunduran ortakların, bankanın emin şekilde çalışmasını tehlikeye düşürecek biçimde banka kaynaklarını kurallara, ilke ve teamüllere aykırı olarak ve bankacılık mesleği ile bağdaşmayan bir biçimde doğrudan veya dolaylı olarak kendi lehlerine kullanarak bankayı zarara uğratmaları olmuştur[167].

Her banka başarısızlığı yönetim hatasını gösterir, ancak yönetim hatası hiçbir zaman tek başına başarısızlığın nedeni olamaz. Kötü yönetim ve suistimal olanakları, her zaman mevcut olmakla birlikte, 1980'lerin daha az kârlı ve daha çok riskli dünyasında yöneticiler ve pay sahipleri için daha çekicidir. Suistimal önemli sayıda küçük bankanın olduğu A.B.D. gibi ülkelerde daha önemli bir sorunken, büyük bankalarda kötü yönetim, suistimalden de önemli bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır[168].

3.3.9. Rekabetin Artması

Teknolojideki ilerlemelerin ve eni düzenlemelerin bir sonucu olarak, uluslararası piyasalar ile yerli piyasalar arasında engeller ortadan kalkmakta ve dünya finansal piyasaları küreselleşmektedir. Bunun sonucunda da, sektörün rekabet gücünü kullanma yeteneği her geçen gün önem kazanmaktadır. Mali piyasalardaki

---

[166] TBB, "Şeffaflığın Önemi Üzerine Bir Değerlendirme", (Çevrimiçi) http://www.tbb.org.tr/turkce/arastirmalar/Transparency.doc, (Erişim Tarihi: 12.05.2009).
[167] TBB, "Türk Bankacılık Sektörü", **Türkiye İktisat Kongresi Raporu**, 2004, s. 25.
[168] Duman**, a.g.e**., s. 143.

düzenlemelerin azaltılması ve tanıtılan yeni finansal ürünler ticari bankaların faaliyet alanlarını ve sunabilecekleri hizmetleri genişletirken, bu kurumların üzerindeki rekabet baskısını da arttırmıştır. Yoğun rekabet ortamı fon maliyetlerini yükseltirken, müşteriler de daha fazla getiri sağlayan kurumlara yönelmişlerdir.

Rekabet iki cephede artmış bulunmaktadır. Birincisi, bankalar arasında daha yoğun bir rekabet ortaya çıkmıştır. Kartel tipi anlaşmalara artık daha az tolerans gösterilmektedir; gerek faaliyet konuları gerekse coğrafi genişlemeler üzerindeki sınırlamalar gevşetilmiş; aynı zamanda ulusal piyasalar ile uluslararası ve özellikle offshore piyasalar bütünleşmiştir. Mevduat faizleri üzerindeki sınırlamalar, neredeyse tamamen kaldırılmıştır. İkincisi bankaların mali sektördeki hakim konumları diğer mali kurumların gelişmesi ile birlikte önemli ölçüde değişmiştir. Diğer mali kurumlar karşısında bankaların bilançoları göreli olarak küçülürken, bankalar faaliyetlerini önemli ölçüde genişletmişlerdir[169].

Bankacılık sektöründe rekabet, doğrudan doğruya fiyatları etkileyen en önemli unsurlardan biridir. Rekabette kuskusuz fiyat önemli bir etken olmakla birlikte, rekabet gücünü belirleyen tek etken değildir. Hizmet kalitesi, hizmetin çeşitliliği, yapısı, müşterinin gereksinimlerini karşılayan hizmetlerin sunulması, teknoloji, reklam vb. bütün bunlar rekabet gücünü etkilemektedir[170].

3.4. Türkiye'de 1990 Sonrası Bankacılık Krizlerinin İncelenmesi

Türk bankacılık sektöründeki dönüşüm, 24 Ocak Kararları ile yurt içi tasarrufların arttırılmak istenmesiyle başlamaktadır. Dönemin hükümetinin faizi bugünkü tüketimi geleceğe ertelemenin ödülü olarak görmesinden hareketle sektöre yönelik olarak aldığı ilk karar Haziran 1980'de faiz oranlarının serbest bırakılması olmuştur.

22.07.1983 Tarihli 70 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname (KHK) ile bankacılık sektörüne giriş kolaylaştırılmış, hamiline yazılı mevduat sertifikası

[169] A. İhsan Karacan, **Bankacılık ve Kriz**, İstanbul: Creative Yayıncılık, 2000, s. 16.
[170] Oğuz Yıldırım, "Türk Bankacılık Sektörünün Temel Sorunları ve Sektörde Yaşanan Mali Riskler", (Çevrimiçi) http://www.econturk.org/Turkiyeekonomisi/oguzbanka.doc, (Erişim Tarihi:10.04.2009)

uygulaması ile de kayıt dışındaki paraların sisteme çekilmesi istenmiştir. 1980-1990 yılları arasında bankacılık sektörüne yönelik kararların en önemlisi 3182 sayılı Bankalar Kanunu olup, buna 70 sayılı KHK'nin yasalaşması da denilebilir ki bu esnada Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası (TCMB) tarafından da bankacılık sistemini uluslararası piyasalara açma yolunda 32 Sayılı karara hazırlık niteliğinde tebliğler yayınlanmıştır. Ağustos 1989 tarihinde yürürlüğe giren karar ile aynı zamanda TL'nin konvertibiletisini sağlayan ortamın oluşmasına imkân sağlanmıştır. Ancak bankacılık sektöründe bu dönemde, bu sürece uyumlu politikaların hızla uygulamaya geçirilememesi sonucunda bankalar etkin fon yönetimi uygulamaları yapamamışlardır. Bu duruma Hazine ve TCMB'de yeterince uyum gösterememiş ve bu yeni oluşumu tamamlayacak düzenlemeleri yapamamışlardır. Böylece bankalar fon yönetiminin temel ilkelerini göz ardı etmişler ve yabancı para kaynaklara yönelmişlerdir. Bu eğilim 1994 krizi ile kesintiye uğramıştır. Kriz sonrasında Hazine ve TCMB sermaye yeterliliği ve net genel pozisyon oranlarını devreye sokarak sektörü uluslararası bankacılık kurallarına uyum yönünde düzenlemeye ve hukuki altyapıyı kurmaya yönelik çalışmalara başlamış ancak sonuçta üç banka sistem dışında kalmıştır[171].

Geçerliliğini sürdüren bu yeni kalkınma stratejisiyle zaman içerisinde Türkiye'de özellikle piyasaların serbestleştirilmesi yönünde olumlu adımlar atılmıştır. Bu adımlardan bazıları faiz oranları ve döviz kurlarının serbest piyasa tarafından belirlenmesi, sermaye piyasasının geliştirilmesi, yabancı sermaye hareketine yönelik engellerin kaldırılması ve ithalat-ihracat rejimlerinin serbestleştirilmesi olarak sıralanabilir. Buna karşılık, 24 Ocak 1980'den bugüne ekonominin kurumsal yapısında hedeflenen değişiklikler gerçekleştirilememiş ve ekonomik istikrarsızlığın yapısal ve kemikleşmiş sorunlarına çözüm getirilememiştir. Kamu sektörünün finansman dengesi kurulamamış; özelleştirme uygulamalarında hedeflerin çok gerisinde kalınmış; devletin ekonomideki payı küçültülememiş; kamu finansman dengesinin kurulamaması nedeniyle iç ve dış borçlanma ihtiyacı artmıştır.

[171] Ömer Faruk Çolak ve Aslan Yiğidim, **Türk Bankacılık Sektöründe Kriz**, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2001, s. 45.

Artan iç ve dış borç, faiz oranlarının sürekli olarak artmasıyla, devlet bütçesinde borç anapara ve faiz ödemelerinin büyük boyutlara ulaşmasına yol açmıştır[172].

24 Ocak 1980 tarihinde alınan kararların bazıları şunlardır[173]:

- 1 ABD Doları 70 TL olarak tespit edildi. Bu fiilen %100 civarında bir devalüasyon meydana getirdi.
- Kamu finansman açıklarının kapatılması için Kamu İktisadi Teşekküllere (KİT) ürünlerinin fiyatı büyük ölçüde artırıldı.
- Serbest faiz, serbest döviz fiyatı, serbest mal fiyatları konularında ilk adımlar atıldı. Ekonomide koordinasyon sağlamak için bir kurul oluşturuldu.
- İhracat ve yatırımlara büyük bir teşvik getirildi.

Daha sonraki dönemlerde bu kararların hazırlanmasında ve uygulanmasında hatalar yapılmıştır. 24 Ocak Kararlarının uzun ve orta vadede hedeflerine ulaşamamasının bazı nedenleri ise şu şekilde sıralanabilir[174]:

- Serbest rekabet kavramı yanlış anlaşılmış ve yanlış uygulanmıştır.
- Bir şok tedavisine tabi tutulan ekonomi, hasta yatağından kalktıktan sonra bir geçiş dönemi yaşanmadan sağlıklı ekonomilerle rekabet etmeye zorlanmıştır.
- Mali sektörde alt yapı hazırlanmadığı halde, serbest faiz politikası gelişigüzel uygulanmıştır.
- Hükümet, programlarında ilan edildiği halde, gerçekleştirilemeyen mali reformlar, olumsuz beklentilere yol açmıştır. Bu da toplumda güvensizlik yaratmıştır.
- Para politikası amaç olmak yerine araç olarak görülmeye başlanmıştır.
- Kamu açıkları önlenememiştir.

---

[172] Hüseyin Şahin, **Türkiye Ekonomisi**, Bursa: Ezgi Kitabevi, 6. b., 2000, s. 203.
[173] Tayyar Sadıklar, "Türkiye'deki Son Yılın Ekonomik Krizleri Konusunda Bir Değerlendirme", (Çevrimiçi) http://www.ekodialog.com/Makaleler/Ekonomik_Krizler_son_20_yil.html, (Erişim Tarihi: 15.03.2009), s. 1.
[174] **a.g.e.**, s. 2.

- En önemlisi, büyüme için gerekli olan sağlam kaynak yaratma konusunda belirli bir adım atılamamasıdır.

Türkiye'de 1990'lı yıllardan sonra meydana gelen bankacılık krizlerine değinilerek, krizlerin oluşma sebepleri ve etkileri ele alınmıştır.

3.4.1. 5 Nisan 1994 Bankacılık Krizi ve Etkileri

Türkiye 24 Ocak 1980 Ekonomik Kararlarıyla, dışa kapalı ve ithal ikameci bir kalkınma stratejisinden piyasa ekonomisi şartlarında dışa açık ve ihracata dayalı bir kalkınma stratejine geçerek yapısal bir dönüşümün ilk adımlarını atmıştır.

1984-1989 yılları arasında Türkiye ekonomisinde bir genişleme dönemi yaşanmıştır. Bu dönemde Batı ekonomilerinde meydana gelen canlanma, Türkiye'nin izlediği ihracata dayalı büyüme stratejisi ile de örtüşerek ihracatın artmasına neden olmuş ve Türkiye ekonomisi bir genişleme sürecine girmiştir. Fakat 1990'a gelindiğinde dış dünyada iki önemli gelişme Türkiye ekonomisini direkt olarak etkilemiştir. Bunlar, İran-Irak savaşının sona ermesi ve 1990 Körfez Krizidir. Bu iki dış gelişme, Türkiye için önemli iki pazarın kaybolmasına neden olmuştur. Türkiye'yi çok yakından ilgilendiren ve etkileyen bu iki gelişmeye ek olarak dünya ekonomisinde de bir daralma süreci yaşamıştır. Tabi ki, bunların hepsi birlikte Türkiye'nin ihracatı üzerinde olumsuz etki yaratmıştır. Ülke içinde kamu açıklarının enflasyon üzerinde yarattığı baskı ve izlenen kur politikası ile diğer ekonomik kötü gidişat 1994 krizine götüren ortamı hazırlamış ve Nisan ayında ekonomik tedbirlerin alınması kaçınılmaz olmuştur [175].

Bunun yanısıra 2 Ağustos 1990 tarihinde Irak'ın Kuveyt'i işgal etmesiyle petrol fiyatları artmış, enflasyon yeniden yükselmeye başlamıştır. Başta turizm sektörü olmak üzere bu durumdan olumsuz etkilenmiş, mali sektör de bu krizden payını almıştır. Çünkü hem para piyasalarındaki faizler hem de Hazine'nin

[175] Nadir Eroğlu, "Türkiye'de İktisat Politikalarının Gelişimi", **Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergi si**, İstanbul, (Ekim) 2003, s. 8.

borçlanma faizleri artmıştır. Birleşmiş Milletlerin Irak'a müdahale etmesiyle mali sektör likidite krizine girmiştir[176].

1990'lı yılların ilk yarısındaki temel sorun; 1980'lerde başlayan iç borçlanmanın sürdürülemez bir hal almasıdır. 1994 yılında kamu borçlanma faizlerini düşürme çabalarının yoğunlaşmasının sonucu olarak ortaya çıkan kurlarda dalgalanma ve devalüasyon ile mali sektörde ateşlenen yeni bir bankacılık krizi, sistemden önemli ölçüde mevduat çekilmesine yol açmıştır. Çekilen mevduatın önce büyük bankalara ve devlet tahviline, ardından buradan da çekilerek dövize yönelmesi ile sistem büyük bir sıkışıklık yaşamıştır.

1993'de uygulanan gevşek para politikası ve artan kamu açıkları yurtiçi talebi %12,6 dolayında arttırmıştır. Yurt içi talepteki bu ani ve şiddetli artış cari işlemler açığının daha da artmasına ve enflasyonun %71,1'e yükselmesine neden olmuştur. 1993'de mali performans hayal kırıklığı yaratmıştır. Personel harcamaları ve faiz ödemeleri önemli ölçüde artmıştır. Hükümetin yüksek tarımsal fiyat destek politikasının yanı sıra zarar eden KİT'lere yapılan sübvansiyonlarda artışlar görülmüştür. Finansal durumları zaten zayıf olan ve iyice kötüleşen sosyal güvenlik kurumları da devlet tarafından desteklenmiştir[177].

1994 Krizi'nin temel nedeni; bütçe açıklarıdır. Yurtiçi tasarruflardaki yetersizliğin yol açtığı bütçe açıkları, finansal serbestleşmenin bir sonucu olarak, sermaye hareketleriyle giderilmiştir. Bu bağlamda sermaye hareketlerinin bütçe açığı ve dış açık devam ederken gerçekleşmesi, yüksek faiz-düşük kur şeklinde geçici bir denge oluşturmuştur. Bir yandan yüksek faiz-düşük kur politikası, sermaye hareketlerinin girişini hızlandırır iken; diğer yandan da piyasa aktörlerinin uygulanan politikaların güvenilirliği üzerinde artan kuşkuları finansal krizi tetiklemiştir. Sonuç olarak, iktisat yazınında ikiz açık olarak nitelendirilen bütçe açıkları ile dış açıklar Türkiye'de 1994 yılında finansal krize neden olmuştur Bu gelişmeler sonucu,

[176] Seçil Uyar, **Bankacılık Krizleri**, Ankara: Ziraat Matbaacılık, 2003, s. 107.
[177] Öznur Yüksel ve Güven Murat, "Şubat Krizinin KOBİ'ler Üzerindeki Etkileri ve Çözüm Önerileri", (Çevrimiçi) http://www.emu.edu.tr/smeconf/turkcepdf/bildiri_09.pdf, (Erişim Tarihi: 13.02. 2009), s. 3.

uluslararası derecelendirme kuruluşlarının Türkiye'nin kredi notunu düşürmesi ve üç bankanın kapatılması ile ekonomi krizin eşiğine gelmiştir[178].

Sonuçta artan bütçe açığı finansman ihtiyacını arttırmıştır. Kamu kesimi finansman ihtiyacını normal gelirlerle karşılayamayınca, TCMB kaynakları ile iç ve dış borçlanmaya başvurmak zorunda kalınmıştır. Devlet borçlanabilmek için faiz oranlarını yükseltmiştir. Yurt dışı faiz oranlarına oranla yurt içi faiz oranları yüksek tutularak ülkeye kısa vadeli sermaye girişleri için uygun bir ortam oluşturulmak istenmiştir. İç borçlanma tahvil ve hisse senetlerinin getirileri yükseltilmiş, vergi ve harçlardan muaf tutulmuştur[179]. Tüm bu gelişmeler hükümetin piyasa dengelerini ve istikrarını sağlamak, kamu sektöründe mali dengeyi kurmak, ödemeler bilançosu açıklarını kapatmak, ekonomide yapısal değişmeleri değiştirmek için 5 Nisan 1994'de yeni bir ekonomik istikrar programını uygulamaya koymasına neden olmuştur.

1994 Krizi, TCMB'nın duruma zamanında ve gerekli ölçüde müdahale edecek kadar rezervi olamaması nedeniyle yaygınlaşmış ve tüm bankacılık sistemini ve tüm ekonomiyi tehdit eder hale gelmiştir. Bu durum mevduat sigorta limitindeki sınırın kaldırılması ile 5 Mayıs 1995 günü durdurulmuş ve bankacılık sistemine güven sağlanarak mali kesimde kriz aşılmıştır. Ancak bu limitsiz sigortanın devamı ileriki tarihlerde sektörde başka sorunlara yol açmıştır. 1994 krizinden sonraki dönemde TCMB kamu iç borç stokunun fazlalığı karşısında kendi bilançosunun zarar görmesini istemeyen, kamu iç borç stokunun finansal piyasalarda çevrilmesini isteyen bir politika tercih etmiştir. TCMB bu dönemde bankalar arası para piyasasında gecelik faiz oranlarının volatilitesini düşürerek ve "enflasyon kadar kur politikası" getirerek piyasalara belirlilik kazandırmış ve bu TCMB'nın kredibilitesini arttırarak uzun vadeli Devlet İç Borçlanma Senedi (DİBS) alımını teşvik etmiştir[180].

1994 Krizi'nin etkilerinin başında; kredi veren yabancı bankalara "devlet garantisi" verilmesi, ödenemeyen özel kredileri devletin ödemeyi üstlenmesidir.

---

[178] Sayım Işık, Koray Duman ve Adil Korkmaz, "Türkiye Ekonomisinde Finansal Krizler: Bir Faktör Analizi Uygulaması", **Dokuz Eylül Üniversitesi İ.İ.B.F.Dergisi**, C. 19, S. 1, 2004, s. 45.
[179] Şahin, **a.g.e.**, s. 215.
[180] Aysu, **a.g.e.**, s. 3.

İkincisi, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF) yoluyla devletin (belirgin sınırlamalarla da olsa) banka paniklerini önlemek için banka mevduatlarının garantörlüğünü yapmasıdır. İktisat kuramında "ahlaki tehlike" (moral hazard) diye bilinen bir ortam yaratan bu iki olgu, 1990'lı yıllarda katlanarak artan banka sayısı kadar, izleyen krizde batan bankaların çokluğu ve getirdikleri yüklerin de başlıca nedenidir. Tabi buna, yeterince incelenmeyen banka kuranların kimlikleri, bankaların özsermaye yeterliği, yaptıkları işlemlerin izlenmemesi ya da denetçiler bunları izliyor ve raporluyor olsa da üst makamlarca gözardı edilmeleri gibi olgular da eklenmelidir[181].

Kısacası, kamu borç stokunun giderek büyümesi, 1990'lı yıllardan itibaren hem yeni krizleri hazırlayan bir nedendir; hem de her krizin giderek büyüttüğü, bu arada, özel kesim rizikolarının da bedelinin karşılığı olduğu bir sonuçtur[182].

Reel kesimde üretim düşüşünün istihdama ve ücretlere yoğun biçimde yansıması bu krizin getirdiği bir diğer sonuçtur: 1993'ün 2. çeyreğinde %79,6 olan özel imalat sanayiinde kapasite kullanım oranı 1994'ün aynı döneminde %63,2'ye düşerken, Nisan 1993'de 1.6 milyon olan işsiz sayısı Nisan 1994'de 1,864 bine fırlamıştır; GSMH'daki düşüş %6 oranındadır. ABD Doları üzerinden reel ücretler özel imalat sanayiinde %40 oranında düşüşle 1988 krizindeki düzeyine inmiştir. 1994'de reel ücret düzeyi imalat sanayiinde bir yıl öncekinin yarısına inerken atıl işgücü oranı da %16,6 ile doruktadır. Ücretlerdeki düşüş bir yana, ihracatın verdiği ivmeyle bu kriz 1994 yılı Eylül ayı itibariyle atlatılmış, üretim ve istihdam artışa geçmiş bulunuyordu. 1997 Nisanına gelindiğinde işsiz sayıları 1,3 milyona gerilerken ABD Doları üzerinden imalat sanayiindeki reel ücretlerde de %13 oranında bir artış görülüyordu. Diğer bir deyişle, 1994 krizini izleyen üç yılda GSMH'da ve sanayide yaşanan hızlı büyüme reel ücret artışından çok istihdam artışına yansımıştır. Ancak İstanbul Menkul Kıymetler Borsası (İMKB)-100 endeksi

[181] Gülten Kazgan, "Türkiye'de Ekonomik Krizler: (1929-2001) Nedenleri ve Sonuçları Üzerine Karşılaştırmalı Bir İrdeleme", DEGEV-Türkiye İş Bankası, 2001, s. 21.
[182] **a.g.e.**, s. 23.

kriz öncesinin çok altında kalmış; bu da net sermaye girişlerinin sürmesine katkı yapan öğelerden biri olmuştur[183].

1994 yılında kamu borçlanma faizlerini düşürme çabalarının yoğunlaşmasının sonucu olarak ortaya çıkan kurlarda dalgalanma ve devalüasyon ile mali sektörde ortaya çıkan bankacılık krizi büyük ölçüde mevduat çekilmesine yol açmıştır. 1994 krizinde, TCMB'nın yeterli rezervi olmaması ve müdahale edememesi bankacılık sisteminin çok kötü etkilenmesine sebep olmuştur. Bu krizden sonra; TSMF'nın işleyiş biçimi ve banka kurulmasının nispi olarak kolaylaştırılması, finansal sistemdeki kırılganlığı daha da artırmıştır[184].

Sonuç olarak bu dönemin özellikleri aşağıdaki gibi sıralanabilir[185]:

- Faiz oranlarının yükselmesi, başta Hazine olmak üzere tüm finansal kurum ve kuruluşların ve reel sektör firmalarının borçlanma maliyetlerini arttırmıştır.
- Kriz bankalar ile müşterileri arasındaki güven ilişkisini olumsuz etkilemiştir.
- Faiz oranlarının yükselmesi kredi çöküşüne, reel üretimin ve milli gelirin azalmasına, işsizliğin artmasına yol açmıştır.
- IMKB endeksi önemli düşüşler göstermiş, borsada işlem hacmi önemli ölçüde azalmıştır.

3.4.2. Kasım 2000 ve Şubat 2001 Krizleri

Türkiye'de 24 Ocak 1980'den sonra ikinci büyük ekonomik kriz, 2000 yılı sonlarında ve 2001 yılı başlarında yaşanmıştır. 2000 yılının Kasım ayında mali piyasalar yeni bir krizle karşılaşmıştır. Türkiye ekonomisinde derin izler bırakan ve etkisini daha sonraki yıllarda da sürdüren bu kriz, tüm bankacılık sistemine güven kaybına yol açan, birkaç bankadaki portföy kayıplarından ve likidite problemlerinden kaynaklanmıştır.

---

[183] Gülten Kazgan, "1990 Sonrası Yıllarda Türkiye'de Krizler ve İşsizlik; Çalışanlar ve Sosyal Güvenlikleri İçin Çözümler Açısından Bir İrdeleme", (Çevrimiçi) http://kazgan.bilgi.edu.tr/docs/1990_sonrasi_yillarda_Turkiye.doc, (Erişim Tarihi: 15.03.2009).

[184] Bilge Afşar, Türk Bankacılık Sektöründe Krizler, Konya Ticaret Odası, **Araştırma Raporu**, S. 2007/556/516, 2007, s. 8.

[185] Ersoy, **a.g.e.**, s. 240.

Likidite ve döviz talebi krizi olarak adlandırılabilecek olan bu krizlerin daha önceki krizlerden farkı; kapsamlı bir istikrar programının uygulandığı dönemlere rastlamış olmasıdır. Her iki krizde de milli piyasaların tepkileri kadar uluslararası sıcak paranın hareketleri de dikkat çekici özellikler göstermiştir.

3.4.2.1. Kasım 2000 ve Şubat 2001 Krizlerinin Nedenleri

Türkiye 2000 yılına çok önemli ekonomik kararların alındığı bir ortamda girmiştir. 1999 yılı Haziran ayında IMF ile yapılan görüşmelerde, Yakın İzleme Anlaşması'nın programa bağlı ve mali finans destekli bir anlaşmaya dönüştürülmesi benimsenmiş ve 2000-2002 döneminde uygulanacak makroekonomik politikaların çerçevesi çizilmiştir[186]. Hükümet, IMF'ye sunduğu ve kabul gördüğü 9 Aralık 1999 tarihli Niyet Mektubu sonrasında Ocak 2000'den itibaren üç yıllık bir ekonomik süreci kapsayan, maliye, para, kur ve gelir politikalarının yanısıra, yapısal değişimleri de içeren enflasyonu düşürme programını uygulamaya koymuştur[187].

Böyle bir ortamda uygulamaya konan enflasyonu düşürme programının temel unsurları şunlardır[188]:

- Sıkı bir maliye politikası uygulayarak faiz dışı fazlanın artırılması ve başta özelleştirme olmak üzere yapısal dönüşümlerin gerçekleştirilmesi,
- Enflasyon hedefine yönelik gelirler politikası,
- Enflasyonu düşürmeye yönelik kur ve para politikasıdır.

IMF ile Aralık 1999'da imzalanan Stand-by anlaşmasının üretim ve çalışma yaşamına getirdikleri iki ayrı boyutta irdelenmelidir: Birincisi makroekonomik önlemlerdir, ikincisi yapısal uyum bağlamında Türkiye ekonomisinin üretim yapısını "küreselleşme" doğrultusunda değiştirmek üzere getirdikleridir[189]:

---

[186] "Turkey Letter of Intent", (Çevrimiçi) http://www.imf.org/external/np/loi/2001/tur/03/index.htm, (Erişim Tarihi: 30.05.2009)

[187] Oğuz Yıldırım, "Türk Bankacılık Sektöründe Yaşanan Finansal Krizler (1980-2002): Nedenleri, Sonuçları ve Ekonomik Etkileri", (Çevrimiçi) http://paribus.tr.googlepages.com/o_yildirim6.doc, (Erişim Tarihi: 10.04.2009), s. 6.

[188] Karabulut, **a.g.e.**, s. 131.

[189] Kazgan, **1990 Sonrası…**, **a.g.e.**, s. 6.

- 2000 yılında AB'nin Helsinki doruğunda Türkiye'nin AB'ye aday ülkeler arasına alınmasından, 1999 depremi sırasında uluslararası düzlemde sergilenen Türkiye ile dayanışmaya, yeni bir koalisyon hükümetinin Ecevit başkanlığında iktidara gelmesine, IMF'den gelecek fonlara, PKK terörünün son bulmasına kadar birçok sebepler ile ekonomide iyimse bir hava oluşmuştu. Hükümet büyük bir kararlılıkla Stand-by anlaşmasının getirdiği politikaları izlemeyi taahhüt etmişti.

- Makroekonomik önlemler, temelde, enflasyonun indirilmesine ve bu bağlamda kamu harcamalarının kısılarak bütçe açıklarının düşürülmesine, iç borçların çevrilebilir duruma sokulmasına yönelikti. Burada iki parasal önlem devreye sokuldu; önemleri, izleyen aylarda yarattıkları finansal dengesizliklerle iki krizi ve hem finans hem üretici reel kesimlerde çöküşleri hazırlamalarıydı.

Türkiye yaşadığı, kronikleşmiş ekonomik sorunlarına ve dolayısı ile yaşanan krizlere çözüm maksadı ile 1 Ocak 2000 tarihinde yeni bir program uygulamaya koymuştur. 2000 yılı istikrar programı ekonomide var olan dengesizlikleri önemli yapısal reformlar yaparak ortadan kaldırmayı hedefleyen bir programdır. Bu yapısal reformların tarım kesimi reformundan, kamu ve özel bankacılık kesimi reformuna, sosyal güvenlik sisteminin reformundan bütçe dışı fonlarda yapılacak reformlara kadar oldukça ihtiraslı hedefleri vardır. Bir diğer önemli bir noktası ise; Türkiye ekonomisinin on yıllar boyunca pekiştirerek derinleştirdiği neredeyse tüm dengesizlikleri kısa sürede ortadan kaldırmayı hedeflemesidir. En önemli eksik kalmış hedefler ise; reel sektörün rekabet gücünün nasıl artırılacağı ve gelirler politikasının esaslarının neler olduğudur[190].

IMF'nin 2000 yılında Türkiye'ye uygulattığı programının katı yapısı, 2001 krizinin patlak vermesi üzerinde belirleyici bir etki yapmıştır. Programın sıcak para giriş ve çıkışları karşısında parasal genişleme ve daralmaları otomatik hale getiren öğesi 2000 yılında ekonominin aşırı ısınması karşısında aciz kalmış, sermaye çıkışları başladığında da faizleri astronomik düzeylere sürükleyerek finansal çöküşü

[190] Erinç Yeldan, **Küreselleşme Sürecinde Türkiye Ekonomisi**, İstanbul: İletişim Yay., 2001, s. 35.

hızlandırmıştır. Enflasyonu aşağı çekme amacıyla uygulanan "döviz kuru çıpası"nın fiyat hareketleri üzerinde beklendiği ölçüde etkili olamaması da programın çökmesine katkı yapmıştır[191].

Bu programın hedefleri Tablo 16'da yıl yıl belirtilmiştir:

Tablo 16. Güçlü Ekonomiye Geçiş Programının Hedefleri

(%)	1999	2000	2001	2002	2003
İhracat (Milyar ABD Doları)	29,3	31,2	34,1	36,5	39,3
İhracatta Büyüme	- 6,1	6,5	9,3	7,0	7,7
İthalat (Milyar ABD Doları)	39,8	53,6	47	49,9	53,6
İthalatta büyüme	- 12,7	34,7	- 12,3	6,2	7,4
GSMH'da büyüme	- 6,1	6,1	- 3	5	6

Kaynak: Nurhan Yentürk, **Körlerin Yürüyüşü Türkiye Ekonomisi ve 1990 Sonrası Krizler**, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yay., 2003, s. 46.

Program ile başlangıçta faiz oranları hızla düşmüş, üretim ve yurtiçi talep hızla artmaya başlamış, enflasyon yavaşlama eğilimine girmiştir. Ancak enflasyon oranının yine de programda öngörülenini üzerinde seyretmesi, yurtiçi talebin hızla genişlemesi, enerji fiyatlarındaki artışlar ve TL'nin aşırı değerlenmesi, programda beklenenin üstünde dış ödeme açıklarına neden olmuştur. Bütün bu gelişmeler kur rejiminin sürdürülebilirliği ve Cari İşlemler Bilançosu fazlasının finansmanı konusunda iç ve dış çevrelerde ciddi endişelerin oluşmasına ve güven kaybına neden olmuştur[192].

Krizler ülkelerin ekonomik bozukluklardan kaynaklanan sebeplerinin yanında, ülke içi siyasi gerginliklerden de kaynaklanan çeşitli oluşma nedenleri

[191] Korkut Boratav, **Türkiye İktisat Tarihi 1908-2002**, Ankara: İmge Kitabevi Yay., 2003, s. 181.
[192] Halil Seyidoğlu, "Uluslararası Mali Krizler, IMF Politikaları, Az Gelişmiş Ülkeler, Türkiye ve Dönüşüm Ekonomileri", **Doğuş Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Dergisi**, İstanbul, 2003, s. 149.

olabilir: 19 Şubat 2001 tarihinde yapılan Milli Güvenlik Kurulu'nda (MGK) Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer ile Başbakan Bülent Ecevit arasında yaşanan gerginlik, Cumhuriyet tarihinin en büyük ekonomik krizinin patlamasına yol açmıştır. 21 Şubat 2001 krizi, kamuoyunda "Kara Çarşamba" olarak adlandırıldı. Kriz, 14 aydan bu yana izlenen sıkı para politikasında önemli revizyona neden oldu. Hükümet, "dalgalı kur" politikasına geçme kararı aldı. Krizin etkileri uzun süre devam etti. Binlerce kişi işsiz kaldı, çok sayıda işyeri kapandı. 21 Şubat'ta gecelik faizler yüzde 7500 ile "tarihi yükseliş", İMKB'de %18,1 ile "tarihi düşüş" yaşayınca, öğleden sonra "kriz zirvesi" toplanmıştır. Yaklaşık 13 saat süren zirvede, 9 Aralık 1999'da ilan edilen "kur çıpası" yerine, "dalgalı kur" sistemine geçilmesi benimsenmiştir. Yürürlükteki politikaların yeni makro ekonomik duruma uyum sağlayamaması dalgalı kura dönülmesine neden olmuştur[193].

İktidardaki hükümetin ve programın bozulacağı düşüncesi, durulan krizi yeniden canlanmıştır. Zaten birinci krizde büyük ölçüde zayıflamış olan bankacılık sistemi, bankalar arası ödemeler sisteminin durmasından dolayı bir çöküşle karşı karşıya kalmıştır. Ekonomik risklerin artması sonucunda 2001 yılı Şubat ayında uygulanmakta olan sabit döviz kuru uygulamasından vazgeçilerek dalgalı döviz kuru sistemine geçilmiştir. Bunun sonucunda TCMB verilerine göre Türk Lirası (TL) bir gecede %39 dolayında değer kaybetmiştir[194].

Bu dönemde dünyada da eş zamanlı bir kriz yaşanmıştır. 2001 Arjantin krizi ve Latin Amerika'ya yayılması, ABD'de 11 Eylül terörüyle birlikte savaş göstergelerinin ortaya çıkışı, NASDAQ'daki çöküşün diğer hisselere de yayılması, ABD'de büyük boylu şirketlerin iflasları, yolsuzlukların patlak vermesi ve ABD'de durgunluğun yayılması olayları krizin dünya boyutunu oluşturmuştur[195].

11 Eylül olaylarından sonra oluşan dış siyasal koşullar, Türkiye'nin uluslararası kuruluşlardan sağladığı mali desteğin artarak devam etmesini kolaylaştırdı. Şubat 2002'de IMF ile yapılan üç yıllık Stand-by düzenlemesiyle

[193] Aysu, **a.g.e.,** s. 2.
[194] Yüksel, **a.g.e**., s. 4.
[195] Pelin Ataman Erdönmez, "Ekonomik Kriz Sonrası Kurumsal Yeniden Yapılandırma Süreci", **Bankacılar Dergisi**, 2002, S. 43., s. 45.

Türkiye'ye 16 Milyar ABD Doları kredi sağlandı. 2000 programının 19 Milyar ABD Doları IMF desteğinde kullanılmayan 4 Milyar ABD Doları, Şubat 2002'de açıklanan kredi miktarına (16 Milyar ABD Dolarına) dahil edilmiştir. 16 Milyar ABD Dolarının yeni desteğin 6 Milyarı ile borç geri ödemesi yapılmış, geriye kalan 10 Milyar ABD Dolarının kullanımı koşullara bağlanarak, 2002 yılı ağırlıklı olmak üzere zamana yayılmıştır. Diğer destek türleri hariç, tüm Stand-by düzenlemelerinde kullandırdığı toplam kaynağın (yaklaşık 55 Milyar ABD Dolarının) en büyük bölümünü Türkiye'ye tahsis eden IMF'nin Türkiye programında başarısı, kendi iç mali dengeleri (alacaklarının geri ödenmesi) açısından da önem taşıyor[196].

Belirtilen bu nedenler Ağustos ayı sonlarından itibaren iç ve dış piyasalarda ekonomik programın sürdürülebilirliğinin giderek daha fazla sorgulanmasına yol açmıştır. Bu ortam, tedirginliği artırarak sermaye hareketlerini ve faiz oranlarını olumsuz etkilemiştir. Bu süreç sonunda 22 Kasım 2000 tarihinde bazı bankaların kaynak ihtiyacı içine düşmesi, para ve sermaye piyasalarında büyük dalgalanmalar başlatmış ve likidite krizine dönüşen bir bankacılık krizi ortaya çıkmıştır.

2000'li yıllarda dünya genel ekonomik gidişatında düzelme yaşanırken, 1999 yılında ülkemizde GSMH %-6,1 belirlendi. Süreç içerisindeki etkin olmayan ekonomi politikaları ve IMF ile yapılan 17. Stand-by anlaşmasının öngörümü yetersizliği 22 Kasım 2000 krizinin yaşanmasına neden olmuştur[197].

Gerek Kasım 2000 ve gerekse Şubat 2001 krizlerinde uluslararası kısa süreli sermayenin ani çıkışlar gerçekleştirerek borsada, faizde ve döviz fiyatlarında oluşan panik havasını yaygınlaştırdığı ve piyasa şoklarının büyümesine katkıda bulunduğu söylenebilir. Kasım 2000'de yaşanan krizin başlıca nedeni, 2000 yılında uygulamaya konulan ekonomik programın istenilen sonuçlara ulaşamamasıdır. Bunun temel nedenleri aşağıdaki gibi üç grupta toplanabilecektir[198];

---

[196] Merih Celasun, "2001 Krizi, Öncesi ve Sonrası, Makroekonomik ve Mali Bir Değerlendirme", (Çevrimiçi) http://www.econ.utah.edu/~ehrbar/erc2002/pdf/i053.pdf, (Erişim Tarihi: 15.02.2009).

[197] Gülten Kazgan, **Türkiye Ekonomisinde Krizler (1929-2001)**, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yay., 2004, s. 237.

[198] Eğilmez, **a.g.e.**, s. 29.

- TL'nin reel olarak değerlenmesiyle ithalatın hızlı bir biçimde artması ve cari işlemler dengesinin bozulması,
- Özelleştirmede gecikmeler,
- Yapısal reformlara ilişkin gecikmelerdir.

2000 yılında ekonomide yüksek işlem açığı, artan kısa vadeli dış borçlar ve kur sepetine göre değer kazanmış TL söz konusu idi. Faizlerin çok yüksek seviyelerde olması ve talebin düşük olması istikrar programında aksamalar yaratmıştır. Bu kriz daha çok bankacılık sektöründe kendini göstermiştir. Bankaların özellikle bireysel kredilerle talebi desteklemesi enflasyonun düşmesini engellemiştir. Bankaların likidite talebi faizleri tırmandırmış ve likidite talebini karşılayamayan bankalar sıkıntıya düşmüştür[199].

Kasım 2000 krizinin atlatılması için IMF desteği alınmış ve çeşitli politik adımlar atılarak bankacılık sektörünün yeniden yapılanması hedeflenmiştir. Özelleştirme sürecinde yaşanan gecikmeler ve engellemeler, yetersiz vergi sistemi, kamu kesiminin zayıflığı, emeklilik sistemi vb. yapısal reformlardaki gecikmeler, TMSF kapsamındaki bankalara çözüm üretilememesi gibi sorunlar, mali piyasada bir güven bunalımı yaratarak sektörün kırılganlığını artırıcı etki yapmıştır. Kasım 2000'de yaşanan sistemik kriz, uygulanmakta olan ekonomik programın sürdürülebilirliğini şüpheli hale getirdiğinden sektördeki bankalar, açık pozisyonlarını kapatmak için döviz alımına gitmişlerdir. Kasım 2000 krizine yol açan bilançolardaki likidite riski birikimi, kur riskine dönüşerek Şubat 2001 krizine yol açmıştır[200].

Kriz sürecinde reel ekonomiye intikal eden kriz, birçok işletmeyi iflasa götürmüştür. Mali piyasalardaki çöküş ve banka bataklarına ek olarak üretim ve tüketim de bitme noktasına gelmiştir. Ortaya çıkan Cari İşlemler Bilançosu açığı, fırlayan kısa vadeli ve toplam dış borçlarda, Şubat 2001 krizindeki çöküşü hazırlamıştır[201].

---

[199] Afşar, **a.g.e.**, s. 10.
[200] Gülten Kazgan, **Türkiye…**, **a.g.e.**, s. 240.
[201] **a.g.e.**, s. 242.

3.4.2.2. Kasım 2000 ve Şubat 2001 Krizlerinin Sonuçları

Türkiye ekonomisinde 2000'li yıllarda yaşanan her iki finans krizi de, başta sektörü bankacılık olmak üzere bütün sektörleri ve ekonomik yaşamı olumsuz yönde etkilemiştir. Kasım 2000 ve Şubat 2001 Krizleri sonrasında, aşırı yükselen faiz oranları, vade uyumsuzluğu olan bankaların fonlama zararlarını arttırırken, portföylerinde bulundurdukları menkul kıymetlerinde değer yitirmesine yol açmıştır. Şubat 2001'de dalgalı kura geçilmesiyle birlikte, TL'nin yabancı paralar karşısında hızla değer kaybetmesine bağlı olarak yüksek açık pozisyonla çalışan bankalar, önemli boyutta kambiyo zararı ile karşı karşıya kalmıştır. Kriz sonrasında sermaye yetersizliğini karşılayamayan bankalar, TMSF'na alınmış ve Fon'daki bankalar ile kamu bankalarının görev zararlarını ise, Hazine üstlenmiştir. Faaliyetini sürdüren bankalar, yeni bir anlayışla denetime ve yeniden sermayelendirmeye tabi tutulmuştur. Krediler yeniden sınıflandırılmış ve gerekli karşılıklar ayrılmıştır[202].

Kasım 2000'de yaşanan kriz kaçınılmaz olarak herhangi bir nedenle patlamaya hazır bir bomba gibiydi denilebilir. Şubat'ta ki krizde öncelikle bankacılık kesimin etkilemiş; kriz öncesi fona devredilen bankaların maliyeti 6 Milyar ABD Dolarından 12 Milyar ABD Dolarına sıçramış, kredilerin dondurulması nedeniyle reel sektör çalışamaz hale gelmiştir, ekonomi çok ciddi bir resesyona girmiştir. Bankacılık sektörünün ekonomiye maliyeti 40-50 Milyar ABD Doları arasında olduğu tahmin edilmektedir. Türkiye ekonomisinin özellikle imalât sektörünün dışa bağımlı olması nedeniyle döviz kurundaki yükselişler fiyatlara hızla yansımış, toplumun satın alma gücü büyük oranda erozyona uğramıştır. Krizin sosyal boyutu da ürkütücü boyutlara ulaşmış, isten çıkarmalar hızla artmış, esnaf ve küçük sanayici sokağa dökülmüştür[203].

Kriz nedeni ile Türkiye Ekonomisi %9,4 küçülme ile tarihinin en büyük küçülmesini yaşamıştır. Krizin sosyal açıdan da birçok olumsuz etkisi olmuştur. Bu küçülmenin en önemli etkisi işsizlik oranının %12'ye çıkması ile istihdam alanında kendini göstermiştir. Reel ücretler 1997 yılına göre %70 azalmıştır. Bu anlamda

[202] Engin Erdoğan ve Meliha Ener, "Türkiye'de Enflasyonla Mücadele Sürecinde Son Dönem Uygulamalar ve Değerlendirmesi", **İktisat, İşletme ve Finans Dergisi**, S. 177, (Aralık) 2000, s. 133.
[203] Ersoy, **a.g.e.**, s. 244.

krizle birlikte işsizlik oranı artmış, buna paralel olarak da özellikle özel sektör ücretleri azalmıştır. Ücretli çalışanlar iş değiştirmek, zorunlu olarak izne ayrılmak durumlarında kalmışlardır. Bunun yanında insanlar birikimlerini nakde çevirmiş, varlıklarını satmış ve eğitim-sağlık gibi harcamalardan tasarrufa gitmişlerdir[204].

Türkiye'de Şubat 2001 tarihinde meydana gelen kriz, birken daha dışa açık bir ekonomide döviz kuru çıpasına dayanan para programlarının, makroekonomik dengesizliklerin olduğu, denetim ve gözetim mekanizmalarının etkili olarak işlemediği, kırılgan bir yapıya sahip bankacılık sisteminin bulunduğu durumda kolaylıkla döviz ve/veya finansal krize yol açabileceğini göstermiştir[205]. 19 Şubat 2001'de yaşanan siyasi tartışma ve eş zamanlı olarak 7,6 Milyar $'lık döviz talebinin karşılanamaması gibi sorunlarla ciddi bir devalüasyon yaşanmıştır ve Türkiye ekonomisinde yaklaşık %10'luk bir küçülme olmuştur[206].

Kısa aralıklarla ortaya çıkan ve birbirini izleyen krizler, bilhassa gelişmekte olan ülkelerin reel ekonomileri üzerinde kalıcı etkiler bırakmaktadır. Ekonomik krizlerin görünür etkisi finans piyasalarında, gerçek etkisi reel kesimde ortaya çıkmaktadır.

Ortaya çıkan zarar dolayısıyla vergiler artırılmış, hükümet harcamaları kısılmış, Hazinenin iç ve dış borçlanma maliyetleri yükselmiştir. Mali sektördeki bunalım kredi hacminde daralmaya yol açmış, mal ve hizmet piyasalarında iç talep kesilmiş, ekonomi küçülmüştür[207].

2000 yılının başlarında oluşturulan olumlu konjonktür sebebiyle pek çok girişimci borçlanarak yatırıma gitmiştir. Ancak Enflasyonla Mücadele Programı çerçevesinde alınan bir takım tedbirlerin, para politikalarıyla sınırlı düzeyde kalması, yapısal reformların gerçekleştirilememesi, özellikle de TL'nin değer kazanması ihracat-ithalat dengesinin bozulmasına neden olmuştur. Bu kısa aralıklarla yaşanan

---

[204] Eren, **a.g.e.**, s. 65.
[205] Aysu, **a.g.e.**, s. 5.
[206] Turan Yay, Gürkan Yay ve Ensar Yılmaz, **Küreselleşme Sürecinde Finansal Krizler ve Finansal Düzenlemeler**, İstanbul: İTO Yay., Yayın No: 2001-47, s. 45.
[207] **a.g.e.**, s. 47.

iki kriz, KOBİ'leri daha da güç duruma düşürmüştür. KOBİ'lerin büyük bir kısmı ekonomik kriz ve iç pazardaki daralmaya bağlı olarak küçülmüş, ayakta kalma mücadelesi vermektedirler. Geride kalan dönem içerisinde hedeflerini, yakın ve orta vadeli stratejilerini istikrar programına göre belirleyen ve buna paralel bağlantılarını kuran KOBİ'ler özellikle döviz kurunun tahmin edilebilir olmaması ve sürekli yükselme trendini devam ettirmesi nedeniyle zor günler geçirmişlerdir. Faizlerin çok yüksek oranlara ulaşması, dövizde dalgalı kur sistemine geçilmesi sonrası yaşanan belirsizlikler, iç satışların çok büyük oranda azalmasına yol açmıştır. Devalüasyon sonrasında ihracatta önemli ölçüde artış yaşanacağı beklenmekteydi. Ancak, özellikle dövize bağlı hammadde ithalatında artan maliyetler, ihracattaki artış beklentilerini de zayıflatmıştır[208].

Şubat 2001'de dalgalı kur uygulamasına geçilmesiyle birlikte, işletmelerin girdi maliyetleri artmış ve buna bağlı olarak da fiyat düzeyinde bir yükselme görülmüştür. Dolayısıyla krizle birlikte talep azalmış, iç pazar küçülmüştür. Firmaların krizi atlatmak üzere aldıkları önlemlerden en önemlisi, üretimlerini azaltmak olmuştur. Üretimdeki azalmaya bağlı olarak, krizle birlikte yatırımların da azaldığı görülmektedir. Yaşanılan krizlerin üzerinde durulması gereken en önemli boyutu, istihdamda yol açtığı gerilemedir. Kriz ve durgunluk dönemlerinde şirketler ayakta kalabilmek için küçülme yoluna gider, üretimlerinin azalmasına bağlı olarak da eleman çıkarma politikası uygularlar. Kriz sadece istihdamı değil, işgücü ücretlerini de etkilemiştir. Bazı firmalar işgücü çıkarmamak için işgücü ücretlerini düşürmüşlerdir. Dalgalı kura geçilmesiyle birlikte, döviz cinsinden borçlanan firmaların yükü aşırı ölçüde artmış, bir yandan da TL cinsinden alacakları erimiştir[209].

Sonuç olarak Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizleri göstermiştir ki; Türkiye'de kapsamlı bir yeniden yapılandırma acil olarak tamamlanmalıdır. Bu iki krizden önce Türk bankacılık tarihinde akademik anlamda bir yeniden yapılandırma gerçekleşmemiştir. Bu nedenle Türkiye, bankacılık sektörünü yapılandırmaya

---

[208] Famil Şamiloğlu ve Utlu Uygun, "KOBİ'lerde Ekonomik Kriz Yönetimi", (Çevrimiçi) http://arsiv.ismmmo.org.tr/docs/malicozum/57malicozum/13-, (Erişim Tarihi: 11.05.2009).

[209] Nisfet Uzay, "2001 Krizinin Kayseri'deki Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler Üzerindeki Etkileri", **I. Orta Anadolu Kongresi: KOBİ'lerin Finansman ve Pazarlama Sorunları**, Nevşehir, 2001.

başladığı dönemi çok iyi değerlendirmeye çalışmıştır. Bankacılık sistemi, yeniden yapılandırma programı kapsamında önemli gelişmeler yaşamıştır. Bankaların sermaye yapılarının güçlendirilmesi amacıyla mali önlemler alınmıştır. Bankaların sisteme girişi, sistemden çıkışı, sermaye yeterlilikleri, organizasyonel yapıları yapılan yasal değişiklikler ile yeniden düzenlenmiş, risk yönetimi ve iç kontrol konularında çağdaş yönetmelikler yayınlanmıştır. Banka birleşmeleri bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılmasının en önemli adımlarından biridir, ayrıca kamu bankalarının özelleştirilmesi gündeme gelmiş ve bu bağlamda özelleştirilmeye hazırlanması çalışmaları uygulamaya konmuştur[210].

3.4.3. 2001 Yılından Sonra Türkiye Ekonomisi ve 2008 Krizi

Türkiye'de 2001 krizinden sonra ekonomiye bakıldığında; yaşanan kötü ekonomik performansın ardından, 2002 yılında ekonomide yeniden toparlanma gerçekleştiği görülmektedir. Para ve sermaye piyasalarında sağlanan göreli istikrar mal ve hizmet piyasalarını da olumlu yönde etkilemiştir; ekonomik faaliyetteki daralma durmuş, üretim artmış, enflasyon düşmüştür. IMF ile yeniden gözden geçirilen ekonomik programa sağlanan uluslararası mali destek bu iyileşmeye önemli bir katkı sağlamıştır. Hazırlanan ekonomik program, ekonominin dış şoklara ve krizlere karşı daha dayanıklı hale getirilmesi, enflasyonun düşürülmesi, kamu kesiminde borçların azaltılması, mali disiplinin sağlanması, kamu kesiminde reformlarının tamamlanması ve banka sisteminin güçlendirilmesi temel amaçlar olarak belirlenmiştir[211].

2001 krizi ertesinde Ecevit hükümeti tarafından ekonominin yönetimini devralan Dünya Bankası yöneticilerinden Kemal Derviş'in katkılarıyla, sosyal güvenlik mekanizmalarını, bölüşüm ilişkilerini, finansal sistemi, ekonomik altyapı ile kamu yönetimini yeni baştan biçimlendiren, bir dizi yasa hızla TBMM'den geçirilmiştir. 1999-2002 yılları arasında bu çerçeve içinde TCMB'nın özerkliği yasalaşmıştır[212].

---

[210] Aysu**, a.g.e.**, s. 4.
[211] TBB, **Bankalarımız 2002**, İstanbul: TBB Yay., 2003, s. 1.
[212] Boratav, **a.g.e.**, s. 183.

2002 Mayıs ayında Başbakanın sağlık sorunları nedeniyle siyasi anlamda başlayan sorunlar ve yılın ikinci yarısından itibaren erken seçim kararı alınması nedeniyle ekonomik program öngörüldüğü gibi uygulanmamıştır. Yapısal tedbirler ertelenmiştir. Siyasi gelişmelerin ön sırasına geçtiği 2002 yılının ikinci yarısında dikkati çeken önemli bir gelişme de AB uyum sürecine yönelik olarak Anayasa ve yasalarda yapılan değişiklikler ve düzenlemeler olmuştur. Türkiye'nin AB'ye katılması için yeni bir bekleme dönemi öngörülmüştür[213].

Türkiye ekonomisi 2000 ve 2001 yıllarında yaşanan önemli iki krizle yaşadığı daralmanın ardından 2002 yılında ekonomik olarak canlanmıştır. GSMH 2002 yılında hızla büyümüştür. Ekonomik faaliyeti olumlu yönde etkileyen en önemli gelişmeler; piyasalarda göreli olarak istikrarın sağlanması, uluslararası kurumlardan ve piyasalardan sağlanan dış krediler, hemen hemen bütün ana sektörlerde üretimin artması, kamu kesiminde borçlanma gereksiniminin azaltılması yönündeki çabaların sürdürülmesi, TCMB'nın fiyat istikrarını hedefleyen para politikası olmuştur.

Piyasalarda sağlanan güvenin de etkisiyle tüketim yavaş da olsa yeniden artmıştır. 2002 yılındaki Türkiye ekonomisinde en önemli ekonomik parametrelere bakıldığında bu açıkça anlaşılmaktadır. Tablo 17'de 2002 yılında, büyümedeki bu değişim kriz yılları ile karşılaştırmalı verilmektedir:

Tablo 17. GSMH ve Büyüme Rakamları (1999-2002)

	1999	**2000**	**2001**	**2002**
BÜYÜME (%)				
Cari fiyatlarla	47,6	61,0	42,9	55,0
Sabit fiyatlarla	-6,4	6,1	-9,4	7,8
Deflatör*	57,0	51,7	56,3	43,8
GSMH				
Trilyon TL	78.242	125.971	176.484	273.463
Milyar ABD Doları	187,3	194,9	144,3	179,9
Kişi başına gelir (ABD Doları)	2.878	2.986	2.160	2.584

Kaynak: TBB, **Bankalarımız 2002**, İstanbul: TBB Yay., 2003, s. 1.
*Deflatör: Fiyat Endeksi

[213] **a.g.e.**, s. 2.

Tablo 17'den de anlaşıldığı üzere; 2000 ve 2001 krizini yaşayan Türkiye ekonomisi, krizlerden sonra yapılan doğru adımlar ile yeniden toparlanmaya başlamıştır. Büyümedeki oranlara bakıldığında, 2002 yılında GSMH sabit fiyatlarla %7,8 oranında büyümüştür. ABD Doları bazında GSMH %25 oranında artışla 180 Milyar ABD Dolarına, kişi başına gelir ise, %20 oranında artışla 2.584 ABD Dolarına yükselmiştir.

Büyüme oranındaki gelişmelerin yanında tüketim, yatırım ve tasarruf ayağındaki gelişmeler ise aynı oranda sürmüştür. TÜİK'nun tahminlerine göre; toplam talep içinde en önemli paya sahip olan tüketim harcamaları, sabit fiyatlarla %2,4 oranında büyümüştür. Tüketim harcamalarının Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH)'ya oranı %71, özel kesim tüketim harcamalarının oranı ise %63 olmuştur.

Tablo 18, 2002 yılındaki tüketim ve yatırım harcamalarını (sabit fiyatlarla) yüzdesel değişimler ve yüzde payı olarak; 2001 yılı ile karşılaştırmalı olarak göstermektedir:

Tablo 18. Tüketim ve Yatırım Harcamaları (Sabit Fiyatlarla) (%)

	Yüzde Değişme		Yüzde Pay
	2001	**2002**	**2002**
Tüketim	-9,0	2,4	71,4
Kamu	-8,6	5,4	8,4
Özel	-9,0	2,0	63,0
Sabit sermaye yatırımı	-31,7	0,2	19,0
Kamu	-22,0	14,5	6,5
Özel	-35,1	-7,2	12,5
İhracat	7,4	11,0	39,3
İthalat	-24,8	15,7	34,8
GSYİH	-7,4	7,8	100,0

Kaynak: TBB, **Bankalarımız 2002**, İstanbul: TBB Yay., 2003, s.7.

Sabit sermaye yatırımları yaklaşık olarak aynı kalmıştır; özel sektörde %7,2 oranında daralmış, kamuda ise %14,5 oranında büyümüştür. Sabit sermaye yatırımlarının GSYİH'ya oranı %19, özel kesimin oranı ise %12,5'tir.

2002 yılında enflasyon önemli ölçüde gerileyerek program hedefi düzeyinde gerçekleşmiştir. TÜİK'na göre, yıl sonu itibariyle, toptan eşya fiyat endeksi %31, tüketici fiyat endeksi ise %30 oranında artmıştır.

Buna karşılık, Irak'a ilişkin gelişmeler nedeniyle, özellikle yıl sonuna doğru savaş endişelerinin beklentiler ve bölgesel ekonomik faaliyet üzerindeki olumsuz etkileri, ham petrol fiyatlarının yükselmesi enflasyondaki düşüşe ters yönde etki yapmıştır[214]. Tablo 19'da enflasyondaki bu değişimler gösterilmektedir:

Tablo 19. 1999-2002 Yılları Enflasyon Rakamları (%)

	1999	**2000**	**2001**	**2002**
Yıllık ortalama				
Toptan eşya	53	51	62	50
Kamu	72	69	71	49
Özel	48	46	58	51
Tüketici	65	56	54	45
12 aylık				
Toptan eşya	63	33	89	31
Kamu	118	25	100	32
Özel	48	36	85	30
Tüketici	69	39	69	30

Kaynak: TBB, **Bankalarımız 2002**, İstanbul: TBB Yay., 2003, s. 10.

Toptan eşya fiyat endeksi, yıl sonu itibariyle bir önceki yıla göre, kamuda %32, özel kesimde ise %30 oranında artmıştır. Fiyat artışları, kamuda %34 ve özel sektörde ise %28 olmuştur.

2002 yılındaki ihracat ve ithalat rakamları incelendiğinde; artış eğilimi gözlenmektedir. Dış ticaret hacmi %18 oranında genişleyerek 86 Milyar ABD Dolara

[214] Kazgan, **Türkiye…**, **a.g.e.**, s. 255.

yükselmiştir. İhracat ise %12 oranında büyüyerek 35,1 Milyar ABD Dolarına ulaşmış, ithalat %23 oranında artarak 50,8 Milyar ABD Doları olmuştur.

Tablo 20'de 1999-2002 yılları arasında Türkiye'deki dış ticaret rakamlarını gösterilmektedir:

Tablo 20. 1999-2002 Yılları Dış Ticaret Rakamları (Milyar ABD Doları)

	1999	**2000**	**2001**	**2002**
İhracat	26,6	27,8	31,3	35,1
İthalat	40,7	54,5	41,4	50,8
Dış ticaret açığı	14,1	26,7	10,1	15,7
Dış ticaret açığı/GSMH	7,5	13,3	6,3	8,7
İhracat/ithalat	65	51	76	69
Fiyat endeksi* (94=100)				
İhracat	92	88	86	84
İthalat	91	95	95	94
Miktar endeksi* (94=100)				
İhracat	148	166	201	236
İthalat	196	265	203	240

Kaynak: TBB, **Bankalarımız 2002**, İstanbul: TBB Yay., 2003, s. 10.
* Ortalama

Tablo 20'ye göre; on iki aylık ortalamalar sonucunda, ihracat miktar endeksi % 16 ve ithalat miktar endeksi % 21 oranında artmış; buna karşılık, ihracat ve ithalat fiyat endeksleri sırasıyla % 2 ve % 1 oranında azalmıştır.

Türkiye açısından hem ekonomik hem de sosyal hayat açısından en önemli konu şüphesiz işsizliktir. Ekonomik açıdan bu denli önemli iki krizi atlatan ekonomiye bakıldığında; 2002 yılında ekonomik faaliyetin canlanmasına rağmen işsizlik oranının arttığı görülmektedir.

Tablo 21'de 1999-2002 arasında işsizlik oranlarında meydana gelen değişimlere yüzdesel olarak yer verilmiştir:

Tablo 21. 1999-2002 Yılları İşsizlik Rakamları (%)

	1999	2000	2001	2002
İşsizlik Oranı				
Genel	7,4	6,3	8,5	10,6
Kent	10,4	8,2	13,2	14,3
Eksik İstihdam				
Genel	10,2	6,0	6,1	5,4
Kent	9,7	5,9	6,5	5,7

Kaynak: TBB, **Bankalarımız 2002**, İstanbul: TBB Yay., 2003, s. 10.

TÜİK'nun tahminine göre; toplam işgücü arzı 22,7 milyon kişi, toplam istihdam ise 20,3 milyon kişi olmuştur. İşsiz sayısı yaklaşık yüz bin kişi artarak 2,4 milyon kişiye yükselmiştir[215]. Buna göre işsizlik oranı %8,5'ten %10,6'ya yükselmiştir.

Ekonominin önemli parametreleri ile ilgili tablolar analiz edildiğinde; Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizlerinden sonra Türkiye ekonomisinin yavaş da olsa toparlandığı sonucu çıkarılabilir.

Türkiye'de ve dünyada yaşanan son gelişmelere bakıldığında ise; farklı bir kriz türü ile karşılaşılmaktadır: Subprime mortgage (yüksek risk ve yüksek faizli kredi) krizi. Dünya'da bu yeni kriz türünü hazırlayan birçok gelişme olmuştur.

2000'li yıllar boyunca petrol olmak üzere bütün emtia ve tarım ürünleri fiyatlarında büyük bir yükseliş gözlenmiştir. Çin ve Hindistan gibi yüksek nüfuslu ülkelerde gözlenen ekonomik büyüme bu ürünlere olan talebi arttırmış ve fiyatların yükselmesine neden olmuştur. 2008 yılında gıda fiyatları tarihin en yüksek düzeylerine ulaşmıştır. Altın ve petrol gibi değerli maddeler de tarihinin en yüksek değerini kazanırken, ABD Dolarının değeri hemen hemen bütün diğer para birimleri karşısında önemli ölçüde düşmüştür. Buna paralel olarak 2008 yılında ABD'lerindeki taşınmaz mal piyasasında (özellikle konut fiyatlarında) büyük bir düşüş yaşanmıştır. ABD'deki konut fiyatları 2000'li yıllar boyunca büyük bir

[215] TBB, **a.g.e.**, s. 9.

yükselme göstermiştir. Bu yükselmenin bir nedeni de kolaylıkla elde edilebilen tutulu satışlar (mortgage) dır. Sürekli olarak yükselen konut fiyatları piyasalarda aşırı derecede iyimser bir hava yaratmış, bankaların düşük gelirli ailelere konut almak için kolayca kredi sağlamalarına yol açmıştır. Konut fiyatları inişe geçince birden bire subprime mortgage denilen bu kredi piyasası çökmüş, kredi faizlerini ödeyemeyen düşük gelirli ailelerin iflas etmelerine ve konutlarına el konmasına neden olmuştur[216].

2008 Mali Krizin etkileri incelendiğinde; Türkiye'yi birçok yönden olumsuz etkilediği görülmektedir. Krizin etkileri son altı ay içinde belirgin bir biçimde üretim, talep, yatırım alanlarında daralma ile büyümeyi aşağıya çeken bir nitelik kazanmıştır. Kısa ve uzun vadeli finansman ihtiyacı karşılanamamaktadır. Türkiye'de girdilerin önemli bir bölümü ithalatla sağlanmakta olup, dış finansman akışı büyük çapta azalmıştır. İşsizlik gerçekte %17,5'lere tırmanmıştır. Otomotiv, tekstil, makine imalat, metal eşya ve elektrikli makinalar alt sektörleri 2008 Ekim-Ocak döneminde; %17'lere varan bir daralma göstermişlerdir. Sanayinin genelinde de 2008-2009 Şubat arasındaki bir yıllık dönemde üretimde %12, ihracatta %16 gerileme ortaya çıkmıştır[217]. İmalat sanayinin krizden etkilenmesi en fazla KOBİ'ler üzerinde görülmektedir.

KOBİ'lerin finansman kaynakları ele alındığında; iç ve dış kaynaklı kısa, orta veya uzun vadeli kredilerin 1992 yılında %7'si KOBİ'ler tarafından kullanılırken, 2008'de bu oran %15'ler civarındadır. Bankalar genel olarak, KOBİ'lere kredileri durdurmuş olup talep edilen krediler yenilenmemektedir. Halen kullanılmakta olan krediler için de teminatlar arttırılmıştır.

Kriz dönemleri her türlü belirsizliklerin hüküm sürdüğü dönemlerdir.Bu nedenle tedirgin sermaye hemen tedbir alma yoluna başvurur. İç tasarrufları yeterli olmayan ülkeler, dış finansman yoluyla kalkınmalarını sağladıkları için, kriz dönemlerinde dış sermaye getirisi az ama sağlam ve güvenli yerlerde kalmak istemektedirler. Bu durumda ekonomik kalkınması KOBİ'ler yoluyla sağlanan

[216] "2008 Ekonomik Krizi", (Çevrimiçi) http://www.ekopolitik.org/public/news.aspx?id=1356&pid=1 (Erişim Tarihi: 10.05.2009).
[217] "Teğet Geçmeyen Kriz, KOBİ'ler ve Çözüm Önerilerimiz", (Çevrimiçi) http://turk.internet.com/haber/yazigoster.php3?yaziid=23426, (Erişim Tarihi: 10.05.2009).

Türkiye gibi gelişmekte olana ülkelerde kredi krizi başgöstermektedir. Ülke içinde KOBİ'leri finanse eden bankalar, mevduat sahiplerine olan sorumluluk duygusu ve endişesi ile mevcut kredileri geri çağırmak zorunda kalabilirler. Böylece ekonomik kriz gerek yurtdışı satışlar, gerek iç talepteki düşüş, satışı azalan KOBİ'lerin kredi bulma imkanlarını azaltmaktadır. Bu durum firmaların zorunlu finansman giderlerini dahi karşılayamamasına, ürettiği mal satılmadığı için finansman darboğaza girmesine ve üretilen ve stokta olan malı zarara satmasına yol açabilmektedir. Bununla birlikte krizin uzun sürmesi halinde de, firmaların el değiştirmesi ile karşılaşılır.

Sonuç olarak; ülke içi veya ülke dışı herhangi bir sebeple oluşan krizlerde ekonominin yeniden canlanması için, KOBİ'lerin yeniden yapılandırılmasını ön planda tutan, istihdam odaklı ve yüksek katma değerli ürünler üretmesini sağlayabilecek bir planlama yapılmalıdır.

4. TÜRKİYE'DEKİ KOBİ'LERİN FİNANSMANI

Türkiye Ekonomisi'nde önemli yere sahip olan KOBİ niteliğinde işletmeler, son yıllarda dünyada küreselleşme ve bölgeselleşme eğilimi ile birlikte artan rekabet ortamından önemli ölçüde etkilenmekte ve bu durum KOBİ'lerin sorunlarının çözümünü daha da önemli hale getirmektedir.

KOBİ'lerin temel sorunlarından kısaca bahsedilerek, finansman sorunları incelenmiştir. Daha sonra KOBİ'lerin finansman kaynakları anlatılarak; devlet ve diğer kuruluşlar tarafından KOBİ'lere verilen destekler sıralanmıştır. Bankacılık krizlerinin KOBİ'lerin finansmanı açısından etkileri açıklanmıştır.

4.1. Türkiye'deki KOBİ'lerin Temel Sorunları

KOBİ'ler kendi iç yapılarından kaynaklanan, bulundukları yöreye ve sektöre, içinde bulunulan ekonomik koşullara ve kendi iç dinamiklerinden kaynaklanan şartlara göre birçok sorunla karşı karşıyadır. Bu kısımda KOBİ'lerin belli başlı sorunları açıklanmaya çalışılmıştır.

4.1.1. İşletme Fonksiyonlarının Tek Elde Toplanması

Temel işletmecilik fonksiyonları olan yönetim, pazarlama, üretim, finansman, satın alma ve insan kaynakları yönetiminin, büyük işletmelerde ayrı birimler halinde ve profesyonel yöneticiler tarafından yerine getirilmesine karşın KOBİ'lerin büyük bir kısmında bu işlevler işletme sahip ya da ortakları tarafından yürütülmekte, çoğunlukla da tek kişide birleşmektedir. Bu durum bazen işletme karar mekanizmasının hızlı çalışması sonucu işletmeye avantaj sağlasa da, işletmenin büyük sorunlarla karşılaşmasına da yol açabilmektedir[218].

Türkiye'de KOBİ'lerin %94'ü aile şirketidir. Aile şirketi olmak KOBİ'ler için bazı avantajlar ve dezavantajlar taşımaktadır. Kurumsallaşma, profesyonel yönetim açısından bazı güçlükler ortaya çıkmaktadır. KOBİ'lerin aile şirketi olması

[218] Akgemci, **a.g.e.**, s. 56.

kriz dönemlerinde daha dirençli bir hale getirmektedir. KOBİ'lerde temel işletme fonksiyonlarının dışında yatay bir şekilde organizasyon genişlemesi pek mümkün olmamaktadır. Genellikle genel müdür işletmenin sahibi, muhasebe ve finans çoğunlukla aileden bir üye tarafından yürütülmektedir. Organizasyon dağılımı birkaç fonksiyonla sınırlı kalmaktadır[219].

İşletme sahibinin, işletmenin tüm yükünün üzerinde olması sebebiyle gereken zamanlarda gereken yerde bulunması ya da gereken işleri yapması her zaman mümkün olmamaktadır. Bunun yanısıra işletme sahip/ortaklarının tüm temel faaliyetleri yürütebilecek teknik bilgi ve tecrübeye sahip olması da çok mümkün değildir. Bu sebeplerden dolayı işletmeler hayati nitelik taşıyan kararlarda dahi yanlış sonuçlara ulaşabilmektedir. Burada temel olarak iki sorun ile karşılaşılmaktadır. Bunlardan birincisi zaman yönetimi, diğeri de teknik bilgi ve tecrübe eksikliğidir.

İşletmelerin genelinde pazarlama bölümü satış operasyonlarının yürütüldüğü bir birim olarak algılanmakta ve müşteri ilişkileri, pazar araştırmaları, reklam ve halkla ilişkiler faaliyetleri yok denecek kadar azdır. KOBİ'lerin Ar-Ge ve hedef pazarlara yeterli yatırımı yapamaması onları büyümek konusunda sınırlandırmaktadır. Bu durumun en önemli nedeni ise yeterli finasmanın sağlanamaması ve dış kaynaklı fonlardan yararlanamamak olarak gösterilebilir. İşletme organizasyonundaki eksiklerle birlikte KOBİ'ler üretim, satış, pazarlama konularında da problemlerle karşılaşmaktadırlar[220].

4.1.2. Düşük Teknoloji Kullanımı

Teknoloji kavramı; üretimde gelişmiş makinelerin kullanılmasının yanısıra işletme içi ve işletme dışı iletişim, pazarlama ve hatta finans yönetimi gibi işletmenin tüm birim ve süreçlerini kapsayan bir yapıya kavuşmuştur. İşletmeler, hemen tüm faaliyetlerinde yoğun bir şekilde bilgisayar ve diğer makinelerden faydalanmakta, yazışmalarını internet ortamında gerçekleştirmekte, yeni ürün ve hizmetlere

[219] Konya Ticaret Odası, "KOBİ'lerde Halkla İlişkiler Faaliyetleri", (Çevrimiçi) http://www.kto.org.tr/tr/dergi/dergiyazioku.asp?yno=623&ano=58, (Erişim Tarihi: 30.05.2009)
[220] **a.g.e.**

ulaşmakta ve hatta mal ve hizmetlerini satacak iç ve dış pazarlara bu sayede ulaşmaktadır.

Birçok işletme yeni teknoloji satın alınmasının yanısıra kurmuş oldukları Ar-Ge birimlerinde teknolojilerini geliştirmekte ve yeni teknoloji yaratmaktadır. Ancak bu avantajları yanında yeni teknoloji satın alınması ya da geliştirilmesi için yüksek maliyetlere katlanılmaktadır[221].

Tipik Türk KOBİ'si geleneksel üretim metotları ile Türkiye pazarı için üretim yapmakta; ancak, bir çok alanda yerel pazarda da başta AB firmaları olmak üzere yabancı firmalar ile rekabet etmek zorunda kalmaktadır. Türk KOBİ'lerinin teknolojik düzeyi Avrupalı firmalara göre çok düşük kalmakta, KOBİ'ler genellikle modası geçmiş tasarımlar, verimsiz üretim metotları ve eski makine-ekipman kullanarak katma değeri düşük olan alt kalitede ürünlerin üretimiyle meşgul olmaktadır. Gümrük Birliği'nin yarattığı rekabet ve AB İç Pazarının imkanları karşısında yeniden yapılanmanın gereği olarak, Türkiye'de işletmelerin teknoloji seviyelerinin yaygın bir şekilde yükseltilmesi ve bu çerçevede büyük miktarlarda yöntem bilgisinin (know-how) KOBİ'lere transferi gerekmiştir. Ancak rekabet baskısı ve yeni pazar arayışı nedenleri ile hissedilen teknolojik ihtiyaçlar, ülkenin mevcut yapısal koşullarında ekonomik talebe dönüşemediğinden ve bu ihtiyaçları karşılayıcı hizmetleri sunan kesim (örneğin mühendislik, tasarım ve teknoloji transferi danışmanlıkları) ile tüketecek kesim (imalat sanayii KOBİ'leri) arasında ticari bağlar gelişmediğinden, Türkiye'de piyasa mekanizmasının sonucu olarak teknoloji düzeyinin yükseltilmesi yoluyla rekabet gücü kazanımı ortaya çıkmamıştır[222].

Diğer taraftan yeni teknolojilerin dünya ekonomik büyümesindeki etkisinin yeni kullanılan teknolojilerin uygulamasında önemli bir katalizör etkiye sahip olduğu görülmektedir. Teknolojik gelişmelerin ana nedeninin Ar-Ge'nin yenilikçi, farklı olmak ile ilişkili olarak KOBİ'lerin sınıflandırmasına bakıldığında AB'deki

[221] N.Oğuzhan Altay, "KOBİ'lerin Finansman Sorunlarının Çözümünde Banka Dışı Kurumlar ve Venture Capital Örneği", **Active Dergisi**, S. 28, 2003, s. 45-49.
[222] T.C. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı KOBİ Eylem Planı, (Çevrimiçi) http://www.sanayi.gov.tr/webedit/gozlem.aspx?sayfaNo=1876, (Erişim Tarihi: 30.05.2009)

araştırma yapabilen KOBİ oranı %5, dışarıya araştırma yapan KOBİ oranı %25-35, yenilikleri bünyesinde modifike edebilen KOBİ oranı %10-20, yenilikçi olmayan ve iç bünyesine kapanık KOBİ oranı %50 seviyelerinde olduğu görülmektedir. Benzer oranları teknolojik gelişme ölçütü olarak "toplam faktör verimliliği" karşılaştırmalarında da görmek mümkündür. Düşük teknoloji sanayilerinde bile ABD verimliliği 100 birim olarak kabul edildiğinde, Türkiye`deki oran ABD`nin %30`u, Kore`de %70`i, Almanya`da %140`ı seviyesindedir[223].

Tüm bu veriler gözönüne alındığında genel olarak Türkiye'deki KOBİ'lerin yapı itibariyle teknoloji odaklı olmayan, düşük katma değer yaratabilen işletmeler olduğu görülmektedir. KOBİ'lerin araştırma, verimlilik ve teknoloji geliştirme odaklı çalışmalarını yoğunlaştırmaları ve bunları sağladıkları oranda ileri teknoloji ile buluşabileceklerinin anlaşılması gerekmektedir. Bu nedenle de teknolojik gelişme ölçüsü yüksek KOBİ'ler yaratmak için bunu destekleyecek sistemlerin tasarlanması büyük önem taşımaktadır.

4.1.3. Rekabet

KOBİ'ler, dinamik yapıları sayesinde ülke ekonomilerinin lokomotifi konumunda olmalarına rağmen piyasada yaşanan yoğun rekabetten olumsuz yönde etkilenmektedir.

Büyük işletmeler hem fiyat hem de standart üretimleri sayesinde KOBİ'ler ile kıyaslanmayacak üstünlüklere sahip bulunmaktadır. Bu tür işletmeler KOBİ'lere oranla daha düşük maliyetlerle çalışmakta, etkin pazarlama kanalları sayesinde ürün ve hizmetler tüketiciye daha kolay ve ucuz bir şekilde ulaştırılmakta, üretimdeki standardizasyon ile ürün ve hizmetler marka imajı ve yoğun tutundurma faaliyetleri ile desteklenerek ciddi bir pazarlama üstünlüğü de sağlanmaktadır. Büyük işletmelerin yanısıra KOBİ'ler kendi aralarında daha yoğun rekabete maruz kalmaktadır. Bu sebeple daha güçlü finansal kaynaklara sahip, daha düşük

[223] Emrah Ceylan, "Şirketlerin Küreselleşmeye Uyum Süreci", (Çevrimiçi) http://www.ekonometri.com.tr/kategori.php? link=devam&grup=2&kat_id=0&sayfa_id=315, (Erişim Tarihi: 01.06.2009)

maliyetlerle çalışmayı başarabilen, daha yüksek kalite seviyesine sahip olan ve daha fazla taviz verebilen işletmeler rekabetten daha az etkilenmektedir.

Gümrük Birliği'ne girilmesinden sonra Türkiye'deki KOBİ'ler, Avrupalı rakipleriyle boy ölçüşebilmek ve ulusal pazardaki fırsatlardan istifade edebilmek için, teknik seviyelerini yükseltmek ve yöntem bilgisi edinmek ihtiyacı ile karşı karşıya kalmışlardır. Her ne kadar son yıllarda hızlı bir ilerleme kaydetmiş olsa da, bilgi ve iletişim teknolojilerine olan yatırım miktarı Türkiye'de halâ düşük kalmıştır[224].

AB üyeliği yolunda hızla ilerleyen Türkiye'de KOBİ'ler açısından birçok fırsat ve tehdit belirmektedir. Birliğe tam üye olunması durumunda mal dolaşımının daha kolaylaşacak olması ve destek programlarından yararlanma olanağı KOBİ'ler açısından birer fırsat olarak görülebilir. Ancak AB sınırları içerisinde faaliyet gösteren sektördeki diğer firmalarla rekabet etmek zorunda kalınacak olması bir tehdit olarak görülebilir. Ayrıca teknolojik altyapı ve maliyet gibi unsurlar açısından daha avantajlı olan Avrupa firmaları KOBİ'ler için bir zorluk oluşturabilir. Bu durumu KOBİ'ler açısından dezavantaj konumundan çıkarmak için devletin KOBİ'lere bazı destekler sunması gerekmektedir. Özellikle enerji gibi temel girdilerde yapılacak indirim ve teknoloji yatırımlarına yapılacak destek KOBİ'lerin rekabetçi güçlerini artıracaktır. Ayrıca bilgi ve iletişim teknolojisi altyapısının devlet desteğiyle geliştirilmesi yenilikçiliğe olanak verecek bir sosyo-kültürel ortama katkıda bulunacaktır[225].

4.1.4. Yüksek Maliyet-Düşük Kâr Marjları

KOBİ'ler genellikle düşük stok seviyeleri ile çalışan ve üretimde kısa vadede kullanacakları girdileri küçük sipariş miktarları şeklinde alan işletmelerdir. Bu sebeple büyük miktarda sipariş veren büyük işletmelere oranla aynı girdi için daha yüksek birim fiyatlarına katlanmaktadırlar. Yüksek sipariş miktarlarını verebilecek

[224] Sema Çınar Ay, "Türkiye'deki KOBİ'lerin Finansman Sorunları", **Paradoks Dergisi**, (e-dergi), (Çevrimiçi) http://www.paradoks.org, (Erişim Tarihi: 24.03.2009), S.1, (Ocak) 2008, s. 5.
[225] Yusuf Topal, "AB Sürecinde KOBİ'lerin Rekabet Stratejileri: Yenilik Stratejisi", (Çevrimiçi) http://www.bilgiyonetimi.org/cm/pages/mkl_gos.php?nt=383, (Erişim Tarihi: 01.06.2009)

durumda olsalar bile bu durumda da katlanılacak stoklama maliyetleri genel maliyetlerini yine olumsuz yönde etkilemektedir. Bu durum hem imalat sanayiinde faaliyet gösteren hem de ticaret yapan KOBİ'ler için geçerlidir[226].

Bunun yanısıra üretim yapan KOBİ'ler düşük teknoloji ve emek yoğun çalışma nedeniyle daha az etkin çalışmakta, ileri teknoloji kullanan ve üretimde belli bir standardizasyonu sağlamış işletmelere oranla aynı girdi miktarı ile daha az çıktıya ulaşmaktadırlar.

KOBİ'lerin maliyetlerini yükselten bir başka unsur da özkaynak yetersizliği nedeniyle başvurulmak zorunda kalınan yabancı kaynakların yarattığı maliyettir. KOBİ'lerin büyük işletmelere göre kredi riski daha yüksek olması ve yabancı kaynak sağlayan kreditörler ile pazarlık şanslarının bulunmaması nedeniyle KOBİ'ler daha yüksek finansman maliyetlerine katlanmaktadırlar.

4.1.5. İnsan Kaynağı Sorunu

KOBİ'lerin içinde bulundukları diğer bir sorun da yetişmiş insan kaynağı bulma konusunda yaşanan güçlüklerdir. Firmanın alış ve satışlarındaki kayıtdışılık yanında personelin sosyal güvence sistemine dahil edilmesinde de kayıtdışılık yaşanmakta ve personelin bir kısmı ya da tamamı sosyal güvencesi olmaksızın çalıştırılmaktadır. Ayrıca maliyetlerin düşürülmesi gereğinden hareketle ücret seviyelerindeki düşüklük ve daha az personel ile daha çok iş yapma isteğinden kaynaklanan ağır çalışma şartları bir alanda yetişmiş personelin genellikle sosyal güvence sağlayan, nispeten yüksek ücretler sunan ve daha uygun çalışma şartlarına sahip büyük işletmeleri tercih etmesine sebep olmaktadır. Bu sebeple KOBİ'ler yetişmiş personel bulma konusunda zorluk yaşamakta ve kendi personelini yetiştirmek için zaman ve para harcamaktadır[227].

Yetiştirilen personel de bir süre sonra kendi işini kurmakta ya da daha iyi şartların sağlanması halinde başka işletmelere geçiş yapmaktadır. Ayrıca personelin

[226] Atilla Bağrıaçık, **Belgelerle Uygulamalı Yatırım Teşvikleri**, İstanbul: Bilim Teknik Yayınevi, 2003, s. 78.
[227] Öztin Akgüç, **Kredi Taleplerinin Değerlendirilmesi**, İstanbul: Arayış Yayıncılık, 2000, s. 43.

yetişme sürecinde işlerin gerektiği gibi yapılmamasından dolayı da kayıp riskleri ile karşı karşıya kalınmaktadır.

Türkiye'de personelin eğitimine verilen önem günden güne artmakla birlikte olması gereken seviyeye gelinmediği göze çarpmaktadır. Dünya Rekabet Yıllığı 2005 Raporuna göre; Türkiye "Çalışanların Eğitimine Verilen Öncelik İndeksi"nde 2003 yılında %4.47, 2004 yılında %4.95, 2005 yılında %5.26 ile ülke ortalamalarının altında kalmıştır. Rapora göre ülke ortalamaları 2003 yılında %5.86, 2004 yılında %6.10 ve 2005 yılında %5.84 olarak gerçekleşmiştir[228].

4.1.6. Özkaynak Yetersizliği ve Finansman Sorunu

KOBİ'ler işletme faaliyetleri sırasında en çok finansman sorunlarıyla karşılaşmaktadırlar. Ekonomideki esnekliklerine rağmen varlıklarını devam ettirebilmeleri ve büyümeleri için gerekli önemli unsurlardan biri finansmandır. Finansman sorunlarının temelinde KOBİ'lerin özsermaye yapılarının zayıflığı yattığı düşünülmektedir. Finansal güçlüklerin KOBİ'lere etkilerini; kuruluş, işletme ve ihracat olmak üzere üç aşamada ele almak mümkündür.

Kuruluş aşamasında olan KOBİ' ler ağırlıklı olarak özkaynak kullanmaktadır. Yeterli öz kaynağa sahip olmayan işletmeler yeni yatırımlarını gerçekleştirmede ve büyümelerinin finansmanında kaynak sağlama sorunuyla karşılaşmaktadır. KOBİ'lerin kendi yapılarından kaynaklanan temel finansman sorunu özkaynak yaratamamaktadır. Özellikle kuruluş aşamasında yeterli özkaynağın bulunmaması girişimcilerin önünde büyük bir engeldir[229].

Kuruluşta, yatırım ve işletme sermayesi gereksinimini özkaynaklar ile karşılama zorunluluğu bulunmasına rağmen, Türkiye'de KOBİ'ler başlangıç yatırımı

---

[228] Devlet Planlama Teşkilatı, **Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013) KOBİ Özel İhtisas Komisyonu Raporu,** Ankara, 2006, s. 15.

[229] Güler Aras, Alövsat Müslümov, "Küreselleşme Sürecinde Türkiye Ekonomisinde KOBİ'lerin Yeri: Finansman, Ekonomik Sorunları ve Çözüm Önerileri", (Çevrimiçi) http://www.emu.edu.tr/smeconf/turkcepdf%5CBildiri_33.PDF, (Erişim Tarihi: 23.04.2009), s. 9.

için gerekli kaynağı büyük güçlüklerle de olsa sağlasalar dahi işletme sermayesi ihtiyacı genellikle göz ardı edilmektedir[230].

Özkaynakların yetersiz olduğu durumlarda işletmeler dış kaynaklara yönelmektedir. Ancak KOBİ'ler gerek para, gerekse sermaye piyasalarından gerektiği gibi yararlanma imkanına sahip değillerdir. Bu konuda KOSGEB'in yaptığı araştırmaya göre: KOBİ'lerin banka sisteminden kredi kullanmadaki en belirgin sorununun %33 oranında ipotek ve %22 oranında kefalet olduğu ortaya çıkmıştır[231].

KOBİ'lerin finansal sorunlarını ülkenin genel ekonomik yapısından ayrı düşünmek elbette ki olanaksızdır. Yaşanan krizler KOBİ'leri de önemli ölçüde etkilemekte ve varlığını devam edemez hale getirmektedir. KOBİ'ler finansman sorunlarını kendi iç dinamikleri ile aşamadıklarında devletin gerekli fonlama ve düzenleme desteğine ihtiyaç duymaktadırlar. Bu destek ve düzenlemeler direkt finansal kaynak açısından olabileceği gibi, finansal kaynakların nerede ve nasıl bulunacağına ilişkin bilgi transferi ve eğitim şeklinde de olabilecektir.

Finansal açıdan KOBİ'lerin yaşamakta olduğu sorunlar, özkaynak yapısının yetersiz olması, finansal kurumlardan kredi temin etme ve süresinin kısa olması, kredi faizlerinin çok değişken ve yüksek olması, ekonomik istikrarsızlıktan dolayı yatırım girdi maliyetlerini ve getirilerini tahmin etmede zorlanmaları, teknolojideki hızlı gelişmelere karşın yeterli düzeyde ürün geliştirme ve iç kaynak oluşturamamaları, istenilen miktarda kredi bulamama veya teminat gösterememeleri, yeterli miktarda hammadde ya da ürün stoklama imkanlarının olmaması, dış pazarlara açılmada veya Ar-Ge çalışmalarına yönelik finansman yetersizlikleri gibi nedenlerden meydana gelmektedir[232].

Finansman sorununun KOBİ'lerin fonksiyonlarında meydana gelebilecek her

---

[230] **a.g.e.**, s. 12.

[231] S. Hüseyin Tokay, "KOBİ'lerin Finansal Sorunları ve Türkiye'de KOBİ Yatırımlarında Devlet Yardımları Konusundaki Son Yasal Düzenlemeler I", **Yaklaşım Dergisi**, S. 104, Ağustos 2000, s. 45.

[232] Yusuf Demir, Abdullah Sütçü, "Kriz Sonrası Isparta Orman Endüstri KOBİ'lerinin Üretim, Teknoloji ve Finansman Sorunlarının Analizi", **Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi**, S. 2, 2002, s. 79.

türlü sorunun kaynağını oluşturduğunu söylemek çok yanlış olmayacaktır. KOBİ'lerin karşılaştıkları finansman sorunlarının başlıca nedenleri incelendiğinde işletme içi ve işletme dışı birçok neden olduğu görülmektedir. Bunlar; işletme sahiplerinin finansal yönetim açısından yeterli bilgi sahibi olmayışı, büyük işletmelerde bulunan ayrı bir finans bölümünün yüksek maliyet gerektirdiğinden KOBİ'lerde bulundurulmaması ve finansman sorunlarının idari işler, mali işler ve muhasebe bölümleri sorumlularınca çözülmeye çalışılması, sermaye yoğunluğunu düşük olması, emek yoğun üretim faaliyeti ve emeğe dayalı teknoloji kullanımı dolayısıyla amortismanların kapasiteyi yeterince genişletme etkisinden faydalanılamaması, işletmenin kuruluş aşamasında özkaynaklarını tüketmesi ve daha sonraki süreçte yetersiz özsermaye nedeni ile pahalı dış finansal kaynaklara başvurmak zorunda kalması, bankaların kredi önceliklerini KOBİ'lerden ziyade büyük işletmelere sunmalarından dolayı KOBİ'lere kısa vadeli ve küçük miktarlarda kredi sağlamaları, enflasyon oranların artışı ile ithal girdi ve yerli girdi fiyat artışları sonucu yatırım yapmayı planlayan isletmelerin finansal sıkıntıya girmesi, ihtiyaç duyulan nakit sıkıntısını gidermek için başvurulan bankaların uyguladıkları formalite ve prosedürler, kredi temini için bankaların ipotek olarak istemiş olduğu arsa, bina ve fabrika gibi ekonomik değere sahip gayri menkuller gibi teminatlar, hukuki yapısı bakımından menkul kıymet ihraç etmek isteyen işletmelerin anonim şirket (A.Ş.) olması gerekirken, mevcut KOBİ'lerin ya limited ya da ferdi mülkiyete sahip işletme faaliyetini yürütmesinden dolayı sermaye piyasalarından faydalanamamalarıdır[233].

KOBİ'lerin finansman sorunlarının ortaya çıkmasındaki temel nedenler ise; Türkiye'deki bankacılık sisteminin daha çok büyük firmaların yönetiminde olması, ekonomik istikrarsızlık, devler teşvik politikası ve siyasi istikrarsızlıktır.

4.2. KOBİ'lerin Kendi Dışından Kaynaklanan Finansman Sorunları

KOBİ'lerin finansman kaynaklarına ulaşmasında yaşadığı sorunlar ve kendi insiyatifleri dışında meydana gelen ekonomik değişimlerden etkilenmeleri

[233] Akademiktisat, "Türkiye'de KOBİ'lerin Finansal Sorunları; İşletme İçinden ve Dışından Kaynaklanan Sorunlar", (Çevrimiçi) www.akademiktisat.net/calisma/isletmeler/kobi_finans.htm, (Erişim Tarihi: 12.03.2009).

finansmanlarını olumsuz yönde etkilemektedir. KOBİ'lerin kendi dışından kaynaklanan belli başlı finansman sorunları şunlardır:

4.2.1. KOBİ'lerin Finansman Kaynaklarına Ulaşmasında Yaşanan Sorunlar

KOBİ'ler, genellikle düşük özkaynak seviyelerine sahip olduklarından kuruluşlarından kısa süre sonra yabancı kaynağa gereksinim duymaktadırlar. Ancak; yetersiz sermaye yapıları ve düşük kâr marjlarıyla çalışıyor olmaları nedeniyle; özkaynakların otofinansman ile desteklenememesi, kayıtdışılık nedeniyle elde edilen kârların da resmi olarak beyan edilememesi nedenleri ile genel olarak mali tabloları kredi verilmesine elverişli olmamaktadır. Ayrıca banka ve diğer finans kuruluşları tarafından kabul görecek teminatları sağlama konusunda da sorun yaşamaları nedeniyle KOBİ'ler kredi olanaklarından yeterince faydalanamamaktadır[234].

Finans yönetimi açısından, kullanılacak kredinin işleyiş şekli, vade yapısı ve maliyetler büyük önem taşımaktadır. Kredi kuruluşlarının bazı durumlarda KOBİ'lere kredi verme konusunda isteksiz davranmalarının başka bir sebebi de; KOBİ'ler tarafından işletmenin mevcut yapısına uygun olmayan kredi ürünlerinin talep edilmesidir.

Para piyasaları dışında şirketlerin sermaye piyasalarından yabancı kaynak temin etmesi tahvil ihracı ile mümkündür. Ancak burada ciddi bir tanınmışlık ve güven sorunu ortaya çıkmaktadır. Çünkü tahvil ihracı ile şirketler yerli ve yabancı yatırımcılardan uzun vadeli borç temin etmektedir. Bu sebeple yatırımcıların tahvili satın alması ihraççı şirkete güvenmesi ile mümkün olabileceğinden tahvil ihracı ile finansman özellikle KOBİ'ler açısından kullanılması çok da mümkün olmayan bir enstrümandır. Ayrıca Türkiye'de yakın döneme kadar DİBS'den stopaj kesilmemesine karşın Özel Sektör Tahvillerinin stopaja tabi olması nedeniyle DİBS lehine bir rekabet eşitsizliği söz konusu olması büyük ve tanınmış şirketlerin tahvil ihracını mümkün kılmamaktaydı. Yapılan yasal düzenleme ile 01.01.2006 tarihinden sonra itfa olacak DİBS de stopaja tabi hale gelmiştir. Yapılan düzenlemenin özel

[234] Küçük, **a.g.e.**, s. 108.

sektör şirketlerinin tahvil ihracını mümkün kılacak olmasına rağmen KOBİ'ler için güven sorunu nedeniyle bu yolla finansman sağlanması yine mümkün olmayacaktır[235].

Yabancı kaynak ile finansman yöntemlerinin yanısıra şirketlerin sermaye piyasalarından özkaynak sağlamaları da şirket hisselerinin bir kısmını satarak halka açılmaları ile mümkün olmaktadır. Bu şekilde şirkete ciddi sermaye girişi sağlanmakta ve şirkete giren taze kaynak özsermaye olarak girdiğinden geri ödeme baskısı yaşanmamaktadır. Ancak Türkiye'de faaliyet gösteren KOBİ'lerin genellikle şahıs şirketi olması bunu mümkün kılmamaktadır. Ayrıca sermaye şirketi statüsündeki işletmelerin de genellikle aile firması olması ortakların, şirket mülkiyet ve idaresinin kaybedilmesi korkusu ile halka açılma konusunda isteksiz davranmasına neden olmaktadır. Halka açılma konusunda istekli olan KOBİ'lerin bu yolla özkaynak sağlamasının teknik olarak mümkün olmasına karşın, borsaya kotasyon koşullarının KOBİ'ler tarafından sağlanamaması, İMKB Ulusal Pazar kadar katı koşullara sahip olmayan pazarların da yeterli şirket adedi ve piyasa derinliğine ulaşamamış olması nedeniyle KOBİ'ler bu konuda da sorun yaşamaktadır. Tüm bu yöntemlerin dışında Türkiye'de devlet tarafından KOBİ'lere yönelik uygulanmakta olan birçok teşvik ve yardım mekanizması bulunmakla birlikte bu konuda yeterli tanıtım ve yönlendirme yapılmamasından kaynaklanan bilgi eksikliği KOBİ'lerin bu kaynaklara ulaşamaması sonucunu doğurmaktadır. Ayrıca çoğu KOBİ'nin bahsedilen teşvik ve yardımları alabilmesi için gerekli vasıfları taşımaması başka bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır[236].

KOBİ'lerin kredi kanallarına ulaşımını etkileyen birçok faktör bulunmaktadır. Makroekonomik istikrara bağlı olarak oluşan reel faizlerin düzeyi KOBİ'ler dahil tüm işletmelerin ve hane halkının kredi talebini etkileyen unsurların başında gelmektedir. Son yıllarda önemli artış gösteren kredi talebinde önemli bileşen, firmaların kredi talebinden çok, hane halkının tüketici kredisi ve kredi kartı biçimlerinde ve geçmiş dönemlerde yaşanan ekonomik krizler nedeniyle ertelenen tüketimin gerçekleşmesinin bir sonucudur. Hali hazırda reel faizlerin yeterince düşük

[235] Aras, **Küreselleşme…**, **a.g.e.**, s. 15.
[236] Barış Bekar, "KOBİ'lerin Yüzde Beşi OBİ", **KOBİ Girişim Dergisi**, Aralık 2005, ss. 134-139.

olmaması, KOBİ'ler dahil reel sektör firmalarının kredi talebini sınırlandırmaktadır. Örneğin; 2004 yılında bankacılık sektörü toplam kredi hacmi nominal olarak %42 (reel olarak %30) dolayında artış gösterirken, tüketici kredileri %118, kredi kartları %86 artış göstermiştir. Aynı dönemde reel sektöre verilen krediler ise, ancak %32 oranında artış göstermiştir. 2002-Kasım 2004 döneminde toplam kredi hacmi içerisinde tüketici kredilerinin ve kredi kartlarının payları, sırasıyla, %6,4 ve %8,9'dan %19,8 ve %13,2 oranlarına yükselirken, reel sektöre verilen kredilerin payı %77,9'dan 62,8'e gerilemiştir. Bu sonuçlardan, gözlenen artışa rağmen kredi hacminin henüz yeterli düzeylere ulaşmaması ve son dönemlerde artan kredi hacminde reel sektöre yönelik kredilerin görece düşük düzeyde artış göstermesi KOBİ'lerin bankacılık sektörü kredi kaynaklarına erişmede önemli bir değişimin yaşanmadığına işaret etmektedir[237].

Türk KOBİ'lerinin %50'si finansman sorununu, uzun vadede gelişmeyi en çok etkileyen kısıtlama olarak göstermektedirler. Bu oran, %20 olan AB ortalamasının ikiye ayırıldığında tablo şöyledir: Krediye ulaşma zorluğu Türk KOBİ'lerinin % 28'i tarafından öne sürülürken, bu oran AB ortalamasında sadece %8'dir. Sermaye şeklindeki finansman araçlarına ulaşma zorluğu Türk KOBİ'leri için %23, AB ortalamasında %12'dir. Finansman maliyeti yüksekliğinin Türk KOBİ'lerine olumsuz etkisi %48 iken, AB ortalamasında bu oran %16'yı geçmemektedir[238].

4.2.2. Türkiye'de Mali Yapının Zayıflığından Kaynaklanan Sorunlar

KOBİ'ler faaliyette bulundukları çevreleri ile çok sıkı ilişki içerisindedirler. Ülke ve dünya ekonomisindeki değişmelerden oldukça hızlı bir şekilde etkilenmektedirler. Son on yıl içerisinde gerek Türkiye'de gerekse yakın komşu ülkelerde yaşanan ekonomik krizler KOBİ'lerin güçlü bir şekilde finans sıkıntısı çekmesine neden olmuştur.

---

[237] İsmail Erdemir, "KOBİ'ler Bankaların En Önemli Müşterisi Olacak", (Çevrimiçi) http://www.kobifinans.com.tr/tr/bilgi_merkezi/0202/2622, (Erişim Tarihi: 01.06.2009)

[238] "KOBİ Finansmanı", (Çevrimiçi) http://raktas.etu.edu.tr/doc/kobifinansmani.pdf, (Erişim Tarihi: 01.06.2009)

Ekonomide yaşanan dalgalanmalar neticesinde devlet çok yüksek oranlarda iç borçlanmaya gitmiştir. Bunun sonucunda da finans kaynaklarının en önemli parçası olan bankalar üretim yapan işletmelere kaynak sağlamak yerine devlete kaynak sağlama pozisyonunda bulunmaktadırlar. Üretim sektörü için sağlanan fonların faiz oranlarının yüksek olması KOBİ'lerin bu fonlardan faydalanmasını engellemiştir. Sağlanan bu fonlardan sadece büyük işletmeler faydalanabilmiştir[239].

Türkiye'de malî piyasaların yeterince gelişmemiş olması, tasarruf hacminin düşüklüğü, bu yolla işletmelere aktarılabilir kaynakların yetersiz kalmasına sebep olmakta; finansman konusunda KOBİ'lerin başka alternatiflere mahkum olması yolunu açmaktadır. En yaygın finansal araç ise kredilerdir. Ancak, bankaların KOBİ'lere verdiği kredi oranı, çok düşüktür. Mali yapının zayıf ve istikrarsız olması neticesinde kaynaklar düzenli bir şekilde yönetilememekte ve üretim sektörüne yönelik olarak düzenlenen kaynaklarda da bir dengesizlik durumu söz konusudur. Sektörel bazda açılan kredilerin hemen hemen tamamına yakın bir kısmından sadece büyük işletmeler faydalanabilmektedir.

Gelişmiş olan bazı ülkeler ile Türkiye'deki KOBİ'lerin banka piyasasından faydalanma durumları karşılaştırıldığında; Türkiye'deki rakamlar ortalamanın çok altındadır.

Tablo 22. Bazı Ülkelerde KOBİ'lerin Bankalar Piyasasından Faydalanma Durumu

ÜLKE	ORAN (%)
Türkiye	3-5
İngiltere	27.2
Almanya	35.0
ABD	42.7
Güney Kore	46.8
Japonya	50.0

Kaynak: (Çevrimiçi) http://www.akademiktisat.net/calisma/isletmeler/kobi_finans.htm, (Erişim Tarihi: 01.06.2009)

[239] Müslümov, **a.g.e.**, s. 15.

Tablo 22'de bazı gelişmiş ülkelerdeki KOBİ'ler ile Türkiye'deki KOBİ'lerin bankalar piyasasından faydalanma durumları oranları ile belirtilmiştir. Rakamlar incelendiğinde, en yüksek oran %50.0 ile Japonya'nın en düşük oran ise %3-5 ile Türkiye'nin olduğu görülmektedir.

Bu durum ise; KOBİ'leri finans konusunda ciddi bir darboğaza sokmaktadır. KOBİ'lerin dar bir özsermayeye sahip olmaları krediye olan taleplerini arttırmaktadır. Ekonomideki istikrarsızlık ve kredi dağılımındaki dengesizlik KOBİ'lerin büyük işletmeler karşısında zor durumda kalmalarına neden olmaktadır[240].

Türkiye'de malî piyasaların yeterince gelişmemiş olması, tasarruf hacminin düşüklüğü, bu yolla işletmelere aktarılabilir kaynakların yetersiz kalmasına sebep olmakta; finansman konusunda KOBİ'lerin başka alternatiflere mahkum olması yolunu açmaktadır. En yaygın finansal araç ise kredilerdir. Ancak, bankaların KOBİ'lere verdiği kredi oranı, çok düşüktür. Bu durum Tablo 22'de görülmektedir. KOBİ'lerin malî sistemden faydalanma konusunda karşılaştıkları sorunlar şöyle sıralanabilir: Sektörel bazda kredi hacminin dağılımında dengesizlik vardır. Durum, büyük işletmeler lehinedir. Şirketler bazında malî sistemden istifadede oluşmuş ve kapatılması zor bir uçurum mevcuttur. Durum yine büyük işletmeler lehinedir[241].

KOBİ'lerin kamu kredilerinden yararlanamama nedenlerinin başında reel faizin yüksek oluşu gelmektedir. Bunu engelleyebilmek için para ve maliye politikalarında ciddi reformlar yapılmalı ve bunun neticesinde reel faizi düşürecek önlemler alınmalıdır. Ekonomiyi güçlendirirken işsizlik oranı da göz önünde bulundurulmalı, arz-talep dengeleri incelenerek ekonomiyi tam istihdam seviyesinde tutacak bir iktisat politikası izlenmelidir[242].

---

[240] M. Behzat Ekinci, **Türkiye'de KOBİ'lerin Kurumsal Gelişimi ve Finansal Sorunları**, İstanbul: Askon Yay., 2003, s. 64.

[241] (Çevrimiçi) http://www.akademiktisat.net/calisma/isletmeler/kobi_finans.htm, (Erişim Tarihi: 01. 06.2009)

[242] Ahmet Zengin, "Makroekonomik İstikrar ve KOBİ'ler", **21. Yüzyılda KOBİ'ler: Sorunlar, Fırsatlar ve Çözüm Önerileri Sempozyumu**, Kıbrıs, 2002, s. 103.

Ekonomide istikrarı sağlayıp mali yapıyı güçlendirebilmek tamamen hükümet politikasını ilgilendiren bir konudur. Durumun böyle olması bu alanda sağlanan destekleri de sınırlandırmaktadır. Bu alanda sadece Sınai Kalkınma Bankası bir destek sağlamaktadır. Özel sektörün gelişimini sağlamak amacıyla Sınai Kalkınma Bankası danışmanlık desteği vermektedir. Bununla birlikte özelleştirme ile ilgili olarak teknik yardım ve finansal aracılık hizmeti de sunmaktadır[243].

4.2.3. Enflasyonist Ortamdan Kaynaklanan Sorunlar

Enflasyonist ortam KOBİ'leri ve yatırımcıları olumsuz bir şekilde etkilemektedir. Üretim yapan işletmelerin girdi maliyetleri sürekli değişmekte fakat bunun paralelinde ürettikleri ürünün fiyatında çok fazla değişiklik yapamamaktadırlar. Enflasyon beraberinde reel faizi de yükseltmektedir. Bu durumda da yatırımcıların büyük bir çoğunluğu yapacakları yatırımları ertelemektedirler. Çünkü yüksek faiz oranları yatırımcılara risksiz bir kazanç sağlamaktadır[244]. Tablo 23'de TCMB'nin gecelik faiz oranları belirtilmektedir:

Tablo 23. TCMB Gecelik Faiz Oranları (%)

Tarih	Borç Alma	Borç Verme
18.01.08	15.50	19.50
15.02.08	15.25	19.25
16.05.08	15.75	19.75
17.06.08	16.25	20.25
18.07.08	16.75	20.25
23.10.08	16.75	19.75
20.11.08	16.25	18.75
19.12.08	15.00	17.50
16.01.09	13.00	15.50
20.02.09	11.50	14.00
20.03.09	10.50	13.00
17.04.09	9.75	12.25
15.05.09	9.25	11.75

Kaynak: (Çevrimiçi) http://www.tcmb.gov.tr/yeni/evds/pgm/faiz/gecelik.htm, (Erişim Tarihi: 01.06. 2009)

[243] Çolakoğlu, **a.g.e.**, s. 157.
[244] Mevlüt Karabıçak ve NihatAltuntepe, **"**KOBİ'lerin Kredi Yoluyla Finansmanı", **I. Orta Anadolu Kongresi: KOBİ'lerin Finansman ve Pazarlama Sorunları**, Nevşehir, 2001, s. 115.

Tablo 23 incelendiğinde; 2008 yılının en yüksek rakamının borç almada %16.75 ile 7. ve 10. aylarda gerçekleştiği görülmektedir. 2009'da ise bu rakam %13 ile Ocak ayında gerçekleşmiştir. Borç vermede faiz oranı 2008 yılında %19-20 seviyelerindeyken, 2009 ayının Mayıs ayında %11.75'dir. Türkiye'deki enflasyon oranları ise Tablo 10 ve Tablo 11'de incelenmektedir.

Faiz oranları ile birlikte enflasyonun yüksek olması KOBİ'ler açısından işletme sermayesinin erimesine neden olmaktadır. Bunun paralelinde işletmeler kredi ihtiyacı duymakta fakat faizin yüksek olması neticesinde yüksek kredi maliyetleri ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Ayrıca enflasyonist ortam KOBİ'leri stok yapmaya zorlamaktadır. Stok yapmak da işletmelere ek bir maliyet yüklemektedir. KOBİ'lerin büyük bir çoğunluğu hammadde alımını peşin olarak yapmasına karşılık ürettikleri ürünleri vadeli olarak satmaktadırlar. Vadeli satışlarda enflasyondan dolayı nakit dengeleri büyük ölçüde bozulmaktadır. Bu durumun bir sonucu olarak işletmede dönemler arası mukayese başarılı bir şekilde yapılamamaktadır[245]. Enflasyon karşısında güçlü olabilmek için işletmeler enflasyon muhasebesini uygulamalıdırlar. Böylelikle hem sermayelerini hem de maliyetlerini daha iyi yönetebileceklerdir[246].

AB'ye giriş sürecinde çalışmaların yoğunlaştığı dönemde Türkiye'deki KOBİ'lerin üretim potansiyellerini arttırmak için enflasyon aşağıya çekilerek reel faizde enflasyon kaynaklı artışların önüne geçilmelidir. Yapılacak reformlarla ekonomide bir istikrar ortamı oluşturulmalı ve işsizlik oranı azaltılarak ekonomi tam istihdam seviyesine çıkarılmalıdır[247]. Enflasyonla mücadele konusunda KOBİ'lere hiçbir destek sağlanmamaktadır. Bu konunun tamamen hükümet politikaları ile ilişkili olduğu düşünülmektedir.

4.2.4. Para Piyasalarında Karşılaşılan Sorunlar

KOBİ'ler, kendileri için diğer bir finansman kaynağı olan para piyasalarından faydalanırken birtakım sorunlarla karşılaşmaktadırlar. Bu durumda, KOBİ'lerin

[245] Ekinci, **a.g.e.**, s. 23.
[246] Hüseyin Ölmez, " KOBİ'lerin Finansmanı Bu Alanda Yapılan Kıt Kaynakların İsrafı ve Çözüm Önerileri", **Active Dergisi**, Mart-Nisan 2003, s. 7.
[247] Zengin, **a.g.e.**, s. 129.

karşısına faiz oranında, kredi temininde, kredi miktarı ve vadesinde anlaşmazlıklar çıkabilir.

- **Faizle İlgili Sorunlar**

Kuruluş aşamasında tamamen özkaynağa başvuran KOBİ'ler üretim aşamasında çoğu zaman krediye ihtiyaç duymaktadırlar. Bu krediyi de gerek üretim kapasitelerini arttırmak gerekse hammadde tedarikinde kullanmak için talep etmektedirler. Türkiye'de ise KOBİ'lerin kredi kullanımında banka faiz oranları konusunda ciddi sıkıntıları bulunmaktadır. Enflasyon ortamının bir sonucu olarak KOBİ'ler kredi temininde çok yüksek faiz oranları ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Büyük işletmeler kredi temininde faiz yükünün getirdiği maliyetleri ürünlerine yansıtabilirken KOBİ'ler bunu yapamamaktadırlar. Bu durumda KOBİ'ler ağır faiz yükünden dolayı kredi talep edememektedirler[248].

Kredi faiz oranlarının yüksek olmasına neden olan diğer faktörler içersinde devletin faizlerden aldığı vergi ve fonlar gösterilebilir. Bununla birlikte bankaların personel ve sabit maliyetlerinin yüksekliği de faiz oranlarını etkileyen bir başka nedendir[249].

KOBİ'lerin kredi temininde faiz konusunda yaşadıkları sorunun çözümüne yönelik olarak; Türkiye'de sağlam bir bankacılık kültürü oluşturulmalıdır. Bunun paralelinde de bankalar yapacakları uygulamalar ile kredi alımında ortaya çıkan bu yüksek faizi ve maliyetleri aşağı seviyelere çekmelidirler. Böylelikle dar bir özsermaye ile kurulmuş olan KOBİ'lerin üretim aşamasında rahatlıkla krediye başvurmaları sağlanabilir[250].

- **Kredi Temininde Karşılaşılan Teminat Sorunu**

KOBİ'lerin kredi temininde karşılaştıkları en önemli sorun teminattır. Çünkü bankalar KOBİ'lere kredi sağlarken kendilerini güvence altına almak amacıyla

[248] Müslümov, **a.g.e.**, s. 175.
[249] Ekinci, **a.g.e.**, s. 23.
[250] Akgemci, **a.g.e.**, s. 121.

gayrimenkul ipoteği istemektedirler. KOBİ'lerin hemen hemen tamamına yakın bir kısmında işletme sahibi işletmesi ile özdeşleşmiş durumdadır. Durum böyle olunca da kredi alımında işletme sahibi kendi mal varlığını ipotek olarak göstermek zorunda kalmaktadır. İşletmesinin iflası durumunda girişimci tüm mal varlığını kaybetme riskiyle karşı karşıyadır. Yani KOBİ sahipleri kredi kullanırken büyük bir de risk üstlenmiş olmaktadırlar. Bankaların teminat konusunda izledikleri bu tutum kredinin KOBİ'lere değil de ipotek edilen gayrimenkule verildiği yönünde bir izlenim oluşturmaktadır. Bununla birlikte gayrimenkul ipoteği gösteremeyen işletmeler kredi kullanamamaktadırlar[251]. KOSGEB'in 2004 yılında 40.000 işletmeyi kapsayan saha çalışması da bu durumu doğrular niteliktedir. Çalışmaya katılan işletmelerin yaklaşık %70'i kredi kullanmadığını belirtmektedir. Kredi kullanmama nedenlerinin başında teminat sorunu gelmektedir[252].

Teminat sorununun çözümüne yönelik olarak KOBİ'lere teminat konusunda yardımcı olacak fonlar oluşturulmalıdır. Yalnız bu fonların oluşturulması için öncelikle bir yasal düzenleme yapılmalıdır. Böylelikle ödemeler konusunda yaşanabilecek kaos ortamı ortadan kaldırılmış olur[253]. Bununla birlikte KOBİ'ler kendilerine teminat sağlayan bu tür fonlar hakkında bilgilendirilmelidirler[254].

- **Kredi Miktarı ve Vadesi İle İlgili Sorunlar**

KOBİ'lerin kredi temininde yaşadıkları bir diğer sorun ise; talep edilen kredinin miktarı ve vadesi ile ilgilidir. Bankalar genellikle büyük işletmeler ile çalışmaya daha sıcak bakmaktadırlar. Bunun nedeni ise büyük işletmelerin daha büyük miktarlarda kredi kullanmak istemeleridir. Ayrıca bankalar büyük işletmeler ile çalışarak üzerlerindeki riski azaltmaktadırlar. Yani daha düşük miktarlarda kredi talep eden çok sayıda KOBİ ile uğraşmaktansa daha yüksek miktarlarda kredi kullanan az sayıda büyük işletme ile çalışmayı öncelik olarak görmektedirler[255].

---

[251] Müftüoğlu, **Türkiye'de…**, **a.g.e.**, s. 273.
[252] Yörük, **a.g.e.**, s. 45.
[253] Akgemci, **a.g.e.**, s. 25.
[254] Ertan Oktay, Ali Osman Balkanlı ve Adil Salepçioğlu, "Bilgi Toplumunda Yeni Ekonomi ve e-Dönüşüm Stratejileri", **3.Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi,** Eskişehir, Kasım 2004, s. 115.
[255] Müftüoğlu, **a.g.e.**, s. 278.

KOBİ'ler gerek yeni yatırımlar yapabilmek, gerekse üretim kapasitelerini arttırabilmek için kredi kullanımına yönelirler. Bu ise uzun vadeli bir dönemi kapsamaktadır. Oysa bankalar KOBİ kapsamı içerisinde yer alan işletmelere genellikle kısa vadeli kredi verme eğilimindedirler. Durum böyle olunca KOBİ'ler kullandıkları kredinin karşılığını almadan geri ödeme yükümlülüğü ile karşı karşıya kalmaktadırlar.

Bu alanda Türkiye'deki KOBİ'lerin yaşadığı sorunları çözmek için sadece KOBİ'lere yönelik olarak çalışan bir banka oluşturulması oldukça faydalı olacaktır. Bilindiği gibi; Halk Bankası kurulduğu günden bu yana bir KOBİ bankası niteliğindedir. Bankacılık sisteminde son yıllarda yapılan düzenlemelerin paralelinde Halk Bankası'nın bir KOBİ bankası olması gündemdedir. Bununla birlikte KOBİ'lerin orta ve uzun vadeli kredi kullanmalarını sağlamak amacıyla özel, kamu ve yarı kamu finans kurumları oluşturulmalıdır[256]. Ayrıca banka yetkililerine küçük ve büyük işletmeler arasındaki farklar belirtilerek onların kredi taleplerini bunun paralelinde değerlendirmeleri öğretilmelidir.

Avrupa'da kredi kullanımları kontrollü bir şekilde yapılmaktadır. Yani krediyi kullanan kuruluş kredi veren firma yetkilileri tarafından kredi kullanımı süresince belirli periyotlarla denetlenmektedir. Oysa Türkiye'de denetimlerin yetersiz oluşu nedeniyle devlet kredilerin ne derece faydalı olduğunu görememektedir. Bu denetimlerin başarılı bir şekilde yapılabilmesi için de kredi talebinde bulunan işletmenin ayrıntılı bir rapor sunması gerekmektedir. Fakat Türkiye KOBİ'lerinin büyük bir çoğunluğunda nitelikli eleman sayısı çok azdır. Bundan dolayı denetimlerin başarı şansı oldukça düşük seviyelerde kalmaktadır[257].

4.2.5. KOBİ'lerin Sermaye Piyasasında Karşılaştıkları Sorunlar

Küreselleşme ile birlikte KOBİ'lerin sermaye piyasasına girmeleri ve buradan fon sağlamaları önemli bir kavram haline gelmiş durumdadır. Avrupa Birliği'ne giriş sürecinde olan şu zamanda devletin yapacağı düzenlemelerle KOBİ'lere stratejik

[256] Oktay, **a.g.e.**, s. 120.
[257] Ölmez, **a.g.e.**, s. 123.

olarak destek vermesi kaçınılmaz bir durumdur. Devlet KOBİ'lere bu alanda destek sağlarken sermaye piyasasında başarıyı yakalamış işletmeleri göz önünde bulundurarak rekabeti korumalıdır[258].

Bununla birlikte sermaye piyasasının gelişmesi ekonomik büyümenin bir göstergesi olarak kabul edilmektedir. Çünkü borsalar işletmeler üzerinde bir denetim mekanizması olarak görev yaparlar, tasarrufları toplama işlemini kolaylaştırırlar, işletmeler hakkında daha kolay bilgi alınmasını sağlarlar ve böylelikle ülke ekonomisinin büyümesine önemli bir katkı sağlamış olurlar[259].

KOBİ'ler genellikle şahıs ya da aile işletmesi şeklinde çalışan işletmelerdir ve işletme sahipleri yönetim konusunda hakimiyeti kimseye bırakmak istemezler. Bu konuda yönetimin tamamen kendi ellerinde olmasını isterler, işlerine karışılmasından pek hoşnut olmazlar. KOBİ sahiplerinin büyük bir çoğunluğu halka açıldıkları taktirde işletme yönetimi konusunda hakimiyetlerini kaybedeceklerinden korkmaktadırlar ve bu nedenle sermaye piyasasına hiç sıcak bakmamaktadırlar. Bununla birlikte KOBİ'lerin şahıs ya da limited şirket olarak faaliyet göstermesi sermaye piyasasına girişte ayrı bir engel olarak karşılarına çıkmaktadır. Sermaye piyasasına giriş için bu tür işletmeler anonim şirket olmak zorundadırlar[260].

KOBİ'ler genellikle dar bir sermaye ile kurulmuş küçük işletmelerdir. Küçük işletme olmaları nedeniyle sermaye piyasasından elde edecekleri fon miktarı düşüktür. Fakat bu sorun KOBİ'lerin kendi aralarında birleşerek sermaye piyasasına girmeleri ile ortadan kaldırılabilmektedir. Böylelikle elde edecekleri fon miktarı da arttırılmış olmaktadır.

KOBİ'lerin büyük bir çoğunluğunda ayrı bir muhasebe departmanı bulunmamaktadır. Muhasebe yapıları da sermaye piyasasına girmeye elverişli değildir. Çünkü sermaye piyasası içerisinde şeffaflık, yani kamuyu aydınlatmak esastır. Sermaye piyasasında işletmeler dönemsel bilanço açıklaması yapmak zorundadırlar. Büyük işletmeler açısından bu durum oldukça kolay olmasına rağmen

[258] Müslümov, **a.g.e.**, s. 198.
[259] Aras, **Küreselleşme…**, **a.g.e.**, s. 10.
[260] Ekinci, **a.g.e.**, s. 55.

KOBİ'ler açısından durum kolay değildir. Bununla birlikte düzenli bir muhasebe sistemi KOBİ'lere yerleştirilecek olursa bütün faaliyetler kayıt altına alınacaktır. Fakat Türkiye'de vergi sisteminin oluşturduğu koşullar nedeniyle; KOBİ'lerin büyük bir çoğunluğu kayıt altına girmek istememektedirler[261]. Bu alanda KOBİ'lerin yaşadıkları sorunun çözümüne yönelik olarak sermaye piyasasında işletmelere vergi avantajı sağlanmalıdır ve bununla birlikte finansal danışmanlık hizmeti de verilmelidir.

Yapılan araştırmalar KOBİ'lerin sermaye piyasası hakkında yeterli bilgiye sahip olmadıklarını göstermektedir. Bu nedenle onları sermaye piyasasına çekmek için bu alanda tanıtımlar yapılmalı ve bilgilendirme çalışmaları düzenlenmelidir. Bununla birlikte sermaye piyasasında KOBİ'lere yönelik bir pazar oluşturulmalı ve bu pazara giriş şartları daha esnek olmalı, bürokratik engeller azaltılmalıdır.

Gelişmiş ülkelerdeki sermaye piyasalarına bakıldığında; KOBİ'lere yönelik olarak düzenlenmiş tezgah üstü piyasaları görülmektedir. Tezgah üstü piyasalarda kotasyon koşulları daha esnek olmakta ve işlemler bilgisayar ağı aracılığıyla şeffaf bir ortamda gerçekleştirilmektedir. Bu piyasaların en iyi örneklerinden biri Amerika'daki NASDAQ diğeri ise İngiltere'deki EASDAQ borsalarıdır. Şuan ülkemizde bu tür piyasalar bulunmamaktadır. Fakat EASDAQ ve NASDAQ borsaları ile bilgi alışverişinde bulunulmaktadır. Türkiye menkul kıymetler borsasında küçük ve orta büyüklükteki işletmeler için düzenlenmiş bir bölgesel pazar ve bir de yeni şirketler pazarı bulunmaktadır. Bunların kotasyon koşulları ulusal pazara göre daha esnektir[262].

Türkiye Halk Bankası bünyesinde kurulan Halk Yatırım Menkul Değerler A.Ş. halka arz işlemlerinde, hisse senedi alış ve satışında, portföy yönetimi konusunda ve yatırım danışmanlığıyla ilgili olarak KOBİ'lere yönelik hizmet vermektedir. Şirket KOBİ'lere; yurtiçi sermaye piyasası işlemleri, yurt dışında halka arz işlemleri, işletmelerin sermaye artırımı ve ortak satışları, işletmelerin devir ve

[261] Mehmet Erkan ve Yusuf Topal, "KOBİ'lerin Sermaye Piyasası Yoluyla Finansmanı ve İMKB'deki KOBİ'lerle İlgili Ampirik Bir Çalışma", **I.Orta Anadolu Kongresi: KOBİ'lerin Finansman ve Pazarlama Sorunları**, Nevşehir, 2001, s. 223.
[262] Aras, **Küreselleşme…**, **a.g.e.**, s. 12.

birleşme işlemleri konusunda ve yabancı şirket evlilikleri ve yatırım finansman konusunda danışmanlık hizmeti vermektedir[263].

Bunun paralelinde KOSGEB'de KOBİ'leri sermaye piyasasına çekmek için çeşitli modeller geliştirmektedir, bu modellerden biri Yatırım Finansman Şirketleri modelidir. Model şuan için Türkiye'de uygulanamamaktadır. Fakat yakın gelecekte uygulanma şansı oldukça yüksektir. Model kapsamında oluşturulacak olan Küçük İşletme Yatırım Finansman Şirketleri KOBİ'lere fon sağlayacaklardır. Bu arada KOBİ'lere verilecek olan bu fonların teminatını Kredi Garanti Fonu (KGF) sağlayacaktır. Yatırım Finansman Şirketleri kamu ve özel kesimin katılımıyla oluşturulacaktır[264].

4.3. KOBİ'lerde Finansal Yönetim

KOBİ'lerin büyüme ile varlıklarını devam ettirmede en önemli şartlardan biri finansmandır. KOBİ'ler genelde farklı finansman alternatiflerinden yararlanma ve finansman yolları arasında denge kurma konusunda sorunlarla karşılaşırlar. KOBİ'lerin finansman sorunlarının temelinde özsermaye ve işletme sermayelerinin yetersiz oluşu gelmektedir. Özsermaye yapıları yeterli olmayan işletmeler büyümede ve faaliyetlerini sürdürmede aksaklıklar yaşamaktadırlar.

4.3.1. KOBİ'lerin Finansman Kaynakları

KOBİ'lerin ihtiyaçlarının giderilmesi için kullanabilecekleri kaynaklar; özsermaye ve özsermaye nitelikli fonlar, krediler, finansal kiralama, factoring, satıcı kredileri, sermaye piyasasından sağlanan fonlar ve devlet destek ve yardımlarıdır.

4.3.1.1. Özsermaye ve Özsermaye Nitelikli Fonlar

Özkaynaklar, bir işletmenin özsermayesi, yedekleri, ayırdığı karşılıklar ve işletme bünyesinde bırakılan kâr toplamından ibarettir.

---

[263] Çolakoğlu, **a.g.e.**, s. 150.
[264] Aras, **Küreselleşme…**, **a.g.e.**, s. 13.

Türkiye'de faaliyet gösteren KOBİ'ler, genellikle ilk kuruluş aşamasında yapmış oldukları yatırımları özkaynakları ile gerçekleştirmektedir. Özkaynakların yanısıra, firmanın sahip olmadığı ancak kısa ya da belli bir vadede işletmeden geri istenmeyecek ve genellikle de maliyetsiz bir kaynak da firma ortaklarından alınan borçlardır.

Firma ortakları sermaye artırımına ilişkin yükümlülükler ya da bürokratik işlemler nedeniyle ellerindeki fonları sermaye olarak şirkete koymak yerine ihtiyaç duyulan fonları şirkete borç verme eğilimindedir. Bunun yanısıra özkaynakla finansman doğrudan doğrudan ortaklardan sağlanabileceği gibi sermaye piyasası yoluyla da sağlanabilmektedir[265].

4.3.1.2. Krediler

Diğer işletmeler gibi KOBİ'lerin de en çok ihtiyaç duydukları ve en çok kullanma yoluna gittikleri finansman kaynaklarından biri kredilerdir. Türkiye'de ki temel bankacılık verilerine göre toplam krediler 366.821 Milyar TL'dir[266]. Ancak KOBİ'lerin Türkiye'deki toplam işletme sayısının %99,5'ini, kayıtlı istihdamın %61'ini ve katma değerin %27'sini oluşturmasına rağmen kredilerden aldıkları pay ekonominin en iyi yıllarında dahi %4'ün üzerine çıkamamıştır[267].

Türkiye'de KOBİ'lere yönelik olarak kullandırılan kredi türleri, KOBİ Destekleri bölümünde ayrıntılı olarak incelenmiştir.

4.3.1.3. Satıcı Kredileri

KOBİ'lerin en çok kullandığı finansman yöntemi satıcı kredileridir. Satıcı kredileri bir şirkette hammadde, ticari mal, araç, gereç makine ve teçhizat satan firmaların satılacak mal için belli bir vade tanıması ya da belli bir ödeme planına bağlamasını ifade etmektedir[268].

---

[265] Aras, **Küreselleşme…**, **a.g.e.**, s. 10.
[266] (Çevrimiçi) http://www.bddk.org.tr/websitesi/default.aspx, (Erişim Tarihi: 06.06.2009)
[267] TSPAKB, **Dünya Uygulamaları Çerçevesinde KOBİ Borsaları**, İstanbul: TSPAKB Yay., 2006, s. 1.
[268] Aras, **Küreselleşme…**, **a.g.e.**, s. 18.

Satıcı kredileri prosedürünün diğer kredilere oranla daha basit olması nedeniyle KOBİ'lerin sık kullandığı bir finansman yöntemi olmakla birlikte, işlemde bir ödeme vadesi ya da bir ödeme planının bulunması nedeniyle satıcı ilave bir maliyetle karşı karşıya kalmaktadır. Burada dikkat edilmesi gereken konu, söz konusu ilave maliyetin mal bedeline yüklenmesi durumunda alıcı firma tarafından vadeden kaynaklanan maliyetin, diğer alternatif finansman yöntemlerinin maliyetleri ile karşılaştırılarak karar verilmesidir.

Satıcı kredilerinde ödeme aracı olarak en fazla başvurulan yöntem ise vadeli çek uygulamasıdır. Bu yolla firmalar kendilerine kısa vadeli bir finansman kaynağı yaratmaktadırlar. Burada en büyük sorun çek tahsilatında ortaya çıkacak bir gecikmenin işletmenin ödemelerini de aksatması nedeniyle kısa süreli nakit sıkıntısına ve ödeme güçlüğüne girilmesine neden olmaktadır. Özellikle kriz dönemlerinde ödenmeyen çek ve senetler KOBİ'lerin önemli finansal sıkıntılar yaşamasının nedenlerindendir[269].

4.3.1.4. Finansal Kiralama

Finansal kiralama (leasing) kavramının genel kabul görmüş tek bir tanımı bulunmamakla birlikte; finansman güçlüğü çeken kişi ve kuruluşların sahip olmak istedikleri taşınır veya taşınmaz malları, belirli bir süre kira bedeli karşılığı imzalanan bir sözleşme ile kiralayarak; kiracının kullanımına sunulmasını sağlayan bir finansman yöntemidir[270]. Türkiye'de 1985 yılı 3226 sayılı "Finansal Kiralama Kanunu" ile uygulanmaya başlayan leasing, ilk olarak bankaların bünyesinde bulunan şirketler tarafından gerçekleştirilmiştir[271].

İşletmelerin yatırım finansmanını kolaylaştıran bu yöntem ile şirketler özkaynak veya kredi kullanarak yatırım yapmak yerine, leasing şirketinin satın alıp kiralamasını sağlayıp daha sonra cüzi bir miktar ile ihtiyaçları olan o mala sahip

---

[269] **a.g.e.**
[270] Pelin Kubilay, "Leasing, Factoring, Forfaiting", **TOSYÖV II. KOBİ Zirvesi**, Aralık 2003, s. 195.
[271] Şaban Uzay ve Ergün Küçük, "Leasing, Factoring ve Barter Finansman Tekniklerinden KOBİ'lerin Yararlanma Düzeylerinin Araştırılması: Kayseri Uygulaması", (Çevrimiçi) www.kobinetm.org.tr/hizmetler/bilgibankasi/ekonomi/OAKDocs/OAKT23.pdf, (Erişim Tarihi: 25.04.2009), s. 2.

olmaktadırlar. Finansal kiralama avantajı ile işletme üretimini yeni teknolojilere ayak uydurarak, teknolojinin avantajlarından faydalanmış olacaktır[272].

Leasing işleminin kredilerden bazı farklılıkları bulunmaktadır. Leasing işleminde mal bedelinin kredi alana değil, satıcı firmaya verilmesi, bilanço dışı işlemler olması nedeniyle şirketin borç ve varlıklarında herhangi bir değişime neden olmaması, KDV konusunda makine, teçhizat alımlarında %1 gibi avantajların bulunması ve kira ödemelerinin tamamının gider olarak kaydedilebilmesi bunlardan bazılarıdır[273].

Duran varlık alımının yanısıra, firmaların finansman ihtiyacı duyması halinde bahsedilen avantajlardan yararlanmak üzere firmanın sahip olduğu sabit değerler finansal kiralama şirketine satılarak tekrar kiralanmaktadır. Böylelikle makine parkında herhangi bir değişim olmadan finansman sağlanmış olmaktadır. Bu işlem Satış ve Geri Kiralama (sale and leaseback) olarak adlandırılmaktadır[274].

Leasing, işletmelere özkaynaklarını tüketmeden yatırımları için %100 finansman, kazandıkça ödeme olanağı, istikrarlı bir finansman yöntemi olup pasif hanesinde borç olarak gözükmediği gibi KDV avantajı, kiralama için yapılan ödemeler vergi avantajı, banka kredilerine göre maliyet avantajı, teminat kolaylığı, iflas halinde bile konu ekipman iflas masası dışında kalarak yükümlülükten kurtarma, orta vade olanağı, sözleşme sonunda sembolik bir fiyata ekipmana sahip olma ve teşvik avantajları sağlamaktadır[275].

Leasingin avantajları olduğu gibi dezavantajları da bulunmaktadır. Leasingin kullanımındaki sınırlamalar, hurda değerinden yararlanamama durumu, kredi değerliliğinde düşüş ayrıca döviz cinsinde yapılacak leasing kullanımında yaşanabilecek bir enflasyon veya devalüasyon durumunda leasingden olumsuz etkilenme söz konusu olmaktadır[276].

---

[272] Çolakoğlu, **a.g.e.**, s. 170.
[273] Arif Uğur, **KOBİ'ler İçin Alternatif Finansman Yöntemleri**, Ankara: Sinemis Yay., 2006, s. 79.
[274] **a.g.e.**, s. 80.
[275] Çolakoğlu, **a.g.e.**, s. 170.
[276] Şaban Uzay, **a.g.e.**, s. 3.

Finansal kiralama türleri ise aşağıdaki gibidir[277]:

- **Yurtiçi Kiralama:** İhtiyaç olan yatırım malının, Türkiye'den veya dünyanın herhangi bir yerinden leasing şirketi tarafından satın alınarak kiralanması olup iki tarafında hem leasing şirketi hem de kiracının yurt içinden olması gerekmektedir.

- **Uluslararası Kiralama:** Herhangi bir yatırım malının, yurtdışında yerleşik faaliyette bulunan bir leasing şirketince satın alınarak kiralanması olup bu işlemin gerçekleşmesinde Türkiye'deki leasing şirketi sadece aracılık yapmaktadır.

- **Satışa Yardımcı Kiralama:** Pazar payını artırarak müşteri potansiyelini büyütmek isteyen üretici ve satıcı firmalara, müşterilerine alternatif finansman olanakları sağlamaları için leasing şirketi tarafından verilen hizmettir. Burada satıcı firma, müşterisine peşin ve vadeli satış önerileriyle birlikte leasing şirketinden almış olduğu opsiyon ile kiralama hizmetini de önerebilmektedir.

- **Satış ve Geriye Kiralama:** Sadece yatırıma baslarken değil, faaliyet süresi içerisinde nakit girişine ihtiyaç duyulduğunda leasing şirketinin devreye girerek, nakit ihtiyacı olan isletmenin satmak istediği yatırım mallarını satın alarak değerini nakit olarak ödeyip, o malı aynı işletmeye kiralaması ve kira süresinin sonunda da tekrar sembolik bir bedele işletmeye satılmasıdır.

2009 yılının 1. döneminde Türkiye'de gerçekleşen toplam leasing işlem tutarı ve sözleşme adedi;

- 2009 yılı I. Dönem İşlem Hacmi 416.966 bin USD,
- 2009 yılı I. Dönem işlem Hacmi 2008 yılı I. Dönem İşlem Hacmine göre (1.443.933 bin USD) %-71 olarak,

[277] Çolakoğlu, **a.g.e.**, s. 171.

- 2009 yılı I. Dönem İşlem Hacmi, 2008 Yılı IV. Dönem İşlem Hacmine göre (813.469 USD) %-49 olarak,
- 2009 yılı I. Dönem sözleşme adedi 1.074 olup, 2008 yılı aynı dönemde sözleşme adedi 6.614 olup %-84 olarak,
- 2009 yılı I. Dönem sözleşme adedi, 2008 IV. Dönem sözleşme adedine göre(2.219) %-52 olarak gerçekleşmiştir.

4.3.1.5. Factoring

Factoring, genellikle kısa vadeli alacak haklarının "factor veya factoring şirketi" olarak adlandırılan kuruluşlara satılması suretiyle, işletmelere fon sağlama olanağı veren bir finansman yöntemidir[278].

Yapılan factoring anlaşması ile factor'un üstlendiği görevler; satıcı firmanın kredi satışlarının muhasebesini tutma, vadesi gelmiş kredi satışlarının tahsilâtını yapma, alacakların tahsil edilememesi halinde ise zararı karşılama, kredili satış tutarlarının belirli bir oranında satıcı isletmeye kredi vermek, müşterilerin mali durumları hakkında bilgi araştırması yapmak ve malların da daha verimli satışını sağlamak amacıyla neler yapılabileceğini araştırmaktır[279].

Türkiye'de factoring uygulamasında bir takım sorunlar bulunmaktadır. Örneğin, Türkiye'de factoring işlemlerinin Banka ve Sigorta Muamele Vergisine (BSMV) tabi olması ve ön ödemede bulunulması halinde mükerrer uygulanması factoringin maliyetini yükseltmektir. Ayrıca factoring işlemleri, genellikle çek ve senet gibi belgeler karşılığında yapılmaktadır. Bunun sonucu, çek ve senetlerin iskontosu işlemi oluşmaktadır. Ayrıca, Türkiye'deki factoring şirketlerinin yanlış uygulamaları, bu şirketlerin "çek ve senet mafyası veya tefeciliğin yasal hali" yaygın imajının oluşmasına yol açmıştır. Bu sorunlar, factoring uygulamasından beklenen zaman ve eleman tasarrufu sağlama, alacakların ödenmeme riskinin ortadan

[278] Ali Ceylan, **Finansal Teknikler**, Bursa: Etkin Kitabevi Yay., 2002, s. 2.
[279] Çolakoğlu, **a.g.e.**, s. 180.

kaldırılması ve ek finansman sağlama işlevlerinin yerine getirilmemesi sonucunu doğurmaktadır[280].

Factoring; yapılan kredili satışların müşteri hesaplarını ayrı ayrı tutmak yerine tek bir hesap altında tutan ve müşteriler hakkında bilgi sahibi olarak vadesi gelmiş olan kredi satışları tahsil eden factorun gerekli donanıma sahip olması ve daha uygun ve daha ucuz maliyet ortamı sağlayarak muhasebe işlemini üstlenmesi, yapılan satışların vadesi geldiği zaman tahsil edilebilme garantisi sağlama veya tahsil edilememesi halinde bile bu zararın factor tarafından karşılanması ile doğacak kayıpları ortadan kaldırması, yapılan kredili satışların vadesini beklemeden factor tarafından satışın %80'nin nakit karşılanması vadesi geldiğinde geri kalan %20 tutarını karşılaması bakımından KOBİ'lere finansman, risk ve muhasebe avantajları sağlamaktadır[281].

Tablo 24'de Türkiye ve kıtalardaki faktoring ciro oranları verilmektedir:

Tablo 24. 2008 Yılı Türkiye ve Kıtalardaki Faktoring Ciro Dağılımı (Milyon Dolar)

	YURTİÇİ	YURTDIŞI	TOPLAM
AVRUPA	1.092.584	160.248	1.252.832
AMERİKA	200.291	17.484	217.775
AFRİKA	18.203	498	18.701
ASYA	263.460	70.032	333.492
AVUSTRALYA	46.812	65	46.877
TOPLAM	1.621.350	248.327	1.869.677
TÜRKİYE	21.221	4.230	25.451

Kaynak: (Çevrimiçi) http://www.faktoringdernegi.org.tr/detail.php?sID=9, (Erişim Tarihi: 06.06.2009)

Tablo 24'e göre faktoring kullanmada ciro oranlarına bakıldığında, toplamda en fazla 1.252,832 Milyon Dolar ile Amerika kıtası gelmektedir. Dünyadaki tüm kıtaların 1.869,677 Milyon Dolar düzeyinde olduğu düşünüldüğünde Amerika'nın çok yüksek bir orana sahip olduğu görülmektedir. Türkiye'deki toplam rakam ise;

[280] Şaban Uzay, **a.g.e.**, s. 4.
[281] Çolakoğlu, **a.g.e.**, s. 181.

25.451 Milyon Dolar düzeyindedir. Genel ortalamaya bakıldığında Türkiye'nin ortalamanın altında olduğu görülmektedir.

4.3.1.6. Forfaiting

Forfaiting, özellikle mal ve hizmet ihracatından doğan ve belirli bir ödeme planına göre tahsil edilebilecek olan alacakların bir banka ya da bu alanda uzmanlaşmış bir finansman kurumu tarafından satın alınması olarak tanımlanabilmektedir. Forfaiting, büyük miktarda sermaye gereksinimi duyduğu için leasing ve factoring işlemleri kadar uygulanmamaktadır[282].

Forfaiting işleminde genelde ithalatçının borcu karşılığında ihracatçıya verdiği emre yazılı senet ve poliçeler kullanılıp, işlem gerçekleştikten sonra ihracatçının hiçbir yükümlülüğü kalmamaktadır. Her çeşit alacak forfaiting işlemine konu edilebilirse de, uygulamada emre yazılı senet ve poliçe şeklindeki ticari alacaklar daha güvenli olduklarından tercih edilmektedir. Forfaiting veren kuruluş, belli bir iskonto oranı üzerinden devraldığı senet veya poliçe şeklindeki alacakların karşılığında, teminat olarak banka garantisi talep etmektedir.[283].

Forfaitingin ihracatçı ve ithalatçı açısından birçok avantajı vardır:

İhracatçı açısından Forfaiting'in avantajlarından şu şekilde bahsedilebilir**:** İhracatçı gerçekleştirdiği vadeli satış işlemini nakde çevirip çekilir, her türlü ticari, finansman ve politik risk forfaiting şirketine kalır, ihracatçı isletme belli bir iskonto karşılığında riskinden çekindiği ülkelere ürün satısını rahatlıkla gerçekleştirebilir, herhangi bir sözleşme gerektirmeyen forfaiting, vadeli satışları nakde dönüştürdüğü için ihracatçı bilânçosunun likitidesini artırır, KDV iadesi ile kambiyo dosyası erken kapatılabilir, sabit fiyat avantajından yararlanılır, ihracatçı, risk ile beraber alacağını tahsil etmek için yapacağı masrafı forfaiting şirketine yüklemiş olur, ihracatçı vadeli

[282] Şaban Uzay, **a.g.e.**, s. 5.
[283] KOBİFinans, "Forfaiting Nedir?", (Çevrimiçi) http://www.kobifinans.com.tr/tr/bilgi_merkezi/020203/183, (Erişim Tarihi: 20.04.2009).

satısını nakde çevirebildiği için likitide sıkıntısını karşılayarak geleceğini rahatlıkla görebilmektedir[284].

İthalatçı açısından Forfaiting'in avantajları ise; alternatif bir finansman kaynağı elde edilmesi, borçlanma kapasitesini ve çeşidini artırma imkânı sağlaması, ithal edilen ürünün bilânçoya dâhil edilmesiyle ithalatçı, her türlü yatırım indiriminden faydalanması, işlemlerin hızlı ve basit bir yöntemle gerçekleşmiş olması, ithalatçı bankalardaki nakit kredilerini kullanmak zorunda kalınmaması ve vade sonuna kadar sabit faiz oranı uygulanmasıdır[285].

4.3.1.7. Barter

Barter sistemi, üye olan ortamında bir mal ve hizmet havuzunda toplayıp, o ürüne ihtiyacı olan alıcıların satıcılarla peşin fiyat geçerli olmak üzere, fiyatta anlaşılması sonucu barter şirketinin de onaylaması ile gerçekleştirilen bir takas alışverişidir[286].

Yaşanan ekonomik kriz ile birlikte barter ticareti ön plana çıkmıştır. Barter sayesinde birçok firma içinde bulunduğu sıkıntılı durumdan kurtulmaya çalışmaktadır. Sistem, tüm olumlu yönlerine rağmen, bir yasaya bağlı olmadığından halâ bilgi eksikliği ve denetim problemi yaşamaktadır[287].

İnternet kullanımının artışı ile barter sisteminin kullanımı da kolaylaşmaktadır. Türkiye'de şimdilik 16 şehirde kullanılan barter sistemi, şirketlere nakitsiz finansman sağlaması ve alacak riskini ortadan kaldırılması nedeniyle, içinde bulunulan ekonomik kriz döneminde daha fazla tercih edilmektedir. The Economist dergisinin, 2010'da dünya ticaretinin %50'sinin barter ile yapılacağına yönelik iddiası, bugünkü ekonomik koşullar göz önüne alındığında, oldukça gerçekçi görünmektedir[288].

---

[284] Çolakoğlu, **a.g.e.**, s. 183.
[285] **a.g.e.**, s. 183.
[286] Şaban Uzay, **a.g.e.**, s. 7.
[287] (Çevrimiçi) http://www.e-konomist.net/bolum/barter-dunyasi/, (Erişim Tarihi: 18.05.2009).
[288] KOBİFinans, "Kriz, KOBİ'lerin Barter Kullanımını Artırıyor", (Çevrimiçi) http://www.kobifinans.com.tr/tr/bilgi_merkezi/021403/22000, (Erişim Tarihi: 17.05.2009).

Türkiye'de barter sistemi ile ticaret yapılmasına olanak tanıyan, 20'nin üzerinde şirket vardır. Türkiye'de barter pazarının yaklaşık %85'ini elinde bulunduran Türk Barter, özellikle KOBİ'lerin kriz döneminde bu sistemden faydalanmalarını sağlamak amacıyla, Türkiye'yi il il gezerek, barter sistemini anlatmaktadır. Türkiye barter pazarının yaklaşık 600 Milyon TL olduğunu söyleyen Türk Barter yetkililerinin, 2015'deki hedefi ise 4 Milyar TL'dir[289].

Barter kullanımının getirdiği avantaj ve dezavantajlar mevcuttur. Barter kullanımı birtakım avantajlar sağlamaktadır: Barter sistemindeki firmalar nakit para kullanmadan mal ve hizmet takası gerçekleştirebilmektedir, barter sisteminin gerçekleştirilmesindeki amaç, sisteme üye firmaların atıl kapasite ve stoklarının eritilmesini sağlama, finansman maliyetini düşürme, yeni pazar payını paralel olarak ciroyu artırmaktır, uluslararası pazarlara açılmada kolaylık ve ihracatı daha kolay gerçekleştirmeyi sağlamaktadır, barter sistemi içerisinde faaliyet gösteren her firma aynı zamanda pazarlama bilgi-iletişim hizmetlerinden de yararlanmaktadır, reklam ve tanıtım avantajları sağlayarak firmaların yeni müşteri ve pazarlara ulaşımını sağlamaktadır[290].

Barter kullanımının dezavantajları ise; sistemde hizmete sunulan malların stokta kalan düşük kaliteli malların olması durumunda sistemin cazibesi azaltmakta, hem alımda hem de satımda %2 ile %4 arasında alınan komisyon işlemi sistemden yararlanmayı isteksizleştirmekte, alışverişin tüm sorumluluğunun barter sistem isleticisine ait olması kullanılan barter sisteminin güvenilir olmasını zorunlu kılmaktadır[291].

4.3.1.8. Risk Sermayesi

1980'li yıllardan beri gelişmiş ülkelerde başarılı bir şekilde uygulanan risk sermayesi yoluyla finansmanın amacı, finansal gücü yeterli olmayan dinamik ve

[289] KOBİFinans, "Kriz, KOBİ'lerin Barter Kullanımını Artırıyor", (Çevrimiçi) http://www.kobifinans.com.tr/tr/bilgi_merkezi/021403/22000, (Erişim Tarihi: 17.05.2009).
[290] Özlem İpekgil Doğan ve Mehmet Marangoz, "KOBİ'lerin Dış Pazarlara Açılmada Karşılaştıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri ve Bir Uygulama", (Çevrimiçi) http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/ead/tanitimkoordinasyondb/kobi.doc, (Erişim Tarihi: 12.05.2009), s. 3.
[291] Şaban Uzay, **a.g.e.**, s. 8.

yaratıcı girişimcilerin yatırım projelerinin gerçekleştirilmesini sağlayacak olanaklar sunmaktır. Risk sermayesi modeli KOBİ'lerin kuruluş aşamasında ve iş geliştirme, büyüme süreçlerinde öz sermaye iştiraki veya kredi sağlamaya yönelik olarak işlev görmektedir. Bu yolla halka açılacak KOBİ'lere köprü kredisi sağlama olanağı doğmaktadır. Bunun yanında, işletme içindeki faaliyetlerin sürdürülmesine ve kurumsallaşmaya yönelik olarak ya da işletme dışındaki potansiyel girişimci ve yöneticilere işletmenin kontrol ve yönetimi için gerekli olan sermayeyi sağlamaktadır[292]. Bu tür yatırımlar, yüksek risk taşımakla birlikte gelecekte ortalamanın üzerinde kâr sunmaları beklenir[293].

Risk sermayesinin kârlılığı, esas olarak girişimci şirketin hisse senetlerine yapılan şirketin hisse senetlerinin borsada satılması sonucu elde edilecek kazanç arasındaki farktan oluşmaktadır. Risk sermayesi şirketlerinin girişimci şirketlerin finansmanında kullandıkları önemli finansman araçları, hisse senedi, hisse senedine dönüştürülebilir tahvil ve tercihli hisse senedidir[294].

Risk sermayesinde temel amaç, yüksek gelişme potansiyeline sahip ve rekabet üstünlüğü olan işletmelere uzun vadeli yatırım yapmaktır. Risk sermayesi modeli, uygulamada temelini oluşturan kurumlar fon toplayan ve bu fonları sabit sermaye yatırımlarına dönüştürmede uzmanlaşmış finans kuruluşları olan risk sermayesi şirketleridir.

Risk sermayesinin uygulanması; uzun vadeli yatırımlar için uygun ve dayanaklı yatırım sermayesi kaynaklarının olması, risk sermayesi finansının, özellikle KOBİ'lere finansal destek sağlayan bir finans yöntemi olması, yeni ve denenmemiş proje ve yatırımlara finans olanağı sağlanması gibi avantajlar sunmaktadır[295].

Kullanmak için herhangi bir sektör kısıtlaması olmayan bu sermaye türleri büyük işletmeler tarafından da kullanılmaktadır, ancak KOBİ'ler için özel önemleri

[292] Aras, **Küreselleşme…**, **a.g.e.**, s. 19.
[293] Tülay Zaimoğlu, **Risk Sermayesi ve Türkiye'de Uygulama Olanakları**, Ankara: SPK Yay., 2001, s. 3.
[294] Çolakoğlu, **a.g.e.**, s. 173.
[295] **a.g.e.**

vardır. Çünkü KOBİ, banka borcu veya şahsi yatırımcıların çeşitli sebeplerden finanse edemediği yatırımlarını bu sermaye ile hayata geçirilebilmektedir. Üstelik fon danışmanları yönetim süreçlerinde aktif oldukları için firma önemli ölçüde profesyonellik kazanmaktadır. Böylece KOBİ gelişirse hem kendisi hem de kendisine yatırım yapanlar kârlı çıkmaktadır. Bu yüzden şartları yerine getiren KOBİ için bu sermaye türleri oldukça önemli bir alternatiftir[296].

Türkiye'de ilk defa risk sermayesi benzeri bir şirket niteliğinde kurulan KOBİ Girişim Sermayesi Yatırım Ortaklığı A.Ş.'nin (KOBİ A.Ş.) ortakları Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB), Türkiye Esnaf ve Sanatkârları Konfederasyonu (TESK), KOSGEB, Türkiye Halk Bankası, Halk Leasing ve Türkiye'nin en önemli 16 sanayi ve ticaret merkezinde faaliyet gösteren ticaret ve/veya sanayi odaları ortaklığında KOBİ'lerin finansman ihtiyacını karşılamak amacıyla faaliyete geçirilmiştir. KOBİ A.Ş. ödenmiş sermayesi 20 Milyon TL olan, KOBİ'lerin rekabet güçlerini artırarak geleceklerine ışık tutmakta ve geleceğe daha güvenle bakmalarına olanak sağlayan bir girişim sermayesi şirketidir[297].

Deloitte Türkiye'nin 2007 yılında hazırladığı "Türkiye'de Girişim Sermayesi" isimli rapora göre 1999 – 2000 döneminde uluslararası makro koşullardaki düzelmeler, buna bağlı ekonomik etkiler ve IMF programının Türkiye'de uygulanmaya başlaması ile ilk girişim sermayesi yatırımları Türkiye'de yapılmaya başlamıştır. Kriz nedeniyle 2001- 2003 yılları durgun geçtiyse de, 2006'da yatırımlar hızlanmış ve 18 ay içinde 15 şirkete 2,5 Milyar Dolar'ın üstünde yatırım yapılmıştır[298].

4.3.1.9. Sermaye Piyasası Yoluyla Sağlanan Fonlar

Sermaye piyasaları uzun vadeli fon arz ve talebinin karşılaştığı piyasalardır. Bu yönüyle sermaye piyasaları orta ve uzun vadeli fon arzının kısıtlı olduğu bir

[296] "KOBİ'lere Nakit Alternatifi: Girişim Sermayesi", (Çevrimiçi) http://www.bilgicagi.com/index.php?option=com_content&task=view&id=895&Itemid=103, (Erişim Tarihi: 05.06.2009)
[297] KOBİ A.Ş., (Çevrimiçi) http://www.kobias.com.tr/, (Erişim Tarihi: 23.04.2009).
[298] **Private Equity in Turkey: A Practical Guide for Turkish Companies and Investors**, (Çevrimiçi) http://www.deloitte.com/dtt/cda/doc/content/turkey-en_cf_PEinTurkey_210607.pdf, (Erişim Tarihi: 06.06.2009), s. 7.

ortamda, özellikle KOBİ'lerin yatırımları için bir fırsat olarak değerlendirilebilecektir.

Sermaye piyasaları işletmelere fon sağlayarak, riskli projeleri finanse ederek, işletmeler üzerinde denetim işlevini gerçekleştirerek, işletmeleri piyasalara tanıtarak reel sektörün gelişmesini destekleyebilmektedir. Bu açıdan sermaye piyasalarının, Türkiye örneğinde IMKB'nın reel sektör ve KOBİ'ler açısından önemi büyüktür[299].

Şirketlerin sermaye piyasalarından fon sağlamasına yönelik iki temel yol mevcuttur[300]:

Bunlardan biri tahvil ihracı, diğeri de hisse senetlerinin borsada satışı ile halka açılmaktır. Tahvil ihracı, piyasadaki güven sorunu ve ihraç edilecek tahvillerin DİBS ile rekabeti ve tahvil çıkarılmasına ilişkin maliyetler nedeniyle KOBİ'ler için hayata geçirilmesi zor bir yöntemdir. KOBİ'ler için sermaye piyasası yoluyla finansman sağlanmasında diğer alternatif olan hisse senetlerinin borsada satışı ile halka arz ise İMKB bünyesindeki Ulusal Pazar'a kotasyon koşullarının yerine getirilmesindeki güçlükler nedeniyle oldukça zor bir yöntemdir. Ancak Gelişen İşletmeler Piyasası A.Ş.'nin kuruluşu ile KOBİ'lerin halka açılmasının özendirilmesi ve kolaylaştırılması amaçlanmıştır.

Bu iki temel yöntem dışında "girişim sermayesi yöntemi"yle de KOBİ'lerin finansman sağlaması mümkündür. Bununla ilgili olarak kurulan KOBİ A.Ş. KOBİ'lerin uygun görülen yatırım projelerine iştirak edilmek (belirli oranlarda ortak olunarak) suretiyle finansman sağlamaktadır.

KOBİ'lerin sermaye piyasalarından fon sağlamaları, ancak bir borsanın varlığı ile mümkündür. Ancak halka açılmanın maliyetinin yüksekliği, organizasyon yapısı ve muhasebe sistemlerinin borsa açısından zorunlu kılınan şartları yerine

[299] Aras, **Küreselleşme…**, **a.g.e.**, s. 10.
[300] **a.g.e.**, s. 14.

getirememe ve kayıt dışı kalma isteği gibi nedenlerle KOBİ'lerin halka açılarak fon sağlamaları zor görünmektedir[301].

Türkiye'de KOBİ'lerin sermaye piyasaları aracılığı ile hisse senedi ve tahvil ihraç etmesi yaygın olarak görülmemektedir. Gerek ellerinde fon fazlası olan yatırımcılar, gerekse fon ihtiyacı olan KOBİ'ler sermaye piyasası araçlarını kullanmakta isteksiz davranış göstermektedir. Türkiye'de sermaye piyasasının yeterince derinlik kazanamamış olması, spekülatif dalgalanmaların bulunması, bilgi eksikliği gibi nedenlerle yatırımcılar ve fon ihtiyacı olan işletmeler sermaye piyasası aracılığıyla fazlaca işlem yapmamaktadırlar[302].

Türkiye'de İMKB bünyesinde Ulusal Pazarın yanı sıra; Bölgesel Pazar (İkinci Ulusal Pazar) ve Yeni Ekonomi Pazarı da bulunmaktadır. Bölgesel Pazar; İMKB Kotasyon Yönetmeliği'ndeki kotasyon koşullarını sağlayamayan şirketler ile gelişme ve büyüme potansiyeli taşıyan KOBİ'lerin Sermaye Piyasaları'ndan kaynak temin etmelerine olanak sağlamak, söz konusu şirketlerden Borsa Yönetim Kurulu'nca Borsa'da işlem görmesi uygun görülenlerin hisse senetlerine likidite sağlamak ve bu senetlerin fiyatlarının düzenli ve şeffaf bir piyasada, rekabet koşulları içinde oluşmasını sağlamak amacıyla kurulmuştur[303].

4.3.2. Türk KOBİ'lerine Destek Veren Ulusal ve Uluslararası Kurum ve Kuruluşlar ile Uygulanan Destek Programları

KOBİ'ler bir ülkenin sosyo-ekonomik yapısı içerisinde endüstrileşmenin, sağlıklı kentleşmenin ve optimum dağıtım ve ticaret uygulamalarının sürükleyici faktörü önemli ve vazgeçilmez bir öğesini teşkil etmektedir. Türkiye'de, son yıllarda çeşitli platformlarda KOBİ'lerin desteklenmesi ve her türlü yardımın yapılması için bütün meslek kuruluşları göreve çağırılmakta ve bu işletmelere yönelik düzeltmeler getirilmektedir.

---

[301] Erkan, **a.g.e.**, s. 88.

[302] Hatice Biçen Yılmaz, "KOBİ'lerin Finansman Sorunu ve Sermaye Piyasası Yoluyla Çözümü", (Çevrimiçi) http://www.paradoks.org/ index.php?option=com_content &task=view& d=61& temid (Erişim Tarihi: 12.03.2009).

[303] (Çevrimiçi) http://www.imkb.gov.tr/halkaarz/pazarlar.htm#ikinciulusal, (Erişim Tarihi: 20.05.2009)

Türk KOBİ'lerine destek veren kurum ve kuruluşlar; kurumsal ve fiziksel alanda altyapı desteği veren, finansal konularda destek veren yapılar olarak ayrılabilir:

4.3.2.1. KOBİ'lere Kurumsal ve Fiziksel Alt Yapı Desteği Veren Kuruluşlar

Küreselleşen dünya pazarında hızla artan rekabet, büyük şirketler gibi KOBİ'ler için de büyük bir tehlike olmuştur. Bu gelişme KOBİ'leri, kurumsal stratejiler oluşturmak, teknoloji ve ürün geliştirmek, kalite sistemleri kurmak, işlevsel bilgi kaynaklarına ulaşmak, üretimini bilimsel temellere oturtmak, dış pazarlara açılmak gibi ihtiyaçlarla karşı karşıya bırakmıştır. KOBİ ölçeğinde firmaların bu görevleri tek başına yerine getirmesi ve dünya pazarında rekabet edebilir düzeye yükselmesi olanaklı değildir. Bu nedenle Türkiye'de KOBİ'lere yönelik kamu ve sivil kesim destekleri gelişmekte ve çeşitlenmektedir.

Türkiye'de küçük sanayi kesiminin sağlıklı bir değişim ve gelişim gösterebilmesi amacıyla, söz konusu isletmelere bazı finansal desteklerin yanında, kurumsal ve fiziksel alt yapı desteklerinin sağlanmasına da çalışılmaktadır. İşletmelere alt yapı ve finansal destek veren kuruluşlar aşağıda belirtilmiştir[304]:

Kamu kurumu niteliğindeki kuruluşlar: KOSGEB, Türkiye Halk Bankası, Türkiye Vakıflar Bankası Kredileri, KOBİ A.Ş., KGF, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Küçük Sanayi ve El Sanatları Genel Müdürlüğü, Küçük Sanayi, Sanayi Bölge ve Siteleri Genel Müdürlüğü, GAP Bölgesi Girişim Destekleme ve Yönlendirme Merkezi (GAP GİDEM), Maliye Bakanlığı Milli Emlak Genel Müdürlüğü ve Milli Produktivite Merkezi (MPM).

Mesleki teşekküller: Ticaret ve Sanayi Odaları, Esnaf Kefalet Kooperatifleri ve Küçük Sanayi Kooperatifleri.

[304] Akgemci, **a.g.e.**, s. 40.

Tablo 25. Kamu – STK Koordinasyonu, İşbirliği ve Danışma Mekanizması

Mekanizma	Ulusal Taraflar	Yasal Dayanak
Geri besleme sağlayarak ve Kalkınma Planları hazırlanma surecinde Geçici İhtisas Komitelerine katılarak, karar alma süreçlerine dahil olunması	Tüm ilgili Kamu ve Özel Sektör Kuruluşları, DPT,HM, DTM, MEB, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Çevre ve Orman Bakanlığı, İŞKUR, Üniversiteler, STK'lar	Başbakanlık Genelgesi
TOBB ve TESK'in KOBİ'lerle ilgili bir kamu kuruluşu olan KOSGEB'in İcra Komitesi'nin üyesi olması	TOBB, TESK, KOSGEB, STB, Maliye Bakanlığı, DPT,TÜBİTAK, Üniversite Temsilcisi	KOSGEB Kanunu
Çeşitli kamu ve özel sektör kuruluş temsilcilerinin birçok projede birlikte yer alması, Yenilik Aktarım Merkezleri, AB Merkezleri, AB Kaynaklı Projeler	Tüm ilgili Kamu ve Özel kuruluşlar, STK'lar	Mutabakat Zaptı
STK'lar tarafından, hedef kitle ve kamu arasında bağlantı kurulması, KOSGEB Sinerji odakları	KOSGEB,TESK,TOBB, TESKOMB, TOSYOV, MEKSA	KOSGEB Destek Yönergesi
Sektörel problemleri belirlemek için, TOBB sektör temsilcileri tarafından hükümete raporlar ve öneriler sunması	TOBB	TOBB Kanunu
Teknoparklar, Teknoloji Geliştirme Merkezleri (TEKMER)	Üniversiteler, KOSGEB, STB, TTGV, TUBİTAK	Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanunu, KOSGEB Kanunu
KOBİ Zirvesi (Yıllık)	TOBB ve ilişkili olduğu kamu ve sivil oluşumlar	KOSGEB Kanunu
YOİKK (Yatırım Ortamı İyileştirme Koordinasyon Kurulu)	Çeşitli başlıklar için oluşturulan özel sektör ve kamu temsilcilerinden oluşan Teknik Komiteler	Bakanlar Kurulu Prensip Kanunu

Kaynak: KOSGEB, (Çevrimiçi) http://www.kosgeb.gov.tr, (Erişim Tarihi: 12.04.2009)

Özel kuruluş-vakıflar: Türkiye Orta Ölçekli İşletmeler, Serbest Meslek Mensupları ve Yöneticiler Vakfı (TOSYÖV).

Teknik yardım ve danışmanlık hizmetleri veren diğer kurum ve kuruluşlar ile yurtdışı destekli veya örgütlü diğer kurum ve kuruluşlar: Hollanda Yönetim İşbirliği Programı, Balkan Ülkeleri Ticareti Geliştirme Bölge Merkezi, Birleşmiş Milletler Sınai Kalkınma Örgütü Ankara Ofisi ve Avrupa Yatırım Bankası, Fransız Kalkınma Ajansı (AFD).

KOBİ'lere yönelik uygulanan, destek ve geliştirme programları ile KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı'nın başarısı için, ilgili tarafların işbirliği, uyum, sorun ve bilgi paylaşımının sağlanması ve tamamlayıcılık unsurlarının önemli ölçüde geliştirilmesi gereklidir.

4.3.2.1.1. Ticaret ve Sanayi Odaları

Ticaret ve sanayi odaları, birçok ana faaliyetlerinin yanında KOBİ'lere destek vermek, yatırımlar konusunda çeşitli alt yapıları hazırlama ve ticaret ile ilgili çerçeveleri belirlemek amacıyla kurulmuşlardır. İl ve ilçelerde bulunan odalar ve çeşitli temsilciliklerle görevlerini gerçekleştirmektedirler. Ticaret ve Sanayi odalarını düzenleyen, organize eden Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği'nin görevleri aşağıda belirtilmiştir[305]:

TOBB, Türk girişimcisinin çalışmalarına öncülük ve liderlik eder. Özel sektörün ihtiyaçları doğrultusunda siyasi güce görüş ve çözümlerini iletir. Kanunlar ve düzenlemeler ile ilgili görüşlerini ilgili bakanlıklara, meclis komisyonlarına sunar. Tabanını oluşturan KOBİ'lerin ekonomiden hak ettiği payı alması için oda ve borsalar kanalıyla bilgi ve danışmanlık hizmeti sunar. Ticari, ekonomik ve uluslararası işbirliği alanlarında yararlı olabilecek her türlü bilgiyi üyelerine sunar; ülke, il ve sektör bazında ekonomik raporlar hazırlar.

[305] TOBB, "TOBB Amaç", (Çevrimiçi) http://www.tobb.org.tr/tobbhakkinda/amaci.php, (Erişim Tarihi: 12.04.2009).

Bunun yanında tamamen KOBİ'lere yönelik faaliyetleri ve görevleri de vardır. Bunlar; KOBİ'leri işletme faaliyetlerinde karşılaştıkları sorunların çözümüne yardımcı olmak amacı ile odalar aracılığı ile bilgilendirmek, KOBİ'lerin sorunlarını oda ve borsalar yoluyla veya araştırarak ortaya çıkarmak, sorunları ilgili kurum ve kuruluşların bilgisine sunmak, sorunların çözümü için öneriler ve projeler hazırlamaktır.

TOBB, kendi bünyesinde ve oda/borsaları bünyesinde veya ilgili kurum-kuruluşlarla işbirliği yaparak projeleri uygulayarak, KOBİ'lere yönelik olarak işletme faaliyetleri konusunda pratik bilgileri kapsayan kitapçık, broşür vb. hazırlamaktır ve bunları odalar aracılığı ile dağıtarak, KOBİ'leri bilgilendirmek amacı ile finansman, üretim ve kalite kontrol, pazarlama konularında konferans ve paneller vb. toplantılar düzenlemektedir. Bunlarla birlikte, üst yönetimin verdiği direktifler doğrultusunda çalışmalarını sürdürmek, sorumluluğu içerisindeki tüm çalışanları TOBB menfaatleri doğrultusunda etkin ve verimli bir şekilde sevk ve idare etmek TOBB'un görevleri arasındadır[306].

4.3.2.1.2. Küçük Sanayi Siteleri ve Organize Sanayi Siteleri

Küçük işletmeler için faaliyetlerini sürdürecekleri iş yerlerinin temini en önemli konulardan birisidir. Bu amaçla küçük sanayi siteleri ve toplu işyerleri kurulmaktadır. Bu sayede aynı iş kollarında çalışan işletmelerin bir yerde toplanmaları daha etkili ve etkin olmasını sağlayacaktır.

Sanayi ve Ticaret Bakanlığı çeşitli illerde yapılacak olan Küçük Sanayi Sitelerini, mevcut ise, imar planlarına uygun olarak planlamak, üst yapılarını kredilendirmek, inşaatlarını kontrol etmek ve denetlemek, ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği içerisinde, plan hedeflerine paralel olarak gerekli mevzuat düzenlemelerini yapmak ve bütün faaliyetlerini koordine etmektedir[307].

---

[306] **a.g.e.**, s. 2.

[307] DPT, "Küçük Sanayi Siteleri ve Organize Sanayi Siteleri", (Çevrimiçi) http://www.dpt.gov.tr/DYS/DokumanAra.aspx?RootRef=0&Ara=K%c3%bc%c3%a7%c3%bck+Sanayi+Siteleri+ve+Organize+Sanayi+Siteleri, (Erişim Tarihi: 12.04.2009), s. 1.

Tablo 26. Küçük Sanayi Sitelerinin Üstyapı ve Altyapı İnşaatları İçin Verilen Kredilerin Şartları ve Faiz Oranları

GELİŞMİŞ İLLER (*)	N O R M A L İ L L E R	KALKINMADA ÖNCELİKLİ YÖRE KAPSAMINDAKİ İLLER
Bakanlık Katılımı Üstyapı 50% Altyapı 100 % Faiz Oranı 6 % Geri Ödeme **(2 yıl ödemesiz+9 yıl)** Toplam: 11 Yıl	Bakanlık Katılımı Üstyapı 60% Altyapı 100 % Faiz Oranı 3 % Geri Ödeme **(2 yıl ödemesiz+11 yıl)** Toplam: 13 Yıl	Bakanlık Katılımı Üstyapı 70% Altyapı 100 % Faiz Oranı 1 % Geri Ödeme **(2 yıl ödemesiz+13 yıl)** Toplam: 15 Yıl
İl Adı 1. Adana 2. Ankara 3. Antalya 4. Bursa 5. İstanbul 6. İzmir 7. Kocaeli (*) İstanbul ve Kocaeli İlleri ile Adana, Ankara, Antalya, Bursa ve İzmir Büyükşehir Belediye sınırları içi Gelişmiş Yöredir.	**İl Adı** 1. Adana(*) 2. Afyon 3. Ankara(*) 4. Antalya(*) 5. Aydın 6. Balıkesir 7. Bilecik 8. Bolu 9. Burdur 10.Bursa(*) 11. Çanakkale(**) 12. Denizli 13. Edirne 14. Eskişehir 15. Gaziantep 16. Hatay 17.Isparta 18.İçel 19.İzmir (*) 20.Kayseri 21.Kırklareli 22.Konya 23. Kütahya 24.Manisa 25.Muğla 26.Sakarya 27.Tekirdağ 28. Uşak 29.Yalova 30.Düzce (*) Büyükşehir Belediye sınırları dışı Normal Yöredir (**) Bozcaada ve Gökçeada İlçeleri hariç	**İl Adı** 1. Adıyaman 2. Ağrı 3. Amasya 4. Ardahan 5. Artvin 6. Bartın 7. Batman 8. Bayburt 9. Bingöl 10. Bitlis 11. Çanakkale (Bozcada ve Gökçeada İlçeleri) 12. Çankırı 13. Çorum 14. Diyarbakır 15. Elazığ 16. Erzincan 17. Erzurum 18. Gümüşhane 19. Hakkari 20. Iğdır 21. Kahramanmaraş 22. Karabük 23. Kars 24. Kastamonu 25. Kilis 26. Malatya 27. Mardin 28. Muş 29. Siirt 30. Sinop 31. Sivas 32. Şanlıurfa 33. Şırnak 34. Tokat 35. Tunceli 36. Van 37. Yozgat 38. Zonguldak 39.Osmaniye 40.Aksaray 41.Giresun 42.Karaman 43.Kırıkkale 44.Kırşehir 45.Niğde 46.Ordu 47.Rize 48.Nevşehir 49.Trabzon 50.Samsun

Kaynak: (Çevrimiçi) http://www.sanayi.gov.tr/webedit/gozlem.aspx?sayfano=1529, (Erişim Tarihi: 06.06.2009)

Tablo 26'da Küçük Sanayi Sitelerinin üstyapı ve altyapı inşaatları için verilen kredilerin geri ödeme şartları ile kredilendirme ve faiz oranları belirtilmiştir. Bu oranlar 01.01.2009 tarihinden itibaren geçerlidir.

Organize Sanayi Bölgeleri (OSM) ise; birbirleri ile uyumlu üretim yapan küçük ve orta ölçekli sanayi kurulularının planlı bir alanda ve ortak alt yapı hizmetlerinden yararlanacak şekilde standart fabrikaların toplandığı alanlar olarak tanımlanabilir. Tablo 27'de Organize Sanayi Bölgelerine verilen kredilerin geri ödeme şartları ile kredilendirme ve faiz oranları verilmiştir:

Tablo 27. Organize Sanayi Bölgelerine Verilen Kredilerin Geri Ödeme Şartları ile Kredilendirme ve Faiz Oranları

	Kalkınmada Öncelikli Yöre Kapsamındaki İller	**Normal İller**	**Gelişmiş İller**
OSB Katılma Payı	1%	5%	10%
Geri Ödeme	5 Yıl Ödemesiz Toplam: 15 yıl	3 Yıl Ödemesiz Toplam: 11 yıl	2 Yıl Ödemesiz Toplam: 9 yıl
Faiz Oranı	**1%**	**3%**	**6%**

Kaynak: (Çevrimiçi) http://www.sanayi.gov.tr/webedit/gozlem.aspx?sayfano=1529, (Erişim Tarihi: 06.06.2009)

Tablo 27'de kalkınma öncelikli yöre kapsamındaki iller, normal iller ve gelişmiş iller ayrımı yapılmıştır. Bu oranlar 01.01.2009 tarihinden itibaren geçerlidir.

4.3.2.2. KOBİ'lere Finansal Destek Veren Kuruluşlar

KOBİ'lere finansal destek veren kuruluşlar amaçları ve görevleri ile birlikte anlatılmıştır. Ayrıca verilen kredilerin oranları ve kredi hacimleri tablolarla belirtilmiştir.

4.3.2.2.1. KOSGEB

İmalat sanayinde faaliyet gösteren küçük ve orta ölçekli işletmelerin küresel rekabet ortamında güçlü olmalarını sağlamak amacıyla kurulan KOSGEB, KOBİ'lere bilişimden, eğitime; krediden pazar geliştirmeye uzanan pek çok konuda destek sağlamaktadır.

KOSGEB'in ilk amacı; Türkiye'nin KOBİ'lerinin küresel rekabet ortamında varlık ve güç olmalarını sağlayan öncü bir kurum olmaktır. Bu çerçevede, ülkenin ekonomik ve sosyal kalkınmasına katkı sağlamak üzere KOBİ'lerin ve girişimcilerin; verimli ve etkin yönetilen, mevcut ve gelecekteki ihtiyaçları doğru öngören, kaliteli ürünleri zamanında ve en uygun maliyetle insana ve çevreye duyarlı olarak üreten, teknolojiyi özümseyen, geliştiren ve yenilikçi/yaratıcı düşünceleri, rekabetçi urun ve hizmetlere dönüştüren, uluslararası pazarda rekabet eden düzeye yükseltilmesi için güçlü işbirlikleriyle destek ve hizmetler sunmaktır[308].

KOSGEB; gelişime açık, uzlaşmacı ve paylaşımcı yaklaşımla hizmet üretmek, hedef kitleye çözüm üretici şekilde davranmak, sistemli çalışma ortamıyla bütünleşmek, ihtisaslaşarak bilgiyi üretmek ve kullanmak, her alanda saygın ve güvenilir olmak, görev alanına giren konularda öncü ve yönlendirici olmak gibi temel değerlere sahiptir[309].

KOSGEB; bilişim, bölgesel kalkınma, danışmanlık ve eğitim, girişimciliği geliştirme, kalite geliştirme, pazar araştırma ve ihracatı geliştirme, teknoloji geliştirme ve yenilik, uluslararası işbirliği geliştirme ve banka kredi faiz konusunda destek vermektedir[310].

KOSGEB yeni dönemde, finansmana erişiminin zor olduğu kriz ortamında KOBİ'lerin "can suyu kredileri"ni vermeye devam etmeyi, KGF'yi daha işler hale getirmeyi amaçlamaktadır. 2008 yılındaki can suyu kredilerinin toplam hacmi 1,6 Milyar TL'dir[311].

- **Sektörlere Göre KOBİ Destekleri**

1. Sıfır Faizli KOSGEB KOBİ Kayıtlı Eleman İstihdamını Destek Kredisi[312]: Bu desteğin amacı ve kapsamı, kayıt içi istihdamın teşviki için uygun

[308] KOSGEB, "KOSGEB Amaç", http://www.kosgeb.gov.tr, (Erişim Tarihi: 21.04.2009)
[309] **a.g.e.**
[310] KOBİFinans, "KOSGEB Destekleri Nelerdir?", (Çevrimiçi) http://www.kobifinans.com.tr/tr/bilgi_merkezi/021611/16126, (Erişim Tarihi: 12.04.2009).
[311] KOSGEB, (Çevrimiçi) http://www.kosgeb.gov.tr, (Erişim Tarihi: 21.04.2009).
[312] KOSGEB, (Çevrimiçi) http://www.kosgeb.gov.tr, (Erişim Tarihi: 21.04.2009).

koşullarda finansal destek sağlamaktır. Bu destekten beklenen yararlar şunlardır: KOBİ'lerin uluslararası düzeyde rekabet etmelerini, ihracata yönelmelerini, kalite ve üretim artışlarının sağlanması. Destek Kredisi, KOSGEB "KOBİ Beyannamesi, Yararlanıcı Durum Tespit Formu (YDTF) ve Stratejik Yol Haritası (SYH) doldurmuş ve onaylanmış KOBİ'ler içinden asgari %50'si küçük ölçekli işletmeler, (1–49 çalışanı olan), %40'ı "Kalkınmada Öncelikli Yöre" ve %60'ı "Normal Yöre ve Gelişmiş Yöre"de yer alan işletmelere kullandırılacaktır.

Kredi tutarı; meslek lisesi ve meslek yüksek okulu mezunu işsizleri istihdam eden KOBİ'lere, istihdam başına 40.000.-TL, yüksek lisans veya doktora yapmış işsizleri istihdam eden KOBİ'lere, istihdam başına 50.000.-TL, ilk, orta, lise, üniversite (teknik üniversite ve teknik eğitim formasyonuna sahip kişiler dahil) işsizleri istihdam eden KOBİ'lere, istihdam başına 20.000.-TL olmak üzere KOBİ başına azami 100.000.-TL olarak belirlenmiştir. Bu kredinin vadesi 18 ay'dır. Kredi vadesi süresince altışar aylık eşit taksitler halinde, üç eşit taksitte ödenir.

2. Sıfır Faizli Deri Sektörü OSB'ye Taşınma Destek Kredisi[313]: Bu kredinin amacı; deri sanayiinde faaliyet gösteren işletmelerin OSB dışındaki üretim faaliyetlerini sona erdirip, kredi vadesi içinde OSB içindeki tahsisli yerlerine taşınmalarını ve üretime başlamalarını desteklemektir.

Bu Destekten Beklenen Yararlar: OSB içindeki tahsisli yerlerine taşınarak çevreye daha az zarar vermeleri ve OSB olmanın getirdiği avantajlar.

Bu Destekten Yararlanacaklar: KOSGEB KOBİ Beyannamesi, Yararlanıcı Durum Tespit Formu ve Stratejik Yol Haritası doldurmuş ve onaylanmış "Deri Sanayinde" faaliyet gösteren işletmelerden, OSB dışındaki üretim faaliyetlerini sona erdirip OSB içindeki tahsisli yerlerine taşınarak üretime OSB'de başlamayı ve sürdürmeyi taahhüt edenleri kapsar.

Destek Oranı ve Üst Limiti: Her bir KOBİ için azami limit, 125.000TL'dır. Deri Sektörü OSB'ye Taşınma Destek Kredisi'nin vadesi toplam 24 ay'dır. İlk 12 ay geri

[313] KOSGEB, http://www.kosgeb.gov.tr, (Erişim Tarihi: 21.04.2009).

ödemesiz ve ilk taksit 12. ayın sonunda ödenmek üzere 6 aylık dönemlerde (12., 18. ve 24. aylarda) 3 eşit taksit halinde geri ödenmek kaydı ile vadelidir.

3. Sıfır Faizli Gıda Sektörü Makine-Teçhizat Destek Kredisi[314]: Gıda Sektöründe imalat yapan KOBİ ölçeğindeki isletmelerin KOSGEB kredi desteği ile makine-teçhizat alarak, üretim ve kalitelerini yükseltilmeleri ve rekabet güçlerini artırmaları amaçlanmaktadır.

Bu Destekten Yararlanacaklar: KOSGEB KOBİ Beyannamesi, Yararlanıcı Durum Tespit Formu ve Stratejik Yol Haritası doldurmuş ve onaylanmış "Gıda Sanayinde" NACE-15 kodunda yer alan üretim konularında faaliyet gösteren işletmeler bu krediden yararlanabilirler.

Destek Oranı ve Üst Limiti: Gıda Sektöründe faaliyet gösteren her bir KOBİ için verilecek Yatırım Kredisi azami tutarı; 125.000 TL'dir. Gıda Sektörü Makine Teçhizat Destek Kredisi'nin vadesi toplam 24 ay'dır. İlk 12 ay geri ödemesiz olmak ve ilk taksiti 12. ayın sonunda olmak üzere 6 aylık dönemlerde (12., 18. ve 24. aylarda) 3 eşit taksit halinde geri ödenecektir.

Tablo 28. Kredi Faiz Destekleri Özet Durum (01.01.2007 - 01.06.2008)

Kredi Faiz Destekleri	Yaratılan Kredi Hacmi (Milyon TL)	Sağlanan Destek KOSGEB Kredi Faiz Tutarı (Milyon TL)	Desteklenen İşletme Sayısı
İhracat Destek Kredisi (557Milyon ABD Doları)	724	25	4.214
Kayıtlı Eleman İstihdamını Destek Kredisi (26.836 kişi istihdam edildi)	579	121	6.843
Deri Sektörü OSB'ye Taşınma Destek Kredisi	12	4	103
Gıda Sektörü Makine Teçhizat Destek Kredisi	42	14	464
e-KOBİ Bilişim Destek Kredisi	3	0,5	201
Toplam	**1.359**	**164**	**11.825**

Kaynak: KOSGEB, **Ekonomik ve Finansal Göstergeler 2008 Raporu,** (Çevrimiçi) http://www.kosgeb.gov.tr, (Erişim Tarihi: 21.05.2009)

[314] KOSGEB, http://www.kosgeb.gov.tr, (Erişim Tarihi: 21.04.2009).

Tablo 28'de KOSGEB tarafından verilen kredilerin 2007-2008 Haziran ayı itibari ile özet durumları verilmektedir. Yaratılan kredi hacimleri, faiz tutarları ile bu şekilde desteklenen işletme sayıları da tabloda belirtilmiştir.

- **KOSGEB İştirakleri I - Kredi Garanti Fonu A.Ş.[315]:** KGF - Kredi Garanti Fonu İşletme Araştırma A.Ş. KOBİ'lerin bankalardan kullandıkları kredilere garanti/kefalet sağlamak üzere, Federal Almanya Hükümeti ile T.C. Hükümeti arasında 14.03.1993 tarihinde imzalanan Teknik İşbirliği anlaşması (GTZ) kapsamında, "KOBİ'ler için Kredi Garanti Fonu Kurulmasına Yardım" anlaşması çerçevesinde kurulmuştur. KGF "KOBİ'lere Finansal Destek Veren Kuruluşlar" başlığı altında ayrı bir bölüm olarak ele alınmıştır.

- **KOSGEB İştirakleri II – ESİM (Elektronik Sanayi İhtisas Merkezi) Test Analiz Hizmetleri A.Ş.[316]:** Şirket Türk Elektrik ve Elektronik sektörüne hizmet vermektedir. Laboratuarın uluslararası akredite bir kuruluş olması nedeniyle, Türk ihraç ürünleri açısından stratejik bir öneme sahip bulunmaktadır. Şirket; EMC – elektromagnetik uyumluluk testleri, LVD – elektriksel güvenlik testleri, İP – yağmurlama Testleri, EMF – elektro magnetik alan testleri ve Vibrasyon testleri, Alçak gerilim ve Elektromanyetik uyumluluk testleri ve belgelendirme (ürün güvenliği ve uygunluk belgesi, Ce işareti için test raporları) Makine Direktifi, Medikal Aletler Direktifi, Telekomunikasyon Terminal Cihazları Direktifleri, Basınçlı Kaplar Direktifi v.b için CE işareti uygunluk belgesi, Taşıt araçları yan sanayi için "c" işareti belgesi, İSO 9000, 14000, QS 9000 belgelendirme, tüm faaliyet alanlarında teknik danışmanlık hizmetleri vermektedir.

[315] KOSGEB, "KOSGEB İştirakleri I - Kredi Garanti Fonu A.Ş.", (Çevrimiçi) http://www.kosgeb.gov tr/Finansman/duyuru.aspx?dID=6, (Erişim Tarihi: 21.04.2009).
[316] KOSGEB, KOSGEB İştirakleri II - Esim Test Analiz Hizmetleri A.Ş., (Çevrimiçi) http://www.kos geb.gov.tr/Finansman/duyuru.aspx?dID=7, (Erişim Tarihi: 21.04.2009).

Tablo 29. ESİM Test Hizmetleri Sanayi ve Ticaret A.Ş. Test ve Belgelendirme Hizmetleri

YILLAR	FİRMA SAYISI	HİZMET ADETİ (ENC, LVD, İSO)
2003	143	230
2004	117	160
2005	173	282
2006	148	208
2007 (Temmuz sonu itibari)	115	123
TOPLAM	**696**	**1003**

Kaynak: KOSGEB, **Ekonomik ve Finansal Göstergeler 2008 Raporu,** (Çevrimiçi) http://www.kosgeb.gov.tr, (Erişim Tarihi: 21.05.2009)

Tablo 29'da KOSGEB iştiraklerinden ESİM Test Hizmetleri San. Ve Tic. A.Ş.'nin 2003-2007 yılları arasında kaç firmaya ne kadar hizmet verdiği görülmektedir. Tabloda zamanla firma sayısının arttığı gözlenmektedir.

- **KOSGEB İştirakleri III - Gelişen İşletmeler Piyasası A.Ş.[317]:** KOBİ'lerin sermaye piyasalarından fon sağlamasına imkân tanıyacak piyasaların kurulması amacıyla Borsa Dışı Teşkilatlanmış Menkul Kıymet Piyasalarının Kuruluş ve Çalışma Esasları Hakkında Yönetmelik 18 Mart 2003 tarih ve 25052 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu çerçevede Gelişen İşletmeler Piyasası A.Ş. kuruluş işlemlerinin tamamlanması için Sermaye Piyasası Kurulu'na 30.11.2005 tarihinde başvuru yapmıştır. Şirket 09.12.2005 tarihinde kuruluş izni almıştır.

- **KOSGEB İştirakleri IV - KOBİ Girişim Sermayesi Yat. Ort. A.Ş.[318]:** Şirket, KOBİ'lerin projelerinin hayata geçirilmesine yönelik sermaye ortaklık yöntemiyle finansman sağlamaktadır. Girişim Sermayesi; sağlanan finansman kaynağı uzun vadeli, geri ödemesiz ve faizsizdir, girişimci şirketlere ortak

[317] KOSGEB, "KOSGEB İştirakleri III - Gelişen İşletmeler Piyasası A.Ş.", (Çevrimiçi) http://www.kosgeb.gov.tr/Finansman/duyuru.aspx?dID=8, (Erişim Tarihi: 21.04.2009).
[318] KOSGEB, "KOSGEB İştirakleri IV - KOBİ Girişim Sermayesi Yat. Ort. A.Ş.", (Çevrimiçi) http://www .kosgeb.gov.tr/Finansman/duyuru.aspx?dID=9, (Erişim Tarihi: 21.04.2009).

olarak finansman sağlar, ortak oldukları şirketlere yeni ürün ve hizmet geliştirme konusunda destek verir, şirketlerin yönetimlerine katılarak şirket stratejisinin belirlenmesi ve şirketin kurumsallaşma sürecine katkı sağlar, genellikle azınlık hissesini (%49) tercih eder ve yatırımdan ortalama 5 yıl içinde çıkar. Öncelikle şirket sahiplerine şirketin o tarihteki değeri üzerinden geri satma, bunun gerçekleşmemesi durumunda üçüncü şahıslara hisse satışı, sahip olunan hisselerin borsada halka arz edilmesi şeklinde olabilmektedir.

Tablo 30'da KOBİ Girişim Sermayesi Yatırım Ortaklığı A.Ş.'nin yatırım ortaklıkları; hisse oranları, katılım tutarları ve katılım tarihleri ile verilmiştir:

Tablo 30. KOBİ Girişim Sermayesi Yatırım Ortaklığı A.Ş. Yatırım Ortaklıkları

Şirket Adı	KOBİ A.Ş. Hisse Oranı (%)	Katılım Miktarı (ABD Doları)	Katılım Tarihi
Butek Makine San. Tic. A.Ş.	45	900.000.-	Temmuz 2006
Makim Makine Teknolojileri San. Tic. A.Ş.	38	2.000.000.-	Şubat 2007
İntermak Makine İmalat İth. San.Tic. A.Ş.	40	1.500.000.-	Temmuz 2007
TOPLAM		**4.400.000.-**	

Kaynak: KOSGEB, **Ekonomik ve Finansal Göstergeler 2008 Raporu,** (Çevrimiçi) http://www.kosgeb.gov.tr, (Erişim Tarihi: 21.05.2009)

- **KOSGEB İştirakleri V – Yazılım Destek A.Ş.[319]:** Türkiye'de yazılım sektörünün ve bu alanda faaliyet gösteren işletmelerin ve girişimcilerin Ar-Ge faaliyetlerinin desteklenmesi amacı ile kurulmuştur. Bu destekler firmaların yapmak istedikleri projeler ile ilgili verilmektedir.

[319] KOSGEB, "KOSGEB İştirakleri IV - KOBİ Girişim Sermayesi Yat. Ort. A.Ş.", (Çevrimiçi) http://www.kosgeb.gov.tr/Finansman/duyuru.aspx?dID=10, (Erişim Tarihi: 21.04.2009).

Tablo 31. Yazılım A.Ş. Destekleri

FİRMA ADI	PROJENİN KONUSU	DESTEK TUTARI (ABD Doları)
Mekatronik Bilgisayar Yazılım Elektronik Sistemleri Tic. Ve San. Ltd. Şti.	YemeniSoft ve FormaSoft prj.	39.329
İstanbul Bilg. İşlem Sistemleri A.Ş.	Netnews web tabanlı haber ve fotoğraf üretim, temin ve arşiv sis.	31.098
Abas Bilgi Sistem. San. Ve Tic. A.Ş.	Abas AKS - MMS Arayüzü prj.	30.816
Elit Bilgisayar Yazılım Tic. Ltd. Şti	Pluk and play projesi.	8.489
Smart Valley Bilişim Eğitim Danışmanlık Ltd. Şti.	Matematik öğretim seti projesi.	15.050
Özer Education Technologies	Matematik öğretim seti projesi.	48.764
Teknokom Elektronik San. ve Tic. A.Ş.	TEOS projesi.	30.000
Deo Ltd. Şti.	Bilgisayar desteği öğretim ve materyallerinin geliştirilmesi projesi	27.230
Prosoft Bilgi Sistemleri Yazılım Araçları ve Dan. San. Tic. Ltd. Şti.	Okul yönetimi sistemi projesi	38.454
Alt Reklam Tanıtım Halkla İlişkiler İletişim sanatları Tic. Ltd. Şti.	Multimedia ve IPIX tabanlı Cd ve internet uygulamaları tas. ve geliştirme.	29.052
TOPLAM		**298.282**

Kaynak: KOSGEB, **Ekonomik ve Finansal Göstergeler 2008 Raporu**, (Çevrimiçi) http://www. kosgeb.gov.tr, (Erişim Tarihi: 21.05.2009)

Tablo 31'de Yazılım A.Ş.'nin destek verdiği firmalar, projeleri ile birlikte verilmiştir. Ayrıca destek tutarları da belirtilmiştir. Yazılım A.Ş.'nin toplam destek tutarı 298.282 ABD Dolarıdır. Bu desteklerden en yüksek payı ise; 48.764 ABD Doları ile Özer Education Technologies almıştır.

4.3.2.2.2. Türkiye Kalkınma Bankası (TKB)

Türkiye Kalkınma Bankası, başta sanayi ve turizm olmak üzere enerji, eğitim, sağlık sektörlerindeki işletmelere; "Proje Esaslı Kredilendirme", "Finansal Kiralama", "İştirak Yoluyla Finansman" temelinde destek sağlamaktadır.

Türkiye'nin kalkınması için, anonim şirket statüsündeki teşebbüslere kârlılık ve verimlilik anlayışı içinde kredi vermek, iştirak etmek suretiyle finansman ve işletme desteği sağlamak, yurtiçi ve yurtdışı tasarrufları kalkınmaya dönük yatırımlara yöneltmek, sermaye piyasasının gelişmesine katkıda bulunmak, yurtiçi, yurtdışı ve uluslararası ortak yatırımları finanse etmek ve her turlu kalkınma ve yatırım bankacılığı işlevlerini yapmaktır[320].

TKB'ye kredi desteği için başvuran yatırımcı şirketlerin projeleri, on inceleme ve istihbarat çalışmasının olumlu olması durumunda teknik, ekonomik ve mali yönden değerlendirilir. Nihai inceleme ve değerlendirme çalışmaları, şirket ve tesis mahalline giderek yerinde incelemelerde bulunan, gerekli bilgi ve belgeleri temin eden teknik, ekonomik ve mali uzmandan oluşan ekip tarafından teknik değerlendirme, ekonomik-mali değerlendirme ve proje yatırım tutarının hesaplanması şeklinde kriterlere göre yapılır. Bu değerlendirme sonuçlarının olumlu olması halinde kredi talebi banka tarafından karşılanır. Yatırımların, Döviz Kazandırıcı Hizmetlerin ve İşletmelerin Teşviki ve Yönlendirilmesi ile ilgili Kararname ve buna bağlı olarak yayımlanan Tebliğ çerçevesinde alınan yatırım teşvik belgesi ile teşvik ediliyor olması, projelere kredi tahsisini garanti edici bir unsur değildir[321].

4.3.2.2.3. Türkiye Sınai Kalkınma Bankası (TSKB)

TSKB'nin misyonu, Türk sanayiinde özel girişimin yatırımlarını desteklemek, yabancı ve yerli sermayenin şirketlere iştirakine aracılık etmek ve sermaye piyasasının büyümesine yardım etmektir.

Tablo 32'de TSKB'nin vermiş olduğu krediler, türleri, kapsamları ve kaynakları ile birlikte verilmiştir.

[320] TKB, "Kuruluş ve Amaçlar", (Çevrimiçi) http://www.tkb.com.tr/kurulus/kanun.htm, (Erişim Tarihi: 21.04.2009)
[321] TKB, "Kredi Değerlendirme", (Çevrimiçi) http://www.tkb.com.tr/kredidegerlendirme.htm, (Erişim Tarihi: 21.4.2009)

Tablo 32. TSKB'nın Vermiş Olduğu Krediler

KREDİ	KAPSAM	KAYNAK
İhracat Finansmanı Aracılık Kredisi	İhracatı olan Firmalar	Dünya Bankası
Yenilenebilir Enerji Kredisi	Su, rüzgar, jeotermal gibi kaynaklardan elektrik üretimi	Dünya Bankası
AYB Kredisi	İmalat Sanayii Tarıma Dayalı Sanayii Turizm, Hizmet Sektörü	Avrupa Yatırım Bankası
AYB Çevre Kredisi	Endüstriyel kirliliği azaltmaya yönelik yatırım	Avrupa Yatırım Bankası (AYB)
Küçük İşletmeler Aracılık Kredisi	İmalat Sanayii Turizm Hizmet Sektörü	Avrupa Yatırım Bankası
Sanayileşme Fonu	İmalat sanayii Tarıma dayalı sanayii Turizm Hizmet Sektörü	Alman Kalkınma Bankası (KFW)
Çevre Kredisi	Sıvı atıkların azaltılmasına yönelik yatırımların finansmanı	Alman Kalkınma Bankası (KFW)
KOBİ Kredisi	KFW tarafından belirlenen 51 ildeki imalat sanayii	Alman Kalkınma Bankası (KFW)
AKKB Kredisi	İmalat sanayii Tarıma dayalı sanayii, Turizm Hizmet Sektörü	Avrupa Konseyi Kalkınma Bankası (AKKB)
AFD Kredisi	Enerji, Sağlık, Eğitim Sektörü öncelikli özel sektör KOBİ'lerinin desteklenmesi	Fransız Kalkınma Ajansı (AFD)
JBIC Kredisi	İmalat sanayii Tarıma dayalı sanayi Hizmet sektörü	Japon Kalkınma Bankası (JBIC)

Kaynak: TSKB, http://www.tskb.com.tr/Kredilendirme.aspx, (Erişim Tarihi: 21.04.2009)

Tablo 32'de de görüldüğü gibi, TSKB farklı alanlarda değişik sektörlere kredi imkânı sağlamaktadır. Bu kredilerin kapsamı, işletmelerin sektörlerine göre değişmektedir. Ayrıca verilen bu kredilerin kaynağı, farklı ülke bankaları tarafından oluşturulmaktadır. Bu yolla sağlanan krediler, özel sektöre önemli bir katkıda bulunmaktadır.

4.3.2.2.4. Halk Bank

HalkBank, 1938'den beri, KOBİ'ler ile özdeşleşen, Anadolu'nun dört bir yanına yayılmış bulunan yüz binlerce KOBİ'nin en büyük destekçisi ve iş ortağı olarak KOBİ'ler ile ilgili her türlü finansal ihtiyaçları karşılamak üzere "HalkBank KOBİ Bankacılığı" kurulmuştur.

HalkBank tarafından verilen KOBİ'lere verilen belli başlı krediler şunlardır[322]:

- **KOBİ İhracat Finansman Destek Kredisi**

Faizinin 2/3 (üçte ikisi) KOSGEB tarafından, 1/3 (üçte biri) ise vade sonunda krediyi kullanan KOBİ müşterisi tarafından karşılanan ihracat destek kredisinin azami limiti 200.000.- Amerikan Dolarıdır. Kredinin vadesi 6 ay (180 gün) dır.

Krediden yararlanmak isteyen İhracatçı KOBİ'lerin;

- 1-250 arasında işçi çalıştıran veya yıllık net satış hasılatı ya da mali bilançosu 25 milyon TL'yi aşmayan,
- İmalat Sanayinde Faaliyet göstermesi,
- Kambiyo mevzuatına göre döviz kredisi kullanma ehliyetine sahip,
- İhracat taahhüt eden veya ihraç kayıtlı satış yapan,
- KOSGEB Veri Tabanına kayıtlı,
- KOSGEB'e verilecek güncel KOBİ Beyannamesi ve YDTF (Yararlanıcı Durum Tespit Formu) onaylanmış, KOBİ olması gerekmektedir.

- **TOBB-HalkBank İşbirlği ile KOBİ'lere Destek Kredisi**

HalkBank, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) ile imzaladığı protokol çerçevesinde 12 ay vade ve yıllık %14,40 faiz oranıyla 50.000 TL'ye kadar kredi ile TOBB üyelerine destek vermektedir. HalkBank ile TOBB arasında

[322] (Çevrimiçi) http://www.halkbank.com.tr/channels/1.asp?id=232, (Erişim Tarihi: 06.06.2009)

imzalanan protokol ile TOBB tarafından HalkBank'a aktarılacak 100 Milyon TL kaynaktan TOBB üyesi Ticaret, Sanayi, Ticaret ve Sanayi Odaları ile Ticaret Borsaları ve Deniz Ticaret Odaları'na kayıtlı firmalara nakit kredi kullandırılacaktır[*].

Kredi,

- Yıllık %14,40 faiz oranı ile
- Asgari 20.000 TL, azami 50.000 TL limitli
- Aylık Eşit Taksitli, 3 ile 12 ay arasında değişen vadelerde kullandırılacaktır.

Kredibilitesi uygun bulunan firmalara Teminat Mektubu Kredisi de kullandırılabilecektir. Kullandırılan teminat mektubu kredisinin konusu iş taahhütlerine yönelik ise 3'er aylık devreler halinde %0,5'tir.

- **Ankara Sanayi Odası-HalkBank İşbirliği ile KOBİ'lere Verilen Destek**

Oda Üyelerine Nakit Kredi;

- Limit azami 500.000 TL
- Kredinin vadesi ödemesiz dönem dahil azami 36 ay'dır.
- Kredi Rotatif, 3 veya 6 ay taksitli veya aylık eşit taksitli olarak kullandırılabilecektir.
- Ödemesiz dönem isteğe bağlı azami 6 ay belirlenebilecektir.
- Krediye uygulanacak faiz oranı; bankanın söz konusu vadelerde kullandırılan aylık eşit taksitli (AET) kredilerin faiz oranından %0.2; borçlu cari hesap (BCH) kredilerin faiz oranından %10 eksik olarak uygulanacaktır.

[*] TOBB üyesi olsa dahi, eczaneler, kooperatifler, döviz büfeleri ve faktoring şirketleri gibi para ticareti ile uğraşanlar, emlakçılar, mali müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler bu krediden faydalanamayacaklardır

Finansal Destek Kredisi;

Finansal Destek Kredisi, firmaların yatırım ve işletme sermayesi ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik değişken faizli bir üründür. Sanayi, tarıma dayalı sanayi işletmeleri ile, turizm, eğitim, sağlık ve bu sektörlerle ilgili hizmet sektöründe faaliyet gösteren firmalara TL veya döviz (USD/EUR) cinsinden kredi kullandırılacaktır. Kredinin üst limiti 3.000.000 TL veya karşılığı EURO/USD olup azami vadesi 60 aydır. Yatırım kredilerinde 12 ay ödemesiz dönem bulunmaktadır. Krediye uygulanacak faiz oranı; söz konusu vadelerde kullandırılan kredilerin faiz oranından %1 (yüzde bir) eksik olarak uygulanacaktır.

Orta ve Uzun Vadeli Proje Kredisi;

Orta ve Uzun Vadeli Proje kredisi, firmaların komple yatırım projelerinin finanse edildiği ödemesiz dönemli, uzun vadeli, değişken faizli bir üründür. İmalat sanayi, tarıma dayalı sanayi, turizm, eğitim, sağlık, ticaret, enerji, bilim ve iletişim teknolojileri sektörlerinde faaliyet gösteren işletmeler ile bu sektörlerle ilgili hizmet sektöründe faaliyetlerini devam ettiren işletmelere TL, USD ve EURO cinsinden kullandırılacaktır.

Kredinin alt limiti; işletme kredilerinde 500.000 USD, yatırım kredilerinde ise 750.000 USD veya karşılığı EURO/TL'dir. Kredinin üst limiti proje bazında belirlenecektir. Krediye uygulanacak faiz oranı; HalkBank'ın söz konusu vadelerde kullandırılan kredilerin faiz oranından %1 eksik olarak uygulanacaktır.

4.3.2.2.5. Eximbank

Eximbank, ihracatçıları, ihracata yönelik üretim yapan imalatçıları ve yurtdışında faaliyet gösteren girişimcileri kısa, orta-uzun vadeli nakdi ve gayrı nakdi kredi programları ile desteklemektedir. Ayrıca, vadeli satış işlemlerini teşvik etmek ve bu yolla ihracat hacmini artırmak, yeni ve hedef pazarlara girilmesini kolaylaştırmak amacıyla vadeli ihracat alacaklarını iskonto etmektedir[323].

[323] KOSGEB, http://www.kosgeb.gov.tr/Finansman, (Erişim Tarihi: 21.04.2009).

Eximbank bünyesindeki krediler farklı özelliklere göre ayrılmaktadır[324]:

- **Kısa Vadeli İhracat Kredileri:**

Türk Eximbank ihracatçı ve ihracat bağlantılı mal üreten imalatçı firmalara, özellikle ihracata hazırlık döneminde finansman gereksinimlerinin karşılanması amacıyla, kısa vadeli ihracat kredileri tahsis etmektedir. Bu krediler TL ve döviz cinsinden, bankalar aracılığıyla veya doğrudan Türk Eximbank tarafından firmalara kullandırılmaktadır.

- **Özellikli Krediler:**

Türk Eximbank, ihracatçıları ve yurt dışında yatırım yapan müteşebbisleri özellikli kredi programları ile de desteklemektedir. Söz konusu kredi programları, standart kredi ve garanti programlarının dışında kalan, ancak bunları tamamlayıcı nitelikteki programlardır.

- **İslam Kalkınma Bankası (İKB) Kaynaklı Krediler:**

Türk Eximbank, İKB ile işbirliği içerisinde sevk sonrası ihracat finansmanı ve ithalat finansmanı programlarına Türkiye Milli Acentesi konumunda aracılık yapmaktadır. Söz konusu programlar, İslam ülkeleri arasındaki ticaret hacmini geliştirmek üzere yürürlüğe konulmuş olup, alıcı kredisi niteliğindedir.

İhracat Finansmanı Programı (Export Financing Scheme – EFS): İKB ile Türk Eximbank arasında 1988 yılında imzalanmış olan anlaşma uyarınca, İKB bünyesindeki finansman programlarından İhracat Finansmanı Programı'na Türk Eximbank aracılık etmektedir. Söz konusu program, alıcı kredisi niteliğinde olup, İKB tarafından yapılan son düzenlemelerle İslam Konferansı Teşkilatı (İKT) üyesi ülkelere gerçekleştirilecek ihracatların yanı sıra İslam ülkesi olmayan diğer ülkelere yapılacak ihracatların da program kapsamında finansmanı mümkün hale getirilmiştir.

[324] Eximbank, http://www.eximbank.gov.tr/html_files/MENU-2.htm, (Erişim Tarihi: 12.04.2009).

Bu finansman programının ihracatçılara kredili satış olanakları ile mevcut ve yeni pazarlarda rekabet imkanlarını arttırabileceği düşünülmektedir.

Vadeleri ise; tarım ürünleri için 6 ay, tüketim malları için 24 ay, hammadde ve ara malları için 36 ay, yatırım malları için 60 aydır (Ancak, istisnai olarak bazı yatırım malları ihracatına ilişkin işlemlerde 120 aya kadar kadar vade tanınabilmektedir). Geri ödemesiz dönem ise 24 aya kadar vadeli işlemler için 6 ay, 24 ayı aşan vadeli işlemler için 12 aydır[325].

Aracılık İşlemleri: Bankanın aracılık etmekte olduğu işlemlerde İslam Konferansı Teşkilatı üyesi ülkelerde mukim ithalatçıların riski İKB tarafından üstlenilmekte olup, kredi onay yetkisi İKB'na aittir. Programdan yararlanmak isteyen Türk ihracatçılar bankaya başvuruda bulunacak, banka tarafından yapılan inceleme sonucunda olumlu bulunan başvurular, İKB'na gönderilmektedir. Mal bedeli, akreditif tahtında gerçekleştirilen sevkiyatı müteakip İKB tarafından ihracatçıya ödenmektedir.

Limit Kapsamındaki İşlemler: Türk Eximbank anılan program kapsamında yürütmekte olduğu aracılık faaliyetlerinin yanı sıra, İKB'ndan temin etmiş olduğu limit çerçevesinde; ithalatçı riskini doğrudan üstlenmek suretiyle de İKT üyesi ülkelere gerçekleştirilecek ihracatların yanısıra, İslam ülkesi olmayan diğer ülkelere yönelik ihracata da finansman desteği sağlamaktadır. Söz konusu program kapsamında, ihracat bedelinin ödenmesine ilişkin fon ihtiyacı İKB tarafından sağlanmaktadır.

İhracata Yönelik İthalat Finansman Kredisi: İKB bünyesinde yürütülmekte olan program kapsamında ihracatçıların İslam Konferansı Teşkilatı'na üye olan veya üye olmayan diğer ülkelerden yapacakları ithalatın finansmanı amacıyla bankaya İKB tarafından 9.049.866,-Euro tutarında bir limit tahsis edilmiştir. Bu program kapsamında; ihraç konusu malın üretiminde girdi olarak kullanılan ara malları ve

---

[325] (Çevrimiçi), http://www.ris-mersin.info/files/files-web/File/islam%20kakinma%20bankasi.ppt, (Erişim Tarihi: 06.06.2009)

hammaddelerin ve ihracata yönelik üretimin gerçekleştirilmesinde kullanılacak yatırım mallarının ithalatına finansman desteği sağlanması söz konusudur.

4.3.2.2.6. Kredi Garanti Fonu (KGF)

KGF, başarı vadeden genç ve yaratıcı girişimcilerle, KOBİ'lerin büyüme ve gelişmelerine destek veren, iyi iş fikirlerinin önündeki teminat yetersizliği engelini ortadan kaldırmaktadır. Banka kredisi olanaklarına büyük işletmeler kadar kolay ulaşamayan küçük işletmelerin bu teminat problemi, KGF kefaleti ile giderilmekte, bu sayede KOBİ'lerin de banka kredileri kullanma imkânı doğmaktadır. Çalışan sayısı 250'den az olan işletmeler KOBİ olarak kabul edilmekte olup, imalat sanayi yanında hizmetler ve madencilik sektöründeki girişimcilerin de talepleri karşılanmaktadır[326].

Kullanılan kredi garantisinin sağlanabilmesi için kefalet talebinde bulunan firmaların değerlendirmeye alınabilmesi için, maktu bir inceleme ücreti alınır. Talebin uygun bulunması ve kredinin KGF'nin kefaleti ile kullanılması durumunda da, kredi vadesi boyunca her yıl peşin olarak, kefalet bakiyesi üzerinden, kefaletin nakdi, gayri-nakdi veya diğer özelliğine göre, yıllık %1 ile %2 arasında değişen oranlarda komisyon alınır. 2009 yılı itibari ile bir KOBİ için kefalet üst limiti 750.000 TL, bu KOBİ'nin doğrudan ya da dolaylı olarak risk grubu oluşturduğu isletmeler için ise kefalet üst limiti 1.000.000 TL'dir.

Tablo 33. Yıllara Göre Kefaletler (2003- 2007)

YILLAR	T.ADET	KEFALET TL
2003	172	13.608.687,30
2004	253	27.010.938,25
2005	235	28.067.274,86
2006	257	31.785.778,47
2007	183	31.159.533,57

Kaynak: KGF, (Çevrimiçi) http://www.kgf.com.tr, (Erişim Tarihi: 21.05.2009).

[326] KGF, (Çevrimiçi) http://www.kgf.com.tr, (Erişim Tarihi: 03.05.2009).

Tablo 33'de yıllara göre kefalet tutarları verilmiştir. Bu rakamlar 2003-2007 yılları arasını kapsamaktadır. Tablo 33'e göre, 2003 yılından 2007 yılına doğru kefalet tutarı artmaktadır. Toplam kefalet tutarı ise 135.000 TL civarındadır.

Bir başvurunun KGF'den yararlanabilmesi için ilk koşul başvuran tarafın KOBİ, esnaf ve sanatkâr, tarımsal işletme, çiftçi, kadın ve genç girişimci olmasıdır. KGF kefaletinin kullanılacağı proje, "kârlı", "gerçekleştirilebilir" ve "yapılabilir" olmalıdır. Projeyi yürütecek yönetim kadrosu proje becerisi ve mesleki deneyime sahip olmalıdır. Proje istihdam artısı sağlamalı ve istihdamı korumalıdır. Proje "kabul edilebilir" risklere sahip olmalıdır. Proje, çevreye karşı duyarlı ve saygılı olmalıdır[327].

Kefalet verilen kredi türleri arasında her türlü kredi için kefalet verilmekte olup, kredi türü konusunda bir sınırlama bulunmamaktadır. Bu uzun vadeli bir yatırım kredisi olabileceği gibi, borçlu cari hesap seklinde nakdi bir kredi ya da akreditif ve teminat mektubu gibi gayri nakdi bir kredi de olabilir. Kredi türleri; yeni iş kurmaya, mevcut tesisin genişletilmesine, hammadde teminine, yeni teknoloji kullanımına, yeni iş yerine taşınmaya, nakit sıkıntısını gidermeye, ithalat ve ihracatın finansmanına yöneliktir. Ayrıca teminat mektubu amaçlı krediler, finansal kiralama ve KOBİ'lerin kullandığı diğer nakdi ve gayri nakdi krediler de mevcuttur[328].

Riskin paylaşımı ilkesine göre çalışan KGF, kredinin en çok %80'ine kadar kefalet vermektedir. KGF, birçok banka ve finans kuruluşları ile işbirliği içerisindedir. Bunlar; Ak Finansal Kiralama A.Ş, Albaraka Türk Katılım Bankası, Asya Katılım Bankası A.Ş., Alternatifbank A.Ş., Denizbank, Finans Finansal Kiralama A.Ş., Finansbank A.Ş., Fortis Bank, Garanti Finansal Kiralama A.Ş., Halk Leasing Finansal Kiralama A.Ş., İş Finansal Kiralama A.Ş., Nurol Yatırım Bankası Anonim Şirketi, Şekerbank T.A.Ş., T.C. Ziraat Bankası A.Ş., Tekstil Bankası A.Ş., Türk Eximbank -Türkiye İhracat Kredi Bankası A.Ş.dir[329].

[327] KGF, (Çevrimiçi) http://www.kgf.com.tr/3degerkistas.htm, (Erişim Tarihi: 03.05.2009).
[328] KGF, (Çevrimiçi) http://www.kgf.com.tr/3hangitur.htm, (Erişim Tarihi: 05.05.2009).
[329] KGF, (Çevrimiçi) http://www.kgf.com.tr/3hangibnkfns.htm, (Erişim Tarihi: 05.05.2009).

4.3.2.2.7. Türkiye'de KOBİ'lerin Gelişmesine Destek Veren Diğer Kurum ve Kuruluşlar

Türkiye'de ulusal KOBİ geliştirme ve destekleme sistemini teşkil eden yapılar ise; ana başlıklar itibariyle şöyle sıralanabilir[330]:

- KOBİ meslek kuruluşları (KOBİ'lerin üye oldukları TOBB ve TESK'e bağlı odalar).

- KOBİ sivil toplum kuruluşları (KOBİ'lerin geliştirilmesi ve haklarının korunması amaçlı vakıf ve dernekler).

- KOBİ destekleme kuruluşları (Dış Ticaret Müsteşarlığı (DTM), Hazine Müsteşarlığı, KOSGEB, Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TUBİTAK), Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı (TTGV) vb. ile Maliye Bakanlığı'nın vergisel teşviklerini uygulayan ve izleyen kuruluşlar).

- KOBİ mevzuatını düzenleyen kuruluşlar (Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), Devlet Planlama Teşkilatı (DPT), Sanayi ve Ticaret Bakanlığı (STB), Çevre ve Orman Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı ve ilgili genel müdürlükler).

- Yerel kuruluşlar (KOBİ'lere altyapı hizmetleri sunan il ve ilçe belediyeleri, İl Özel İdaresi).

- KOBİ tetkik ve denetim kuruluşları (KOBİ'lerin faaliyet ve üretimlerinin yasalara ve standartlara uygunluğunu denetleyen kuruluşlar: Bakanlıklar, piyasa gözetim kuruluşları, Türk Akreditasyon Kurumu (TÜRKAK), Türk Patent Enstitüsü (TPE) vb.)

[330] KOSGEB, (Çevrimiçi) http://www.kosgeb.gov.tr, (Erişim Tarihi: 01.03.2009).

- KOBİ'lere işgücü yetiştiren ve sağlayan kuruluşlar (üniversiteler, meslek kuruluşları, Türkiye İş Kurumu (İŞKUR).

- KOBİ finans sistemindeki kuruluşlar (bankalar, risk sermaye şirketleri, girişim sermaye şirketleri, KGF, Türkiye Esnaf ve Sanatkârlar Kredi ve Kefalet Kooperatifleri Birlikleri Merkez Birliği (TESKOMB), KOBİ A.Ş., leasing şirketleri, factoring şirketleri, forfaiting şirketleri).

- AB ile ilişkili kurumlar (Dışişleri Bakanlığı, Avrupa Birliği Genel Sekreterliği (ABGS), AB Komisyonu Türkiye Temsilciliği).

4.3.2.3. KOBİ'lere Yönelik Devlet Destekleri

Dış ticaretin geliştirilmesi, Türk şirketlerinin yurtdışında markalaşabilmeleri amacıyla verilen devlet destekleri, Dış Ticaret Müsteşarlığı bünyesinde sağlanmaktadır. "İhracata Yönelik Devlet Destekleri" 10 programdan oluşur ve bunların uygulanmasında nihai onay mercii Dış Ticaret Müsteşarlığıdır. Söz konusu destekler ise şunlardır: Ar-Ge yardımları, uluslararası nitelikteki yurtiçi ihtisas fuarlarının desteklenmesi, yurtdışında milli veya bireysel düzeyde gerçekleştirilen fuar katılımlarının desteklenmesi, pazar araştırması desteği, eğitim yardımı, yurtdışında ofis-mağaza açma, işletme ve marka tanıtım faaliyetlerinin desteklenmesi, çevre maliyetlerinin desteklenmesi, tarımsal ürünlerde ihracat iadesi yardımı, Türk ürünlerinin, yurtdışında markalaşması ve Türk malı imajının yerleştirilmesi, istihdam yardımıdır[331]. KOBİ'lere yönelik temel devlet desteklerinin kapsamları şöyledir:

- **Eğitim Yardımı (Destekleme ve İstikrar Fonu)[332]:**

Para Kredi Kurulu'nun 29.01.2000 tarih, 2000/2 Sayılı Tebliği'nde belirtilmiştir. Dış Ticaret Müsteşarlığı (DTM), İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi

[331] KOBİFinans, "Devlet Destekleri Nelerdir?", (Çevrimiçi) http://www.kobifinans.com.tr/tr/bilgi_merkezi/021611/16126, (Erişim Tarihi: 20.05.2009).

[332] "İstihdam ve Eğitime Yönelik 3 AB Hibe Programı", (Çevrimiçi) http://www.kobigazete.com/?p=22, (Erişim Tarihi: 06.06.2009)

(IGEME) ve sektörel dış ticaret şirketleri (SDŞ) ilgili kuruluşlardır. Eğitim programları; dış ticaret, gümrük, kambiyo mevzuatı, ihracat pazar araştırma ve analizi, yazışma teknikleri ve fiyat verme, ihracat finansmanı sağlama teknikleri, rekabet hukuku, AB, WTO mevzuatı, uluslararası pazarlama teknikleri, marka ve moda tasarımını kapsamaktadır. Verilen destek; program başına 7.500 ABD Dolarını aşmamak ve 3 ayı geçmemek üzere SDŞ ve KOBİ'lerin yurtdışı eğitim harcamalarının SDŞ'ler için %75'i, KOBİ'ler için ise %50'sini karşılamaktadır. Yurt içi eğitim programlarında ise; KOBİ'ler için 5.000 ABD Doları ile SDŞ'ler için 15.000 ABD Doları ile sınırlı olarak ve üç ayı geçmemek üzere; SDŞ'ler için %75'i, KOBİ'ler için %50'si Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu'ndan karşılanır.

- **İstihdam Yardımı (Destekleme ve İstikrar Fonu)[333]:**

Para Kredi Kurulu'nun 29.01.2000 tarih, 2000/1 Sayılı Tebliği'nde belirtilmiştir. DTM SDŞ ilgili kuruluşlardır. Desteğin unsuru; SDŞ'lerin dış ticaret faaliyetlerinde yönetici statüsünde nitelikli eleman kullanmalarını temin etmektir. (Bir yönetici ve iki elemana yönelik). Destek; yöneticinin toplam azami 18.000 ABD Doları karşılığı yıllık brüt maaşının %75'i - TL karşılığı olarak, çalışanların toplam azami 9.000 ABD Doları karşılığı yıllık brüt maaşının %75'i - TL karşılığı olarak verilmektedir.

- **İhracatı Geliştirme Destekleri[334]:**

İhracat geliştirme destekleri, ihracata yönelik devlet yardımları kapsamında yurtdışında düzenlenen fuar ve sergilere milli düzeyde veya bireysel katılımın desteklenmesi: Destek; imalat sanayinde faaliyette bulunan 1-200 arasında işçi çalıştıran sabit sermaye değeri 2 Milyon ABD Dolarını aşmayan KOBİ işletmelerini, sektörel dış ticaret şirketleri, KOBİ ve SDŞ dışında kalan büyük firmalar ve kuruluşları kapsamaktadır.

---

[333] (Çevrimiçi) http://www.kobigazete.com/?p=23, (Erişim Tarihi: 06.06.2009)

[334] "Devlet Destekleri", (Çevrimiçi) http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/IHR/DevletYardimlariDb/devyardnot.doc, Erişim Tarihi: 21.05. 2009).

DTM ve İGEME ilgili kuruluşlardır. Desteğin unsurları; milli düzeyde katılımda iştirakçi firma destekleri, organizatör firma destekleri, ürün gruplarına göre ayrılmaktadır. Destek, katılımcı firmaya fuar organizatörü kuruluşlara m^2 üzerinden ödenecek katılım bedelinin 20.000 ABD Dolarını aşmamak üzere; KOBİ, SDTŞ ve köylerde yerleşik firmalara %80'i, diğer firma ve kuruluşlara %50'si Fuar organizatörü kuruluşlarca, reklam, tanıtım filmi, afiş, kitap, multivizyon gösterileri ile kokteyl ve defile giderlerinin, yurtdışı fuar organizasyonlarında %60'ı 40.000 ABD Doları aşmamak üzere, Türk ihraç ürünleri tanıtım organizasyonlarında %60'ı 60.000 ABD Doları aşmamak üzere karşılanır. Biyoteknoloji, uzay ve havacılık teknolojileri, bilişim, ileri malzeme, yazılım ve donanım konularında organizatörlere m^2 üzerinden ödeyeceği katılım bedelinin KOBİ, SDŞ ve köylerde yerleşik firmalara %90'ı, diğer firma ve kuruluşlar olması halinde %60'ı, bireysel olarak katılımlarda stand kirasının tamamı ve nakliye harcamalarının %60'ı, 25.000 ABD Doları aşmamak üzere fatura tarihindeki TCMB döviz alış kuru üzerinden ödenir.

Marka Tanıtım ve Tutundurma Desteği (Turquality From Turkey): Türk ürünlerinin yurtdışında markalaşması, tanıtım ve tutundurma ile Türk Malı imajının yerleştirilmesine yönelik faaliyetlerinin desteklenmesidir. Destek, Para Kredi Koordinasyon Kurulu'nun 29.01.2001 tarihli, 2000/3 Sayılı Tebliği'nde belirtilmiştir. Bu destekten; Türkiye'de sektöründe kendi unvan ve / veya markasıyla mal üretimi ve /veya ticareti ile iştigal eden şirketler ile SDŞ'ler yararlandırılır.

Marka tescili ve koruma giderlerinin en çok 50.000 ABD Dolarlık kısmı, yurt dışında açılacak mağaza ve ofislerin yıllık kira giderlerinin en çok 200.000 ABD Dolarlık kısmı, yurt dışında pazarlamaya dönük üretim faaliyetlerinin en çok 300.000 ABD Dolarlık kısmı, uluslararası kalite kontrol kuruluşlarından alınacak sertifikasyon giderlerinin en çok 50.000 ABD Dolarlık kısmı, fason üretim yapan kuruluşların, Türk malı ibaresi ile gerçekleştirdikleri satışları karşılığında yıllık 100.000 ABD Dolarına kadar ödenmiş vergi, resim, harç, SSK primi, enerji giderleri ile firmaların yurt içinde gerçekleştirdikleri marka tasarım giderlerinin en çok 100.000 ABD Dolarlık kısmı, üretici derneklerinin ürünlerinin yurt dışında pazarlanmasına yönelik tanıtım faaliyetlerinin en çok 50.000 ABD Dolarlık kısmı,

yurt dışındaki ajanslara yaptırılacak tanıtım-promosyon ve danışmanlık faaliyetlerinin en çok 50.000 ABD Dolarlık kısmı destek kapsamındadır.

Pazar Araştırma Desteği: Para Kredi Koordinasyon Kurulu'nun 31.07.1997 tarihli 97/6 Sayılı Tebliği'nde belirtilmiştir. DTM, İGEME ve İktisadi Kalkınma Vakfı (İKV) ilgili kuruluşlardır. Destek unsurları; KOBİ ve SDŞ'ler tarafından, potansiyel pazarlara bilgi sağlanması amacıyla yapılan harcamalar, pazarlara tanıtım için yapılan harcamalardan oluşur. Üretici şirketlerin 75.000 ABD Doları tutarındaki projelerinin, yıl içerisinde kullanabileceği azami miktar 15.000 ABD Dolarıdır. SDŞ ve üretici derneklerince yürütülen projeler için yıllık azami destek tutarı 50.000 ABD Doları olup, proje bazında azami destek tutarı 10.000 ABD Dolarıdır.

Çevre Maliyetlerinin Desteklenmesi: Para Kredi Koordinasyon Kurulu'nun 31.07.1997 tarihli 97/5 Sayılı Tebliği'nde belirtilmiştir. DTM ilgili kuruluştur. KOBİ'lerin Türk Standartları Enstitüsü (TSE) ile akredite edilmiş kuruluşlarından, kalite güvence sistemi belgeleri, çevre yönetim belgeleri, CE işaretinin alınması için yapılan harcamaları, uluslararası nitelikteki kalite ve çevre belgelerinin alma masrafları destek unsurlarıdır. Belgelerini almaları halinde %50 oranında destek verilir.

- **Ar-Ge Destekleri[335]:**

Patent, Faydalı Model Belgesi, Endüstriyel Tasarım Desteği: Para Kredi Koordinasyon Kurulu'nun 27.02.1998 tarihli 98/3 Sayılı Tebliği'nde belirtilmiştir. DTM, TPE ilgili kuruluşlardır. Bu destekten, TPE'ye başvuran Türkiye'de yerleşik gerçek kişiler yararlanabilir. Destek kapsamı ise şöyledir unsura göre değişmektedir: Patent için; TPE'ne başvuru için dosya hazırlama bedelinin %75'i, 1000 ABD Dolarını aşmamak kaydıyla, TPE'ne patent başvuruları için ödenen ücretin %75'i ve patent koruma amacıyla TPE'ye ilk 5 için ödenen ücretin %75'i karşılanır. Faydalı model için; faydalı model başvurusu dosyasının hazırlanması ve belge düzenlemesi ile ilgili ödenen miktarın 500 ABD Dolarını aşmamak kaydıyla %75'i ilk 5 yılda

[335] "KOBİ Ar-Ge Başlangıç Destek Programları", (Çevrimiçi) http://www.devlettesvikleri.com/arge.html, (Erişim Tarihi: 06.06.2009)

ödenen koruma ücretinin %75'i destek kapsamındadır. Endüstriyel tasarım için ise; endüstriyel tasarım tescil başvurusu için ödenen ücretin %75'i destek kapsamındadır.

Ar-Ge Desteği I: 1-150 arasında işçi çalıştıran gerçek usulde defter tutan, sabit sermaye değeri 2 Milyon ABD Dolarını aşmayan KOBİ işletmeleri bu kapsam içerisindedir**.** Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı ve Hazine Müsteşarlığı ilgili kuruluşlardır. Para Kredi Koordinasyon Kurulu'nun 4.11.1998 tarihli 98/10 Sayılı Tebliği'nde belirtilmiştir. Destek unsurları proje bazında; personel giderleri, alet, teçhizat, yazılım giderleri, malzeme vb. giderleri, ürün geliştirme bazında; sermaye desteği, stratejik odak konulu projelere sermaye desteğini kapsamaktadır. %50'sine sermaye desteği verilir. 2 yıl süreli 1 Milyon ABD Doları limitli, 1 yıl süreli ise 100.000 ABD Doları limitlidir.

Ar-Ge Desteği II: 1-150 arasında işçi çalıştıran, gerçek usulde defter tutan, sabit sermaye değeri 2 Milyon ABD Dolarını aşmayan KOBİ işletmeleri bu kapsam içerisindedir**.** Para Kredi Koordinasyon Kurulu'nun 4.11.1998 tarihli 98/10 Sayılı Tebliği'nde belirtilmiştir. DTM ve TÜBİTAK ilgili kuruluşlardır. Proje kapsamındaki; personel, alet, teçhizat, yazılım, yayın, danışmanlık ve buna eşdeğer hizmet alımları ülke içindeki Ar-Ge kurum ve kuruluşlarına yaptırılan Ar-Ge hizmetleri, patent başvurusu, malzeme giderleri, seyahat giderleri destek unsurlarıdır. Ar-Ge patentle sonuçlanırsa %10, geçmişteki kendi Ar-Ge faaliyetlerine veya bu faaliyet sonucunda aldığı patente dayalı olan özgün ürün satışı halinde %20'ye kadar, doktoralı araştırmacı istihdamıyla ilgili giderin %15'i, Ar-Ge'yi üniversite, teknopark, ülke içindeki başka araştırma kuruluşunda gerçekleştirilmesi durumunda ilgili giderin %10'u Ar-Ge faaliyetinin enformasyon, esnek üretim/esnek otomasyon, ileri malzeme, gen mühendisliği/bioteknoloji, havacılık ve uzay teknolojileri alanlarında olması halinde %20'dir. Toplam destek Ar-Ge harcamaları toplamının %50'sini geçemez. Destek süresi en çok 2 yıldır.

Ar-Ge Desteği III: 1-150 arasında işçi çalıştıran işletmeler kapsam içindedir. Para Kredi Koordinasyon Kurulu'nun 4.11.1998 tarihli 98/10 Sayılı Tebliği'nde belirtilmiştir. Hazine Müsteşarlığı ilgili kuruluştur. Desteğin unsurları; personel, alet, teçhizat, yazılım, yayın, danışmanlık ve buna eşdeğer hizmet alımları, ülke içindeki

Ar-Ge kurum ve kuruluşlarına yaptırılan Ar-Ge hizmetleri, patent başvurusu, malzeme giderleri, seyahat giderleridir. DTM verdiği destek tutarına ilaveten %20 ek destek verilmektedir.

Tablo 34'de 2006-2009 yıllarında yatırım teşvik belgelerinin yatırımlara göre kullanılma sayıları verilmektedir. Tabloda belge sayısı esas alınmıştır:

Tablo 34. Ocak-Mart Aylarında Verilen Yatırım Teşvik Belgelerinin Niteliklerine Göre Dağılımı (Adet)

Belge Sayısı (Adet)	**2006**	**2007**	**2008**	**2009**
Komple Yeni Yatırım	659	437	372	181
Tevsi	221	118	120	64
Tamamlama	24	13	19	14
Yenileme	58	8	12	8
Kalite Düzeltme	4	1	1	1
Darboğaz Giderme	6	3	1	-
Modernizasyon	24	12	12	7
Entegrasyon	6	2	4	-
Nakil	-	-	-	-
Finansal Kiralama	67	61	129	23
Devir	-	-	-	-
Restorasyon	-	-	-	-
Araştırma Geliştirme	-	-	-	-
Çevre Koruma	-	-	-	-
Yap İşlet Devret	-	-	-	-
Altyapı	-	-	-	-
Ürün Çeşitlendirme	4	5	1	4
Toplam	**1.073**	**660**	**671**	**302**

Kaynak: (Çevrimiçi) http://www.treasury.gov.tr, (Erişim Tarihi: 21.05.2009).

Tabloda yatırım türlerine göre yatırım teşvik belgesi kullanma rakamları verilmiştir. Rakamlar incelendiğinde; 2006 yılında 659 tane komple yeni yatırım için alınan belgelerin sayısı, 2009 yılında 181 adetle nerdeyse 2006 yılının dörtte biri kadar olmuştur. Diğer yatırım çeşitlerine bakıldığında alınan belgelerin azaldığı fakat buna rağmen finansal kiralamanın arttığı görülmektedir.

Tablo 35. Ocak-Mart Aylarında Verilen Yatırım Teşvik Belgelerinin Niteliklerine Göre Dağılımı (TL)

Sabit Yatırım (TL)	**2006**	**2007**	**2008**	**2009**
Komple Yeni Yatırım	6.222.745.297	5.189.623.899	5.668.920.032	2.291.421.317
Tevsi	1.484.423.427	1.225.300.997	865.633.398	557.728.017
Tamamlama	70.965.517	189.963.828	285.416.222	153.014.832
Yenileme	156.485.299	47.979.542	499.145.208	39.315.651
Kalite Düzeltme	13.388.630	6.385.000	1.200.000	5.018.449
Darboğaz Giderme	34.579.985	5.919.092	1.053.007	-
Modernizasyon	128.082.872	189.442.245	48.803.490	104.761.016
Entegrasyon	50.562.831	5.921.088	34.250.790	-
Nakil	-	-	-	-
Finansal Kiralama	66.262.181	91.837.130	178.928.703	69.413.256
Devir	-	-	-	-
Restorasyon	-	-	-	-
Araştırma Geliştirme	-	-	-	-
Çevre Koruma	-	-	-	-
Yap İşlet Devret	-	-	-	-
Altyapı	-	-	-	-
Ürün Çeşitlendirme	4.344.217	80.580.848	1.575.271	18.751.229
Toplam	**8.231.840.256**	**7.032.953.669**	**7.584.926.121**	**3.239.423.767**

Kaynak: (Çevrimiçi) http://www.treasury.gov.tr, (Erişim Tarihi: 21.05.2009).

Tablo 35'de 2006-2009 yılları arası yatırım teşvik belgelerinin sabit yatırım toplamları verilmektedir. Bu tablodan 2006'dan 2009'a doğru yatırımlarda azalma olduğu görülmektedir. Toplam sabit yatırım 2006'da 8.232.000.000 iken, 2009'da bu rakam 3.240.000.000 olmuştur.

Tablo 36'da ise yatırım teşvik belgelerinin istihdama göre rakamları kişi sayısına göre verilmektedir. Türkiye için en önemli konulardan olan istihdam, bu yolla 2006 yılında genel olarak yüksek iken, 2009'a doğru azaldığı görülmektedir.

Modernizasyonda ise durum biraz ilginçtir; 2006 yılında 867 kişi istihdam edilmişken, bu rakam 2007 yılında 327 kişi, 2008 yılında ise 729 kişi olmuştur. 2006 yılı ile 2007 yılı arasındaki sayı farkı, 2008 yılında katlanarak artmıştır. Fakat bu rakam 2009 yılında 93 kişiye inmiştir.

Tablo 36. Ocak-Mart Aylarında Verilen KOBİ Yatırım Teşvik Belgelerinin Niteliklerine Göre Dağılımı

İstihdam (Kişi)	2006	2007	2008	2009
Komple Yeni Yatırım	35.750	26.435	18.305	7.552
Tevsi	7.163	5.536	5.240	2.853
Tamamlama	1.073	741	874	909
Yenileme	896	1.095	1.506	309
Kalite Düzeltme	100	13	10	172
Darboğaz Giderme	137	35	10	-
Modernizasyon	867	327	729	93
Entegrasyon	220	37	102	-
Nakil	-	-	-	-
Finansal Kiralama	-	-	-	-
Devir	-	-	-	-
Restorasyon	-	-	-	-
Araştırma Geliştirme	-	-	-	-
Çevre Koruma	-	-	-	-
Yap İşlet Devret	-	-	-	-
Altyapı	-	-	-	-
Ürün Çeşitlendirme	46	1.297	10	78
Toplam	**46.252**	**35.516**	**26.786**	**11.966**

Kaynak: (Çevrimiçi) http://www.treasury.gov.tr, (Erişim Tarihi: 21.05.2009).

2006 yılında KOBİ yatırım teşvik belgelerinin istihdam açısından toplam kişi sayısı 46.252 kişi iken, bu sayı 2009 yılında 11.966 ile çok büyük düşüş göstermektedir.

Tablo 37'de KOBİ yatırım teşvik belgelerinin sektörlere göre dağılımları verilmiştir. KOBİ yatırım teşvik belgelerini belge sayısına göre en fazla imalat sektörü sonrada hizmet sektörünün kullandığı görülmektedir. Sabit yatırım tutarlarına göre ise; yine en fazla tutar imalat sektöründedir.

İstihdamda toplamda tüm yıllar toplamında imalat sektöründe 66.135 kişi, hizmet sektöründe 43.709 kişi, maden sektöründe 4.987 kişi, enerji sektöründe 3.608 kişi, tarım sektöründe ise 2.081 kişi istihdam edilmiştir.

Tablo 37. Ocak-Mart Aylarında Verilen Teşvik Belgelerinin Sektörel Dağılımı

	Tarım	Madencilik	İmalat	Enerji	Hizmetler
Belge Sayısı (Adet)					
2006	26	30	581	21	415
2007	12	36	400	22	190
2008	13	40	406	31	181
2009	8	19	175	24	76
Sabit Yatırım (TL.)					
2006	88.800.713	122.807.050	4.725.771.191	865.631.866	2.428.829.436
2007	80.393.316	159.600.809	4.169.148.518	472.381.737	2.151.429.289
2008	58.418.853	272.163.563	2.995.997.297	1.668.300.000	2.590.046.408
2009	35.518.202	175.330.000	1.426.928.741	822.725.000	778.921.824
İthal Edilecek Makine ve Teçhizat Tutarı (1000 $)					
2006	14.634	46.217	1.906.265	424.688	791.654
2007	29.098	42.188	1.956.552	280.259	275.301
2008	12.439	79.805	1.450.531	761.955	695.999
2009	4.265	31.962	590.925	268.219	120.749
İstihdam (Kişi)					
2006	924	1.049	22.926	1.112	20.241
2007	481	1.662	24.007	761	8.605
2008	483	1.615	13.023	1.408	10.257
2009	193	661	6.179	327	4.606

Kaynak: (Çevrimiçi) http://www.treasury.gov.tr, (Erişim Tarihi: 21.05.2009).

İthal edilecek makine ve teçhizat tutarları incelendiğinde; imalat sanayinin yine önde olduğu görülür. İmalat sanayi toplamda enerji sektörü ve hizmet sektörü izlemektedir.

Tablo 38'de; 2009 yılı verilen KOBİ yatırım teşvik belgelerinin Türkiye'de bölgesel dağılımı belirtilmiştir.

Tablo 38. 2009 Yılı Ocak-Mart Aylarında Verilen KOBİ Yatırım Teşvik Belgelerinin Bölgesel Dağılımı

Bölge	Belge Sayısı (Adet)	Sabit Yatırım (TL.)	İthal Edilecek Makine ve Teçhizat Tutarı (1000$)	İstihdam (Kişi)
Marmara	59	49.620.542	17.278	851
İç Anadolu	34	30.658.277	9.369	480
Ege	29	21.839.668	3.372	388
Akdeniz	29	23.657.690	2.893	456
Karadeniz	14	6.887.668	864	245
Doğu Anadolu	9	5.884.800	-	129
Güneydoğu Anadolu	12	7.428.575	1.011	111
Toplam	**186**	**145.977.220**	**34.787**	**2.660**

Kaynak: (Çevrimiçi) http://www.treasury.gov.tr, (Erişim Tarihi: 21.05.2009).

Tabloya göre sabit yatırım dikkate alındığında en fazla alan, Marmara Bölgesidir. Marmara Bölgesini İç Anadolu ve Akdeniz Bölgesi izlemektedir. İstihdamda yine en fazla kişiyi Marmara Bölgesi çıkarmıştır.

Sonuç olarak verilen tablolar analiz edildiğinde; verilen teşviklerin reel sektördeki önemi anlaşılmaktadır. KOBİ'lerin en önemli sorunu olan finansman sorunu verilen teşvik ve kredilerle çözülebilmekte bu şekilde Türkiye ekonomisi canlanmaktadır.

4.3.2.4. Kalkınma Ajansları KOBİ Hibe Programı

Kalkınma Ajansları Türkiye'nin AB üyelik süreci çerçevesinde "Bölgesel Politika" alanında yürüttüğü uyum çalışmaları kapsamında kurulmuştur. Kalkınma Ajansları kuruldukları bölgenin ekonomik ve sosyal kalkınmasını sağlayacak faaliyetleri yürütmekle görevlendirilmişlerdir. DPT Müsteşarlığı tarafından yürütülen bölgesel kalkınma politikası çerçevesinde Türkiye, "Düzey-2 Bölgesi" olarak adlandırılan 26 alt bölgeye ayrılmıştır. Her bir "Düzey-2 Bölgesi" için Kalkınma Ajansları kurulmasına karar verişmiştir. Bu çerçevede, İzmir ve Çukurova (Adana Mersin) Kalkınma Ajansları ilk pilot uygulamaların yapılacağı Kalkınma Ajansları olarak kurulmuş ve faaliyete başlamıştır[336].

Söz konusu hibe programları kapsamında İzmir ve Adana-Mersin illerinde faaliyet gösteren ve 18.11.2005 tarih ve 25997 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan "Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Tanımı, Nitelikleri ve Sınıflandırılması Hakkında Yönetmelik" ile tanımlanan KOBİ'lere hibe desteği (geri ödemesiz) sağlanması planlanmaktadır. Kalkınma Ajansları tarafından KOBİ'lere sağlanacak destek kapsamında tarım (birincil üretim hariç), hayvancılık (süt hayvancılığı vb), hizmetler, imalat ve diğer sektörlerde faaliyet gösteren KOBİ'lere hibe desteği sağlanacaktır[337].

[336] AYC, "KOBİ'ler İçin Yeni Bir Fırsat Çukurova Kalkınma Ajansı'ndan Hibe", (Çevrimiçi) http://www.ayc.com.tr/ news_detail.php?lang=tr&id=35, (Erişim Tarihi: 21.05.2009).
[337] KOBİFinans, "Kalkınma Ajansları KOBİ Hibe Programı", (Çevrimiçi) http://www.kobifinans.com.tr/tr/bilgi_merkezi/021611/21576, (Erişim Tarihi: 20.05.2009).

İzmir ilinde KOBİ'ler için geliştirilen hibe programı bütçesi toplam 17.644.000 TL ve Adana-Mersin illerinde ise toplam 11.000.000 TL'dir. KOBİ'lerin geliştirecekleri projelere sağlanacak destek ise: Asgari tutar: 20.000 TL, azami tutar: 400.000 TL dir. Daha önceki hibe programları deneyimi çerçevesinde programlar kapsamında sağlanacak KOBİ desteğinin ortalama 300.000 TL civarında olacağı tahmin edilmektedir. Bu kapsamda İzmir ilinde yaklaşık 60 KOBİ projesine, Adana-Mersin illerinde ise yaklaşık 40 KOBİ projesine finansman (hibe) sağlanması beklenmektedir. Hibe programı kapsamında sağlanacak hibe desteği KOBİ'lerin sunacağı proje bütçesinin %50'sini karşılamaktadır. Dolayısıyla, hibe almaya hak kazanan bir KOBİ, projesi kapsamında yapacağı yatırımın %50'sini hibe olarak alacak geriye kalan %50'sini ise özsermaye veya dış kaynaklar (bankalar vb.) aracılığı ile karşılayacaktır[338].

Hibe almaya haz kazanan KOBİ'ler ile Kalkınma Ajansları arasında Hibe Sözleşmesi imzalanacaktır. Sözleşme kapsamında hibe almaya hak kazanan KOBİ'lerin sözleşmenin imzalanmasından sonra Kalkınma Ajansına hibe tutarının %10'u oranında teminat (nakdi veya banka teminat mektubu) sağlaması gerekmektedir. Teminat tutarını Kalkınma Ajansına sağlayan hibe almaya hak kazanmış KOBİ'lere 30 gün içerisinde KOBİ'nin hibe almaya hak kazandığı tutarın %40'ı oranında ön ödeme yapılır. Hibe tutarının %50'si uygulama süresinin yarısı sona erdiğinde diğer kalan %10'u ise proje bitiminin ardından KOBİ'lere ödenecektir[339].

4.3.2.5. Hazine Müsteşarlığı Aracılığı ile Yurtdışından Temin Edilen KOBİ Kredileri

Hazine Müsteşarlığı tarafından 2008 yılında yayınlanan "KOBİ Kredileri İzleme Raporu"nda, Hazine Müsteşarlığı aracılığı ile yurtdışından temin edilen KOBİ kredileri yayınlanmıştır. 2006 yılında uluslararası finans kuruluşlarından KOBİ'lerin finansmanı amacıyla temin edilen yeni kaynak tutarı yaklaşık 255 Milyon ABD Dolarıdır. Böylelikle, 1999-2006 döneminde KOBİ'ler için sağlanan

[338] KOBİFinans, "Kalkınma Ajansları KOBİ Hibe Programı", (Çevrimiçi) http://www.kobifinans.com.tr/tr/bilgi_merkezi/021611/21576, (Erişim Tarihi: 20.05.2009).
[339] AYC, **a.g.e.**, s. 2.

kaynak tutarı 3,1 Milyar ABD Doları olarak gerçekleşmiştir. Avrupa Konseyi Kalkınma Bankası ile 2006 yılında imzalanan kredi anlaşması ile birlikte 1999-2006 döneminde KOBİ finansmanı kapsamında imzalanan kredi anlaşması sayısı 20'ye ulaşmıştır[340].

Tablo 32'de TSKB tarafından verilen krediler tablo halinde verilmiştir. Fakat bu bölümde; verilen tüm kredilerin projeleri, kullanıldıkları alanlar, toplam kredi tutarları, aracılık eden bankalar, kredi limitleri ve bankalarca uygulanan vadelerle belirtilmiştir[341]:

- İspanya Hükümeti (ICO) tarafından verilen krediler;

İspanya Global Kredisi: Türkiye'deki KOBİ'lerin finansmanı için kredi sağlamaktadır. Toplam kredi tutarı 30.000 ABD Dolarıdır. Aracı banka TSKB'dır. Kredinin azami limiti 2.000.000 uluslararası para birimi (SDR)'dir. Kredinin vadesi ise; 5 yılı geri ödemesiz 12 yıldır.

İspanya Hükümet KOBİ Kredisi: Türkiye'deki KOBİ'lerin finansmanına destek vermektedir. Toplam kredi tutarı 30.000.000 Euro'dur. Aracı bankalar TSKB, TKB'dir. Kredi azami limiti 1.500.000 Euro'dur. Kredi vadesi ise; 5 yılı geri ödemesiz 13 yıldır.

- Avrupa Yatırım Bankası (AYB) tarafından verilen krediler;

AYB Otoprodüktör ve Enerji Projesi: AYB; otoprodüktör firmaların ısı ve enerji için yapacakları yatırımlar için kredi sağlamaktadır. Toplam kredi tutarı 40.000.000 Euro'dur. Aracı banka TSKB'dır. Kredi limitleri; asgari 250.000 Euro, azami ise 8.000.000 Euro'dur. Kredinin vadesi ise; kredi anlaşması ile uyumlu olacak şekilde en fazla 15 yıldır.

---

[340] (Çevrimiçi) http://www.treasury.gov.tr, (Erişim Tarihi: 21.05.2009).

[341] **KOBİ Kredileri İzleme Raporu**, (Çevrimiçi) http://www.treasury.gov.tr, Erişim Tarihi: 21.05. 2009).

AYB Global II Kredisi: AYB; sanayi, turizm ve hizmetler (eğitim, sağlık) sektörlerinde faaliyet gösteren KOBİ'lerin sermaye yatırımlarına kredi sağlamaktır. Toplam kredi tutarı 50.000.000 Euro'dur. Aracı banka TSKB, Sınai Yatırım Bankası (SYB)'dır. Kredi limitleri; asgari 250.000 Euro, azami ise 10.000.000 Euro'dur. Kredinin vadesi ise; en az 3 yıl ödemesiz en az 7 yıl vadedir.

TERRA Deprem Kredisi (2A): AYB; Türkiye'de 1999 yılında yaşanan depremlerde en çok hasar gören Bolu, Düzce, Sakarya, Kocaeli ve Yalova şehirlerinde özel sektör firmalarına finansman sağlamaktadır. Toplam kredi tutarı 75.000.000 Euro'dur. Aracı banka TSKB, Vakıfbank, SYB'dır. Kredi limitleri; asgari 20.000 Euro, azami 5.000.000 Euro'dur. Kredinin vadesi ise; en az 3 yıl ödemesiz en az 7 yıl vadedir.

Endüstriyel Kirliliğin Önlenmesi Projesi: AYB; KOBİ'lerde arıtma sistemlerinin kurularak, çevre kirliliğinin önlenmesi ve KOBİ'lerin sermaye yatırımlarına yardım sağlamaktadır. Toplam kredi tutarı 70.000.000 Euro'dur. Aracı bankalar TSKB ve Vakıfbank'tır. Kredi limitleri asgari 250.000 Euro, azami ise 12.500.000 Euro'dur. Kredi vadesi en az 3 yıl ödemesiz 7 yıldır.

AYB Sanayi Sektörü Global II Kredisi: AYB; sanayi, turizm ve hizmetler (eğitim, sağlık) sektörlerinde faaliyet gösteren KOBİ'lerin sermaye yatırımlarına kredi sağlamaktadır. Toplam kredi tutarı 125.000.000 Euro'dur. Aracı bankalar TSKB ve Vakıfbank'tır. Kredi limitleri asgari 250.000 Euro, azami ise 12.500.000 Euro'dur. Kredi vadesi ise; en az 2 yıl ödemesiz en az 7 yıl vadedir. (leasing 4 yıl vade)

TERRA Deprem Kredisi (2B): Türkiye'de 1999 yılında yaşanan depremlerde en çok hasar gören Bolu, Düzce, Sakarya, Kocaeli ve Yalova şehirlerinde özel sektör firmalarına finansman sağlamaktadır. Toplam kredi tutarı 75.000.000 Euro'dur. Aracı bankalar TSKB, Vakıfbank, SYB'dır. Kredi limitleri; asgari 20.000 Euro, azami ise 12.500.000 Euro'dur. Kredi vadesi en az 3 yıl ödemesiz en az 7 yıl vadedir.

AYB Sanayi Sektörü Global III Kredisi: AYB; sanayi, turizm ve hizmetler (eğitim, sağlık) sektörlerinde faaliyet gösteren KOBİ'lerin sermaye yatırımlarına kredi sağlamaktadır. Toplam kredi tutarı 200.000.000 Euro'dur. Aracı bankalar TSKB ve Vakıfbank'tır. Kredi limitleri; asgari 250.000 Euro, azami 12.500.000 Euro'dur. Kredi vadesi, en az 2 yıl ödemesiz en az 7 yıl vadelidir. (leasing 4 yıl vade)

AYB, TSKB, APEX Kredisi: AYB; sanayi (tarımsal sanayi dahil olmak üzere) turizm, sağlık ve eğitim hizmetleri gibi sektörlerde faaliyet gösteren KOBİ'lere destek sağlamaktadır. Kredi tutarı 150.000.000 Euro'dur. Aracı banka TSKB'dır. Kredi limitleri; asgari 20.000 Euro, azami ise 3.000.000 Euro'dur. Kredi vadesi, en az 1 yıl ödemesiz en az 6 yıl vadelidir. (leasing 4 yıl vade)

AYB Global IV Kredisi: AYB; sanayi, turizm ve hizmetler (eğitim, sağlık) sektörlerinde faaliyet gösteren KOBİ'lerin sermaye yatırımlarını desteklemektedir. Toplam kredi tutarı 250.000.000 Euro'dur. Aracı bankalar; TSKB, Vakıfbank, Halkbank, Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası (TCZB), Türkiye Kalkınma Bankası.

Global V KOBİ Kredisi: AYB; sanayi, turizm ve hizmetler (eğitim, sağlık) sektörlerinde faaliyet gösteren KOBİ'lerin sermaye yatırımlarını desteklemektedir. Toplam kredi tutarı 250.000.000 Euro'dur. Aracı bankalar; TSKB, Vakıfbank, Halkbank, TCZB, TKB'dir. Kredi limitleri ise; asgari 250.000 Euro, azami 12.500.000 Euro'dur. Kredi vadesi; en az 1 yıl ödemesiz en az 5 yıl vadelidir. (leasing 4 yıl vade)

- Alman Kalkınma Bankası (KFW) tarafından verilen krediler;

KFW Endüstriyel Kirliliğin Önlenmesi Projesi: Organize sanayi bölgelerinin veya organize sanayi bölgeleri içinde veya dışındaki özel işletmelerin gerçekleştirecekleri çevreye dönük yatırımlarının ve işletme sermayesi ihtiyaçlarının finansmanını sağlamaktadır. Toplam kredi tutarı 9.714.546 Euro'dur. Aracı banka TSKB'dır. Kredi azami limiti 2.500.000 Euro'dur. Kredi vadesi ise; en çok 15 yıldır.

KOBİ Kredi Programı: KFW bu program ile KOBİ'lerin yatırım projelerini desteklemektedir. Toplam kredi tutarı 21.326.446 Euro'dur. Aracı banka TSKB'dır. Kredi azami limiti 200.000 Euro'dur. Kredi vadesi ise; 4-7 yıldır.

- Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası (IBRD) tarafından verilen krediler;

II. İhracat Finansmanı Aracılık Kredisi (EFIL II): İhracatçı firmaların sermaye ve işletme giderlerini finanse etmektedir. Toplam kredi tutarı 303.100.000 ABD Dolarıdır. Aracı bankalar; TSKB'dır, Koçbank, Oyakbank, Yapı Kredi Bankası, TEB, Dışbank, Garanti Finansal Kiralama, TEB Finansal Kiralama, Yapı Kredi Finansal Kiralama, Dış Finansal Kiralama). Kredinin azami limiti 10.000.000 ABD Dolarıdır. Kredi vadesi ise; 2 yıl ödemesiz 7 yıl vadedir.

Yenilenebilir Enerji Projesi: Türkiye'deki yenilenebilir enerji kaynaklarından özel sektör eliyle enerji üretimini artırmak amacıyla, belirli nitelikleri taşıyan projeleri olan özel sektör firmalarına uygun koşullu finansman sağlamaktadır. Toplam kredi tutarı 202.030.000 ABD Dolarıdır. Aracı bankalar TSKB, TKB'dır. Kredi azami limiti 40.000.000 ABD Dolarıdır. Kredi vadesi ise; en az 2 yıl geri ödemesiz toplam 6 yıl vadedir.

III. İhracat Finansmanı Aracılık Kredisi (EFIL III): İhracatçı firmaların sermaye ve işletme giderlerini finanse etmektedir. Toplam kredi tutarı 305.000.000 ABD Dolarıdır. Aracı bankalar; TSKB'dır (Finansbank, Alternatifbank, Finans Finansal Kiralama, Alternatif Finansal Kiralama, İş Finansal Kiralama, Koç Finansal Kiralama, Fon Finansal Kiralama). Kredinin azami limiti 10.000.000 ADB Dolarıdır. Kredi vadesi ise; 1-6 yıldır.

- Avrupa Konseyi Kalkınma Bankası (AKKB) tarafından verilen krediler;

AKKB KOBİ Kredisi: İmalat, tarımsal sanayi, yenilebilir enerji ve turizm sektörleri kapsamında faaliyet gösteren KOBİ'lerin sermaye yatırımlarını finanse etmektedir. Toplam kredi tutarı 200.000.000 Euro'dur. Aracı bankalar; TSKB, Vakıfbank, Halkbank, Ziraat Bankası ve TKB'dır. Kredi limitleri asgari 250.000

Euro, azami ise 10.000.000 Euro'dur. Kredi vadesi ise; en az 1 yıl ödemesiz en az 5 yıl vadedir. (leasing 4 yıl vade)

AKKB KOBİ Kredisi II: İmalat, tarımsal sanayi, yenilebilir enerji ve turizm sektörleri kapsamında faaliyet gösteren KOBİ'lerin sermaye yatırımlarını finanse etmektedir. Toplam kredi tutarı 200.000.000 Euro'dur. Aracı bankalar TSKB ve Vakıfbank'tır. Kredi limitleri asgari 250.000 Euro, azami 10.000.000 Euro'dur. Kredi vadesi ise; 1 yılı ödemesiz 5 yıl, leasingde asgari vade 4 yıldır.

- Japon Kalkınma Bankası (JBIC) tarafından verilen kredi ise;

JBIC KOBİ Kredisi: Türkiye'deki KOBİ'lerin finansmanı için kredi sağlamaktadır. Toplam kredi tutarı 257.683.658 ABD Dolarıdır. Aracı banka TSKB'dır. Kredinin azami limiti 27.500.000.000 Japon Yeni (JPY) dir. Kredinin vadesi ise; geri ödeme tarihi 28.09.2010'dan sonra olmamak üzere ve en az 1 yıl olmak üzere KOBİ ile mutabakata varılacak vadedir.

KOBİ kredi desteği sağlayan kreditörler, Tablo 39'da kredi tutarları, toplam krediler içindeki payları şeklinde ayrılmaktadır.

Tablo 39. KOBİ Kredilerinin Kreditörlere Göre Dağılımı (1999-2006)

Kredinin Sağlandığı Uluslararası Kuruluş	**Kredi Tutarı (Orijinal Döviz)**	**Kredi Tutarı (ABD Doları)**	**Toplam İçindeki Payı**
AYB	€ 1.285.000.000	1.411.391.000	45,9
IBRD	$ 706.180.000 + € 80.410.000	810.130.000	26,4
AKKB	€ 400.000.000	496.220.000	16,2
JBIC	JPY 27.500.000.000	257.683.658	8,4
KFW	€ 31.040.992	30.401.547	1
Uluslararası Kuruluş Toplamı		**3.005.826.205**	**97,9**
İspanya Hükümeti (ICO)	$ 30.000.000 + € 30.000.000	65.124.000	2,1
Hükümetler Toplamı		**65.124.000**	**2,1**
TOPLAM		**3.070.950.205**	**100**

Kaynak: KOBİ Kredileri İzleme Raporu, (Çevrimiçi) http://www.treasury.gov.tr, Erişim Tarihi: 21.05.2009), s. 3.

1999-2006 döneminde sağlanan 3,1 Milyar ABD Doları tutarındaki 20 adet proje kredisinden aynı dönemde KOBİ'lere 1.202 adet kredi karşılığında 2,2 Milyar ABD Dolarlık kaynak kullandırılmıştır. KOBİ'lere sağlanan bu kredilere Halkbank, Vakıfbank, TSKB ve TKB aracılık etmektedir.

Sektörel bazda söz konusu kredileri kullanan KOBİ'lerin dağılımında sanayi, hizmetler ve enerji sektörleri ön plana çıkmaktadır. Alt sektörler bazında ise, imalat sanayi, tekstil sanayi, metal eşya, ana metal sanayi, turizm, elektrik ve elektronik sanayi ve enerji sektörlerinde faaliyet gösteren KOBİ'lerin daha çok kredi kullandığı görülmektedir. 1999-2005 dönemi ile karşılaştırıldığında kredi kullanım miktarlarında sektörel dağılımın fazla değişmediği ortaya çıkmaktadır Kreditörlere göre KOBİ kredilerinin dağılımına bakıldığında, 1999-2006 döneminde kredilerin %97,9'unun uluslararası kuruluşlardan sağlandığı ve AYB'den sağlanan kredilerin bu oran içerisinde en büyük paya sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 40. Kredi Sayısının Kaynağına Göre Dağılımı

Kreditör ve Kredi Adı	**2006**		
	Kreditörden Sağlandığı Tarih	**Kredi Sayısı**	**Toplam İçindeki Payı**
III. İhracat Finansmanı Aracılık Kredisi (EFIL III)	09.11.2005	101	28,6
Global V KOBİ Kredisi	09.12.2005	83	23,5
AYB TSKB APEX Kredisi	30.11.2004	71	20,1
II. İhracat Finansmanı Aracılık Kredisi (EFIL II)	20.02.2004	36	10,2
KOBİ Kredi Programı KFW	04.07.2002	20	5,7
AYB Global IV Kredisi	04.03.2004	14	4
AKKB KOBİ Kredisi	07.04.2004	10	2,8
Yenilenebilir Enerji Projesi	05.05.2004	9	2,5
AKKB KOBİ Kredisi II	28.07.2006	8	2,3
AYB Sanayi Sektörü Global III Kredisi	02.04.2003	1	0,3
TOPLAM		**353**	**100**

Kaynak: KOBİ Kredileri İzleme Raporu, (Çevrimiçi) http://www.treasury.gov.tr, Erişim Tarihi: 21.05.2009), s. 6.

Tablo 40'da kredi sayısının kaynağına göre dağılımı verilmiştir. Kredi sayıları ile toplam içindeki payları da gösterilmiştir. 2006 yılında KOBİ'lere kullandırılan kredi sayısında kayda değer bir artış gözlenmektedir. 1999-2005 döneminde yıllık ortalama 121 adet olan KOBİ kredisi kullanımı 2006 yılında 353'e ulaşmıştır. 2006 yılında en çok sayıda kredi kullanımı 101 adet ile 9 Kasım 2005'te IBRD'den sağlanan 305 Milyon ABD Doları tutarındaki III. İhracat Finansmanı Aracılık Kredisi (EFIL III)'ne aittir. 1999-2006 döneminin tamamına bakıldığında ise KOBİ'lere kullandırılan toplam kredi sayısının 1.202 olduğu ve en çok sayıda kredi kullanımının 257 adet ile 30 Kasım 2004'de AYB'den sağlanan 150 Milyon Euro tutarındaki KOBİ Aracılık Kredisi'nden yapıldığı görülmektedir.

Tablo 41. Hazine Müsteşarlığı Tarafından Verilen Kredi Sayısının Bölgelere Göre Dağılımı

Bölge Adı	1999 - 2005		2006		1999 - 2006	
	Kredi Sayısı	Toplam İçindeki Payı	Kredi Sayısı	Toplam İçindeki Payı	Kredi Sayısı	Toplam İçindeki Payı
Marmara	475	55,9	163	46,2	638	53,1
Güneydoğu Anadolu	36	4,2	47	13,3	83	6,9
Ege	114	13,4	43	12,2	157	13,1
İç Anadolu	76	9	39	11	115	9,6
Akdeniz	103	12,1	30	8,5	133	11,1
Karadeniz	35	4,1	25	7,1	60	5
Doğu Anadolu	10	1,2	6	1,7	16	1,3
TOPLAM	**849**	**100**	**353**	**100**	**1.202**	**100**

Kaynak: KOBİ Kredileri İzleme Raporu, (Çevrimiçi) http://www.treasury.gov.tr, Erişim Tarihi: 21.05.2009), s. 8.

2006 yılında, KOBİ kredileri ağırlıklı olarak Marmara Bölgesi'nde (163 adet kullandırılırken bunu sırasıyla, Güneydoğu Anadolu, Ege, İç Anadolu, Akdeniz, Karadeniz ve Doğu Anadolu Bölgeleri izlemektedir.

Kredi sayısı açısından 2006 yılı 1999-2005 dönemi ile karşılaştırıldığında, Marmara, Ege ve Akdeniz bölgelerinin kredilerdeki payının azaldığı, Güneydoğu Anadolu, İç Anadolu ve Karadeniz Bölgeleri'nin ise payının arttığı görülmektedir. Bu durum, KOBİ kredisi kullanımlarının yavaş yavaş gelişmiş bölgelerden gelişmekte olan bölgelere doğru kaymakta olduğunun bir göstergesi sayılabilir.

Bölgesel dağılımda göze çarpan en önemli gelişme ise Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin 5. sıradan 2. sıraya yükselmesidir. 1999-2005 döneminde Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ne kullandırılan toplam kredi sayısı 36 adet iken yalnızca 2006 yılında bu sayı 47 adet olarak gerçekleşmiştir. Doğu Anadolu Bölgesi ise KOBİ kredilerinden en düşük payı almaya devam etmektedir.

Tablo 42. Kredi Sayısının Sektörlere Göre Dağılımı

Sektör Adı	1999 - 2005		2006		1999 - 2006	
	Kredi Sayısı	Toplam İçindeki Payı	Kredi Sayısı	Toplam İçindeki Payı	Kredi Sayısı	Toplam İçindeki Payı
Sanayi	585	68,9	262	74,2	847	70,5
Hizmetler	241	28,4	55	15,6	296	24,6
Enerji	22	2,6	19	5,4	41	3,4
Diğer	1	0,1	17	4,8	18	1,5
TOPLAM	**849**	**100**	**353**	**100**	**1.202**	**100**

Kaynak: **KOBİ Kredileri İzleme Raporu**, (Çevrimiçi) http://www.treasury.gov.tr, (Erişim Tarihi: 21.05.2009), s. 9.

Tablo 42'de, 2006 yılında sektörel olarak kullandırılan krediler sanayii sektöründe yoğunlaşırken, bunu sırasıyla hizmetler, enerji ve diğer sektörler izlemektedir. 1999-2005 dönemi ile karşılaştırıldığında sektörel dağılımın değişmediği, ancak enerji sektörünün payının arttığı ortaya çıkmaktadır.

Tablo 43'de kredi sayısının işletme büyüklüğü bazında dağılımı verilmiştir. 2006 yılında, işletme büyüklüğüne göre kredilerin kullanımı incelendiğinde, kredilerin 144 adet ve %40,8 ile orta büyüklükteki işletmelere kullandırıldığı bunu sırasıyla küçük ve büyük işletmelerin izlediği görülmektedir.

Tablo 43. Kredi Sayısının İşletme Büyüklüğü Bazında Dağılımı

İşletme Büyüklüğü	1999 – 2005		2006		1999 - 2006	
	Kredi Sayısı	Toplam İçindeki Payı	Kredi Sayısı	Toplam İçindeki Payı	Kredi Sayısı	Toplam İçindeki Payı
Mikro İşletme (1-9 İşçi)	39	4,6	34	9,6	73	6,1
Küçük İşletme (10-49 İşçi)	230	27,1	86	24,4	316	26,3
Orta Büyüklükte İşletme (50-250 İşçi)	369	43,5	144	40,8	513	42,7
Büyük İşletme (>250 İşçi)	211	24,9	64	18,1	275	22,9
TOPLAM	**849**	**100**	**353**	**100**	**1.202**	**100**

Kaynak: KOBİ Kredileri İzleme Raporu, (Çevrimiçi) http://www.treasury.gov.tr, Erişim Tarihi: 21.05.2009), s. 10.

1999-2006 döneminde uluslararası finansal kuruluşlardan temin edilen 3,1 Milyar ABD Dolarlık finansmandan, aynı dönemde KOBİ'lere kullandırılan tutar 2,2 Milyar ABD Doları, 2006 yılında ise 478 Milyon ABD Dolarıdır. Buna göre 1999-2006 döneminde ortalama kullanım düzeyi %73 olarak hesaplanmaktadır. Söz konusu düzeyin 1999-2005 döneminde %62,7 olduğu görülmektedir. Dolayısıyla, 2006 yılında KOBİ kredilerinden kullanım oranının arttığını söylenebilir[342].

Tablo 44. Kredi Sayısının Sektörler Bazında İşletme Büyüklüğüne Göre Dağılımı

Sektör Adı	2006 İşletme Büyüklüğü					TOPLAM
	Mikro İşletme (1-9 İşçi)	Küçük İşletme (10-49 İşçi)	Orta Büyüklükte İşletme (50-250 İşçi)	Büyük İşletme (>250 İşçi)	Yeni Kuruluş	
Sanayi	19	58	117	61	7	**262**
Hizmetler	2	17	23	3	10	**55**
Enerji	8	5	-	-	6	**19**
Diğer	5	6	4	-	2	**17**
TOPLAM	**34**	**86**	**144**	**64**	**25**	**353**

Kaynak: KOBİ Kredileri İzleme Raporu, (Çevrimiçi) http://www.treasury.gov.tr, Erişim Tarihi: 21.05.2009), s. 11.

[342] **KOBİ Kredileri İzleme Raporu**, (Çevrimiçi) http://www.treasury.gov.tr, (Erişim Tarihi: 21.05. 2009), s. 12.

Sektörler itibariyle incelendiğinde orta büyüklükteki işletmelerde kredi kullanımının sanayi ve hizmetler sektörlerinde yoğunlaştığı, enerji sektöründe ise mikro ölçekli firmalara kullandırılan kredilerin sayısının daha fazla olduğu görülmektedir.

4.3.2.6. Türkiye'de Faaliyet Gösteren Bazı Özel Bankaların KOBİ'lere Yönelik Faaliyetleri

Türkiye'de faaliyet gösteren bankaların KOBİ olarak tanımlanan firmalara faaliyet göstermedeki ivme artısı yaklaşık 10 yıllık bir geçmişe dayanmaktadır. Öncesinde sadece büyük holdingler ve fabrikalar çalışılırken, artık bankalar küresel boyutta KOBİ'lerin giderek artan öneminin farkına varmış ve bu alana ağırlık vermişlerdir.

Türkiye'de bankacılık sektörü, özellikle 2001 Şubat krizi sonrasında müşteri odaklı bankacılığa daha fazla yönelmek durumunda kalmıştır. Müşteri odaklı bankacılık özellikle aktif büyüklüğü üst sıralarda ve çok şubeli olan bankaların başvurduğu müşteri segmentasyonu uygulamasını beraberinde getirmiştir.

2001 ekonomik krizinden sonra yeniden yapılanan bankalar, özellikle müşteri piyasasında aktiflerini büyütme gerekliliğinin ve müşteri sayısının artırılmasının daha fazla önem kazanması nedeni ile kurumsal müşterilerde ölçek kriteri olan ciro veya aktif büyüklüğü standardını daha aşağı çekerek ciddi bir bankacılık potansiyeli içeren KOBİ'leri kapsayan ticari müşteri segmentine bankacılık hizmeti vermeye başlamıştır[343].

Türkiye'de faaliyet gösteren yerli ve yabancı kaynaklı bankaların KOBİ'lere yönelik faaliyetleri belirtilmiştir. Sırası ile bankaların faaliyetleri şöyledir:

[343] (Çevrimiçi) http://www.kobiklinik.com/tr/klinik.asp?ID=40&makale=309, (Erişim Tarihi: 21.05. 2009).

- **Türkiye İş Bankası**

İş Bankası KOBİ Bankacılığını diğer bankalara göre en uzun suredir yapan öncü bankaların başında gelmektedir. Geleneksel kredilendirme yöntemlerini kullanan banka, bugüne kadar 250 bin KOBİ'ye kredi kullandırmıştır. Kullandırılan toplam kredi tutarı ise 5 Milyar TL'yi aşmıştır. İş Bankası'nın standart Banka kredilerinin yanı sıra KOBİ'lere yönelik olarak kullandırdığı krediler, "Küçük İşletmeler Kredisi" ana başlığı altında; Küçük İşletmeler Kredisi (TL), Küçük İşletmeler İhracat Döviz Kredisi, Orta Uzun Vadeli Küçük İşletmeler Yatırım Kredisi, Küçük İşletmeler Faturalı Alışveriş Kredisi olarak sıralanmaktadır[344].

- **Garanti Bankası**

KOBİ Bankacılığı yönünde oldukça çok yol almış bankalardan biri de Garanti Bankası'dır. 1999 yılından bu yana özel olarak KOBİ Bankacılığına yönelmiş durumdadır.

KOBİ Bankacılığının Garanti Bankası'nın bilançosu içerisindeki payı %15 düzeyindedir. 2005 yılında Türkiye çapında 635 bin KOBİ'ye hizmet götüren banka, Aralık 2005 sonu itibariyle bu alanda 4.2 Milyar TL çalışma büyüklüğüne ulaşmış ve KOBİ'lere 1.7 Milyar TL kredi kullandırmıştır. Banka, 1999 yılında resmi cirosu 1 Milyon ABD Dolarına kadar olan firmalara yönelik oluşturduğu hizmetleri "işletme bankacılığı" adı altında sunmakta idi. 2005 yılından itibaren ise bu hizmetleri yıllık cirosu 5 Milyon ABD Dolarına kadar olan firmalara "KOBİ Bankacılığı" işkolu çatısı altında sunmaya başlamıştır[345].

- **Akbank**

Uzun yıllardır KOBİ Bankacılığı üzerine faaliyet gösteren Akbank, KOBİ'lere yönelik olarak doğrudan ortaya çıkarmış olduğu ürünlerle, firmalara hizmet vermektedir.

---

[344] (Çevrimiçi) http://www.isbank.com.tr/kurumsal/finansmankucuk.html, (Erişim Tarihi: 03.05.2009)
[345] (Çevrimiçi) http://www.capital.com.tr/haber.aspx?HBR_KOD=3364, (Erişim Tarihi: 04.05.2009)

2007 yılında lansmanını yapmış olduğu "Kral Kobi" ürününde, KOBİ'lere yönelik olarak esnek vade ve ödeme koşulları altında kredi desteği sağlamaktadır. Faaliyet gösterilen alanın dikkate alınarak bir ödeme planı belirleyerek kullandırımlarını yapmaktadır.

Bunun dışında başlıklar halinde belirtilen ürünleri hizmete sunmaktadır[346]: Tarım Kredisi, Ak Pos Kredisi, Biz Card Tedarik Kredisi, Ticari Artı Para Kredisi, Türk Eximbank İhracat Kredisi, Dövize Endeksli Kredi, İmalat Destek Paketi, Hibe Finansmanı ve Danışmanlık Paketi, Toptancı Destek Paketi, Özel Sağlık Sektörü Paketi, Akaryakıt Bayi Paketi, İnşaat/Taahhüt Sektörü Paketi, Beyaz Eşya Bayi Paketi, Eczane Paketi gibi paketlerle, KOBİ'lere yönelik taksitli, spot, rotatif kredi uygulamalarını hayata geçirmektedir.

- **HSBC**

2005 yılı öncesinde sadece Kurumsal ve Bireysel bankacılık hizmetleri veren Hsbc 2005 yılı Kasım ayından bu yana KOBİ Bankacılığına yönelmiştir. Standart bankacılık hizmetlerinin dışında özellikle 2007 yılı ortasından sonra hızla artan bir trendle ürünlerini ve ürünlerin özelliklerini geliştirmiş, bu ürünleri KOBİ'lerin kullanımına sunmuştur. Farklı sektörlere yönelik, farklı ihtiyaçların gerektiğini düşünen banka, her sektöre özel ürün sunması sayesinde her tur kitleye hitap edebilmektedir.

Müşterilerinin geçmişteki ödeme performanslarını dikkate alarak, kefilsiz olarak kredilendirme yapılmaktadır. Sektörler baz alınarak oluşturulmuş kredi paketleri şu şekildedir[347];

Perakende Destek Paketi: Paket kapsamında perakende sektörde faaliyet gösteren KOBİ'lere yönelik TL 50.000'e kadar en çok 36 ay vadeli taksitli ticari kredi, TL 20.000'e kadar acil ihtiyaç olması durumunda Ticari Kredili Mevduat

[346] (Çevrimiçi) http://www.akbank.com/327.aspx, (Erişim Tarihi: 04.05.2009)
[347] (Çevrimiçi) http://www.hsbc.com.tr/, Erişim Tarihi: 05.05.2009)

Hesabı (Hızır Hesap), Şirket Kredi Kartı ürünleri tek bir pakette hizmete sunulmaktadır.

Doktor Muayenehane Paketi: Muayenehane sahibi ya da ortağı olan doktor ve diş hekimlerinin ihtiyaçlarına yönelik taksitli kredi, Hızır Hesap ve Doktorlara Yönelik Mali Mesuliyet Sigortası hizmetleri vermektedir.

Serbest Muhasebeci ve Mali Müşavir Destek Paketi: Mali müşavir, Serbest Muhasebeci olarak faaliyet gösteren meslek mensuplarına yönelik, Kredi, Çek karnesi, Şirket Kredi Kartı, POS cihazı, otomatik ödeme talimatları gibi birçok ürünü kapsayan ve en önemli özelliği Mali Müşavirlere yönelik yapılmaya başlanan Mali Mesuliyet Sigortası ürününü sağlıyor olmasıdır.

Eczane Destek Paketi: Yukarıda belirtilmiş olan ürünlerin tümünü Eczacılara yönelik olarak da paket haline getirmiştir.

Ürün paketlerinin haricinde, Spot, Rotatif, Taksitli Ticari Kredi gibi standart ürünleri de kapsamında barındırmaktadır.

- **Türkiye Ekonomi Bankası (TEB)**

Türk Ekonomi Bankası da diğer özel bankalar gibi son yıllarda işletmelere yönelik bankacılık hizmeti vermeye başlamıştır. Tüm bankalarda standart verilen kredi olanakları dışında zaman zaman yapılmış olan kampanyalarla KOBİ'lere destekler verilmektedir. 2005 yılında hizmete sunduğu "KOBİ Paketi" gibi yeni ürün ve hizmetlerle bu segmentteki müşteri sayısını artırmıştır. Son dönemde lansmanını yapmış olduğu, "İşletmelere Kredide İndirim Var!" sloganıyla, yeni müşterilerine bankadan kullandıkları ürün sayısı arttıkça, kredi faiz oranlarında düşüş vaat etmektedir[348].

Bunun dışında, nakit yönetimi ürünleri, sürekli çek karnesi uygulamaları, sigorta ürünleri, leasing (finansal kiralama) ve faktoring (senet kırdırma), sektörlere

[348] (Çevrimiçi) http://www.teb.com.tr/Main/HaritaIsletme.aspx, (Erişim Tarihi: 04.05.2009)

yönelik çeşitli uygulamalar söz konusudur. Güncel olarak KOSGEB ile aralarında imzalamış oldukları "1000+1000 KOBİ Yatırım Destek Programı, KOBİ'lere "0" Faizli Cansuyu Projesi kapsamında; KOBİ'lere "0" Faizli Cansuyu Projesi 1000+1000 KOBİ Yatırım Destek Kredisi kullandırımı söz konusudur. Faizi KOSGEB tarafından, anaparası TEB tarafından karşılanmaktadır.

Program 2 bölümden oluşmaktadır:

"Orta-İleri ve İleri Teknoloji Sektörleri"nde faaliyet gösteren firmaların kullanabileceği 1. Program'da, kredi üst limiti 600.000 TL, ilk 6 ayı ödemesiz, 6 ayda bir 3 eşit taksitte anapara ödemeli 18 ay vadeli ve kredi üst limiti 490.000 TL, ilk 6 ayı ödemesiz, 6 ayda bir 4 eşit taksitte anapara ödemeli 24 ay vadelidir.

"Orta-Düşük ve Düşük Teknoloji Sektörleri''ne yönelik olan 2. Program'da, kedi üst limiti 300.000 TL, ilk 6 ayı ödemesiz, 6 ayda bir 3 eşit taksitte anapara ödemeli 18 ay vadeli ve kredi üst limiti 245.000 TL, ilk 6 ayı ödemesiz, 6 ayda bir 4 eşit taksitte anapara ödemeli 24 ay vadeli şekilde kullanılabilecektir[349].

- **Finansbank**

2007 yılında KOBİ bankacılığı alanında lider banka olma hedefi ile yola çıkan banka, çalışmalarına "işletme bankacılığı" adı altında 2003 yılında başlamıştır. 2003 yılından beri KOBİ bankacılığında güçlü bir konumda bulunmaktadır. Farklı sektörlere yönelik farlı urun ve hizmetleri sunan, ilgili sektörlerdeki yatırım olanaklarını ayrıntılı analizlerle tespit ederek, "sektörel çözümler" adı altında bir araya getirmiştir[350].

KOBİ'lere ihtiyaç duydukları anda, danışmanlık hizmeti vermek amacıyla, "KobiFinans" adı altında bir portal meydana getirmişlerdir. Temel olarak dört kanaldan oluşan KobiFinans; KOBİ'leri bilgi, uzmanlık, deneyim, vizyon ve

[349] (Çevrimiçi) http://www.teb.com.tr/Isletme/YatirimKredisi1000.aspx, (Erişim Tarihi: 05.05.2009)
[350] (Çevrimiçi) http://www.finansbank.com.tr/, (Erişim Tarihi: 05.05.2009)

ihtiyaçlarına uygun ürünlerle buluşturarak entellektüel kaynak ihtiyaçlarını karşılayan bir çözümler bütünüdür[351].

Kredi olanakları olan, rotatif, spot, taksitli ticari, iskonto/istira kredileri, yatırım kredileri, işyeri kredileri, döviz ve dövize endeksli krediler, Teminat Mektupları, Harici Garantiler gibi firmaların gayri nakdi kredi ihtiyaçlarında da hizmet verilmektedir. KobiEkstra adı altında, sigorta, leasing ve faktoring uygulamalarına yer verilmektedir[352].

- **Ing Bank**

Temmuz 2008 itibari ile Oyakbank'ı satın alarak Türkiye piyasasında faaliyet göstermeye başlayan banka, küçük ölçekli tedarikçi ve yan sanayii firmaları, küçük ölçekli ithalatçı / ihracatçı ve toptancıları ve diğer küçük ölçekli isletmeler ile ilgili faaliyet göstermek amacıyla kurulmuştur.

İşletme bankacılığı işkolunda yıllık cirosu 3 Milyon TL'ye kadar olan işletmelere ve mikro segment müşterilerine hizmet veren banka, kredi değerlendirme sürecini etkin bir rating sistemini devreye alarak diğer işkollarına göre farklılaştırmış, önce belli şubelerde pilot uygulama ile bu programı hayata geçirmiş, 2006 yılı itibariyle de banka geneline yaygınlaştırmaya başlamıştır. Kredi Değerlendirme Formu (KDF) adı verilen program, firmanın mali verileri ile kredi teminatı ve firma ortaklarının moralite bilgilerini birlikte belli katsayılar ile hesaplayarak belli bir kredi notuna ulaşılmasını sağlamakta ve kredinin verilebilirliği konusunda kredi tahsis otoritesini yönlendirmektedir. Bu kapsamda kredi yetkileri şube müdürlerinde, belli bölgeleri kapsayacak şekilde bölge müdürlüklerine ve genel müdürlük kredi tahsis birimlerinde kademelendirilmiştir[353].

[351] (Çevrimiçi) http://www.finansbank.com.tr/isletme/kobifinans.jsp, (Erişim Tarihi: 05.05.2009)
[352] (Çevrimiçi) http://www.finansbank.com.tr/isletme/diger.jsp, (Erişim Tarihi: 05.05.2009)
[353] Coşkun Ataol, "Küçük-Orta Ölçekli İşletmeler (KOBİ) İçin Bankalarda Kredi Değerleme Sistemi ve Bir Örnek Çalışma", Marmara Üniversitesi, Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**,** İstanbul, 2006, s. 52.

- **Denizbank**

Denizbank, sektördeki birçok banka gibi, 2003 yılından itibaren KOBİ Bankacılığına başlamıştır. Banka nezdinde cirosu 5 Milyon Doların altında kalan tüm işletmeler, işletme bankacılığının hedef kitlesi olarak adlandırılmaktadır. Sektördeki diğer bankalar ile karşılaştırdığında KOBİ Bankacılığı dışında 'Tarım Bankacılığı" alanında faaliyet gösteren tek özel banka olma özelliğine sahiptir[354].

Şubelerindeki çalışanları, KOBİ bankacılığında faaliyet gösterip göstermeme özelliğine göre "Turuncu", Tarım bankacılığı hizmeti verenleri ise "Yeşil" olarak adlandırmaktadır[355]. Taksitli ticari kredilere farklı bir bakış acısı getiren banka, "İşletme Kart" adını verdiği ürünüyle, KOBİ'lere Türkiye'de ilk kez ATM'den Taksitli Ticari kredi kullanma olanağı sağlamıştır. Bunun dışında, KOBİ'lerle ilgili standart ürün ve hizmetleri sunmaktadır.

- **Fortis**

2005 yılında Dışbank'ın %93,3 lük hissesini satın alarak Türk finans sektörüne giriş yapmış olan banka, KOBĐ Bankacılığında, "Dinamik Girişimci" adı altında, yıllık cirosu 5 Milyon Euro'ya kadar olan firmaları ele almaktadır.

Klasik kredi ürünleri yanında Ar-Ge Proje Destek Paketi, İmalat Paketi, Ticaret ve Sanayi Odaları Paketi gibi ürünleri bulunmaktadır. Kadın girişimcilere sağladığı, yeni is kurmaya yönelik, kefilsiz olarak kredi olanakları bulunmaktadır.

"Dinamik Adım" ismini verdiği ürünüyle banka, firmaların kendileri ile yapmış oldukları çalışmalarının yoğunluğu ölçüsünde puan vermekte, toplanan puanlar arttıkça da firmalara kendileri üzerinden yapılmış olan, EFT ve havale, hesap işletim ücretleri, çek karnesi gibi işlemlerde, indirim olanakları sağlamaktadır[356].

---

[354] (Çevrimiçi) http://kobi.milliyet.com.tr/haberdetay?nid=604, (Erişim Tarihi: 01.02.2009)
[355] (Çevrimiçi) http://www.denizbank.com.tr/TR/Bankacilik/Isletme_Bankaciligi/IsletmenizeOzel, (Erişim Tarihi: 05.05.2009)
[356] (Çevrimiçi) http://www.fortis.com.tr/kobi/dinamik_adim.jsp, (Erişim Tarihi: 05.05.2009)

Tablo 45'de Türkiye'deki bazı bankaların kredi oranları verilmektedir:

Tablo 45. Türkiye'deki Bazı Bankaların Kredi Oranları

BANKA ADI	Tüketici Kredisi Faizleri	Taşıt Kredisi Faizleri	Konut Kredisi Faizleri
Akbank	%1.50	%1.73	%1.76
Albarakatürk	%2.25	%2.10	%2.00
Anadolubank	%2.25	%1.99	%1.85
Bank Asya	%2.25	%2.10	%2.00
BankPozitif	%2.39	%2.15	%2.09
Citibank	%1.99	-	-
Denizbank	%2.14	%2.04	%1.99
Finansbank	%2.24	%2.19	%1.79
Fortisbank	%2.10	%2.05	%1.89
Garanti Bankası	%2.14	%1.98	%1.51
Halkbank	%1.99	%2.00	%1.88
HSBC	%2.15	%1.84	%1.82
Kuveyt Türk	%2.40	%2.25	%2.15
MillenniumBank	%2.20	%2.09	%2.09
ING Bank	%2.09	%1.89	%1.74
Şekerbank	%2.15	%2.15	%2.09
Tekstilbank	%2.25	%2.18	%2.10
TEB	%2.14	%2.09	%1.99
Türkiye Finans	%2.75	%2.40	%2.30
Türkiye İş Bankası	%2.19	%2.09	%2.09
Vakıfbank	%2.08	%2.05	%1.88
Yapı Kredi Bankası	%2.19	%2.06	%1.92
Ziraat Bankası	%1.99	%1.85	%1.84

Kaynak: (Çevrimiçi) http://www.bankalar.org/, (Erişim Tarihi: 06.06.2009)

Tablo 45 incelendiğinde, tüketici kredi faiz oranlarında ve taşıt kredisi faiz oranlarında sırasıyla; %1.50 ve %1.73 oranlarıyla Akbank'ın en düşük faiz oranlarına sahip olduğu görülmektedir. Konut kredi faizlerinde ise en düşük oran %1.51 ile Garanti Bankası'dır.

5. İSTANBUL'DA FAALİYET GÖSTEREN İŞLETMELERDE ANKET UYGULAMASI

5.1. Uygulamanın Amacı

Türkiye'de 1990 sonrası meydana gelen bankacılık krizlerinin sonuçları kısa zamanda reel sektöre yansımıştır. Talepte görülen düşüş, iç pazarın daralması, faiz oranlarının yükselmesi, siyasi ve ekonomik belirsizlikler, girdi maliyetlerinin artması gibi faktörler işletmelerin pek çoğunu olumsuz etkilerken, bazılarını da olumlu yönde etkilemiştir.

Bu uygulamanın amacı; bankacılık krizlerinin İstanbul'da faaliyet gösteren KOBİ'lere finansman açısından olumsuz etkilerini inceleyerek, Türkiye açısından bir değerlendirme yapmaktır. Çalışma yapılırken amaçlanan hedefler doğrultusunda cevap aranan başlıca sorular şunlardır:

- Kriz sonrası personel sayınızda değişiklik oldu mu?
- Kriz dönemlerinde üretim ve satışlarınızda meydana gelen değişiklikler nelerdir?
- Kriz yönetim planınız var mıdır?
- Kriz sonrası aldığınız finansal önlemler nelerdir?

Bu sorulara cevap alınmak suretiyle bankacılık krizlerinin işletmeler üzerindeki etkileri incelenmeye çalışılmış ve bu doğrultuda bir uygulama hazırlanmıştır.

5.2. Uygulamanın Kapsamı ve Yöntemi

Verilerin toplanmasında nitel araştırma yöntemlerinden anket tekniği uygulanmıştır. Literatürde daha önce yapılmış çalışmalardan ve uygulanmış anketlerden yararlanılarak araştırma anketi geliştirilmiştir[*]. Çalışmada kullanılan

[*] Perihan Türköz, "KOBİ'lerin Finansman Sorunları ve Bankaların KOBİ'lere Yaklaşımı: Isparta Alan Araştırması", Süleyman Demirel Üniversitesi İktisat AnaBilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Isparta, 2008.
İdil Özlem Koç, **Türk KOBİ'leri Bugünü ve Geleceği**, İstanbul: Arıkan Yayınevi, 2008.

anket formu kendi içinde iki bölümden oluşmaktadır. Öncelikle işletmelerin hukuki yapısı, personel yapısı, finansman yapısı, yönetim ve organizasyon gibi yapısal özelliklerini belirlemeye yönelik sorular yöneltilmiştir. Daha sonra ise; işletmelerin ne sıklıkla finansman sorunuyla karşılaştıkları, hangi finansman aracını hangi sıklıkla kullandıkları araştırılmaya çalışılmıştır. Son olarak; işletmelerin krizden ne şekilde etkilendiklerini araştırmak için kriz dönemlerindeki üretim ve satış ve personel değişimleri ile ilgili sorular yöneltilmiştir.

Bu çalışmada; İstanbul'un Avrupa yakasının anket hakkında genel bir sonuç verebileceği düşünülerek, bu bölgede bir çalışma yapılmış ve genele uygun bir yorum hazırlanmıştır. Ayrıca; anket çalışması yaparken sektör kısıtlamasına gidilmemiştir. Araştırma için hazırlanan on dokuz soruluk anket formu yüz işletmeye uygulanmış ve yetmiş tane işletmeden geri bildirim alınabilmiştir.

Anket sonunda elde edilen veriler, istatistikî veri işleme programı olan SPSS kullanılarak hazırlanmıştır. Anket kapsamında herhangi bir karşılaştırma amaçlanmadığı için istatistiksel bir değerlendirme yapılmasına gerek duyulmamıştır.

5.3. Anket Bulguları ve Değerlendirilmesi

Anket formunda işletme ile ilgili bazı tanımlayıcı bilgiler açık uçlu ya da seçmeli sorular şeklinde sorulmuştur. Krizin etkileri ile ilgili sorularda ise; açık uçlu ve seçmeli soruların yanında sıralama tarzı sorularda kullanılmıştır. Yapılan alan çalışmasının sonuçlarına göre, aşağıdaki veriler elde edilmiştir. Verilerden elde edilen sonuçlar aşağıdaki gibidir:

- **Tablo 46. İşletmelerin Faaliyet Yılı**

	Sayı	**Yüzde**
0-1 Yıl	2	2,9
2-5 Yıl	17	24,3
6-10 Yıl	23	32,9
11-+ Yıl	28	40,0
Toplam	70	100,0

Ankette işletmelerin kaç yıldır faaliyet göstermekte olduğu sorulmuştur. Araştırma bulgularına göre, anket uygulanan 70 işletmenin %40,0'ı 11 yıldan uzun süredir faaliyet göstermektedir. %2,9'u daha yeni kurulmuş ve bir yıldan az süredir faaliyete devam eden işletmelerden oluşmaktadır.

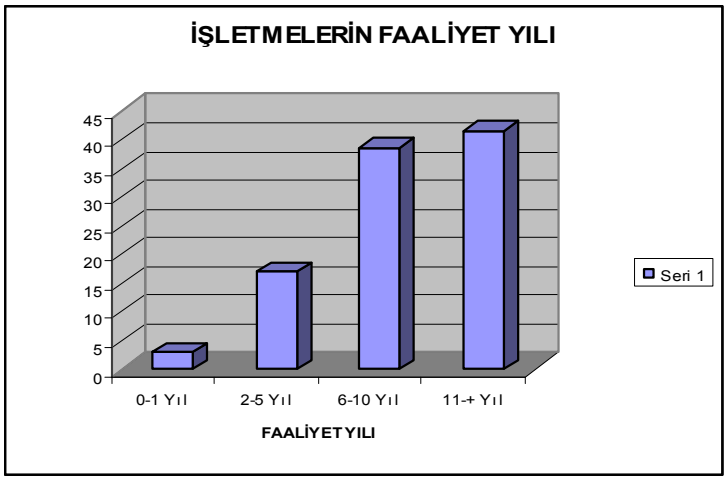

Şekil 1. İşletmelerin Faaliyet Yılı

- **Tablo 47. İşletmelerin Türleri**

	Sayı	**Yüzde**
Mikro İşletme (10 kişiden az)	16	22,9
Küçük İşletme (50 kişiden az)	41	58,6
Orta Büyüklükte İşletme (250 kişiden az)	13	18,6
Toplam	70	100,0

Ankette işletmelere çalışan personel sayılarına göre hangi tür işletme oldukları sorulmuştur. Yapılan araştırma sonucu gösteriyor ki; İstanbul'da faaliyet gösteren firmaların %58,6'sı 50 kişiden az personeli ile "küçük" işletme sınıfına girmektedir. %22,9'u 10 kişiden az personel istihdam ederek "mikro" işletme konumundadır. Orta ölçekli işletmeler ise %18,6 oranı ile daha az sayıda bulunmaktadır.

- **Tablo 48. İşletmenin Yönetimi**

	Sayı	Yüzde
Evet	53	75,7
Hayır	17	24,3
Toplam	70	100,0

İşletmelerin %75.7'sinde işletme sahibi ve yöneticisi aynı kişi iken, %24.3'ünde farklı kişilerdir.

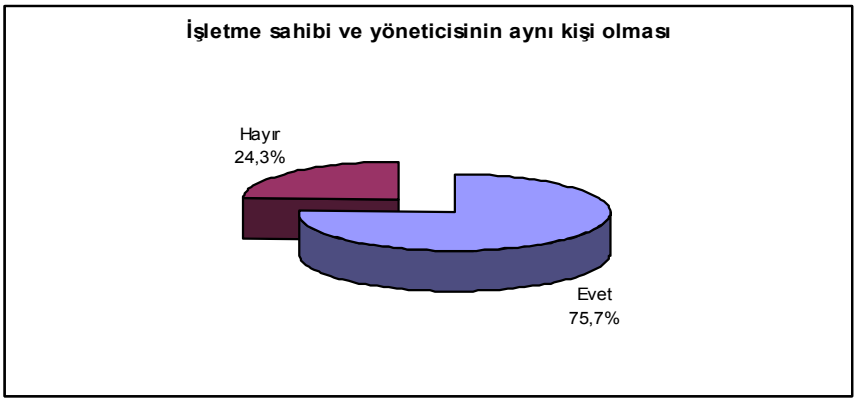

Şekil 2. İşletme Sahibi ve Yöneticisinin Aynı Kişi Olmasının Dağılımı

İşletme sahibi ile yöneticisinin aynı kişi olmasının daha yüksek oranda çıkması; KOBİ'lerin sahibi oldukları işletmeyi çoğunlukla kendilerinin yönettiği ve bu iş için profesyonel yönetici ile fazla çalışmadıkları sonucu çıkarılabilir

- **Tablo 49. İşletme Yöneticilerinin Eğitim Durumu**

	Sayı	Yüzde
İlkokul ve ortaokul	8	11,4
Lise	28	40,0
Lisans ve yüksek lisans	34	48,6
Toplam	70	100,0

İstanbul ilinde araştırmaya katılan 70 firmanın yöneticilerinin eğitim durumları incelendiğinde; işletme yöneticilerinin, 35 adeti (%50) lisans ve yüksek lisans mezunu, 27 tanesi (%38,6) lise mezunu, 8 tanesi (11,4) de ilkokul ve ortaokul mezunu olduğu görülmektedir. Sonuçlar incelendiğinde; KOBİ'lerde yöneticilerin eğitim durumuna önem verildiği söylenebilir.

- **Tablo 50. İşletmenin Hukuki Yapısı**

	Sayı	Yüzde
Şahıs Şirketi	26	37,1
Adi Ortaklık	8	11,4
Limited Şirket	19	27,1
Anonim Şirket	16	22,9
Kooperatif Şirket	1	1,4
Toplam	70	100,0

Görüşülen işletme sahiplerine şirketin hukuki yapısı sorulduğunda verile yanıtlar %35,7 ile ağırlıklı olarak (25 firma) şahıs firması şeklinde ortaya çıkmıştır. %28,5 ile limited şirket türü bunu izlemiş, %22,8'i anonim şirket ve %11,5'i (8 firma) adi şirket şeklinde faaliyet göstermektedir. Firmaların ağırlıklı olarak şahıs firması olarak faaliyet göstermesi, çalışan sayıları, yönetim şekilleri gibi kriterler göz önünde bulundurulduğunda rakamları desteklemektedir.

- **Tablo 51. Ankete Katılan İşletmelerin Ciro Yapısı (YTL/Yıl)**

	Sayı	Yüzde
20.000 YTL'den az	6	8,6
20.000-50.000 YTL	26	37,1
50.000-100.000 YTL	18	25,7
100.000 YTL'den fazla	20	28,6
Toplam	70	100,0

Ankete katılan işletmelere işletme yıllık ciroları sorulduğunda; işletme sahipleri ağırlıklı olarak %37,1'i cirolarının 20.000YTL-50.000 YTL arası olduğunu, %28,6'sı 100.000 YTL'den fazla, %25,7'si de yıllık 50.000 YTL ile 100.000 YTL arası ciro yaptıklarını belirtmişlerdir.

- **Tablo 52. İşletmelerdeki Finansman Sorunu**

	Sayı	Yüzde
Evet	29	41,5
Hayır	10	14,3
Bazen	31	44,2
Toplam	70	100,0

İşletmelere finansman sorunu yaşayıp yaşamadıkları sorulduğunda firmaların yanıtları şu şekilde ortaya çıkmaktadır: 31 tane firma işletmesinde "bazen" finansman sorunu yaşadığını, 29 tane firma finansman sorunu yaşadığını, 10 tane firma da finansman sorunu yaşamadığını belirtmiştir.

- **Tablo 53. İşletmelerin Finansman Sorunu Yaşama Sıklığı**

	Sayı	Yüzde
Hiç	7	10,0
Nadiren	14	20,0
Arasıra	21	30,0
Sıksık	23	32.9
Sürekli	5	7.1
Toplam	70	100,0

İşletmelere finansman sorunu yaşayıp yaşamadıklarının yanında, bu sorunu hangi sıklıkla yaşadıkları da sorulmuştur. Verilen cevaplar neticesinde; işletmelerin %32,9'unun sıksık finansman sorunu yaşadığı, %30'unun arasıra bu sorunla karşılaştığı %20'sinin de nadiren bu sorunla karşı karşıya kaldığı görülmektedir.

Sürekli finansman sorunu yaşayanların oranı ise %7,1'dir. Bu cevaplar ile işletmelerin ortalama olarak çoğu zaman finansman sorunu ile karşılaştığı söylenebilir.

- **Tablo 54. İşletmelerin Kredi Kullanma Durumu**

	Sayı	Yüzde
Evet	39	55,8
Hayır	9	12,9
Bazen	22	31,3
Toplam	70	100,0

İşletmelere kredi kullanıp kullanmadıkları sorulmuştur. Alınan cevaplar sonucunda; %55,8'inin kredi kullandığı, %31,3'ünün bazen bu yola başvurduğu, %12,9'unun ise kredi kullanmadığı görülmektedir.

Ankete katılan işletmelere kredi kullanıp kullanmadıklarının sonrasında tercih ettikleri kredi türü sorulmuştur.

- **Tablo 55. İşletmelerin Tercih Ettikleri Kredi Türü**

	Sayı	Yüzde
Banka Kredisi	10	14,3
Piyasadan Borçlanma	20	28,6
Leasing (Finansal Kiralama)	-	7,2
Faktoring (Senet Kırdırma)	5	-
Toplam	35	50,1

İşletmelerden % 28,6'sı sadece piyasadan borçlanmayı, %14,3'ü sadece banka kredisini tercih etmiştir. İşletmelerin 20 tanesi (%28,6) banka kredisi ve piyasadan borçlanmanın ikisini de, 8 tanesi (%11,3) banka kredisi, piyasadan borçlanma ve leasing türünün üçünü de aynı anda işaretlemiştir. Kalan 7 kişi ise (%10) tüm kredi türlerini tercih etmiştir.

Sonuçlar neticesinde, işletmelerin banka kredisi yerine çoğunlukla piyasadan borçlanmayı tercih ettikleri söylenebilir.

- **Tablo 56. Kredi Bulurken Karşılaşılan Sorunlar**

	Sayı	Yüzde
Faiz oranlarının yüksekliği	29	41,5
Teminat eksikliği	16	22,8
Finansman eksikliği	5	7,2
Diğer	-	-
Toplam	51	71,5

İşletmelere kredi kullanmaları ile ilgili sorular yöneltilirken, kredi bulurken yaşadıkları sorunlar da sorulmuştur. İşletmelerin %41,5'i faiz oranlarının yüksekliğinin sorun olduğunu, %22,8'i teminat eksikliğini, %7,2'si ise finansman eksikliğini kredi bulurken sorun olduğunu belirtmiştir. Geri kalan %28,5 ise tümünün kendisi için sorun teşkil ettiğini söylemiştir. İşletmelerden 1 tanesi ise kredi bulurken herhangi bir sorunla karşılaşmadıklarını belirtmiştir.

İşletmelerin bakış açısı ile kredi almada karşılaşılan en büyük problem faiz oranlarının yüksekliğidir. Yüzdesel olarak faiz oranlarının yüksekliğini, teminat eksikliği ve finansman eksikliği takip etmektedir.

- **Tablo 57. Kriz Sonrası Personel Sayısındaki Değişim**

	Sayı	Yüzde
Evet	21	30,0
Hayır	49	70,0
Toplam	70	100,0

İşletmelere kriz sonrası personel sayılarında değişiklik olup olmadığı sorulmuştur. Ankete katılan işletmelerin 49 tanesi (%70) kriz sonrası personel sayısında değişiklik olduğunu, 21 tanesi (%30) ise değişiklik olmadığını belirtmiştir.

İşletmelere kriz sonrası personellerinde bir değişiklik oldu ise nasıl bir değişiklik olduğunu açıklamaları istenmiştir. İşletmelerden 2 tanesi hiçbir değişiklik olmadığını, 2 tanesi kriz döneminde personelinde bazı kişileri ücretsiz izine çıkarmak zorunda kaldığını, 1 tanesi bu dönemde personel sayısını arttırdığını belirtmiştir. Diğer 15 işletme ise; işletmelerindeki personel sayısındaki değişimin %5 ile %10 arası bir düşüşle gerçekleştiğini açıklamıştır.

- **Tablo 58. Kriz Dönemlerinde Üretim ve Satışlardaki Değişim**

	ÜRETİM		SATIŞ	
	Sayı	**Yüzde**	**Sayı**	**Yüzde**
Değişmedi	30	42,9	24	34,3
Arttı	4	5,7	4	5,7
Azaldı	36	51,4	42	60,0
Toplam	70	100,0	70	100,0

Ankete katılan işletmelere kriz dönemlerinde işletmelerinde meydana gelen değişimleri öğrenmek amaçlı sorular yöneltilmiştir. Kriz dönemlerindeki üretim ve satış kalemlerinde meydana gelen değişimler sorulduğunda; %51,4'ü üretimin, %60'ı ise satışın azaldığını söylemiştir.

Bu sonuçların yanında "değişmedi" seçeneğini seçen işletmelerin yüzdesinin de oldukça fazla olduğu görülmektedir. Üretim için %42,9'u, satış kalemi için ise işletmelerin %34,3'ü kriz sonrası değişiklik yaşanmadığını belirtmiştir.

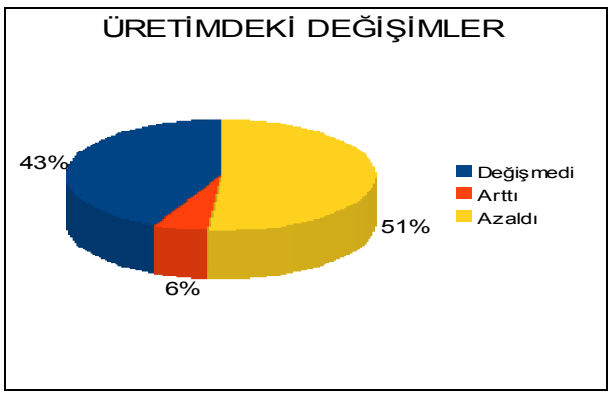

Şekil 3. Kriz Dönemlerinde Üretimdeki Değişimler

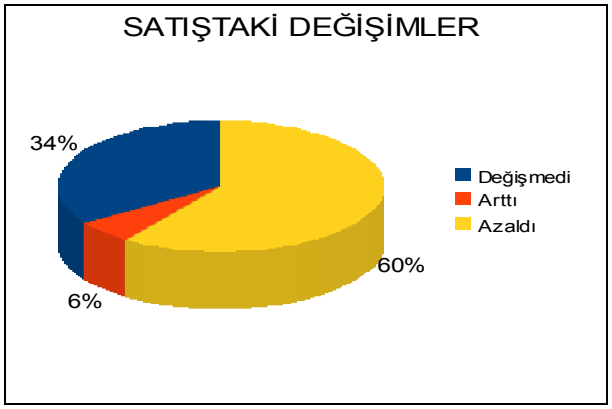

Şekil 4. Kriz Dönemlerinde Satışlardaki Değişimler

Şekil 3 ve Şekil 4 incelendiğinde; krizin üretim ve satışları olumsuz yönde etkilediği sonucu çıkarılabilir.

- **Tablo 59. Kriz Dönemlerinde Giderlerde Meydana Gelen Değişim**

	Hammadde Malzeme Giderleri		**İşçilik Giderleri**		**Genel Üretim Giderleri**	
	Sayı	**Yüzde**	**Sayı**	**Yüzde**	**Sayı**	**Yüzde**
Değişmedi	32	45,7	31	44,3	35	50,0
Arttı	27	38,6	18	25,7	28	40,0
Azaldı	11	15,7	21	30,0	7	10,0
Toplam	70	100,0	70	100,0	70	100,0

İşletmelere kriz dönemlerinde işletmelerinde meydana gelen değişimleri öğrenmek amaçlı sorulan sorular kapsamında üretim ve satış değişimlerinden sonra hammadde malzeme gideri, işçilik gideri ve genel üretim gideri gibi belli başlı giderlerdeki meydana gelen değişimlerde sorulmuştur. Alınan cevaplar sonucunda; hammadde malzeme giderleri için %45,7 oranı ile "değişmedi", işçilik giderleri için %44,3 oranı ile "değişmedi", genel üretim giderlerin de ise; %50 oran ile "değişmedi" cevabının alındığı görülmüştür. Hammadde malzeme giderlerini %38,6 ile giderlerin artması, işçilik giderlerini %30 ile giderlerin azalması, genel üretim giderlerini ise %40 ile giderlerin artması izlemektedir.

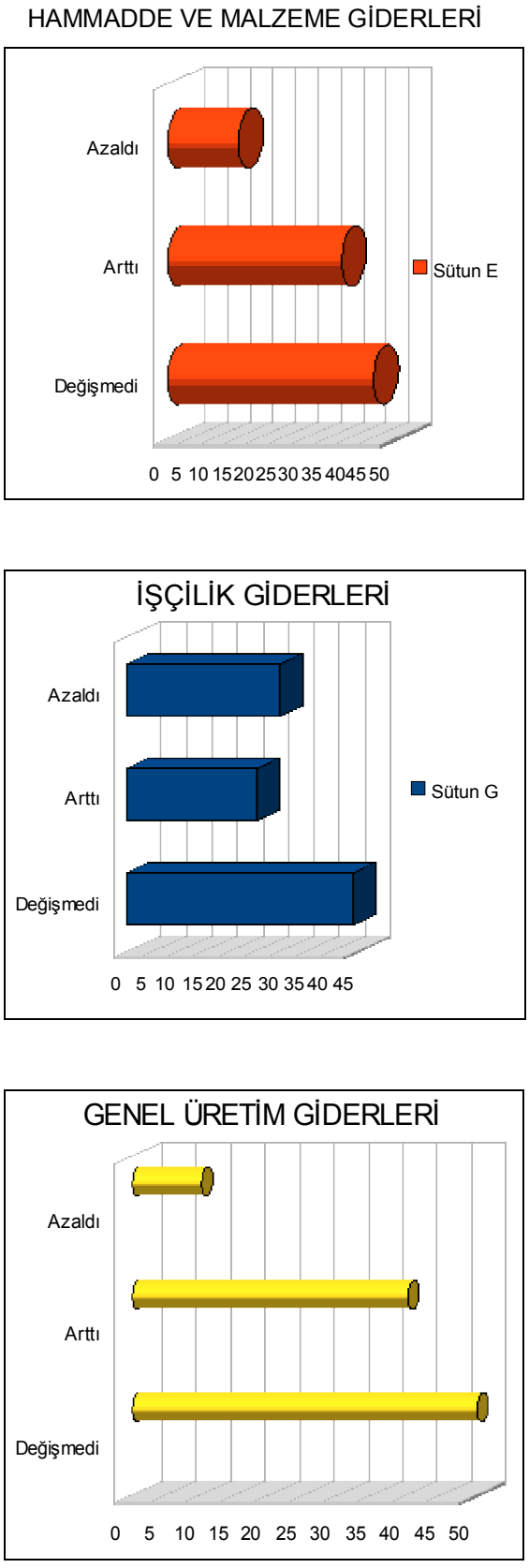

Şekil 5. Kriz Dönemlerinde Giderlerde Meydana Gelen Değişimler

İşletmelere yöneltilen "kriz sonrası durum" ile ilgili sorular neticesinde; işletmelerde üretim ve satışın azaldığı, belli başlı giderlerde ise değişim yaşanmadığı görülmektedir.

- **Tablo 60. Krize Rağmen Yatırım Kararı Alma Durumu**

	Sayı	Yüzde
Evet	18	25,8
Hayır	52	74,2
Toplam	70	100,0

Ankete katılan işletmelere "Krize rağmen yatırım kararı aldınız mı?" sorusu yöneltildi ve %74,2 oranında işletmelerden "hayır" cevabı alındı. İşletmelerin %25,8'i ise yatırım kararı aldıklarını belirtmişlerdir**.** Bu sonuçlardan KOBİ'lerin kriz dönemlerinde riskten kaçındıkları sonucunu çıkarabiliriz.

- **Tablo 61. Kriz Yönetim Planı**

	Sayı	Yüzde
Evet	30	42,8
Hayır	40	57,2
Toplam	70	100,0

Kriz dönemlerinde işletmeler için en önemli konulardan birisi de kriz yönetim planının varlığıdır. Riski pek sevmeyen KOBİ'ler için bu dönemlerde strateji sahibi olmak çok büyük önem taşımaktadır. Bu şekilde yatırımlarını ya da harcamalarını organize etmektedirler.

İşletmelere kriz yönetim planları olup olmadığı sorusu yöneltilmiştir. İşletmelerden %57,2 ile "hayır" cevabı alınmıştır. Bunun yanında "evet" cevabını veren işletmelerin oranı ise %42,8 ile diğer işletmelere yakındır. Buradan işletmelerin kriz yönetimine önem verdikleri ve bunun için stratejiler oluşturdukları sonucu çıkarılabilir.

- **Tablo 62. Krizin Etkileme Derecesi (En Fazla Etkili Olan)**

	Sayı	Yüzde
İstikrarsız Ortam	23	32,8
Talep Yetersizliği	7	10,0
Girdi Maliyetlerinde Artış	4	5,7
Finansal Güçlük	7	10,0
Yüksek Döviz Kurları	10	14,2
Vergilerdeki Artış	3	4,3
Teşvik Yetersizliği	16	23,0
Toplam	70	100,0

Ankete katılan işletmelere kriz ile oluşan birtakım sonuçların, işletmelerini etkileme düzeylerine göre sıralamaları istendi. En fazla etkili olana 7, en az etkili olana ise 1 sayısını kullanarak sıralama yapmaları istendi. Anket sonuçları ile oluşan öncelik sıralaması Tablo 62'deki gibidir.

İşletmelerin "en fazla etkili" olarak %32,8 ile istikrarsız ortamı, daha sonra %23,0 ile teşvik yetersizliğini tercih ettiği görülmektedir. Teşvik yetersizliğini %14,2 oranı ile yüksek döviz kurları takip etmektedir.

- **Tablo 63. Krizin Etkileme Derecesi (En Az Etkili Olan)**

	Sayı	Yüzde
İstikrarsız Ortam	6	8,6
Talep Yetersizliği	6	8,6
Girdi Maliyetlerinde Artış	4	5,8
Finansal Güçlük	6	8,6
Yüksek Döviz Kurları	11	15,8
Vergilerdeki Artış	21	30,0
Teşvik Yetersizliği	16	22,6
Toplam	70	100,0

İşletmelerden verilen sonuçlardan "en az etkili" olanların sıralanması istendiğinde ise; aşağıdaki tablodaki sonuçlar ortaya çıkmıştır. Tablo incelendiğinde; işletmeler krizin onları en az etkiledikleri seçeneğin %30,0 ile vergilerdeki artış olduğunu belirtmişlerdir. Vergilerdeki artış seçeneğini, %22,6 ile teşvik yetersizliği, %15,8 ile yüksek döviz kurları takip etmektedir. Sonuçlara bakıldığında %8,6'lık oranın üç sonuç tarafından alındığı görülmektedir.

- **Tablo 64. Kriz Sonrası İlk Kullanılan Finansal Yöntem**

	Sayı	**Yüzde**
Eleman Azaltma	12	17,2
Kapasite Düşürülmesi	15	21,5
Tahsilatın Hızlandırılması	23	32,7
Gereğinden Fazla Borçlanarak Mal Almama	20	28,6
Toplam	70	100,0

Tablo incelendiğinde; işletmelerin kriz sonrası önlem olarak ilk önce "tahsilatlarını hızlandırdıkları" (%32,7) görülmektedir. %28,6 oranı ile öncelikleri "gereğinden fazla borçlanarak mal almama" ile sıralanmaktadır.

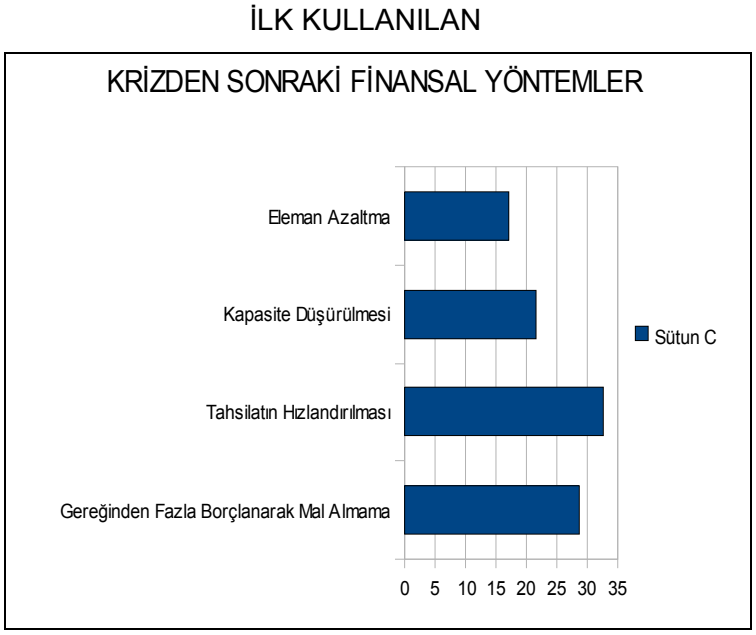

Şekil 6. Kriz Sonrası Alınan Finansal Önlemler

Şekil 6 incelendiğinde; işletmelerin kriz dönemlerinde, mevcut durumlarını düzeltmekle uğraştıkları, para akışının devamına önem vererek, bu dönemde borçlanmayı tercih etmedikleri sonucu çıkarılabilir.

- **Tablo 65. Kriz Sonrası En Son Kullanılan Finansal Yöntem**

	Sayı	**Yüzde**
Eleman Azaltma	43	61,3
Kapasite Düşürülmesi	6	8,6
Tahsilatın Hızlandırılması	4	5,8
Gereğinden Fazla Borçlanarak Mal Almama	17	24,3
Toplam	70	100,0

İşletmelerin kriz dönemlerinde aldıkları finansal önlemlerden en son kullandıkları yöntemlere bakıldığında ise; %61,3 oranı ile eleman azaltmayı en son tercih ettikleri görülmektedir. Bu durum; özellikle işsizlik sorunu yaşayan Türkiye'de kriz dönemlerinde KOBİ'lerin bakış açısı hakkında sevindirici bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır.

SONUÇ

KOBİ'ler, ekonomik yapıları ne kadar farklı olursa olsun hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde büyük önem taşımaktadırlar. Bu önem özellikle Türkiye gibi zaman zaman ekonomik krizlerle karşı karşıya gelen ülkeler için daha da artmaktadır. Rekabetin ve değişikliğin çok yoğun yaşandığı günümüzde, istihdamın ve üretimin büyük bölümünü sağlayan KOBİ'ler değişimlere kolay uyum sağlayabilen yapılarıyla ekonomilerde önemli yer tutmaktadır.

KOBİ'ler dünyada sanayinin ciddi bir bölümünü oluşturur hale gelmişlerdir. Önemleri 1970'lerden sonra daha çok farkedilmiştir. ABD, Japonya ve AB KOBİ'leri, ekonomik gelişmelerinin arttırılmasında önemli bir araç olarak görmektedirler. KOBİ'ler Türkiye ekonomisinde de büyük önem taşımaktadır. Tüm işletmeler içinde %99,89 payları ile ekonominin temel taşlarını oluşturmaktadırlar. KOBİ'ler Anadolu'nun geniş bir kesimine yayılmış oldukları için Anadolu'dan göçü önlemede ve istihdam sorununu çözmede önemli katkıda bulunmaktadırlar. Türkiye ekonomisinin lokomotifi olan sektörlerde örneğin; otomobil, inşaat, tekstil, beyaz eşya, dayanıklı tüketim gibi KOBİ'lerin ürettikleri ara mallar sayesinde rekabet ortamında daha da başarılı olmaktadır. Özellikle AB'ye girişle birlikte, uluslararası rekabete de hazır olmak zorundadırlar. Küçüklüklerinin kendilerine sağladığı esneklik ve uyum kabiliyetini en iyi şekilde değerlendirerek rekabet avantajı sağlayabilen işletmeler varlıklarını gelişerek sürdürebilecektir. Bunu sağlayamayan işletmeler ise gittikçe büyüyen sorunlarıyla uğraşmak zorunda kalacaklardır.

Gelişmiş ve gelişmekte olan ekonomilerde, gün geçtikçe önemleri artan KOBİ'ler geçen zaman ve değişen ekonomik koşullar ile birlikte, fırsatlarla olduğu kadar tehditlerle de karşı karşıyadır. Tüketici tercihlerine daha esnek olarak yaklaşabilme, yeniliklere açık olmaları, çalışanlarla daha yakın ilişkiler, büyük firmaların tamamlayıcısı konumunda olmak, rekabet edilebilirlik, daha az yönetim maliyeti, ferdi tasarrufların teşvik edilmesi, devlet teşvik ve yardımlarının olması gibi olumlu özelliklerinin yanında; olumsuz rekabet, genel yönetim yetersizlikleri, uzman bir finansman ekibinin olmaması, sermaye yetersizliği, sermaye piyasalarından yeterince yararlanamama, banka ve diğer finans kurumlarından yeterli

desteği görememe, modern pazarlama etkinliklerini sürdürememe, kalifiye eleman istihdamında yetersizlik, üretim ve satış alanlarındaki yetersizlik ve bunun gibi birçok soruna da maruz kalmaktadırlar.

Türkiye'deki KOBİ'lerin karşılaştığı aşırı devlet bürokrasisi, yüksek iflas oranları, finansman güçlükleri, yüksek faiz oranları, yöneticiler arasında yönetsel eğitim yetersizliği, enformasyon zorlukları ve rekabetçi olmayan piyasa şartları esasında gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki KOBİ'lerin de temel sorunları arasında yer almaktadır. Aradaki önemli farklılık; Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde kriz dönemlerinde bu sorunların daha şiddetli hissedilmesidir.

Sorunların kaynağına bakıldığında, finansmanın en önemli kalemlerden birini oluşturduğu görülmektedir. Faiz oranların yüksekliği, teminat koşullarının ağır olması ve prosedürsel işlemlerin uzun ve yorucu olması dolayısı ile bankalar ile KOBİ etkileşiminde sorunlar ortaya çıkarmaktadır. KOBİ'lerin gerek özel, gerekse de kamu bankaları ile yaşadığı sorunların, Yüksek Planlama Kurulu tarafından 2003 yılında belirlenen ve 2007 yılında güncellenen KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı'nda belirtildiği gibi koordineli olarak görüşülmesi ve ortaya çıkan aksaklıkların bu koordinasyon mekanizmalarının işletilmesi yoluyla aşılması gerekliliği açıktır. Bankalar ile KOBİ'lerin ilişkisini arttırmak ve canlandırmak yerel ulusal ve hatta uluslararası platformlarda ekonominin önünü açacak ve krizlere karşı direnç oluşturacak bir etkileşim yaratacağını söylemek mümkündür.

Küreselleşmenin bugün ulaştığı noktada, yurt içinden ve/veya dışından kaynaklanan olumsuzlukların finansal sektörden başlayıp tüm sektörleri etkilediği bir ortamda, finansal piyasaların güvenirliliğinin bozulmaması, finansal sektörün ekonominin ihtiyaçlarına uygun olarak büyümesi daha da büyük önem taşımaktadır. Büyüme çabası içinde ve gelişmekte olan ülkemiz önümüzdeki yıllarda da çok ciddi kaynak talebi içinde olacaktır.

Ülkelerin kalkınmasında bankalar önemli bir rol üstlenmektedir. Ülkelerin yatırım için ihtiyaç duyduğu kaynakların sağlanması için tasarrufların arttırılması gerekmektedir. Bu durumun gerçekleşmesi mali sistemle ve özellikle bankacılık

sektörü aracılığı ile olmaktadır. Bankaların asli fonksiyonu, bir ekonomideki atıl fonları fon ihtiyacı olan kesimlere minimum maliyetle aktarmaktır. Bankaların bu asli fonksiyonlarını yerine getirirken karar almalarına temel oluşturacak olan bilginin, her zaman tam ve doğru olarak elde edilememesi ve tarafların farklı bilgiye sahip olmaları piyasaların işleyişinde sorunlara ve aksaklıklara yol açmaktadır.

Etkin bir finansal sistem, tasarrufların çok farklı kaynaklardan toplanması ve verimli alanlarda kullanılmasına aracılık ederek; hem yatırımlar hem de tasarruf edenler menfaat saplamasına yardımcı olmaktadır. Tasarrufların yatırımlara yönlendirilmesinde en temel unsur risk ve getiridir. Bu fonları aktarırken banka yöneticilerinin amacı hissedarların getirisini maksimum düzeye ulaştırmaktır. Ancak, yöneticiler bu amaca ulaşmaya çalışırken gelir ile risk arasında bir denge kurmak ve minimum riskle maksimum gelir sağlamak zorundadır. Risk ve gelir arasındaki dengenin sağlanması ise, kaynaklar ile bu kaynakların kullanımı arasındaki dengeyi kurabilecek ve riskleri önceden tahmin ederek önlem alabilecek, esnek bir yönetim sisteminin kurulması ile mümkün olabilir.

Finansal sektör, tasarruf edenler açısından, miktar sınırını, risk sorununu ve fiyat sorununu önemli ölçüde çözümler; sağlıklı bir ekonomi için en uygun ortamı hazırlamaktadır. Vergi sistemi ulusal tasarrufların ve finansal sektörün büyümesini özendiren bir yaklaşım içinde olmalıdır. Tasarrufların büyümesi finansal sektörün büyümesi demektir; finansal sektörün büyümesi üretimin ve gelirin büyümesi demektir. Gelir artınca vergi de artar. Bu nedenle finansal sektörün büyümesinin en önemli şartı; bu sektörde yer alan kurumların sermayelerinin korunmasıdır. Finansal sektörde yer alan kurumların sadece finans işine tahsis edilmiş sermayeleri özenle korunmalı, büyümesi özendirilmelidir. Sermayenin korunmasının ve büyütülmesinin en önemli yolu ise kâr etmektir. Kâr etmeyen finansal kurumların ekonomiye bir katkısı olamaz. Özellikle sermaye darlığı çeken gelişmekte olan ülkelerin kalıcı amaçlarla gelen kısa süreli sermaye hareketlerinin varlığından istifade etmeleri mümkündür. Ancak çok küçük beklenti değişiklikleri ve çok küçük hissi uyarmalarla yön değiştiren bu sermayenin o ülkeler açısından ne kadar kalıcı olduğunu da kestirmek mümkün değildir. Bu nedenle kârlılık beklentilerinin yüksek olduğu dönemlerde bir ülkeye giren ve milli paranın değerlenmesi sonucunu doğurarak

birçok olumsuzluğu tetikleyen kısa süreli yabancı sermaye akımları; çeşitli beklenti değişiklikleri ile o ülkeyi terk ettiklerinde de milli paranın aşırı değer kaybetmesi sonucunu doğurarak yine çeşitli olumsuz ekonomik gelişmeleri başlatmaktadırlar. Bu tür bir sistemin kurulması ve işlemesi ise, bankaların faaliyet gösterdiği ekonomik ve finansal ortamın ne kadar sağlıklı ve istikrarlı olduğuyla çok yakından ilgilidir. Güvenli bir ortam sağlanmadığı takdirde tasarrufların mali kesime yönelmesi ve yatırımcılara aktarılması, yani bankaların asli fonksiyonlarını yerine getirmesi zordur.

Türkiye'de ve dünyada birçok bankacılık krizi yaşanmıştır ve bundan sonra da yaşanması kaçınılmazdır. Çünkü hep kabul gördüğü üzere; bankacılık sektörü riskin ve risk almanın çok fazla olduğu bir sektördür ve küreselleşmenin de etkisiyle sorunlar çok çabuk büyümekte ve yayılmaktadır. Türkiye'de yaşanan 2000 Kasım ve 2001 Şubat krizleri bankacılık sektörünün yaşadığı bu sorunlardan kaynaklanmıştır.

Yakın dönemde finansal sektöre, özellikle de bankacılık sistemine olan güven ciddi olarak zedelenmiştir. Finansal sisteme ve kurumlarına olan güvenin korunması veya yeniden tesis edilmesi bankaların tek başlarına ya da birlikte gösterecekleri çaba ile sağlanamayacak kadar önemli bir konudur. Güven sorununun aşılmasında başta düzenleyici otorite olmak üzere ilgili tüm kurumlar tarafından yoğun bir çaba gösterilmelidir. Piyasa mekanizmasına dayalı bir ekonomide mantıklı politikaların uygulanabilirliğinin finansal piyasaların güvenilir olmasına ve sağlıklı işlemesine bağlı olduğu da gözden uzak tutulmamalıdır. Güven sorununun bulunduğu durumlarda, güvenin çok kısa sürede ve kalıcı olarak sağlanması ekonomide istikrarın oluşturulması açısından zorunludur.

Bankacılık sektöründeki riskli yapıya ilave olarak, sektör üstündeki kamusal yükün mali ve siyasi ağırlının varlığını da düşünürsek, olaya piyasa karşıtlarının yaptığı eleştiriler cephesinden bakmanın günümüz şartlarında pek de faydalı olmadığını görmekteyiz. Serbestleşen sermaye hareketlerinin finansal sistemin kırılgan yapısındaki etkilerini inkâr edemezken, olaya birde Türkiye'nin kriz doğuran kamusal yapısı ve ekonomik zafiyetleri yönüyle bakmakta fayda vardır.

2000'li yıllara girerken Türkiye, kronik ve yüksek enflasyon sorununu çözememiş pek az ülkeden biriydi. O dönemlerde, enflasyonun indiriminde yardımcı araç olarak kullanılabilecek öngörülebilir döviz kuru rejimi için gerekli olan siyasal ve kurumsal kredibilitenin kriz ile birlikte kaybolduğu gözlenmiştir. Serbest dalgalı kur rejimi altında enflasyon hedeflemesi yöntemine geçiş kritik önem kazanmıştır. Bu yöntemin başarısı için para politikası üzerindeki kamu maliyesi baskısının azaltılması ve ekonomik birimlerin enflasyon hedefi doğrultusunda ileriye yönelik fiyat-ücret endekslemesine geçmeleri ön koşul olarak değerlendirilmektedir.

Türkiye'nin Şubat 2001 finansal krizi, beklenmedik ölçülerde bir ekonomik daralmayla sonuçlanmasının ötesinde, ülkenin orta vadeli perspektifini değiştiren çok boyutlu yeni koşulları da beraberinde getirmiştir. 2001 yılında büyük ölçekli sermaye çıkışının olumsuz etkilerini kontrol altına almak ve krizin maliyetini hafifletmek amacıyla, geniş kapsamlı uluslararası mali destek sağlanmıştır. Ekonominin mali ve kurumsal yapısındaki zaafların giderilmesi için gerekli düzenlemelerin, uluslararası desteğin öngördüğü doğrultularda şekillendirildiği ve hayata geçirilmeye çalışıldığı bir ortam oluşmuştur. Mali sermayenin küresel ölçekte akışkanlık kazandığı ve uluslararası mali sistemin istikrarsızlaştığı bir ortamda oluşan finansal krizlerin başlıca tahribatı kamu, özel ve mali sektör bilançoları üzerinde yoğunlaşmaktadır.

2001 yılının göstergelerine bakıldığında ekonomideki daralmanın boyutları daha iyi anlaşılırken, krizin derinleşmesinin önlenmesi ve aşılması yönünde somut adımların da atıldığı görülmektedir. Mayıs 2001'de uygulamasına başlanılan program çerçevesinde kamu finansmanında ve banka sisteminde düzeltmelere öncelik verilmesi, serbest kur rejiminde devamlılığın sağlanması, mal ihracatında belirgin bir artış, Merkez Bankasının fiyat istikrarına öncelik verecek tarzda araç kullanımına serbestlik getiren yasal çerçeve ve yapısal nitelikli çok sayıda yeni düzenleme, Türkiye'de krizin kontrol altına alınmakta olduğu yönünde değerlendirmeleri olanaklı kılmaktadır.

Son on yıldır artış gösteren bankacılık krizleri üzerine yapılan çalışmalar çoğunlukla bankacılık krizlerinin neden kaynaklandığının tahmini ve önlenmesi için modeller geliştirmek üzerine yoğunlaşmaktadır. Fakat bankacılık krizlerinin nasıl

yönetileceği ve etkin bir şekilde sorunların nasıl çözümlenebileceği konusu üzerinde yeterince durulmamıştır. Bu bağlamda sistemik risklerin etkin bir şekilde ve nasıl karşılanabileceği, finansal kuruluşların nasıl yeniden kârlı ve sağlıklı hale getirilebileceği, finans sektöründeki sıkıntıların ekonomiye olan olumsuz etkilerinin nasıl en aza indirileceği ve krizlerin maliyetinin nasıl sınırlı ölçüde tutulabileceği gibi sorunlara da çözüm aranması gerekmektedir.

Ekonominin varlık ve yükümlülük değişkenlerinin aniden olumsuz yönde değişimi, harcama-gelir gibi akım değişkenler üzerine yansımakta ve üretim-istihdam cephesinde performans düşmektedir. Şubat Krizi'nin kur ve faiz şoklarından bilançoları hasar gören ve özkaynakları azalan banka sisteminin yeniden sermayelendirilmesi sürecinde kamu borç yükünün artmış olması, bütçe politikalarıyla olumsuz talep/üretim konjonktürünü olumluya dönüştürme imkanlarını kısıtlamaktadır. Daralma olgusuyla karşılaşan ekonomilerin toparlanmasında bir araç olarak kullanılması beklenen kredi mekanizması da etkin olarak kullanılamamaktadır. Bankaların kredilendirme kapasitelerinin zayıflaması, şirketlerin borç geri ödeme zorlukları gibi arz ve talep yönlü nedenler kredi cephesinde sorun yaratmıştır. Bu durumda KOBİ'lerin finansmanını olumsuz yönde etkilemektedir. Dengelerin bozulması KOBİ'lerde zincirleme iflaslara yol açmıştır. Çünkü KOBİ'ler için en önemli durum, istikrar ortamıdır. Ekonominin sağlıklı işlemesinde birinci derece sorumlu olanlar ise hükümetlerdir. Kriz ortamında ve ekonominin toparlanmasında önceliği KOBİ'lere verirlerse, durumun normalleşmesi çabuklaşır, dolayısıyla KOBİ'lerin finansman sorunu da hızlı bir şekilde çözülebilir.

Yaşanan 1994, 2000 Kasım ve 2001 Şubat krizleri ekonominin ve reel sektörün temelini oluşturan KOBİ'leri derinden etkilemiştir. Bu derin etkiler kendisini işyeri kapanmalarındaki artışta, maliyetlerin yükselmesinde, üretim ve kapasite kullanım oranlarındaki düşüşte, istihdamdaki gerilemede, finansman sorununun ağırlaşmasında ve yatırımlardaki azalmada göstermektedir. Unutulmamalıdır ki, bu olumsuz etkilerin giderilmesinde ve KOBİ'leri krizden kurtarılmasında önemli olan iyi politikalar oluşturmaktan çok bunları uygulamaya koymaktır.

Krizlerin ortaya çıkarmış olduğu ekonomik tahribatın büyüklüğünde ve çözümleme süreçlerinde hızlı ve başarılı bir sonuca ulaşılıp ulaşılamamasında çeşitli finansal, ekonomik, idari, sosyal ve politik etmenler etkili olmaktadır. Bankacılık krizlerinin başarılı ve hızlı bir şekilde çözümlenebilmesi için hangi koşullarda hangi politikaların etkili olacağı ve bir ülkede uygulamaya konulan modeller ile diğer ülkelerde başarılı sonuçlar elde edilip edilmeyeceği çözüm gerektiren ayrı bir sorun oluşturmaktadır. Bir krizin başarı ile çözümlenmesi devletin ve otoritelerin krizi yönetmekteki kurumsal kapasitesi, reformların zamanlaması, sürekliliği ve uygulamadaki kararlılık, toplumda halkçı olmayan reform ve önlemler ile karar alıcıların toplumsal ve politik baskılara karşı gösterecekleri direnç gibi faktörler ile yakından ilgili bulunmaktadır.

Güçlü bir ekonominin varlığı büyüyen ve sağlıklı çalışan bir finansal sektör ile mümkündür. Finansal kaynakların toplanması ve kullanıcılara aktarılmasında çok önemli bir işlevi üstlenmiş olan finansal sektör, piyasa mekanizmasının beyni durumundadır. Türkiye gibi kaynak açığı olan bir ülkede, finansal tasarrufların ekonomik açıdan en verimli biçimde kullanılmasında finansal sektörün etkin ve sağlıklı olarak çalışması büyük önem arz etmektedir. Etkin, sağlıklı çalışan ve büyüyen bir finansal sistemin oluşturulması, büyük ölçüde bu sisteme duyulan güvene ve politik istikrarın desteği ile sağlanmış makroekonomik istikrara bağlıdır.

Türkiye'de makroekonomik istikrarın bir türlü sağlanamaması, ekonomik krizlerin arka arkaya gelmesi ve ekonominin bağışıklık gücünün kalmaması, her geçen gün reel sektörün ve bu kapsamda da KOBİ'lerin rekabet güçlerini azaltmaktadır. Devletin KOBİ'lerin güçlendirilmesine yönelik olarak yapacağı en önemli katkı, istikrarlı bir ekonomik ve politik ortam sağlamaktır. Çünkü bu organizasyonlar, büyük işletmelere göre tehdit ve fırsatlara daha fazla duyarlıdırlar.

Reel ekonomide yaşanan dalgalanmalar ve şoklar, özellikle de dış ticaret hadlerindeki bozulmaya bağlı olarak baş gösteren ödemeler dengesi sorunları sistemik krizlere önemli ölçüde katkıda bulunmaktadır. Bununla birlikte göz ardı edilmemesi gereken nokta, bankacılık krizini ekonomik durgunluk ve ani dışsal şoklar tetiklemiş olsa da, sorumluluk tamamen faaliyet alanlarının doğası gereği bu

şoklara ve potansiyel krizlere karşı hazırlıklı olmak ve mevcut bulunan riskleri algılamak ve yönetmekle görevli finansal kurumların sahiplerine, yöneticilerine ve yasal düzenleyicilere ait olmalıdır.

KOBİ'lerin sorunlarına çözüm olarak, öncelikle işletmelerde özsermaye yetersizliğini gidermek için düşük vergi oranı ve sigorta primlerinin düşük olması, ucuz elektrik kullanımı gibi katkılar yanında, kredi teminindeki güçlükler ve bürokratik işlemlerin azaltılması gibi özendirici ve teşvik edici unsurların önemli rol oynayacağı düşünülmektedir. Bunların yanı sıra KOBİ'lere yönelik işletmecilik eğitiminin verilmesi, yönetim anlayışının değiştirilmesi, danışmanlık hizmetleri gibi konularda süreklilik sağlanması ve özellikle günümüz rekabet koşullarına uygun işletmecilik anlayışının benimsetilmesi de sorunların çözümünde önemli rol oynayacaktır.

KOBİ'lerin finansman sorunlarına kendi bakış açıları yanında, banka ve finans kurumlarının, devletin ve çeşitli özel kuruluşların, meslek odalarının KOBİ'lere bakış açısı da göz ardı edilemez. İlk olarak devletin gerekli ve yeterli alt yapı çalışmalarını gerçekleştirip, tesisleri kurmaları neticesinde, yapılan ulusal ve uluslararası anlaşmalarla KOBİ'leri destekler yönde politikalar uygulaması beklenmektedir. Alt yapı yatırımlarının gerçekleştirilmesinden sonra ise, çeşitli çatılar altında birleşerek (Meslek Odaları, Ticaret ve Sanayi Odaları..vb.) kendi çalışma koşullarında bir takım düzenlemeleri kendilerinin yapmaları gerekmektedir. Bunların neticesinde oluşan alt yapıda, iş kurmak isteyen ve hali hazırda devam ettirdikleri işlerini geliştirmek isteyen KOBİ'ler devlet ve özel bankalar ve finans kurumları tarafından desteklenmelidir.

Sonuç olarak uluslararası sermaye akımlarından faydalanabilmek ve finans krizleri riskini düşürmek için kurumsal ortamların iyileştirilmesi, demokrasinin kalitesinin arttırılması, ekonomik özgürlüklere daha geniş imkan verilmesi önerilmektedir. Uluslararası sermaye akımlarına, bütçe açıkları ve tasarruf eksikliği nedeni ile ihtiyaç duymaya devam edeceğimiz gerçeğini göz ardı edemeyiz.

Çalışmada ana değerlendirme; yaşanan bankacılık krizlerinin, KOBİ'lere etkilerinin belirlenmesine yöneliktir. Krizlerin ilgili işletmelerde yapısal değişimlere neden olup olmadığının tespiti, eğer "değişim" yaşanıyorsa bunların neler olduğuna yönelik unsurları belirleme yönünde ifade edilmektedir. Özellikle kriz dönemlerinde KOBİ'lerin finansman yapılarında meydana gelen değişimler incelenmektedir.

Bu amaçla yapılan anket çalışmasının sonuçlarına göre; işletmelerin bakış açısı ile kredi almada karşılaşılan en büyük problem faiz oranlarının yüksekliğidir. Yüzdesel olarak faiz oranlarının yüksekliğini, teminat eksikliği ve finansman eksikliği takip etmektedir. İşletmelerin kriz dönemlerinde aldıkları finansal önlemlerden en son kullandıkları yöntemlere bakıldığında ise; %61,3 oranı ile eleman azaltmayı en son tercih ettikleri görülmektedir. Bu durum; özellikle işsizlik sorunu yaşayan Türkiye'de kriz dönemlerinde KOBİ'lerin bakış açısı hakkında sevindirici bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır.

Araştırma sonuçları ile ilgili genel bir değerlendirme yapıldığında; bankacılık krizlerinin KOBİ'lerin finansmanını olumsuz yönde etkilediği ve sonuçların şimdiye kadar yapılan birçok araştırma sonuçları ile benzer özellikler taşıdığı görülmüştür.

EK: Anket Çalışması

Bu anket çalışması İstanbul Ticaret Üniversitesi için hazırlanan Yüksek Lisans tezinde kullanılmak üzere yapılmaktadır. Anketteki amaç, bankacılık krizlerinin İstanbul ilindeki KOBİ'lerin finansmanına etkilerini incelemektir.

1. İşletmeniz kaç yıldır faaliyet göstermektedir?

0-1yıl ( ) 6-10 yıl ( )
2-5 yıl ( ) 11 yıl üzeri ( )

2. İşletmenizin personel sayısına göre türü nedir?

( ) Mikro İşletme (10 kişiden az)
( ) Küçük İşletme (50 kişiden az)
( ) Orta Büyüklükte İşletme (250 kişiden az)

3. İşletme sahibi ve yöneticisi aynı kişi mi?

Evet ( ) Hayır ( )

4. İşletme yöneticilerinin eğitim durumu?

İlkokul ve ortaokul ( ) Lisans ve yüksek lisans ( )
Lise ( )

5. İşletmenizin hukuki yapısı nedir?

Şahıs şirketi ( ) Limited şirket ( )
Adi ortaklık ( ) Anonim şirket ( )
Kooperatif şirketi ( )

6. Yıllık cironuz ne kadardır? (YTL/yıl)

20.000 ytl' den az ( ) 100.000 ytl' den fazla ( )
20.000 ytl- 50.000 ytl ( )
50.000-100.000 ytl ( )

7. İşletmenizde finansman sorunu yaşıyor musunuz?

Evet ( ) Hayır ( ) Bazen ( )

8. İşletmenizin türüne göre finansman sorunu yaşama sıklığı nedir? (uygun olanı işaretleyiniz)

HİÇ	NADİREN	ARASIRA	SIKSIK	SÜREKLİ

9. Kredi kullanıyor musunuz?

Evet ( ) Hayır ( ) Bazen ( )

10. Tercih edilen kredinin türü nedir?

Banka kredisi ( )
Piyasadan Borçlanma ( )
Leasing (Finansal Kiralama) ( )
Faktoring (Senet Kırdırma) ( )

11. Kredi bulurken ne tür sorunlarla karşı karşıya kalıyorsunuz?

Faiz oranlarının yüksekliği ( )
Teminat eksikliği ( )
Finansman eksikliği ( )
Diğer…….

12. Kriz sonrası personel sayınızda değişiklik oldu mu?

Evet ( ) Hayır ( )

13. Kriz sonrası personel sayınızda değişlik olduysa nasıl bir değişiklik olduğunu belirtiniz. ……

14. Kriz dönemlerinde üretim ve satışlarınızda meydana gelen değişimi işaretleyiniz.

	DEĞİŞMEDİ	**ARTTI**	**AZALDI**
ÜRETİM			
SATIŞLAR			

15. Kriz dönemlerinde aşağıdaki giderlerinizde meydana gelen değişimi işaretleyiniz.

	DEĞİŞMEDİ	**ARTTI**	**AZALDI**
Hammadde Malzeme Giderleri			
İşçilik Giderleri			
Genel Üretim Giderleri			

16. Krize rağmen yatırım kararı aldınız mı?

Evet ( ) Hayır ( )

17. Kriz yönetim planınız var mıdır?

Evet ( ) Hayır ( )

18. Aşağıda kriz ile birlikte oluşan sıkıntılar yer almaktadır. Bunları, işletmenizi etkileme düzeylerine göre sıralayınız. (1: En az etkili 7: En fazla etkili)

İstikrarsız Ortam ……
Talep Yetersizliği ……
Girdi Maliyetlerinde Artış ……
Finansal Güçlük ……
Yüksek Döviz Kurları ……
Vergilerdeki Artış ……...
Teşvik Yetersizliği ……

19. Kriz sonrası kullandığınız finansal önlemleri sıralayınız. (1:İlk kullanılan 4:En son kullanılan)

Eleman azaltma ……
Kapasite düşürülmesi ……
Tahsilatın hızlandırılması ……
Gereğinden fazla borçlanarak mal almama …….

Ankete katıldığınız ve gösterdiğiniz ilgiden dolayı çok teşekkür ederim. FATMA ÖCAL.

KAYNAKÇA

AFŞAR, Bilge. Türk Bankacılık Sektöründe Krizler. **Konya Ticaret Odası, Araştırma Raporu**. S. 2007/556/516. 2007.

AKAN, N. Burak. "Piyasa Riski Ölçümü". (Çevrimiçi) http://www.tbb.org.tr/turkce/dergi/dergi61/risk.pdf. **Bankacılar Dergisi**. S. 61. 2007. (Erişim Tarihi: 10.01.2009).

AKGEMCİ, Tahir. **KOBİ'lerin Temel Sorunları ve Sağlanan Destekler**. Ankara: KOSGEB Yay. 2001.

AKGÜÇ, Öztin. **Kredi Taleplerinin Değerlendirilmesi**. İstanbul: Arayış Yayıncılık. 2000.

AKTAN, C. Can. "Ekonomik Kriz". **Yeni Türkiye Dergisi**. (Çevrimiçi) www.canaktan.org/yonetim/kriz-yonetim/krizyonetimi.htm. (Erişim Tarihi: 02.03.2009)

ALPUGAN, Oktay. **Küçük İşletmeler Kavramı, Kuruluşu ve Yönetimi**. Ankara: Per Yay. 1998.

ALTAY, Oğuzhan. "KOBİ'lerin Finansman Sorunlarının Çözümünde Banka Dışı Kurumlar ve Venture Capital Örneği". **Active Dergisi**. S. 28. 2003. ss. 45-49.

ARAS, Güler. "AB Bütünleşme Sürecinde KOBİ'ler: Basel II Uygulamalarının KOBİ'lere Etkileri". **III. KOBİ Zirvesi**. 16-17 Eylül 2005.

ARSLAN, İbrahim ve Sevda YAPRAKLI. "Banka Kredileri ve Enflasyon Arasındaki İlişki: Türkiye Üzerine Ekonometrik Bir Analiz (1983-2007)". **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ekonometri ve İstatistik Dergisi**. S. 7. 2008. ss. 90-93.

ATAN, Murat. "Risk Yönetimi ve Türk Bankacılık Sektöründe Bir Uygulama". Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ekonometri AnaBilim Dalı Doktora Tezi. Ankara. 2002.

ATAOL, Coşkun. "Küçük – Orta Ölçekli İşletmeler (KOBİ) İçin Bankalarda Kredi Değerleme Sistemi ve Bir Örnek Çalışma". Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul. 2006.

ATİKER, Mustafa. **Basel I ve Basel II**. Konya: Konya Ticaret Odası Yay. No: 2005-41/08.

AY, Sema Çınar. "Türkiye'deki KOBİ'lerin Finansman Sorunları". **Paradoks Dergisi**. (e-dergi). (Çevrimiçi) http://www.paradoks.org. (Erişim Tarihi: 24.03.2009). S.1. (Ocak) 2008. ss. 5-6.

AYKAÇ, Mustafa. Zeki PARLAK ve Süleyman ÖZDEMİR. **Küreselleşme Sürecinde Rekabet Gücünün Artırılması ve Türkiye' deki KOBİ'ler**. İstanbul: İTO Yay. Yay. No: 2008-24.

AYSU, Gökçe. "Türkiye'de Bankacılık Krizleri". (Çevrimiçi) http://www.buik.boun.edu.tr/subcomnmittee/ekonomik/showarticle.asp?Aid=192. (Erişim Tarihi: 10.03.2009).

BAĞRIAÇIK, Atilla. **Belgelerle Uygulamalı Yatırım Teşvikleri**. İstanbul: Bilim Teknik Yayınevi. 2003.

BASEL KOMİTESİ. "Bankacılıkta Etkin Gözetim ve Denetime İlişkin Temel Prensipler". (Çevrimiçi) http://www.tbbo.org.tr/turkce/basle/etkingozetim.doc, (Erişim Tarihi: 23.03.2009).

BASEL KOMİTESİ. "Kredi Riskinin Yönetimine İlişkin İlkeler". (Çevrimiçi) http://www.tbb.org.tr/basle/riskyonetim.doc. (Erişim Tarihi: 23.04.2009).

BAŞAR, Mehmet. **BASEL II Düzenlemeleri ve KOBİ'ler**. Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yay. No: 1726. 2007.

BEKAR, Barış. "KOBİ'lerin Yüzde Beşi OBİ". **KOBİ Girişim Dergisi**. Aralık 2005. ss. 134-139.

BDDK, **Bankacılık Sektörü Basel II İlerleme Raporu Mayıs 2009**. (Çevrimiçi) http://www.bddk.org.tr. (Erişim Tarihi: 15.05.2009).

BDDK, **Basel II'nin KOBİ Kredilerine ve Muhtemel Etkileri Araştırma Raporları.** 2005. (Çevrimiçi) http://www.bddk.org.tr/turkce/Basel/BaselIISME.pdf. (Erişim Tarihi: 25.03.2009).

BDDK. **Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı**. (Çevrimiçi) http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Raporlar/DigerRaporlar/15279C8914BD.pdf. (Erişim Tarihi: 01.06.2009).

BDDK, "10 Soruda Yeni BASEL Sermaye Uzlaşısı (BASEL II)". Ankara. Ocak 2005. (Çevrimiçi). http://www.bddk.org.tr/turkce/BASEL/BASEL/10SorudaBASEL II.pdf. (Erişim Tarihi: 23.03. 2009).

BERTER, Botan. "Yakın Geçmişte Ülke Riskinde Meydana Gelen Değişimler". **2. Uluslararası Kredi Risk ve Derecelendirme Konferansı.** (Çevrimiçi) http://www.isletme.hacettepe.edu.tr/yedektum/derecelendirme/pdf/botanberker.ppt. (Erişim Tarihi: 30.05.2009).

BEYSEL, Celal. "KOBİ'lerde Dönüşüm Açılış Konuşması". (Çevrimiçi) http://www.turkonfed.org/konusma/kon028.pdf. (Erişim Tarihi: 12.03.2009). **TÜRKONFED KOBİ'lerde Dönüşüm Sempoz yumu 2008.**

BİLGİN, Tevfik. TBB 52. Genel Kurulu'ndaki Konuşması. (Çevrimiçi) http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/11746686.asp. (Erişim Tarihi: 28.05.2009).

BORATAV, Korkut. **Türkiye İktisat Tarihi 1908-2002**. Ankara: İmge Kitabevi Yay. 2003.

CANDAN, Hasan vd. **Bankalarda Risk Yönetimi ve BASEL II**. İstanbul: İş Bankası Kültür Yay. 2006.

CELASUN, Merih. "2001 Krizi, Öncesi ve Sonrası, Makroekonomik ve Mali Bir Değerlendirme". (Çevrimiçi) http://www.econ.utah.edu/~ehrbar/erc2002/pdf/i053.pdf. (Erişim Tarihi: 15.02.2009).

CEYLAN, Ali. **Finansal Teknikler**. Bursa: Etkin Kitabevi. 2002.

ÇELİK, Adnan ve Tahir AKGEMCİ. **Girişimcilik Kültürü ve KOBİ'ler**. Ankara: Nobel Yay. 2002.

ÇELİK, Faik. "Türk Bankacılığında Risk Yönetimi Yönetmenliği Dönemi ve Piyasa Riski Ölçüm Metodları". **İktisat Dergisi**. (Eylül 2001). ss. 60-75.

ÇELİK, Faik. **90'lı Yıllarda Türk Bankacılığının Gündemindeki Konular ve Öneriler**. Ankara: TBB Yay. No: 161. 2001.

ÇOKAKLI, Serdar. **Bankacılık Sektöründe Yeniden Yapılandırma: Japonya Örneği**, **BDDK Çalışma Raporları**. Temmuz. 2002.

ÇOLAK, Ömer Faruk ve Aslan YİĞİDİM. **Türk Bankacılık Sektöründe Kriz**. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım. 2001.

ÇOLAKOĞLU, Mustafa H.. **KOBİ Rehberi 2002**. TOBB Yay. Yayın No: 359-PM: 2. Ankara. 2002.

DEMİR, Gülten. **Asya Krizi ve IMF**. İstanbul: Der Yay. 1999.

DEMİR, Yusuf ve Abdullah SÜTÇÜ. "Kriz Sonrası Isparta Orman Endüstri KOBİ' lerinin Üretim, Teknoloji ve Finansman Sorunlarının Analizi", **Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi**. S. 2. 2002. ss. 79-85.

DEUTSCHE BANK. **Annual Report 2008**. (Çevrimiçi) http://www.db.com. (Erişim Tarihi: 06.06.2009).

DPT. **Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013) KOBİ Özel İhtisas Komisyonu Raporu**. Ankara. 2006.

DPT. **Sanayi Politikaları Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı**. Ankara. 2000.

DUMAN, Koray. "Finansal Kriz ve Bankacılık Sisteminin Yeniden Yapılandırılması". **Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi**. S. 4. 2002. ss. 45-50.

DUMAN, Koray. "Finansal Krizlere Karşı Politika Tercihleri". **Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi**. S. 8. 2004. ss. 55-60.

EĞİLMEZ, Mahfi ve Ercan KUMCU. **Krizleri Nasıl Çıkardık?**. İstanbul: Creative Yayıncılık. 2001.

EKİNCİ, M. Behzat. **Türkiye'de KOBİ'lerin Kurumsal Gelişimi ve Finansal Sorunları**. İstanbul: Askon Yay. 2003.

ERÇEL, Gazi. "Enflasyonu Düşürme Programı ve Küçük ve Orta Boy İşletmeler". **Ekonomik Forum Dergisi**. 2000. ss. 9-12.

ERÇEL, Gazi. **Konuşmalar-1999: Türk Bankacılık Sistemi**. Ankara: TCMB Yay. Şubat. 2000.

ERDOĞAN, Engin ve Meliha ENER. "Türkiye'de Enflasyonla Mücadele Sürecinde Son Dönem Uygulamalar ve Değerlendirmesi". **İktisat İşletme ve Finans Dergisi**. S. 177. (Aralık) 2000. ss. 130-135.

ERDOĞMUŞ, Nihat. **Aile İşletmeleri İkinci Kuşağın Yetiştirilmesi**. İstanbul: İGİAD Yay. 2004.

ERDÖNMEZ, Ataman Pelin. "Ekonomik Kriz Sonrası Kurumsal Yeniden Yapılandırma Süreci". **Bankacılar Dergisi**. 2002. ss. 40-45.

EREN, Aslan ve Bora SÜSLÜ. "Finansal Kriz Teorileri Işığında Türkiye'de Yaşanan Krizlerin Genel Bir Değerlendirilmesi". **Yeni Türkiye Dergisi**. S. 41. 2001. ss. 665-670.

ERKAN, Mehmet ve Yusuf TOPAL. "KOBİ'lerin Sermaye Piyasası Yoluyla Finansmanı ve İMKB'deki KOBİ'lerle İlgili Ampirik Bir Çalışma". **I.Orta Anadolu Kongresi: KOBİ'lerin Finansman ve Pazarlama Sorunları**. Nevşehir. 2001.

EROĞLU, Nadir. "Türkiye'de İktisat Politikalarının Gelişimi", **Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi**. İstanbul. (Ekim) 2003. ss. 5-13.

EROĞLU, Zeynep Ada. **Türk Bankacılık Sisteminde Kaynak Maliyeti, BDDK Çalışma Raporları.** Temmuz. 2001.

ERSOY, Hicabi. "Finansal Krizlerin Çözümleme Süreçleri ve Yöntemleri, Türkiye-Kore-Meksika Deneyimlerinin Karşılaştırmalı Analizi". Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü Bankacılık AnaBilim Dalı Doktora Tezi. İstanbul. 2007.

GÖKHAN, Yılmaz. **Gelişmekte Olan Ülkeler ve Bankacılık Krizleri**, Ankara: TCMB Araştırma Genel Müdürlüğü. 2001.

GÜLOĞLU, Bülent ve Ender ALTUNOĞLU. "Finansal Serbestleşme Politikaları ve Finansal Krizler: Latin Amerika, Meksika, Asya ve Türkiye Krizleri". **İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**. S. 27. Ekim 2002. ss. 35-40.

GÜNAL, Mehmet. **Türk Bankacılık Sektörünün Sorunları ve Geleceği**. Ankara: ATO Yay. 2001.

HANÇERLİ, Mehmet ve S. Ebru GÖKGÖNÜL. "BASEL II Uygulamalarının KOBİ'lere Etkileri". (Çevrimiçi) http://www.sekerbank.com.tr//BASELkobi.pdf. (Erişim Tarihi: 25.03.2009).

HANDORF, C.William ve Suriray Morgane. "Business Plans, Portfolio Management and BASEL II". **Bank&Accounting Finance**. (Haziran-Temmuz) 2006. s. 22-23.

INTRATER, Marc. "Basel II for Non- Basel II Banks". **Bank Accounting& Finance**. Y. 2004. ss. 3-6.

IŞIK, Sayım. Koray DUMAN ve Adil KORKMAZ. "Türkiye Ekonomisinde Finansal Krizler: Bir Faktör Analizi Uygulaması". **Dokuz Eylül Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi**. C. 19. S. 1. 2004. ss. 45-50.

KARABIÇAK, Mevlüt ve Nihat ALTUNTEPE. "KOBİ'lerin Kredi Yoluyla Finansmanı". **I. Orta Anadolu Kongresi: KOBİ'lerin Finansman ve Pazarlama Sorunları**. Nevşehir. 2001.

KARABULUT, Gökhan. **Gelişmekte Olan Ülkelerde Finansal Krizlerin Nedenleri**. İstanbul: Der Yay. 2002.

KARACAN, A. İhsan. **Bankacılık ve Kriz**. İstanbul: Creative Yayıncılık. 2000.

KARAÇAY, Metin. "KOSGEB, TEKMER'ler ve Ar-Ge Destekleri". Ankara. 2007. (Çevrimiçi) www.kosgeb.gov.tr. (Erişim Tarihi: 25.03. 2009).

KAYA, Ali. **Bilişim ve İletişim Işığında Girişimcilik ve KOBİ Yönetimi**. Konya: Eğitim Yay. 2007.

KAYA, Bertan. "İtibar Riski Nasıl Yönetilmeli ?". (Çevrimiçi) http://www.bertankaya.net/index.php?option=comcontent&task=view&id=46&Itemid=25. (Erişim Tarihi: 30.05.2009).

KAZGAN, Gülten. **Türkiye Ekonomisinde Krizler (1929-2001)**. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yay. 2004.

KAZGAN, Gülten. "1990 Sonrası Yıllarda Türkiye'de Krizler ve İşsizlik; Çalışanlar ve Sosyal Güven likleri İçin Çözümler Açısından Bir İrdeleme". (Çevrimiçi) http://kazgan.bilgi.edu.tr/docs/1990sonrasiyillardaTurkiye.doc. (Erişim Tarihi: 15.03.2009).

KIRANKABEŞ, M. Cem. "Ülke Riski Kavramı, Metodolojisi ve Türkiye Değerlendirmesi". **Mevzuat Dergisi**. (Çevrimiçi) http://www.mevzuatdergisi.com/2006/06a/01.htm. (Erişim Tarihi: 30.05.2009).

KİBRİTÇİOĞLU, Bengi. "Parasal Krizler". Hazine Müsteşarlığı Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi. (Çevrimiçi) http://www.econturk.org/Turkiyeekonomisi/krz.rtf. (Erişim Tarihi: 02.03.2009).

KOÇ, İdil Özlem. **Türk KOBİ'leri Bugünü ve Geleceği**. İstanbul: Arıkan Yayınevi, 2008.

KOSGEB. **2002 Yılı Genel ve Sanayi İşyerleri Sayımı: İmalat Sanayi Değerlendirmesi**. Ankara: KOSGEB Ekonomik ve Stratejik Araştırmalar Merkez Müdürlüğü Yay. Şubat 2005.

KUBİLAY, Pelin. "Leasing, Factoring, Forfaiting". **TOSYÖV II. KOBİ Zirvesi**. Aralık 2003.

KÜÇÜK, Orhan. Girişimcilik ve Küçük İşletme Yönetimi. Ankara: Seçkin Yayıncılık. 2005.

MÜFTÜOĞLU Tamer ve Tülin DURUKAN. **Girişimcilik ve KOBİ'ler**. Ankara: Gazi Kitabevi. 2004.

MÜFTÜOĞLU, Tamer. **Türkiye'de Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler KOBİ'ler**. Ankara: Turhan Kitabevi. 2002.

MÜSLÜMOV, Alövsat. **21.Yüzyılda Türkiye'de KOBİ'ler Sorunlar, Fırsatlar ve Çözüm Önerileri**. İstanbul: Literatür Yayıncılık. 2002.

OKAY, Esin. "Türk Bankacılık Sektöründe Risk ve Kriz". **İstanbul Ticaret Üniversitesi Dergisi**. S. 2. 2002. ss. 123-128.

OKTAY, Ertan. Ali Osman BALKANLI ve Adil SALEPÇİOĞLU. "Bilgi Toplumunda Yeni Ekonomi ve e-Dönüşüm Stratejileri". **3. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi**. Eskişehir. Kasım. 2004.

ORALAT, Osman. **Türkiye'de KOBİ Anlayışının Dünü Bugünü Geleceği Paneli**. Ankara: KOSGEB.19 Eylül 2006.

ÖLMEZ, Hüseyin. "KOBİ'lerin Finansmanı Bu Alanda Yapılan Kıt Kaynakların İsrafı ve Çözüm Önerileri". **Active Dergisi**. Mart-Nisan 2003. ss. 7-10.

ÖREN, Kenan. "Avrupa Birliği ve Türkiye'nin Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelere (KOBİ) Sağladığı Devlet Teşvikleri ve Kullanım Alanlarının Karşılaştırılması Nevşehir İlinde Bir Uygulama". **C.Ü.İ.İ.B.F. Dergisi**. C. 4. S. 2. 2003. ss. 15-25.

PARASIZ, İlker. **Para Banka ve Finansal Piyasalar**. Ezgi Kitabevi Yay. Ocak. 2000.

Resmi Gazete, 16.05.2005, S. 5331.

Resmi Gazete, 18.11.2005, S. 9617.

Resmi Gazete, 20.04.1990, S. 3624.

Resmi Gazete, 22.04.2009, S. 5891.

Resmi Gazete, 02.05.1985, S. 18742.

SADIKLAR, Tayyar. "Türkiye'deki Son Yılın Ekonomik Krizleri Konusunda Bir Değerlendirme". (Çevrimiçi) http://www.ekodialog.com/Makaleler/EkonomikKrizlerson20yil.html. (Erişim Tarihi: 15.03.2009).

SEYİDOĞLU, Halil. "Uluslararası Mali Krizler, IMF Politikaları, Az Gelişmiş Ülkeler, Türkiye ve Dönüşüm Ekonomileri". **Doğuş Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Dergisi**. İstanbul. 2003. ss. 140-149.

SEYİDOĞLU, Halil. **Uluslararası İktisat**. İstanbul: Güzem Yay. 14. b. 2001.

SEZER, Hasan vd. **"Basel II'nin KOBİ'lere Etkileri"**. Bankacılık Dergisi. S. 58. 2006. ss. 5-10.

SMİTH, C. Dwight. "Basel I A: New Capital Rules on Track, but Stil a Long Trip Ahead". **Bank Accounting&Finance**. 2006. ss. 25-32.

ŞAHİN, Hüseyin. **Türkiye Ekonomisi**. Bursa: Ezgi Kitabevi. 6. b. 2000.

ŞAMİLOĞLU, Famil ve Utlu UYGUN. "KOBİ'lerde Ekonomik Kriz Yönetimi". (Çevrimiçi) http://archive.ismmmo.org.tr/docs/malicozum/57malicozum/13-. (Erişim Tarihi: 11.05.2009).

ŞENER, Abdullatif. "Basel II'ye Geçiş". (Çevrimiçi) http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Basel-II/1324bakansunum.pdf. (Erişim Tarihi: 15.05.2009).

ŞİMŞEK, Mehmet. **Ekonominin Lokomotifi KOBİ'lerin Olmazsa Olmazları**. İstanbul: Alfa Basım Yayım. 2002.

ŞİRİN, Ahmet. "Denetim Otoritesi Perspektifinden Basel II ve Finansal İstikrar". **Finansal İstikrar ve Basel II'nin Etkileri Konferansı**. İstanbul. 16-18 Mayıs 2005.

SPK. (Çevrimiçi) http://www.spk.gov.tr/msd/derkur/derfaalderkur.html. (Erişim Tarihi: 25.03.2009).

TBB, **Bankaların Kredi Riskleri Hakkında Kamuoyunu Bilgilendirmesi**. BASEL Bankacılık Gözetim ve Denetim Komitesi. 1999.

TAŞDELEN, Servet. "Türk Banka Sisteminin Geleceği Üzerine Düşünceler". (Çevrimiçi) http://www.mulkiyedergi.org/index.php?option=comdocman&task= docdownload&gid=196&&Itemid=2. (Erişim Tarihi: 15.05.2009)

TBB. "Türk Bankacılık Sektörü". **Türkiye İktisat Kongresi Raporu**. 2004.

TBB. Banka, Şube ve Personel Bilgileri. **İstatistikî Rapor**. (Çevrimiçi) http://www.tbb.org.tr/. (Erişim Tarihi: 18.05.2009).

TBB. **Bankalarımız 2002**. İstanbul: TBB Yay. 2003.

TBB. "Şeffaflığın Önemi Üzerine Bir Değerlendirme". (Çevrimiçi) http://www.tbb.org.tr/turkce/arastirmalar/Transparency.doc. (Erişim Tarihi: 12.05.2009).

TEKER, Dilek Leblebici. **Bankalarda Operasyonel Risk Yönetimi**. İstanbul: Literatür Yay. 2006.

TEKER, Suat. K. Evren BOLGÜN ve Barış AKÇAY. "Banka Sermaye Yeterliliği: Basel II Standartlarının Bir Türk Bankasına Uygulanması". **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**. S. 12. 2005. ss. 42-54.

TOKAY, S. Hüseyin. "KOBİ'lerin Finansal Sorunları ve Türkiye'de KOBİ Yatırımlarında Devlet Yardımları Konusundaki Son Yasal Düzenlemeler I". **Yaklaşım Dergisi**. S. 104. Ağustos 2000. ss. 45-48.

TOSUN, Cangül. "KOBİ'lerin Gerek Yapılandırılması Gerekse de Verimliliğinin Artırılması Hususunda Üzerimize Büyük Görevler Düşüyor". **MPM Anahtar Dergisi**, S. 228. 2007. ss. 12-25.

TTB. **2001 Ekonomik Krizinin Toplum Sağlığı Üzerine Etkileri**. Ankara. 2003.

TSPAKB. **Dünya Uygulamaları Çerçevesinde KOBİ Borsaları**. İstanbul: TSPAKB Yay. 2006.

TSPAKB, "BASEL II Sermaye Yeterliliği, Sermaye Piyasasında Gündem". İstanbul. Mart 2005. (Çevrimiçi) http://www.tspakb.org.tr/docs/ebirlik/gundem200503.pdf. (Erişim Tarihi: 23.03.2009).

TÜRKÖZ, Perihan. "KOBİ'lerin Finansman Sorunları ve Bankaların KOBİ'lere Yaklaşımı: Isparta Alan Araştırması". Süleyman Demirel Üniversitesi İktisat AnaBilim Dalı Yüksek Lisans Tezi. Isparta. 2008.

UĞUR, Arif. **KOBİ'ler İçin Alternatif Finansman Yöntemleri**. Ankara: Sinemis Yay. 2006.

UYAR, Seçil. **Bankacılık Krizleri**. Ankara: Ziraat Matbaacılık. 2003.

UZAY, Nisfet. "2001 Krizinin Kayseri'deki Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler Üzerindeki Etkileri". **I. Orta Anadolu Kongresi: KOBİ'lerin Finansman ve Pazarlama Sorunları**. Nevşehir. 2001.

ÜNLÜ, N. Burak. "Bankacılıkta Modern Kredi Risk Yönetimi". (Çevrimiçi) http://www.ba.metu.edu.tr/manclub/yayinlar/global/parabanka/parabanka.html (Erişim Tarihi: 23.04.2009).

VARLIK, Cemil. "İkiz Krizler: Para Krizleri ile Bankacılık Krizleri Arasındaki Bağlantılar". **Ekonomik Yaklaşımlar**. C. 13. S. 42-43. (Kış-İlkbahar) 2002. ss. 163-170.

YAY, Turan. Gürkan YAY ve Ensar YILMAZ. **Küreselleşme Sürecinde Finansal Krizler ve Finansal Düzenlemeler**. İstanbul: İTO Yay. Yayın No: 2001-47.

YELDAN, Erinç. **Küreselleşme Sürecinde Türkiye Ekonomisi**. İstanbul: İletişim Yay. 2001.

YENTÜRK, Nurhan. **Körlerin Yürüyüşü Türkiye Ekonomisi ve 1990 Sonrası Krizler**. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yay. 2003.

YILMAZ, Rasim. "Türk Bankacılık Kesimdeki Yapısal Değişimler Ekseninde Formal ve Formal Finans Sektörü". (Çevrimiçi) http://iktisat.uludag.edu.tr/dergi/10/13rasim/rasim.htm. (Erişim Tarihi: 03.03.2009).

YILDIRIM, Oğuz. "Türkiye'de Bankacılık Sektörü". http://paribus.tr.Googlepages/oyildirim.doc. (Erişim Tarihi: 23.03.2009).

YILDIRIM, Oğuz. "Türk Bankacılık Sektörünün Temel Sorunları ve Sektörde Yaşanan Mali Riskler". (Çevrimiçi) http://www.econturk.org/Turkiyeekonomisi/oguzbanka.doc. (Erişim Tarihi:10.04.2009).

YILDIRIM, Oğuz. "Türk Bankacılık Sektöründe Yaşanan Finansal Krizler (1980-2002): Nedenleri, Sonuçları ve Ekonomik Etkileri". (Çevrimiçi) http://paribus.tr.googlepages.com/o_yildirim6.doc. (Erişim Tarihi: 10.04.2009).

YONAR, Özlem. (Çevrimiçi) http://www.usakgundem.com/yorum/9/t%C3%BCrkiyede- kobitanimlari .html. (Erişim Tarihi: 07.04.2009).

YÖRÜK, Nevin ve Ünsal BAN. **KOBİ'lerin Finansman Sorunları ve Finansman Sorunlarının Kaynaklarının Belirlenmesine Yönelik Uygulama**. Ankara: Gazi Kitapevi. 2003.

YÜKSEL, Öznur ve Güven MURAT. "Şubat Krizinin KOBİ'ler Üzerindeki Etkileri ve Çözüm Önerileri". (Çevrimiçi) http://www.emu.edu.tr/smeconf/turkcepdf/bildiri09.pdf. (Erişim Tarihi: 13.02. 2009).

ZAİMOĞLU, Tülay. **Risk Sermayesi ve Türkiye'de Uygulama Olanakları**. Ankara: SPK Yay. 2001.

ZENGİN, Ahmet. "Makroekonomik İstikrar ve KOBİ'ler", **21. Yüzyılda KOBİ'ler: Sorunlar, Fırsatlar ve Çözüm Önerileri Sempozyumu**. Kıbrıs. 2002.

İNTERNET SİTELERİ

(Çevrimiçi) http://www.halkbank.gov.tr. (Erişim Tarihi: 01.01.2009).

(Çevrimiçi) http://www.hazine.gov.tr/stat/kobileri/ti123.htm. (Erişim Tarihi: 01.01. 2009).

(Çevrimiçi) http://dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/IHR/MevzuatGeliştirme /Sektorel.doc. (Erişim Tarihi: 01.02.2009).

(Çevrimiçi) www.tüik.gov.tr. (Erişim Tarihi: 02.01.2009).

TÜİK. (Çevrimiçi) http://www.tuik.gov.tr. (Erişim Tarihi: 05.03.2009).

"Türkiye'nin KOBİ Haritası". (Çevrimiçi) http://www.kobifinans.com.tr/tr/bilgimerkezi/020607/ 6143/5. (Erişim Tarihi: 25.03.2009).

(Çevrimiçi) http://www.maximumbilgi.com/envanter/sx. (Erişim Tarihi: 25.03.2009)

(Çevrimiçi) http://www.bddk.org.tr/websitesi/default.aspx. (Erişim Tarihi: 06.06. 2009).

(Çevrimiçi) http://www.activefinans.com/activeline/sayi1. (Erişim Tarihi: 23.03. 2009).

(Çevrimiçi) http://www.yenimakale.com/ekonomi/161-turk-bankacilik-sektorunun-temel-sorunlari. html. (Erişim Tarihi: 25.05.2009).

(Çevrimiçi) http://www.dunyacom/ haber.asp?id =162. (Erişim Tarihi: 10.05.2009).

(Çevrimiçi) http://archive.ismmmo.org.tr/docs/basin/2009/15032009Cumhuriyet.pdf. (Erişim Tarihi: 26.05.2009).

(Çevrimiçi) http://www.activefinans.com/activeline/sayi/arastirma.html. (Erişim Tarihi: 23.03.2009).

(Çevrimiçi) http://www.rotahaber.com. (Erişim Tarihi: 17.05.2009).

(Çevrimiçi) http://www.tbb.org.tr. (Erişim Tarihi: 23.03.2009).

Çevrimiçi) http://www.yenimakale.com/ekonomi/161-turk-bankacilik-sektorunun-temel-sorunlari. html. (Erişim Tarihi: 25.05.2009).

(Çevrimiçi) http://www3.dogus.edu.tr/amuslumov/research/Article/Muslumov%20-%20Deposit%2 0Insurance%20-%20Banka.pdf. (Erişim Tarihi: 25.05.2009).

"Türk Bankacılık Sektörünün Piyasa Yapısının Analizi". (Çevrimiçi) http://akademiegitim.com.tr/makale/makaletbs1.PDF. (Erişim Tarihi: 24.03. 2009).

"Basel II: Revised International Capital Framework". (Çevrimiçi) http://www.bis. org/. (Erişim Tarihi: 15.05.20009).

"KOBİ'lerin Ev Ödevi". (Çevrimiçi) http://www.izto.org.tr/NR/r_donlyres/7475BD A1-95B7-4855-B351-9ADCE4362AFE/6658/kobi_bbudanur.pdf. (Erişim Ta rihi: 15.05.2009).

KOBİFinans. "Basel II Ve KOBİ'lerin Yeni Döneme Uyumu". (Çevrimiçi) http:// www.kobifinans.com.tr/tr/bilgimerkezi/02020503/9789. (Erişim Tarihi: 15.05.2009).

KOBİFinans. "KOBİ'lerin Neler Yapması Gerek?". (Çevrimiçi) http://www.kobifi nans.com.tr/tr/bilgimerkezi/02020503/9797. (Erişim Tarihi: 15.05.2009).

KOBİFinans. "Basel II'ye Geçiş Sürecinde KOBİ'lere Öneriler". (Çevrimiçi) http://www.kobifinans.com.tr/tr/bilgimerkezi/02020503/9801. (Erişim Tarihi: 15.05.2009).

(Çevrimiçi). http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/7240331.asp?m=1. (Erişim Tarihi: 30.05.2009).

"Ahlaki Risk". (Çevrimiçi) http://www.bilgininadresi.net/Madde/14633/Ahlaki-Tehlike. (Erişim Tarihi: 12.05.2009).

"Turkey Letter of Intent". (Çevrimiçi) http://www.imf.org/external/np/loi/2001/tur/ 03/index.htm. (Erişim Tarihi: 30.05.2009).

"2008 Ekonomik Krizi". (Çevrimiçi) http://www.ekopolitik.org/public/news.aspx?İd =1356&pid=1. (Erişim Tarihi: 10.05.2009).

"Teğet Geçmeyen Kriz". KOBİ'ler ve Çözüm Önerilerimiz". (Çevrimiçi) http://turk. internet.com/haber/yazigoster.php3?yaziid=23426. (Erişim Tarihi: 10.05. 2009).

GİRİŞ

KOBİ'ler, özellikle Türkiye gibi gelişmekte olan ekonomilerde gün geçtikçe artan öneme sahip bir hal almaktadır. Artık devleşmiş endüstriler yerine, hızlı karar verme kabiliyeti yüksek olan KOBİ'ler, az sermaye kullanımı yanında daha çok el emeği ile çalışan, düşük düzeyde yönetim giderleri ile çalışan ve ucuz bir üretim gerçekleştiren iktisadi teşebbüsler olmaları ile tercih sebebi haline gelmişlerdir.

Yeri ve önemi her geçen gün artan KOBİ'lerin de her kâr amacı güden işletme gibi ödemeleri gereken borçları, almaları gereken mali sorumlulukları, işini devam ettirebilmesi için yaptığı sabit ve değişken giderleri söz konusudur. Bunları karşılarken zaman zaman finansman desteğine ihtiyaç duyarlar.

Finansman, KOBİ'lerin karşılaştığı en önemli sorunlardan biridir. KOBİ'lerin bütün sorunlarının temelinde finansal sorunlar yatmaktadır. Finansman güçlüğü KOBİ'ler için çoğu kez daha kuruluş aşamasında başlamakta ve yaşamları boyunca da faaliyetlerini ve gelişmelerini olumsuz yönde etkilemektedir. Ülke ekonomilerinin vazgeçilmez yapıtaşlarından biri olan KOBİ'leri zayıflatan finansal sorunların aşılması bu nedenle daha da önem kazanmaktadır. Ekonomik, sosyal ve toplumsal açıdan önemleri dikkate alınarak KOBİ'lerin bu sorunu aşabilmeleri için desteklenip teşvik edilmeleri gerekmektedir. Ancak doğru destek ve teşviklerin yapılabilmesi için sorunun kaynağının doğru belirlenmesi önem taşımaktadır.

Finans piyasalarında, ve özellikle bankacılık sektöründe, yaşanan gelişmeler, ekonominin geneli üzerinde önemli etkilere neden olmaktadır. Bu nedenle piyasaların sağlıklı işleyişi, istikrarlı bir ekonomik sistem için büyük önem taşımaktadır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde, bu piyasalarda sürekli istikrarın sağlanması ve korunması her zaman mümkün olmamış, gelişmekte olan ülkelerde ve Türkiye'de birçok bankacılık krizleri yaşanmıştır. Türkiye'deki bankacılık krizleri; mali piyasaların etkinlik düzeyini azaltmış, para ve sermaye piyasalarında çeşitli sorunlara yol açmıştır. Bunların yanında en önemlisi de reel sektöre özellikle finansman konusunda etki etmiştir.

Bu tez içeriği itibari ile; KOBİ'lerin ihtiyaçlarını karşılamakta gerekli olan desteği ne şekilde, nereden temin edebileceğine, bankacılık krizlerinin KOBİ'lerin finansmanına yönelik etkileri incelenerek değerlendirilmiştir.

Tezin ilk bölümünde; KOBİ tanımı yapılarak, KOBİ'lerin ekonomideki yerinden bahsedilmiş ve Türkiye'deki KOBİ'lerin analizi yapılmıştır. Bununla beraber, gelişmiş ve gelişmekte olan bazı ülkelerdeki KOBİ'lerin ekonomideki yeri ile ilgili bazı istatistikî bilgilere yer verilerek karşılaştırma yapılmıştır.

İkinci bölümde; 1990 sonrası Türkiye'de bankacılık sektörü başlığının altında, Türkiye'deki bankaların yapısı temel sorunları anlatılmış ve 1990 sonrası oluşan değimlerden bahsedilmiştir. Bu çerçevede Basel kavramı tanıtılmış ve Basel I ve Basel II'nin KOBİ'lere etkileri incelenmiştir.

Tezin üçüncü bölümünde; bankacılık krizleri ve etkileri ele alınmıştır. Bunun için öncelikle bankacılık krizi kavramı açıklanmış ve bankacılık krizlerinin nedenleri ortaya konmuştur. Bankacılık krizleri bölümü, Türkiye'de 1990 sonrası yaşanan bankacılık krizlerini ve KOBİ'lere etkilerini belirtmektedir.

Dördüncü bölümde ise; Türkiye'deki KOBİ'lerin finansmanı başlığında, öncelikle KOBİ'lerin temel sorunları özellikle finansman sorunu ele alınmış, KOBİ'lerin finansman kaynakları belirtilerek, KOBİ'lerine destek veren ulusal ve uluslararası kurum-kuruluşlar ve uygulanan destek programları anlatılmıştır.

Son olarak; bankacılık krizlerinin KOBİ'lerin finansmanını nasıl etkilediğini araştırmak üzere İstanbul ili örneğinde KOBİ'lerin finansman sorunlarının kaynağı ve bu sorunları nasıl, hangi finansman araçlarını kullanarak aşmaya çalıştıkları, krizlere bakışları ve alınan önlemler araştırılmıştır. Bunu araştırırken özellikle Türkiye'de meydana gelen 2000 Aralık ve 2001 Şubat krizleri kıstas alınmıştır. Böylelikle bankacılık krizlerinin KOBİ'lerin finansmanına etkileri incelenmiş, sorunu çözmeye yönelik alınacak önlemlere ışık tutabilmek amaçlanmıştır.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

Özet (Abstract).....iii
Tablolar Listesi.....vii
Şekiller Listesi.....x
Kısaltmalar xi

GİRİŞ 1

1. KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETME (KOBİ) KAVRAMI VE TÜRKİYE EKONOMİSİ'NDE KOBİ'LERİN YERİ..... 3

1.1. KOBİ Tanımları.....3
1.2. KOBİ'lerin Ekonomideki Yeri ve Özellikleri.....10
1.2.1. KOBİ'lerin Türkiye Ekonomisindeki Yeri ve İstihdama Katkısı.....10
1.2.2. Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Bazı Ülkelerde KOBİ Karşılaştırması……15
1.3. Türkiye'deki KOBİ'lerin Değerlendirilmesi.....17

2. 1990 SONRASI TÜRKİYE'DE BANKACILIK SEKTÖRÜ.....26

2.1. Türkiye'de Bankaların Yapısı ve Temel Sorunları.....26
2.2. 1990 Sonrası Türkiye'de Bankacılık Sektörü.....40
2.3. Türkiye'de Basel Uygulamaları.....43
2.3.1. Basel Komitesi ve Derecelendirme Kavramı……....43
2.3.2. Basel I ve Basel II'nin KOBİ'lere Etkisi……..47

3. TÜRKİYE'DEKİ BANKACILIK KRİZLERİ VE ETKİLERİ……...55

3.1. Bankacılık Krizi Kavramı.....55
3.2. Bankacılık Krizleri……...56
3.3. Bankacılık Krizlerinin Nedenleri…….....57
3.3.1. Bankacılık Sektörünün Riske Açık Yapısı……57
3.3.2. Makroekonomik Faktörler…….……66
3.3.3. Finansal Serbestleşme ……..……...…..70
3.3.4. Banka Pasiflerinde Artış……72
3.3.5. Bankaların Yurt Dışı Kaynaklara Bağımlılığı……..……73
3.3.6. Hükümet Müdahaleleri……..…73
3.3.7. Ahlaki Risk……...……....74
3.3.8. Yönetim…….……..……..75
3.3.9. Rekabetin Artması…….……...….75
3.4. Türkiye'de 1990 Sonrası Bankacılık Krizlerinin İncelenmesi……...……76
3.4.1. Nisan 1994 Bankacılık Krizi ve Etkileri……...……79
3.4.2. Kasım 2000 ve Şubat 2001 Krizleri……..83
3.4.2.1. Kasım 2000 ve Şubat 2001 Krizlerinin Nedenleri……84
3.4.2.2. Kasım 2000 ve Şubat 2001 Krizlerinin Sonuçları……90
3.4.3. 2002 Yılında Türkiye Ekonomisi……..93

4. TÜRKİYE'DEKİ KOBİ'LERİN FİNANSMANI……..……..101

4.1. Türkiye'deki KOBİ'lerin Temel Sorunları……...101
4.1.1. İşletme Fonksiyonlarının Tek Elde Toplanması……..…101
4.1.2. Düşük Teknoloji Kullanımı…….……102
4.1.3. Rekabet……104
4.1.4. Yüksek Maliyet-Düşük Kâr Marjları……...105
4.1.5. İnsan Kaynağı Sorunu…….……106
4.1.6. Özkaynak Yetersizliği ve Finansman Sorunu……107
4.2. KOBİ'lerin Kendi Dışından Kaynaklanan Finansman Sorunları…….109
4.2.1. KOBİ'lerin Finansman Kaynaklarına Ulaşmasında Yaşanan Sorunlar……...110
4.2.2. Türkiye'de Mali Yapının Zayıflığından Kaynaklanan Sorunlar…….112
4.2.3. Enflasyonist Ortamdan Kaynaklanan Sorunlar……..….115
4.2.4. Para Piyasalarda Karşılaşılan Sorunlar……....116
4.2.5. KOBİ'lerin Sermaye Piyasasında Karşılaştıkları Sorunlar……..119
4.3. KOBİ'lerde Finansal Yönetim…….…122
4.3.1. KOBİ'lerin Finansman Kaynakları……..…..122
4.3.1.1. Özsermaye ve Özsermaye Nitelikli Fonlar……..…122
4.3.1.2. Krediler……...123
4.3.1.3. Satıcı Kredileri……... 123
4.3.1.4. Finansal Kiralama……...124
4.3.1.5. Factoring……127
4.3.1.6. Forfaiting……129
4.3.1.7. Barter……..130
4.3.1.8. Risk Sermayesi……...131
4.3.1.9. Sermaye Piyasası Yoluyla Sağlanan Fonlar……...133
4.3.2. Türk KOBİ'lerine Destek Veren Ulusal ve Uluslararası Kurum-Kuruluşlar ve Uygulanan Destek Programları…….135
4.3.2.1. KOBİ'lere Kurumsal ve Fiziksel Alt Yapı Desteği Veren Kuruluşlar……...136
4.3.2.1.1. Ticaret ve Sanayi Odaları……..138
4.3.2.1.2. Küçük Sanayi Siteleri ve Organize Sanayi Siteleri.....139
4.3.2.2. KOBİ'lere Finansal Destek Veren Kuruluşlar……142
4.3.2.2.1. KOSGEB…….……...142
4.3.2.2.2. Türkiye Kalkınma Bankası (TKB)…… 149
4.3.2.2.3. Türkiye Sınai Kalkınma Bankası (TSKB)…….150
4.3.2.2.4. Halk Bank……...151
4.3.2.2.5. Eximbank……...153
4.3.2.2.6. Kredi Garanti Fonu (KGF)……156
4.3.2.2.7. Türkiye'de KOBİ'lerin Gelişmesine Destek Veren Diğer Kurum Ve Kuruluşlar……...158
4.3.2.3. KOBİ'lere Yönelik Devlet Destekleri……....159
4.3.2.4. Kalkınma Ajansları KOBİ Hibe Programı……...168
4.3.2.5. Hazine Müsteşarlığı Aracılığı ile Yurtdışından Temin Edilen KOBİ Kredileri…….169
4.3.2.6. Türkiye'de Faaliyet Gösteren Bankaların KOBİ'lere Yönelik Faaliyetleri……180

5. İSTANBUL'DA FAALİYET GÖSTEREN İŞLETMELERDE ANKET UYGULAMASI……187

5.1. Uygulamanın Amacı……187
5.2. Uygulamanın Kapsamı ve Yöntemi…… 187
5.3. Anket Bulguları ve Değerlendirilmesi……188

SONUÇ..... 202
EK.....211
KAYNAKÇA 213

İZİN İSTEĞİ VE ONAYI

T. C. Standart Form no. 1.3.114

DİKKAT : 1. Bu form, Kamu Kuruluşlarında görevli personelin Kanuni izinlerinin istem ve onayında kullanılır.
2. Form, memurun izin dönüşünde 711.103 stok no.lu «İşe Başlama ve Ayrılma Bildirimi» ekinde ilgili birime gönderilir.

[X] Yıllık	[ ] Mazeret	[ ] Hastalık	[ ] Ücretsiz
Birim: Yayın ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı		Sicil no.: S090	Ait olduğu yıl: 2009
Adı, Soyadı: Abdurrahman Cihaner		Başlangıç tarihi: 27-11-2010	Dönüş tarihi: 10-01-2011
Görevi: Uzman		Yol izni: -	Kullanacağı izin toplamı: 12
Açıklama: -			
İzindeki adresi: 427 sok.Barış Mahallesi Yenimahalle/Ank		İstemde bulunanın imzası, tarih	
İzin veren yetkililerin adı, soyadı, unvanı, imzası		Onaylıyanın adı, soyadı, unvanı, imzası	

D.M.O. STOK NO. 713.114

İZİN İSTEĞİ VE ONAYI

T. C. Standart Form no. 1.3.114

DİKKAT : 1. Bu form, Kamu Kuruluşlarında görevli personelin Kanuni izinlerinin istem ve onayında kullanılır.
2. Form, memurun izin dönüşünde 711.103 stok no.lu «İşe Başlama ve Ayrılma Bildirimi» ekinde ilgili birime gönderilir.

[X] Yıllık	[ ] Mazeret	[ ] Hastalık	[ ] Ücretsiz
Birim: Yayın ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı		Sicil no.: S090	Ait olduğu yıl: 2009
Adı, Soyadı: Abdurrahman Cihaner		Başlangıç tarihi: 27-11-2010	Dönüş tarihi: 10-01-2011
Görevi: Uzman		Yol izni: -	Kullanacağı izin toplamı: 12
Açıklama: -			
İzindeki adresi: 427 sok.Barış Mahallesi Yenimahalle/Ank		İstemde bulunanın imzası, tarih	
İzin veren yetkililerin adı, soyadı, unvanı, imzası		Onaylıyanın adı, soyadı, unvanı, imzası	

D.M.O. STOK NO. 713.114